

Мирослав Лукић

ДЕЈА

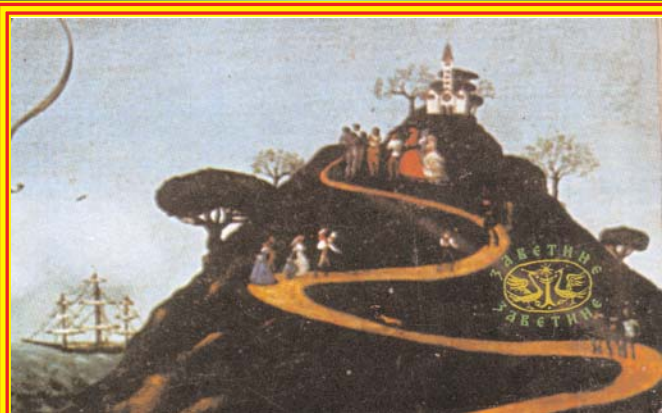

ВЕЧИТИ ЧУДЕСНИ КОРЕНОВИ

Књ. 9

уредник
вечитих чудесних коренова
Александар Лукић

уредник овог издања
Димитрије Лукић

Посебна издања ВЕЛИКЕ МАГАЗЕ
Алманаха за живу традицију, књижевност и алхемију

Мирослав
ЛУКИЋ

ПОСЛОДАВАЦ
КЕОПС
I

Бистра вода у којој се виде
многе жабе

Ова публикација у целини или у деловима не сме се умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средством дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач, према одредбама Закона о ауторским правима.

Web site
W.W.W. ZAVETINE- PLUSULTRA. COM

E - mail
ZAVETINE@VERAT. NET

suz@sbb.co.yu

I

САМО ВАС ГЛЕДАМ

Мирослав Лукић

БУКЕТИЋ И ВОЛУЈСКИ РОД

*ПРЕДГОВОР ЧЕТВРТОМ ИЗДАЊУ
АНТОЛОГИЈЕ СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ 20. ВЕКА
НЕСЕБИЧАН МУЗЕЈ *Plus ultra**

Три пуне године пре рођења Винавера, Нушић пише у пожаревачком затвору (1888) речи, којих се мало ко сетио сто година доцније - 1988. године. Иако су биле пророчке - лепа и тачна антиципација.

Биле су ми на памети те речи, док сам радио и на првом, и на другом, и на трећем издању антологије српске поезије 20. века НМ.

У другој половини 20. века, победом богоборачког покрета, оснивају се много тзв. књижевни ђепенци, које је већ прегазило време, када је почела да се одртава прва верзија антологије српске поезије НМ (1998). Њен састављач је препознавао - паланачко осећање света, парохијално, конфесионално, секташко, уображено, непреображено, осветничко, христорско, наметачко - волујско, једном речи. Дисхармонични стваралачки развој. Избегавање продубљивања духовног искуства... Релативно, привидно. Нихилистичко, анархистичко, редукционистичко... Ево шта је сметало, шта су желели да побију у својим аналитичким компилацијама и позитивистичким купусарама, најистакнутији викачи доминантних ђепенака.

"...Кад нема ни вечног Бога, ни бесмртне душе, онда нема ничега апсолутног, онда - све је релативно. И збиља, релативизам је душа хуманизма. Ајнштајнова теорија релативитета је завршна, сабирна последица хуманизма и свих његових философских, научних, техничких и политичких огранака. Но не само то, у последњој линији својој, хуманизам је - ниҳилизам. Зар може човек не бити ниҳилист ако не познаје никакву апсолутну, вечну вредност?' Због тога је 'релативизам... отац анархизма', а 'ниҳилизам и анархизам логични завршетак европске културе'. - Идеје Достојевског, у тумачењу Н. Берђајева, овде се стављају у службу величања светосавске културе и апсолутног порицања хуманистичке културе Европе. Проблем слободе,

који је открио Достојевски (као слободе за добро и слободе за зло, па тако и слободе за анархизам и ниҳилизам), проглашен је ту за европски проблем који за нас не важи..." итд.

То је врх - ниҳилистичке, социјалистичке метафизике!

Један од српских богоносаца, који је у то време као старац прогнан и заточен у манастиру, представља се као мрачна фигура.

Представља се, нека им Бог опрости, као заточеник паланке, светосавска култура, тј. православни богочовечански реализам, етикетира се као чист ирационализам и примитивизам!

Да ли би то написао и пацијент неке психијатријске клинике, у тренуцима када му скину лудачку кошуљу? Сумњам.

То је написао - човек, који је стекао, кажу, солидно европско филозофско образовање, један од представника европске фаустовске културе, аутор низа романа које је попала прашина библиотека, промашени песник, вршњак Васка Попе и Миодрага Павловића. Наводим овај пример, не једини, саблажњив, клеветнички, као потврду постојања - волујске и официјелне редуccionистичке, књижевне критике, који на један заводнички начин укрива ствар. Као пример великог диверзантског иживљавања, пример крајности, пример плиткости тзв. марксистичке књижевне критике...

Шта је све починио, онемогућио, зауставио, омаловажио - део тзв. официјелне српске књижевне критике, делујући из моћних бункера социјалистичке метафизике? Каква је кукавичја јаја подметнуо опусима С. Стефановића, Н. Велимировића, Ј. Поповића, и другима, тражећи и налазећи у ономе што није хтео или није могао да појми - поетику српског нацизма! Да ли су С. Стефановић, или Н. Велимировић, или Ј. Поповић, или М. Ракић, или Дучић, и други били фанатици, духовно слепи људи, занесењаци, или видовити песници и мислиоци, поклонници истине, окати у богу, богонадахнути, људи широко отвореног духовног ока? Питање је реторско. Укривене су извесне стваралачке личности, укрили су их велики измећари социјалистичке метафизике, богоборци. Ова антологија открива много тога укривеног, не све. И своди на некакву меру наметане књижевне величине - од Бојића до М. Ристића, Д. Матића, В. Попе, и многих других, итд.

19. век је позитивистички. Наука је позитивистичка. Волонима одговара, посебно државним волонима, који су писмени и уз то пишу љубавне стихове, то позитивистичко, научно потискивање мистике, Бога, религиозности. У ствари, 20. век је пружио изванредну прилику, не само код нас, али посебно код нас, у култури и поезији, ђифтама, за које су највеће и најбесмртније ствари - како се Винаверу на једном месту оте - бити ђифта, доживљавати то. Много је угодније бити ђифта и необични државни во, него истински уметник и песник. Таквих је у српској култури и поезији 20. века било тако мало, најблаже речено, да

се једва могу побројати прстима обе руке!

Винавер је слутио и наслутио да ће га изиграти прилике и књижевност волујска настала према приликама.

"...У мени више нема изненађења за мене. Моје се полуприроде не труде више толико, не муче се да изналазе начине како да придобију моје одобравање - сваки зна да ће на њега, по тајном договору, доћи ред - и у мојој се души догађа минимум гестова. Лишавају је призора. И онда, хтео бих и ја њих двоје да изненадим. Ја, преко кога прелазе, коме више не ласкају, ја, који сам њих поставио да буду саревњиви надметачи, а ког су они, договором, изиграли. Да ми је нешто да учиним да обадвоје заурлају од незадовољства. / Кад бих могао да нађем то ново стање душе, да га осетим за дуже, и да га урежем у себе онако као што мали ђак у кору дрвета записује своју прву љубав. / Осећам ту далеку помоћ - са стране, а ипак помоћ - та помаже и бледа светиљка при чијем се дрхтавом сјају спушта, по недогледним степеницама у незнану ноћ... / Живим у нејасној нади... / Свете, спољашности, околно, дајте ми то што тражим..."

На погрешном је месту, у погрешно време и од погрешних, Винавер тражио. Тако се може учинити на први поглед, али, молим вас, прочитајте и овај фрагмент (на истој страници његових сакривених, заборављених *МИСЛИ*, 1913):

"144. Основна је одлика нашег доба да не базирамо све на искуству предака. Мало поштујемо предке. Традиција се, често, код мислених људи, сматра као отежавајућа околност..." Традиција се, можда, код мислених волова, сматра као отежавајућа околност. Она је нужна, али треба добро знати - шта је права традиција, истинска, поготову у истинској култури и књижевности... Винавера је, ипак, избацила богоборачка тенденција у српској култури и књижевности, али он јој, тврдим није сасвим подлегао, захваљујући, пре свега, и првенствено, својим најдубљим уметничким инстинктима... Ако традиција не постоји, треба је стварати..."

Теолози користе реч БЛАГОДАТ, упоређујући је са људском слободом. Важно је да поезија стреми слободи, да стреми апсолутном, да чезне за Богом, јер, како Берђајев вели, постојање Бога је "повеља човекове слободе, његово унутрашње оправдање у борби с природом и друштвом за слободу. Достојанство човека је да се не потчињава ономе што је ниже од њега..." (*Берђајев, Царство Духа и царство ћесара*, стр. 24).

Зашто је толико важна Слобода ? Зашто је важнији Свечовек од Надчовека ?

Волујски тумачи, робови хуманизма и прогреса погрешно схваћеног, наметнути душебрижници и велике штеточине српске књижевности, Робови Робовићи (од Скерлића до Р. Константиновића, од

Поповића до С. Петровића, од М. Ристића, од Глигорића и Д. Матића до Н. Петковића и Јеркова), поборници релативизма, разне кантарџије, телали и ини, градитељи комунистичких и посткомунистичких и волујских потемкинових села, нека се замисле над тим: може ли човек бити самодовољан? Нека се замисле над тајном човековог постојања. Шта је квалитативна вредност? Да ли је баш то оно што су наметали у српској култури и поезији 20. века? Човек није Бог, али човек стреми Богу, стреми Истини и Смислу, и највишој Правди, коју оличава Бог. Европски хуманизам је довео до страшних ствари. Берђајев је дефинисао "погрешку хуманизма", што је потврдило и неколико српских богоносаца. Поновимо још једном шта је погрешка хуманизма: "у томе што се приклонио самодовољности човека и затим сувише рђаво мислио о њему, сматрајући га искључиво природним бићем, није видео у њему духовно биће. Христос је учио о човеку као о слици и прилици Божјој, и тиме се утврђивало достојанство човека као слободног духовног бића, човек није роб природне нужности. Слобода је могућа тек у том случају ако изнад царства Песара постоји још царство духа, тј. царство Божје. Понављам - Бог није објективно биће на које су применљиви рационални појмови, Бог је Дух. Основно, пак, својство Духа јесте слобода. Дух није природа. Слобода не може бити укореењена у природи, она је укореењена у Духу. Веза човека с Богом није природно - бивствена, већ духовно - егзистенцијална, дубинска. Ако нема бога, нема Тајне. Ако нема Тајне, свет је површински и човек је дводимензионално биће, неспособно за узлет. Ако нема Бога, нема победе над смрћу, нема вечног живота, све је лишено смисла и апсурдно. Бог је целосност којој човек не може да не тежи..." (Берђајев, исто, стр. 25)...

Волујска књижевна критика, официјелна, марксистичка - таква је доминантна током друге половине 20. века (зар не делује прикривено још увек?) - је тоталитарна, смртоносна, отровна, она не афирмише истинске песнике и човека, већ их поробљава, и убија. (Најтрагичнији књижевни истраживач друге половине 20. века у српској култури и књижевности није М. Ристић, већ фаустовски хуманиста Р. Константиновић. Његов тоталитаризам је више религиозна трагедија и он и не крије све своје религиозне и политичке инстинкте, и властиту потребу за целовитим односом према животу...Константиновићеве реакционализације су друга страна ирационалног. Право је чудо да човек толиких знања буде заробљен бесмисленошћу и апсурдношћу живота и једног политичког модела, који пориче смисао свему ономе што би барем у његовој старости могло оправдати бесмисленост...)

Антологичарима и официјелним књижевним критичарима, историчарима и књижевним истраживачима, да не спомињем толике наметане песнике и фарисеје, не пада на памет - шта је у ствари права

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

независност од природне нужности и сваке власти, па и власти технике? Како човек и уметник ступа у везу с Богом? Подцењују се духовна начела; омаловажавају као апстрактна... Прононсирани књижевни тумачи етикетирају Велимировића и Ј. Поповића као нацисте, а односе човека у друштву, у социјализму, фалсификују. Вешто. Обе метафизике су лажне, и метафизика колективизма, и метафизика фашизма. Берђајев је кристално јасно показао лажност универзализма Хегела, Маркса и других, који су били заговорници идеје примата државе над људском личношћу!...

Ова антологија, верујем, шири границе Слободе. То је још увек **НАЈВЕЋА ДУХОВНА ВРЕДНОСТ, ВЕЋА ОД ВИТАЛНЕ.**

"Духовну и интелектуалну слободу штите тек мали културни слојеви" (Берђајев, исто, стр. 77).

Рад на овој антологији, подстакао ме је, да о свом руву и круву, издајем неколико књижевних часописа. Дobar део штампе и електронских медија игнорисао је њихово постојање, данас је јасно и зашто. Не допада им се трагање за истином. Шта да се ради? Ту нема помоћи... Српска култура је још увек далеко од узлета, на жалост.

Знате ли зашто? Читајте Нушића! Читајте Берђајева! Он је знао.

"...Велика духовна култура прошлости, велики стваралачки узлети, велики стваралачки генији - све то ће бити оцењено као производ експлоатације у корист привилегованог културног слоја, заснованог на неправичности. После јунака Достојевског упозоравају и кажу: "Ми ћемо сваког генија смрвити у раном детињству". Највећи узлети духовног стваралаштва били су повезани са признањем постојања другог света, независно од тога у каквом облику се то признавало. Искључива оностраност чини живот површинским. Затвореност у иманентном кругу овога света је учвршћивање коначности, затварање бесконачности. Али стваралачки акт људског духа усмерен је ка бесконачности, ка трансцедентном, које парадоксално треба да буде признато за иманентно... У мом коначном и ограниченом сазнању, дата је усмереност ка неограниченом и безграничном..." (исто, стр. 102)

Ова антологија, коначно, отвара процес духовног продубљивања у српској култури и поезији 21. века, који је започео. Она нема волујску предрасуду према мистици: а што је у њој најмање трећег ступња поезије, и мистике надисторијске и есхатолошке, мистике крајње границе, то је, верујем зато, поред осталог, што су песници - како је већ Винавер уочио - избегли да се суоче са својим основним задацима и што нису испунили своје дужности. У новијој мистици, у савременој српској поезији, коју оличава поетски опус Александра

Лукића, није нов елемент епска ширина његових поема или песама, већ профетско - месијански елемент... Та поезија је истовремено окренута свету и слободнија од њега. Она не избегава суочења са мучним противуречјима и раздвојеностима, она стреми ка разрешењу у новој мистици која је (чини ми се) дубља од религије и која много тога обједињује...

Својом књигом ЕВРОПА овај песник је показао апсурдност национализма малих народа, али и апсурдност тзв. Беле Европе. Показао је да се индивидуалне вредности изражавају пре свега у њеној култури, а не у држави. У том смислу, овај песник је далеко изпредњачио и од својих непосредних хваљених претходника. Измакавши фатуму српске културе и поезије 20. века. Овај песник, а он није усамљен у томе, зна, да су "литература и музика неког народа далеко више индивидуални и оригинални него војска и полиција, који су повезани са интернационалном техником..." (Берђајев, исто, стр. 107).

Има зато наде за српску културу и поезију у веку који наступа, баш због тога: што се праве победе, тријумфи и успеси истински, могу постићи једино у уметности и култури...

Знајући за то, верујући у то, установио сам при крају 2003. године књижевну награду, која би се додељивала књижевницима и уметницима трајних и правих победа, стваралачких тријумфа, успеха истинских....

---

* ВЕЛИКА МАГАЗА установљује књижевноуметничку награду АМБЛЕМ ТАЈНОГ ПИСМА СВЕТА, која се додељује (...) савременим уметницима и њиховим делима, која припадају високој српској уметности и култури. Ова награда има своје симболично знамење : кругове. Око је први круг, а Хоризонт, коме оно даје облик, други. Тако се понавља свуда у природи, та првобитна фигура, без престанка. Она је највиши амблем тајног писма света...Свети Августин је представљао Божију природу као круг, чије је средиште свуда, а периферија нигде. То су речи једног великог мислиоца, Емерсона. Људи се читавог читавог живота баве тиме, да одгонетну загонетку многоструког значења тога пра - лика. Међутим, ова награда се не додељује само за тај установљени, циркуларни смисао карактера стваралачког рада. Награда се додељује оном уметнику коме се дало да свој рад надвиси. Наш је живот време или рок, за који треба да упознамо истину : да се око сваког круга може повући други; да , у природи нема краја него, да је сваки крај уједно и почетак; да иза сваког дана који пролази, нова зора свиће; да се испод сваке дубине, отвара нова, још већа дубина, како каже Емерсон. Та дубина је - дубина бездане уметности; таквој се уметности додељује ова награда. Без обзира да ли је реч о поеми, књизи песама, роману, есејима, или опусу једног уметника. Другим речима, симбол ове награде може бити и прстен или карика, карике које повезују Стару и Нову Европу, Србију и свет, васиону и срце човечје, душу и тело. Браничево и метрополе света. Јер све је у ствари повезано везом дубоком и нераскидивом. Душа неће да зна ни за шта ружно или болно. Васнона остаје неопштењена у срцу човечјем. Постоје уметници и дела који покушавају да одрже интелегуални живот чист и здрав, придржавајући се духовних закона, живећи животом природе и не уносећи у свој дух тешкоће и незгоде које нису његове. Ова награда се додељује онима који су прележали велики кашаљ душе. Ова награда се додељује уметницима који су принели барем неколико жртви ономе чему их је вредело принети.

Никоме још није додељена, али можда ће бити кроз коју годину?

Који су то уметници, и каква је то уметност, већ је наговештено. То су они уметници и она уметност која је већ одмакла ОД АЛАЈБЕГОВЕ СЛАМЕ ПРЕМА ТРЕЋЕМ СТУПЊУ ПОЕЗИЈЕ И ЈЕДНОМ БЕСКРАЈНОМ МОРУ СА ОСТРВИМА ЋУТАЊА. Песник Александар Лукић је, на крају своје књиге БРОД ЛУДАКА, додао и једну изванредну забелешку*, која упућује на - *бездану уметност*.

Подвучене су ове речи песника, које, изражавају, суштину уметности будућности, најјасније могуће : - *Кад њесник може да ишше све, о свему, заишо да ишше којешта? Постоји њојрес душе, и у њега се морамо поуздати до краја. Оно што је у срјској или балканској њоезији било лејо и њримамљиво, ѡреба и мора да се замени и исѡисне само нечим лејшим и ѡако даље све лејшим од лејшега до у вечносѡ!*

У другој половини 20. века царује вољујско схватање културе, књижевности, издаваштва. Нушић је ближе исконском схватању културе и поезије, Берђајеву, од већине наших послератних философа и скоро свих уображених књижевних фушера. Леонид Шејка је оригиналнији песник и од Попе и од М. Павловића, али овај умни и даровити стваралац одлази прерано; његова се поезија објављује окаснело и постхумно. Данило Киш је убедљивији, иако не и плодотворнији песник, од Ивана В. Лалића и Бранка Миљковића.

* Брод будала (око 1490) . Дрвена табла.5, 78 x 3, 25 м Хијероним Бош, 1450(?) - 1516. Мотив глупости представљен је овде бродом пуних веселака - темом врло убичајеном, нарочито у књижевности петнаестог века - а повезан је са савременом сатиром о покварености свештенства.

"Композиција спада међу прилично рана уметникова дела; то се може видети не само по стилу, већ и по релативно једноставном алегоричком значењу, које у Бошовим делима током времена постаје све сложеније и препуно личности. Изненађујуће је до које је мере он ослобођен иконографске традиције. У овом упадљиво узаном, вертикалном оквиру, збијена група људи у доњем делу пуном кошмарних слика, застрашујућих облика и ексцентричних симбола, показује карактеристични *horror vacui* многих уметникових најпознатијих дела, као што такође показује његово типично свесно искључивање из физичког простора треће димензије и визуелне перспективе. Жбун који пуцкета од светлих варница издваја сцену и затвара је, док се она пење ка пространој горњој зони (где су приповедачки и симболички елементи тако рећи непостојећи) и поново уступа место величанственом призору ваздушастог, дубоког и пространог мора. Празан, миран залазак сунца, обливен златном светлошћу, побуђује мисао на вечиту лепоту света ослобођеног присуства људске глупости и хаоса " (в. у књ. ЛУВР, Београд, Вук Караџић, 1970, стр. 148 - 150).

У детињству сам, на обалама златног Пека у време кад залази сунце, не једном осетио вечиту лепоту света ослобођену присуства људске глупости и хаоса. Касније, као младић, као човек, а нарочито онда када сам почињао као

Не бавимо се оним шта би Миљковић постао, да је поживео дуже. Посветимо дужну пажњу Миловану Данојлићу, као песнику. Погледајмо, али заиста реално, какве стихове до своје тридесете године објављује песник Александар Лукић, који има највише песама у овој антологији! А. Лукић је пример песника пожељнога стваралачкога развоја. Прескупом је ценом плаћен његов улазак у савремену српску поезију... Други песници су улазили лакше и на мала врата (да им не набрајам имена (али зашто и не ? Зашто бих се држао предрасуда као пијан плота и неговао сујете - када су баш оне сахраниле многе српске песнике). Лукић је до своје четрдесет и пете године написао изузетне књиге: БРОД ЛУДАКА, ЕВРОПА, ЛЕГЕНДЕ О РАМОНДАМА И РУЖИЧАСТОМ ПЕСКУ МЕСЕЧЕВОГ СМАКНУЋА, које по снази и дубини доживљаја, надилазе оно што се у најсрећнијим тренуцима дало Дису. Па ипак, волујска књижевна критика, волујски антологичари и толике универзитетске пришипетље, наметаће друге песнике мањег зауста, дара и опуса... Волујска књижевна критика, дресирана у бункерима и боксовима пакла социјалистичке метафизике, специјализирала се да од мишева прави слонове, и обрнуто!

песник, суочио сам се са светом, заробљеним од памтивека, океаном људске глупости и хаоса. Као студент, у Concordu, схватио сам (читајући Емерсонове ОГЛЕДЕ) (далеко од родног краја), да у природи постоји "нека подругљивост, опсена, што нас заводи све даље и даље, а ни до чега нас не доводи - не држи речи. Сва обећања прелазе извршавања. Ми живимо у систему апроксимација. Сваки циљ указује на неки други, који је такође привремен. Нигде нема крајњег циља или успеха. Ми смо у природи, али нисмо у њеном стању. Глад и жеђ гоне нас да једемо и пијемо. Иза вина и хлеба остајемо, и ако се желуцац напуни, гладни и жедни, ма све то приредили. То вреди и за све наше вештине и сва извршавања. Наша музика, поезија, па и сами језици нису потпуности него само потицаји..." Да бисмо сазнали много, или што више, потребна нам је перспектива. Као што је значење висећих вртова, острва, летњиковаца и китњастих ограда, да подупиру несавршену личност њихових власника својим снажним учешћем, или присуством, тако и слика, или симбол БРОД ЛУДАКА, има своје значење, дословно и преносно. У повести овог округлог света, обавијеног тајанственошћу, појављују се повремено БРОДОВИ ЛУДАКА, иако гледалац не може прозрети тајну - тајну тих бродова и света. Свет има своје епохе и историју, чак постоји и "светиња историје", али треба још једном подсетити да је "рођење писаника најважнији догађај у хронологији. Човечанство и ако, ипак често йреварено, још чека да му стийне браћи, који ће га сићурно йовести к истини, док ша истина не йосијане његова својина". Ова књига се мора и може мерити мерилима својине с којом је писана. Песник ју је писао ставши уз најсилније утицаје света, желећи да буде практична и морална, да ступи у додир са савешћу, да у сиромашним и успаваним масама побуди осећај, да се она и њима обраћа гласом узвишене радости. А евентуални читалац ће се уверити, читајући је, да ли је вештина достигла степен своје зрелости. Кад песник може да пише све, о свему, зашто да пише којешта? Постоји прогрес душе, и у њега се морамо поуздати до краја. Оно што је у српској или балканској поезији било лепо и примамљиво, треба и мора да се замени и истисне само нечим лепшим и тако даље све лепшим од лепшега до у вечност! (А. Л.)

Волујске редакција монополских комунистичких издавача, и волујске редакције толиких полумртвих тзв. књижевних часописа, и толике волујске институције, специјализовале су се за *наметане* бирократске књижевности и величина исте.

Волујски концепт је *жилав*: најжилавије се намеће преко *псеудо* - институција књижевних награда. Зна се коме се додељују ... Што је још жалосније: унапред се зна, *овде*, ко је и на какве све награде претплаћен... Као што су *Винавера* деценијама држали у запту штампајући га на парче, тако и данас најбоље песнике Србије држе далеко од великих издавача (ако таквих уопште овде има; јер ово је земља изузетних привида!).

Немогуће је више - сакривати. Стварати димне завесе. У том смислу ово коначно издање антологије српске поезије 20. века, није само *овидљавање* већ и - *ноћна мора* многих волова. Ко су они? Јавиће се сами. Препознаћете их по *мукању*, и по томе како ће мирно *смазати* онај *букет цвећа*, који симболизује *ВЕРУ*, *ЉУБАВ* и *НАДЕЖДУ*.

Праоца и *Претечу* им је описао *Нушић*.

Одлучио сам припремајући ово (практично 4. штампано, али у суштини) пето издање, да изоставим *РЕГИСТАР I* и *РЕГИСТАР III* и од тога сам спремио нову књигу *Канал ФИЛТРА* (која ће изаћи истовремено када и антологија). Као и да од песама које су отпале из другог или трећег издања, сачиним корпус "*опалог лишћа*", тако се "*искључене песме*" или *песници*, ипак укључују у корпус српске поезије 20. века.

Кроз читав 20. век, а поготову у другој половини века, професори универзитета, истраживачи, тумачи и издавачи, заобилазе, као *киша* око *Крагујевца*, *битна*, најбитнија питања српске културе и поезије, и, нарочито, *Винаверов* есеј *ОДБРАНА ПЕСНИШТВА*. Зашто?

Колико је српска књижевна критика кроз 20. век била *реална*, *стваралачка*, *откривалачка*? *Хипотетично* питање. На које ће понудити озбиљније одговоре споменути *волови* и професори - историчари књижевности.

Како би, *дакле*, требало започети неку макар и скромнију кратку историју српске културе и поезије 20. века? Можда баш овако?

"Нов живої диже се на рушевинама наших кровова. На оњнишїиима се ујасила ваїтра, коју је ревносно деда својим жарачем йодсїицао; у икони је уїрнуло кандило, које је свакодневно жоруцкало йри молиїви наше мајке. Проширили су се зидови наших домова и оно шїио их је некада красило - мир, вера и љубав - йродаїио је на лицїиацији као сїтари намешїиај.

Ми смо на йрелазу, на жраници једне и друїе ейохе, на сукобу двају разноликих живоїа, йаїријархалносїи и цивилизације.

Из нашег џейела нићи ће дружи људи, са дружим навикама, дружим осећајима и дружим мислима. Ми их већ осећамо у себи, али ми нисмо шћо ће они бићи. Наше је доба родило нас - џолуџане, а ми ћем родити Хамлеџе!...

Свети смаџра за срећне оне који џресџављују ово доба, а ја смаџрам за џлује оне који оџлакују ово доба.

Пред нама је било џоколење одлучно у идејама, истирајно у раду; за нама долази џоколење које ће сумњичити. Не налазитџе ли да смо ми џоколење које џтреба да се смеје?

Смејмо се, џо је једино задовољство! Смејмо се, џа и онако је мало задовољних! Пийџаџе ли; коме? - Та џрво себи, џа онда оном до себе, џа ономе више себе, ономе шћо је џред нама и ономе шћо иде за нама..."

Да, смејмо се - Послератним песничким 'бардовима' (Попа, Павловићу и Раичковићу, и низу других), критици (и не само официјелној) која их је више хвалила и тетошила, него што је покушавала да их разуме скроз и вреднује реалније. Ови песници су дуги низ година уредници у најутицајнијим комунистичким, наметачким издавачким предузећима. Произвођачи - као издавачи - мутаната песника. Као издавачи, уредници, споменути уопште нису подвргавани озбиљнијем критичком сагледавању - нико их још није пропустио кроз финије критичке филтре. Групни портрет ових уредника је, верујем, антиципирао Нушић, саслушавајући, сећате се већ кога, у пожаревачком затвору 1888. године. Ја то кажем дубоко свестан да живимо у времену "у којем се истина не воли и не џражи. Она све више уступа место корисности и интересу, вољи за моћ. Непријатељство према истини утврђује се не само нихилистичким или скептичким односом према њој, него и њеном заменом овом или оном вером и догматским учењем у име којег се допушта лаж, која се сматра добром, а не злом. Равнодушност према истини већ се и раније одређивала догматском вером, која не допушта слободно трагање за њом. (...) Наша епоха се одликује изузетном лажношћу, и то посебне врсте. Учвршћује се лаж као света дужност у име виших циљева. зло се оправдава у име добра. То, наравно, није новост. Историја је увек волела да оправдава зло вишим циљевима (лукавством ума код Хегела). Али у наше време, то је попримило огромне размере..." (Николај А. Берђајев, *Царство духа и царство ћесара*, Нови Сад, Светови, 1992, 136 стр. - стр. 5 ; Гносеолошки увод - БОРБА ЗА ИСТИНУ)

Споменути издавачи - уредници делују дуги низ година, у "збрци", у којој водећу улогу има политика, једна сасвим одређена и погубна, у збрци у којој су бачене словенске земље, од Русије до

Србије (нарочито после Другог светског рата)...

Хвала Богу, написао сам РЕЛИГИЈУ ПОЕЗИЈЕ, 1 - 2, у којој сам, у оквирима студија о књижевној истини и о српској култури и поезији 20. века, изнео доста детаља, доста аргумената о - погубности дејства волујског концепта. Та књига је објављена 2002. године, у оквиру мојих ДЕЛА, а затим је публикована и на Веб сајту ЗАВЕТИНА ([www.zavetine.com./](http://www.zavetine.com/) religija poezije). Доступна је (интелектуално радозналима) овде, али и читаоцима широм земаљске кугле! Та књига је објављена и на компакт диску УМЕТНОСТ МАХАГОНИЈА (ДЕЛА Мирослава Лукића у 40 књига, плус 3 студије - децембар 2003.)

... У споменутој студији изнео сам доста тога што расветљује ову и овакву антологију...

"Човек је биће које вреднује, које одређује квалитет. Одређене вредности и уређење њихове хијерархије је трансцендентална функција сазнања. Чак и дивљак вреднује. Али у нашем свету хијерархија вредности је изврнута, ниже је постало више и више је угушено..." (Берђајев, исто, стр. 57).

То се понавља у српској култури и поезији током читавог 20. века, а нарочито у другој половини његовој.

У српској култури и поезији тога времена влада царство лажи, у које је загњурен човек. Терор је примењиван и у култури. Терор је примењиван и другим перфиднијим средствима у културном и јавном животу. Послератну књижевну критику, марксистичку, треба одбацити, шартирати. Пре ће нас разумети волови, ако проговоримо о хијерархији вредности, него марксисти, "јер они не прихватају само постављање питања о вредности, за њих постоје само нужност, корист, богатство" (Берђајев, стр. 59).

Критичари су постајали - после Другог светског рата - они који су прошли темељну дресуру марксистичких претходника. *Шкарп* је *производио Шкарп*.

Колико у српској култури и поезији, уопште у стваралаштву духовне културе, религиозних, спознајних, моралних и естетичких вредности има духовне аристократије?

Ако признају Л. Костићу маестралност, због његове Лабудове песме, написане на почетку 20. века, зашто кроз читав век затим лажу сами себе и доводе у питање песничку и човекову тежњу према апсолутном? Зар нису знали шта значи ишчезавање духовне аристократије?

Увек је са највиших места власти аминовано - све - па и у уметности. Велики песници, који не беху близу власти, у другој половини века, завршавали су у паклу (попут Винавера, ретцимо). Једино се Црњански под старост вратио из емиграције у Титославију,

али - коју је то нову књигу поезије написао после тога? Не може се ишчезавање квалитета надоместити наметањем стваралачких пораза! Југословенска револуција није била интегрална, целовита измена човека, људског друштва, већ промена одеће. И на томе је изгубљено толико година... Она није дала и избацила велике ствараоце - индивидуалне, никоме и ничему неподчињене. Културна елита у Србији је смрћу Винавера преживљавала тешку кризу, ишчезавала је, док није скоро сасвим ишчезла. Тзв. послератни модернисти и њихови критичари и тумачи никада нису били културна елита!

Формираће је ствараоци који пре свега и изнад свега знају своју дужност: значи, знају да чувају своју стваралачку слободу. Треба ли да наведем њихова имена? Било би контрапродуктивно по те ауторе. ... Већ сам навео имена оних песника који су прихватили чињеницу да стваралаштво духовне културе увек означава поштовање хијерархије вредности, јединствене хијерархије вредности која може бити оправдана!...

Антологија *Несвободни музеј Plus ultra* (тј. ово коначно издање), не тражи од света, спољашности, околине, тј. не тражи од необичних "државних волова", оно, што јој они не могу дати. Песме песника, или стваралаца полиграфа, нису биране према једном аршину, већ према ономе што стоји у наслову избора, називу ове антологије. Извесне песме одређених песника 20. века указују на пут од Алајбегове сламе, коју још увек жваћу или на којој леже, необични државни волови, према Истини, и према трагизму живота, који, зар не, постоји, од тренутка када је онај пожаревачки во смазао Нушићев букет до тренутка када све ово записујем. Сигуран сам да ово неће разумети ни најмисленији и најхваљенији државни необични волови! Ја ово не пишем због њих. Ни због критичара и песника мутаната, којих има, више него плеве, у српској култури и поезији. Ни због псеудо - историчара српске књижевности! Ја се радујем што ово пишем, нема ниједан разлог да будем тужан, ни да буде ико тужан, јер је свака туга, како је подвлачио Винавер, изговор за нову тугу. Српском културом и књижевношћу доминира кроз читав 20. век изванредан *фетишизам и шунга*: чини се да су многи били рођени да буду тужни, а толики међу песницима нису умели да то буду како треба, и многи су, многи, тражили ма какву ситницу за изговор. Туга је у многим песницима а не у ономе што јој служи...

Песништво је пут ка правди... Поезија је виша врста правде... Писаће Винавер 1913. године. Да ли у поезији најхваљенијих српских песника 20. века има тога? За какву су то они уображену целину у свему и свачему били свој бој? Јесу ли испунили своје задатке и дужности?

Нису...Нису победили судбину. Нису је победили ни она

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

послератна два песника, које су предлагали за Нобелову награду (Попа, Павловић...)

Је ли унапред записана судбина свакога човека, птице, пса и вола?

Ако јесте, ако је унапред задата, може ли се победити?

И ко ју је победио?

Да ли је ово једно од оних хипотетичких питања, на које не треба одговорити? Да ли је ово једно од оних погрешних питања? Ако јесте, које је право питање?

У периоду 1988. - 1998, покушавао сам да одговорим на право питање (наравно, оно што сам ја сматрао да је право питање једног песника!), у амбијенту црвеном, фаталном, апсурдном... Записивао сам своја размишљања белим, тајним мастилом. Најчешће речи у тим забелешкама беху: ЉУБАВ, ВЕРА и НАДЕЖДА. Те речи исписују на лецедерским срцима, која се продају на вашарима.

Да ли су лецедерска срца наш симбол непрекидног континуитета, традиција која траје?

Продавали су се на вашарима док је робијао Нушић, зна се где; продају се и сто година доцније, данас. Више и боље се продају него књиге и књижевни часописи... Немам ја ништа против лецедерских срца и вашара, и народа у најширем смислу речи; чак бих могао да потврдим како га волим; али - на даљину! У ствари, где је народ? Не види се народ, већ црвена боја "која једино не тоди биковима, калуђерима и ћуранима... боја од које се зради републиканска застилава и жандармска униформа" (Нушић). Не годи ни мени, иако немам никаквих сродности са биковима, калуђерима, ћуранима, републиканцима и жандармима...

У пожаревачком казненом заводу Нушић је запитао стоку, по упутству старозаветног Јова, да би га стока научила - о прошлости, садашњости и будућности. Неверне Томе, а већина Срба је таква, поготову усмени типови или нечитаоци, нека потраже Нушићеве Листине писане у хелији бр. 11. Писца је, наводно, посетила извесна госпођица и поклонила му "букетић као успомену на нашу љубав". Ево шта се збило после са тим букетићом:

"Ја сам букетић мейнцу на йрозор, међу решејке. Хише сам да сјојим љубав и чежњу, што је у овом моментиу расјоложење моје душе! И заиста, ако је крсти израз вере, ленџер наде, а срце љубави, што ништа лейше не може да буде израз чежње до айсанске решејке. И замислите, - јуџрос је йришао моме йрозору један во. То није био обичан во, јер је, верујте, својом озбиљношћу сјекао од йрве моје йверерење, но које је он йроиџрао. Кад се већ йриближио моме йрозору, дочејо је са највећом халайљивошћу онај букетић који је изражавао усјомену на нашу вечитиу љубав. И ја сам морао својим

рођеним очима да гледам како он њрежива моју веру, љубав и надежду. Оно истина, што се тироје често њрежива, али ипак - њроклей био цео волујски род!..."

Нушић је први писац који је саслушавао - вола!

Питао га је ко је и како се зове, али во је ћутао и бацао га у очајање. На крају га је ипак натерао да проговори - ко је по опредељењу? " Државни во " . Питао га је и да ли је писмен. "Јесам, и пишем љубавне песме!" Државни во је признао писцу да му је савест притисло сало, и да га уопште не мучи чињеница што хиљаде хиљада његове рогате браће још увек носе јарам и једу огризину. Нушић се ишчуђавао, а необични српски или државни во, који је уз то још и писмен и пише љубавне песме, изнео је своју аргументацију...

" - Немојте се ишчуђавати, њслушајте ме! Будите миран грађанин, скидајте кайу сваком ко је ма и мало виши од вас, ња макар вас и рођовима њресњизао у висини ; научите се да се дубље њоклоните; научите се да њомало и колена савијете, ња кад вас њрбача заболи, немојте се њужити, већ каж'ите сваком да је што од назеба. Великим људима немојте истину у очи њговорити, а најмање смете њу њодрешку учинити њрема владоцима и женама. Власи и њуницу немојте вређати; немојте заборавити да често дарујете жену и оне који су сњарији од вас у служби. Кад вас ко удари њесницом, ви се насмешисте и чешисте се тек кад одете кући. Ако се с вањом женом забавља какав велики чиновник, ви се њравите као да не видите. Научите се да баш онда ћујите кад вас савест њони да њговорите, ња ћете се убрзо уверити да је ћућање - злато. Кад вам хоће да скину кайу за какву дажбину, ви реците да имате још један код куће. Кад вас ко њохвали реците да нисте заслужили, а кад вас издрди, насмешисте се. Будите увек сњремни да кажете владоци да је њлемени, жени да је лења, њандуру да је мудар, сњисањљу да је њенијалан. У новинама читате само оњласе, а да би вам се мало разњалио дух, можете читати и њињинске њјаве што се њо уњловима лење. Ењто, што вам је мој савест, радиње њако и ви се нећете кајати; имаћете мира и на небу и на земљи, и њојићете се!

- А не би ли се одрешо њрема самом себи?

- То је мањи њрех но одрешити се њрема њриликама. Човек сам себи може и да оњрњти, а њриликњ кад се о њих одрешите, не њрањају!

- Хм!...

- У њом нам неко њрекиде реч. Доће један чувар и муну ноњом моњ савестодавца у њрбух. Он се окрење њоњледа ња мирно, ња зањим мињну мени левим оком.

- Али, што вас боли?

- Та да, боли ме, - њињајуња ми он - али овај ме њњра да

идем у шћалу, јер ми је положио лепо и чисто сено а не огризину..."

Дакле, државни во, који је писмен и пише љубавне песме, становник штале и таманитељ сена а не огризина, има своју *волујску филозофију живота и судбине*. Она се, удубите ли се дубље, поклапа са суштином бирократске и модерне књижевности, једине књижевности, или владајуће овде, настале према приликама. Најпознатији њени представници представљени су у свим историјама српске књижевности објављене на српском последњих сто и кусур година. Те историје су написане за образовање и едукацију потомака државних волова, то је заједничка црта свих тих историја књижевности, од Скерлића и Деретића до Новице Петковића...

У другом, допуњеном и заслађеном издању НАЈНОВИЈЕ ПАНТОЛОГИЈЕ српске и југословенске пеленгирике (Београд, 1938) - занимљивој грађи за једну студију о неволујском приступу српској култури и књижевности 20. века, Винавер даје у додатку, у Личним подацима, и пародије: медаљоне - портрете гласовитих ... писаца бирократске књижевности, па и - Др - а Бранислава Нушића (стр. 187). Винавер је, донекле, неправедан према Нушићу! Ако и постоји, у Срба, некакав бледи траг модернизовања књижевног израза, у последњих сто двадесет и коју годину уназад, онда су то *Лисџићи* Нушића, писани у казненом заводу. Нушићев во, елем, није обичан во, то је необичан во - то је симбол и метафора, истовремено, који на најтачнији начин изражава, суштину књижевности настале према приликама. Ако би се, напokon, неко прихватио да напише историју српске културе и поезије последњих стотинак година, морао би да се позабави необичним државним волем, који је у ствари заклонио нашу књижевност, која је, само наша, која још увек, ни на крају 20. века, није - књижевност у једном светском смислу. Можда је Нушић последњи српски писац, представник примитивних људи, који је имао јасну свест о томе? Имао је, увиђајући разлику између државног вола и себе, дакако.

Није, чини ми се, важно одговорити на питање: Ко је модернији ? Нушић, или Андрић и Џрњански? Винавер или Васко Попа, Миодраг Павловић, Стеван Раичковић, Иван В. Лалић? Нушић или Марко Ристић, Душан Матић?... Винавер је, као издавач, објављивао Настасијевића, Растка Петровића, Џрњанског, - сви су они добили Сабрана или изабрана дела, а Винавер ни огризине! Винавер, дакле, као ни Нушић, није био државни во! Винавер је, понављам, неправедан према Нушићу!...

Традиција "државних волова", необичних, у српској култури и књижевности апсолутно је *нейодсџицајна*. То је традиција сала, сена или огризина... То је традиција ПРТЉАГА.

Може ли се победити судбина? Винавер се надао 1913. године да ће човек победити судбину.

"163. Има двојаког фашизма: најпре, онај злуи, лености мозга, очајање после свршене факта. А има и један други, активни.

Ако је човеку досуђена, бар у најоштријим инстинктима, нека судбина, он не треба никад да клоне, никад да очајава. Он мора себи рећи :Ја не знам своју судбину, ко зна колико пријатнога и одброга она још крије, треба само чекаати.

Мислим да је судбина одређена у толико што нам је избор ограничен, т. ј. немамо да бирамо између много живота и начина, него између једног доста малог броја.

Зашто и мислим, да треба што више радити и стварати, како би нам и избор могао да се прошири, како би број могућности које нам стоје на располагању, постао што већи.

Мислим, да је то осећање када се има јуно могућности за избор, да је то још осећање духовног, судбинског бојастива, оно, што највише охрабрује човека да живи и ради.

Сви ми живимо за то, да достигнемо што веће бојастиво могућности за стварање нашег живота; иако, да се једнога дана скала та толико поине, да нам се учини да ми стварамо наш живот. И заиста, ми ћемо га стварати...

Надам се, да ће човек победити судбину..."

(Винавер, МИСЛИ, Београд, 1913, 160 стр.; стр. 82 - 83. Пишчево издање.)

Тако Винавер пише са непуне 23 године! Упоредите Мисли са Андрићевим *Ex Pontom* и *Немирима* (1918, 1920), поређење неће ићи на штету Винавера, напротив! Погледајте у МИСЛИМА о чему је и како писао 22 - двогодишњи Винавер, и погледајте, проверите, упоредите - шта је са двадесет и три године писао Андрић, Џрњански, Настасјевић, Растко Петровић, или Васко Попа, Миодраг Павловић, Стеван Раичковић...Провера не кошта много; пар месеци читања...

Винавер се већ са 23 године дисциплиновао, како сам вели, па су се његове мисли и жеље знале... скромнога држати скровишта. Поновићу, по ко зна који пут, Винавер је био уметник пожељнога стваралачкога развоја. Осећао је и познавао музику, уметност уопште, оставио несумњиве трагове и доказе о томе. Све га је упућивало на то да постане - *полиграф*, што је и постао. Сакрили су га и још увек га скривају и искључују из српске културе и књижевности - себични и мање даровитији и мање плодноснији. Није Винавер сав и најјачи у хумору. Са 23 године он је налик на реку што још није корито издубила, што не зна границе своје току; са 48 година (1938), већ су се у Винаверу кристалисали кристали бића. Својом вештом руком и проницањем, Винавер је пред Други светски рат постао оно што треба

да буде. Задихана локомотива будућности. Ту чудесну справу створио је самопрегор, на почетку и на крају. Не знам ни једног другог српског књижевника који тако прилежно своје ризнице припрема попуњава као Винавер. Чинио је то већ као аутор МИСЛИ, изванредне књижице, као што је и Берђајевљева *Религија стваралаштва*, а обе те књиге је затрпала лавина страшних догађаја: Балкански, Први светски рат, Октобарска револуција... Размишљао је Винавер о будућности, родитељски јој остављајући слободу да се оидели. При уласку у животи не остављам јој услове. / Ту свесну и дрску будућности не само чежњиво волим, ја је и мрзим дубоко. / Како је йонизирајуће бијти роб, ма и себи самом (Мисли, стр. 87).

Смешно је тражити рехабилитацију Винавера као песника! То може само пасти на ум будаластим бирократама. Треба штампати критичко издање Винаверових Сабраних дела, што пре, прво, зарад укључивања овог великог писца и интелектуалца у културу и књижевност коју је веома задужио; друго, због нараштаја који надолази, и који није отрован незнањем и свим предрасудама својих дедова (оних рођених после 1925!). Винавер је, понављам, победио судбину, оног тренутка, кад је ово записао: *Нек се развијам и нека йројадам, ѿа ѿо и јесће животи. И само ѿо јесће йрави животи. / И сваки развијак и свако йројадање, свако рашићење и ойдај, величина и декаденца, свако йућење и сваки сйарушај йосћеје, дишу, живе својом еџисѿенцијом* (Мисли, стр. 89)

Централна фигура модерне књижевности српске, Винавер, ево шта вели о модерном уметнику: *Модерном уметнику дају йонекад и сувише йомоћних средсйава и он се навикава, йоред својих здравих ноћу, на шйаке. Природне науке, математйика, йсихологија* (Мисли, стр. 90 - 91, 1913. године!)

Модерна српска књижевност, вуче са собом свој мучни пртљаг. О томе је у српској књижевности Винавер једини оставио разборитије наговештаје, дискретно указујући на злочинце и ћифте:

"Злочинци и ћифте (а под овим именом подразумевам све злочинце против лепоте) и ако згазе под ноге извесне принципе, кају се. Они су успели да промене свој живот али им није пошло за руком да промене свој морал простих људи. Почели су да се пењу на беле, на студене Алпе самољубља и самоискључивости али су претоварени пртљагом ког не могуше оставити на дну. Многе тако мучи пртљаг " (Мисли, стр. 91).

Пишући о целинама, Винавер долази на мисао:

198. Поезија је виша врсйа йравде. Жалимо оно шйо изгледане йраведно са гледанйа једне више целисходности... (исто 95)

У послератној српској култури, књижевности, књижевној критици, царује један погубан и кратковид неморал. Кад хоће да

представе неког тобож великог писца, критичари потегну аргументе и фусноте које ни дон Кихот не би разумео, или се представљају јасним стилем, који је једино добар, како је Винавер запазио, за математику и минерале! Само пре неколико недеље запрепастио ме је случај једног књижевног критичара (објављен у Борби), срочен у хвалидбеном клишеу, који на сва звона хвали Сабрана дела Миодрага Павловића! Да иронија буде већа, тај је критичар докторирао на Винаверу, и пристао на лаж. Јер није уопште реч о Сабраним делима М.П. , већ о делима по избору писца, а то је нешто сасвим друго! Исти критичар је саставио, не тако давно, и једну купусару тзв. религиозне поезије, иако је не тако давно бивао чест гост на трибинама тзв. марксистичког центра београдског градског комитета...

Опет Винавер: *Онај чија искреност није лепа, требало би да лаже за љубав лепотице. Али ништа стравније не ружна лаж* (Мисли, стр. 97)

Винавера је, као младог човека, болело што имам у себи нешто непознато, што ће да надвлада. То непознато биће даљи животи мој јер је овде све познато, све досадашње - смрти (исто, стр. 99).

Винавер је дао и једну - светлу и прецизну импресију селења душа (стр. 109. Мисли) *Можемо да замислимо да има у човеку више разломљених душа и да свака разломљеност гради свој мост и да се свака после јавља у новом облику (у друштву дружих, нових делова) да мост настави. Сваки део наставља за себе...*

Винавера су после рата представљали и настављали парцијално, дајући на кашичицу само неку од његових разломљених душа - и то је највише што су дали. Целовитог Винавера нису видели.

Бирократски писци - песници, приређивачи, критичари, назовимо их винаверовски - друмски људи, нису помагали Винаверу да победи судбину, они су стварали нешто друго. Оно што једино могу - друмски људи. *Друмски људи, који су се бојали опасности прелаза између две познате и примљене мисли, рушећи стално, начинили су у себи празнину. Све је близу, јер ничега нема*, стр. 108 Мисли)

Винавер није најдубљи у хумору, већ у мистичном. Мистично га је упућивало на богочовечански реализам. Као 23. дишњак Винавер записује:

247. с. Понеки пут, пошто смо наставили прошлога себе..... (Добијате ли врховлавицу: замислите, силе мостова разне конструкције и изгледа, кроз бескрајност простора!.... сусрећемо се са самим собом, на сојственој линији која се укрштава. Тада имамо мистично осећање себе. Тада нам се учини залудан сваки нови повратак - јер смо се вратили у себе. У ствари има само укрштања. Идеалан случај : вратили се истом завореном кривуљом. Али наша линија биће никада се не заивара. Ми се са самим собом дођичемо, сударимо, сукобљавамо, али се никад сами у себи не

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

Љубимо, сами у себе не ућићемо. Ми нисмо море нас самих... (исто, стр. 109 - 110).

То је све записано после размишљања о сеоби душа, тј. у контексту размишљања о бесмртности.

Не постоји једноставан и кратак пут према уметничком опусу Винавера и уопште према српској поезији 20. века, а посебно оној, која припада високој поезији, оној која извири из култа и која лебди изнад мора са острвима ћутања (музике).

Колико је послератна култура и књижевност подлости учинила према људима и покојницима без одбране, на пример - према Св. Стефановићу и Винаверу!

Антологија НМ, ово издање, допуњено и коначно, пристало је на обалу, поспремивши 20. век српске поезије. Она је прикупила оно што понајмање припада бирократској књижевној целини тога века. Сва три претходна издања, у Првом Регистру, имала су предговоре, у којима је, поред свих објашњења, дато и низ битности, и свака је од њих на први поглед везана - за небитност, некарактеристичност, која нас привлачи по извесним законима. Најпре имамо дејство на небитно. Оно нам је *главни помоћник у јуриши на битно* (Винавер). Начелно гледано, у коначном издању НМ, нису нашли места они песници који само константују и који само објашњавају, који се играју са осећањима без њихове подлоге. Поготову нису нашли места они песници, које стваралачки развој није ни повео пут богочовечанског реализма. Суштину тога осећања изразио је двама реченицама Винавер: *У свакој ствари, кад ућловимо у мистични час, боли нас претворања обраћања (која и не знамо). Тада, тиме, боли нас све незнано* (Мисли, стр. 105).

Традиција *бездане књижевности* је немодерна. Она никада није имала упоришта у бирократској књижевности, међу преживарима и заводницима. Ту књижевност не мучи пртљак, и она увек и отворено прича ћифти о смрти као фараону његове слуге.. *Нека се љаши сам себе. Бога је смео лагати јер је бог велик, љеменији и добар. Себе неће смејти, јер се љознаје. Тешко ћифти: љре му је љосиодар био бог а сад је он сам...*

*Децембар, 2003 - јануар 2004.
У Београду*

ПАТЕНТНО ПИСМО

I

1934. Винавер пише ("Скерлић и Бојић", у књ. ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ, 1938, стр. 82): "Одмах после ослобођења Македоније ја сам написао у "Штампи" да ми књижевно Србија, својим рационализмом који је завладао (дуплим, француским фагеовским и руским нихилистичким утицајем из Чернишевског) изгледа за неко време затворена за мистику, али да ће мистика доћи са македонских језера у којима бораве још и стара чудовишта и над којима лете прастаре утве златокриле и где се виле још скупљају. Сећам се да сам овим подлистком и овим речима постао најсмешнији у Београду. Свима је то изгледало као потпуна лудорија..."

{Разлика између Винавера и Бојића: "...Говорили смо увек о - великом песнику. То је била наша једина тема, са свим варијантама. Бојић је хтео да постане и да остане велики песник. Ја то нисам хтео; ја сам желео да код нас настане неки песник кога бих ја волео и читао..." (стр. 89)}

II

УМЕТНОСТ МАХАГОНИЈА 3 - 6 / 2002.

...Да би овде било Правој усјеха, макар једној дана, појребно је да се промени толико тога, толико тога. Појребно је да се, прво, прихвати - факта, да се прихвати чињеница Неусјеха. Јер неусјех је многа далекосежнији по последицама и може бити савладан, ако се призна и прихвати његова огромна тежина, дејство, само радом, вађењем и цепањем њањева. Јер овде, заиста, и кроз 19. и кроз читав 20. века има многа, многа њањева. Многа више њањева, него усјешних и великана. Овде није као у Кафкиној Кажњеничкој колонији, већ горе..Постоји фајум истинској неусјеха и вреди се ухватићти у коштац с њим. Исидора Секулић је архајском снагом крчила њањева, али и неки други прекумановски интелектуалци. Овде, пре свега, равнодушно треба одмерити сваки онај усјех који је дошао лако, ма о којој области друштвеној животи да је реч! Да би Неусјех постао усјешан, усјешнији, треба се нарушати, с њим правом, свим њев. усјесима, свим њев. величинама, свим ћифтама, без обзира где они обитавали, у академијама наука, или на универзитетима, или на дружим "позицијама". Дошло је време, драги моји, да засучемо рукаве и да рашчистимо силну шљаку историје и толике кулисе шкарта.... - 26. августа 2002. (Преписано са корица истоименог књижевног часописа)

НОВА ИСТОРИЈА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.
ТРАГЕДИЈА

Винавер зна да је историја српске литературе неверно представљена од стране стручњака са универзитета (1936) и тврди: "Целокупна историја књижевности наше има да се напише поново..."

Наводи и аргументе. Пише и о својој књижевној генерацији, уверен да су њени припадници нашли пут за обнову, продубљење и за прави стваралачки замах. "Једна песма, можда чак и једна реченица тога што смо ми написали и изrekli била је књижевно важнија но сва нагваждања мртвих схематичара..." Упркос томе, "наш је положај био тежак и немогућ. Јер старе генерације схематичара, разних случајних професора и васпитача омладине нису дозволиле омладини да она уђе у књижевност и у живи израз преко наших извора. Напротив, они су омладини дали свакојаку црвоточину, а нас су отстранили..." "На тај начин моја генерација није могла да изврши утицај на омладину и на широку јавност, а није јој се дало ни да дође до издања својих списа. Ми смо били извори корисни за нацију које су покушали да затрпају. Место воде са наших извора омладина је, жедна и жудна, добила филтрирано блато и жабоквечину./Млађе генерације које су прошле кроз такву гимназију у власти схематиара и мумија, добиле су у гимназији одвратност према књижевности. Многи од њих нападају књижевност и културу мислећи да је то социјалност..."

Винавер је свестан да се његова књижевна генерација налази између чекића и наковња. Између преживелих схематичара и тзв. социјалних критичара. Имао је веру да ће књижевна правда према његовој генерацији бити испуњена - у историји српске књижевности, истицањем у правој значајној перспективи. Да ли се то догодило, макар при крају 20. века? Донекле. Делимично. Винаверова генерација није успела да се развије кроз живот како би то било корисно и у мери у којој би то било корисно и за њу и за целу широку заједницу. Трагедија Винаверове књижевне генерације јесте трагедија српске културе...

Винаверов ДРЕВНИ ДУХ. "Писати, употребљавати и уобличавати многомислено градиво речи и појмова у ритмичном колебању и свесном застоју, у страсном прекиду и у истрајном поносу будноће - није ли то бити Бог и стваралац, на махове, на вечности понорне и слатке? Бити писац значи бити Бог и то не онај који буновно почива сам у себи уморан, него онај који је у пуном току склада и несклада. И још нешто, као и у игри најприснијој и толико одговорној, да је живот у питању; ко сме да се усуди да упусти власт над

материјалом у који, поред речи и појма, улази и насиље против кога ће се све угњетено и домамљено светити ако му се дозволи да се отме и врати музици и даљинама? Све су богове уништила њихова рођена створења, бесна од реда, од јединства, од израза, од одлучне јасности, од многоликог прелаза, од тешког проклетства дубљег живота на који беху осуђена./ Писати: Бог, борити се да останем Бог, бити у сталној опасности да се претворим у ништавило, живети само и искључиво победом." ("За кога пишем", ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ, Београд, 1938; стр. 149)

III

У тексту "Култура на раскршћу" (писаном 1929; објављен у већ наведеној књизи, стр. 116-117), критикујући погрешку Г. Геземана, Винавер, тврди да "велике културе не може бити без интуиције и стваралачког прозрења. Дужност је данашњих песника и критичара да ту интуицију, те дубине даду, ма и по цену смешнога. Данашњи писци морају да надокнаде оно што су пропустили старији : да оваплоте страст интуиције, жељу духовног продубљења, смисао унутарњег живота." Винавер мисли да ће доћи нови песници и нови ритмови, када се душевни, унутрашњи живот продуби. Тај "нови правац" у поезији називао је КОСМИЧКИМ: "Космички не значи да се говори о звездама, сунцима, месецима, као о неким позоришним реквизитима. Космички значи да се полази од основног осећања целе целине, космоса, од једног великог осећајног јединства, великог стања духовног које обухвата смисао заједнице. Из тога стања указују се поједини детаљи, као поједине случајности, које долазе у однос са заједницом и опет се губе. Космичари су у истини што и безбројни песници мистерија и религија..." Винавер је слутио да ће се српска култура и књижевност развијати стваралачким напорима "нових нараштаја, који ће прећи преко површнога и безначајнога рационализма и омогућити традицију унутарњег живота" (стр. 117).

IV

Централна фигура српске модерне књижевности, објављује 1952. године своје Патентно писмо, под насловом: *Освајање сна*.
Све крин до крина, бездан ишшина,
Вршлоџ врлина, сумор сушшина -
Све се раскраја у сито бескраја,
У сито очаја, сито одношаја
У сито дивљина, сито давнина.

Сва мора брује безмерјем сируже,
Мириси рује несвесити милина,

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

---

*Поштоци хује бесшрв иланина -
Све тује зује језом олује
Безноћ је дана - безвластї даљина.
Тим срцем врелим, свенадно смерним,
Тим смелим шрудом, свим узалудом,
Свим недосудом, свим нерасудом,
Том слашћу худом, шревлашћу лудом
Тим бићем зрелим, шорко чемерним:
Букнише будно, бескраје скројше,
Складише развој, облике сїојше
Злобише време, безброје збројше -
Шшо неће цвешом - сјајем освојше.
30. децембар 1952.*

То, пише, Винавер - три године, пред, своју, смрт.

Развој - *стваралачки развој* - појам, који, заобилазе, или му не придају значај који стварно има, тумачи у српској критици или књижевној историји; то је оно о чему пише зрели Винавер; тражећи од уметника да раде на усклађивању свога развоја. Стваралачки развоји многих српских уметника нису били пожељни... Ако би се погледао стваралачки развој многих српских писаца, па и оних најистакнутијих, па и оних које је Винавер хвалио и подстицао на њиховим књижевним почецима, од Винаверове смрти па до 2000. године, погледао кроз увеличана сочива, видело би се, да нема писаца и песника, чији се опус, или појединачно дело, завршава апсолутним, да не кажем Богом, јер то многим може зазвучати чак патетично.

Другим речима, у другој половини 20. века н е м а - великих стваралачких конструкција, у оном смислу како је то разумевао Винавер (наводећи као пример ТАЈНУ ВЕЧЕРУ Леонардову). Има уметничких дела у којима је дат живот у крвавом и битном сведочанству једног значајног тренутка, и врло мало, врло мало дела у којима се живот преображава ради више и веће конструкције, у којој се читаоци лакше сналазе. У тим колебањима, превлађивало је прво, током читавог 20. века. Винаверу је оно друго, крајем децембра 1952. године - преображавање живота, ради веће конструкције - изгледало видовитије. Изгледало му је као "огњено знамење које је овоме нараштају исписано на небесима уметности". Винавер је умро са вером да су његови савременици "кадри да то светско знамење и схватимо и да њиме живимо".

Ту има упоришта за писање једног правога патентног писма. Међутим, Винавер остаје недоречен; али у свакој видовитости има и доста недоречености.

У тексту написаном 1922. ("Задатак песника", у књ. ЧАРДАК НИ

НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ, Београд, 1938; стр. 128) Винавер сматра да се мора "веровати у велику мисију песника у нашој средини. (...) Наша средина зато је духовно учмала што је сва снага поезије била до скоро - и могла бити - употребљена, утрошена за један само свој вид; за вид родољубив, морално - витешки на подлози чојства и јунаштва. Снага поезије мора сад бити искоришћена за друге циљеве: да се неминовна духовна сувопарност и закржљалост, та спољна духовна окорелост, расече до ране, до крви, да се омогућимо рањени и крвави за шире проблеме душе, за велико струјање, за велики живот наших дана. / Запекли су се били и сувише стари ожиљци. Самим тим и старо постаће ближе и разумљиви јер, доћи ће у додир са новим тражењем као противтежа, оживеће. "

У ствари, у српској књижевности 20. века није било патентних писама; и ако је и било извесних покушаја, не могу се, ипак, ни формално, ни суштински поредити са Теслиним.

V

Тесла може бити мера поређења, јер није био сам научник, већ и визионар. Био је научник и метафизичар.

У српској књижевности 20. века, нема пријављених књижевних патената (формално гледано)... Неко ће рећи да се до проналазака у науци долази на други начин, у односу на уметност. (У науци се открива грешка претходника, у уметности, открића долазе обожавањем вољених претходника.) Можемо читати не један манифест у српској књижевности од 1900 - 2000. године, као крња патентна писма њихових састављача. Међутим, сви ти "проналасци" нису остварени; ни један од књижевних проналазака у српској књижевности споменутога периода, не сија на свим тачкама земаљске кугле, као један једини, Теслин: сијалица. Џрњансково објашњење о настанку песме "Суматра" могло би се читати као нека врста Џрњансковог проналаска, као и понеки манифести "барбарогенија" (балканских); Винаверов укриван есеј "Одбрана песништва" (објављен 1938, у Младеновићевом часопису XX ВЕК), индиректно, показује и доказује, да у 20. веку нема правих Патентног писма. Нема - генија.

И у том смислу, није згодно рећи, нема ни једног разлога да се Срби љуте на Нобелов комитет. Предлагали су Попу, Павловића и Павића за Нобелову награду, али то је изгледа покушај без наде. Јер, ко од три споменута писца има ваљани пријављени Патент? Писац "Хазарског речника"? Вероватно овај аутор има неку врсту неформалног Патента (по мишљењу његових сведока, којих има више и међу издавачима и официјелним - неофицијелним књижевним критичарима и тумачима)...

Када упоредите - патенте Николе Тесле, научника,

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

проналазача и визионара - првог и уједно последњег Србина 20. века који је добио (и одбио) Нобелову награду, са, реџимо, било којим проналаском у српској књижевности (то није лако, наравно, из више разлога), видећете следеће: Тесла своје патенте објављује на енглеском и пријављује Патентној служби Сједињених Држава патентним писмима дајући детаљну и квалитативну спецификацију проналаска. Свима заинтересованима, Никола Тесла из Смиљана, у Лици, Аустроугарска, даје на знање да је открио то и то... Што увек потврђују и сведоци - два сведока. Када је реч о проналасцима у српској књижевности, ту су ствари мало сложеније.

Има ли у српској књижевности 20. века, заиста, проналазака? Ко су проналазачи? Је ли, реџимо, модерна - проналазак? Је ли проналазак "суматраизам", "зенитизам", "дадаизам", "надреализам", соц. реализам? Критички реализам? Црни талас? Постмодернизам? "Сигнализам"? "Клокотризам"? "Постпостмодернизам"?...

До 1897. године Тесла је пријавио Патентној служби 79 патената!

До 1902. Тесла је пријавио још 21 проналазак.

Од 1909. до 1927. Тесла пријављује Патентној служби САД 18 патената.

Патентној служби Велике Британије Тесла пријављује 1921. шест нових патената. (Теслина патентна писма су преведена на српски и објављена у четири књиге 1996, Београд.)

У српској књижевности 20. века има много више - забуна, заблуда, укривања, свега и свачега, а понајвише сујета, које су дошле главе и онима које савременици сматрају врлима...

Зашто је то тако и докле ће бити тако?

VI

Више од 100 година српском културом и књижевношћу влада - нешто што би се могло назвати - лицемерје....

Довољно је испричано о некадашњем лицемерју. О данашњем сам, на крају романа ВАМПИРЦИЈА, написао дословце ово:

ДАНАШЊЕ ЛИЦЕМЕРЈЕ

Наводно, све је отишло до врага. Али неки српски издавачи успели су да се снађу; објављују на стотине наслова годишње. Просвета објављује толике НАЈ, НАЈ - лепше... Било би глупо трошити папир на толика имена тзв. великана. Народна књига, исто... Толико наслова, толико генијалаца... Стубови културе, јакоже! СКЗ, etc.

Све и свашта трукају, само не оно што би користило српској култури и књижевности.

Не објављују Винавера, а у десет издања штампају помодни и свакојаки други шкарт.

- Шта вас брига шта они штампају? Они то штампају својим парам! - чујем тобожњи глас разумности.

А одакле им паре да то штампају?

Кад успеше толике паре да сакупе?

Овде, елем, прођу има, велику прођу, све оно што је подстакнуто климом Необичне лажи, и то подстичу, прво, они који дају новац да се такве ствари друкају, не у једном, него у седам, десет, петнаест или више издања.

Друго, то одобравају уредници, стасали у Необичној лажи, који још увек имају и куражи да јавно иступе и побуне се, када им неко, макар и узгред, усмено, или у каквом пафлету, штампаном у 100 примерака, то замери.

Других уредника данас и нема, на јавној сцени, осим тих и таквих, стасалих у Необичној лажи.

И како да се овде нешто промени?

Лицемерје се брани срчано, као поштење, а оправдане и разумне примедбе се жигошу као неподопштина.

Лицемерје се овде брани жилаво и криптографски, тајно, преко разних ложа, кланских, генерацијских, тобож естетичких, тобож научних, партијских, земљачких. Међутим, неистина и лицемерје се не могу одбранити ни јавно ни тајно, ни уз помоћ власти, било које власти. Никакве камуфлаже, које су последњих година, веома у моди, неће никоме помоћи! Истина, а то значи живот и уметност ће победити, потискивати и потиснути непомериву Необичну лаж.

Достојевски је био пророк. Био је то и Креманац Илија Мољковић. Јасновидце не бирају комитети, властодршци, богаташи, централе партија, уображени професори универзитета, и свака друга моћ из таме, секте и интернационални интерес и капитал, већ - неко други.

Ко? - то је тајна, хвала Богу!

Лицемерје је савремени облик вампиризма и крвопијства. Крвопије нападају на изабранике и пију им крв којом се храни њихов лични демон и вампир. Злочин је данас, као и одувек, напајати свежом крвљу живих, наивних и невиних, лешину и монструма.

Повероваћу да овде више није потребан вампирција тек онда када буде раскринкана и потиснута чак из из шала Необична лаж! Фатум, који је обележио читав минули век...

Дотле, кад год имам који слободан дан, скокнем до српских планина, и меркам глогове. Носим секиру са собом и шиљим ново глогово коље. Имам у свом подруму стотинак солидних примерака!...

Они су правили вампировиће, а ја глогово коље. Човек има право на одбрану од нечистих сила и ноћних крвопија.

Демоне Необичне лажи нисам измислио ја. Камо среће да су

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

пука пишчева измишљотина! Европа појма нема шта је у ствари данашња Србија.

Али, никад није касно; биће времена и да, ако жели, сазна!...

О књизи у којој је то написано, ћути се. Како само код нас умеју. Што непријатељи истине ћуте, хајде - де. Што пријатељи ћуте, враг једино може разумети...

Нека се ћути, мени не смета. Путање и лицемерје ће многе - обележити, жигосати. Истина у Србији никада није била посебно омиљена. Ни истинословци.

Овде се, већ скоро двеста година, размахео - Пивта.

Овде се унапред додељују награде за књиге које ће тек бити написане, док се написане и ванредне књиге сматрају за ненаписане, непостојеће....

Почело се са фалсификовањима у тзв. историјама књижевности; али ко овде има петљу да целокупну историју српске књижевности напише поново?

VII

Сматрам да је, поред властитог напора и сазревања и то била и Милост Божја, што сам успео да заокружим УМЕТНОСТ МАХАГОНИЈА.

Мало је писаца и у српској и у европским књижевностима (колико знам), успевало да до 53. године објави оволико колико је нарезано на овом ЦДу. Многи су дотле или завршавали на гробљу, у лудницама, или на другим местима где судбина излаже своје изабранике.

Једна је ствар - написати много тога, а друга је објавити - много. Живео сам у амбијенту, где су објављивању, говорим о оном правом, постављене многе бране. Успевао сам да их срушим, и још их рушим. Поносим се околношћу да су моје најбоље књиге објавиле ЗАВЕТИНЕ, а не (да им не набрајам имена - међу којима су и пет-шест тзв. монополских издавача - комунистичких) тамо неки издавачки диносауруси Удбе - Судбе!

Овде се, на жалост, ни у животу, ни у култури и литератури, ништа променило није (колико ми је познато); сјахао је курта, узјахао мурта! Овде се већ педесет година баве сјахивањем - узјахивањем.

Из дана у дан овде бацају прашину у очи. Поново намећу познате и привилеговане опскурне авети, литерарне мртваке... Критичари гледају у зрна, претварају се у књижевне сибиле, врачаре и вуђумаре (какве су једино могуће на овом дракулинском

поднебљу)...*

---

* Од броја 20 - 23 / 2004 часопис "ДРВО ЖИВОТА", покренуо је нову рубрику САМО ВАС ГЛЕДАМ, како би пружио прилику заиста независним ауторима и заточницима исконске културе, да износе своја мишљења, уверења, друкчија од оних у оквиру свакодневне и дугогодишње жабокречине... Као први прилози те рубрике, објављени су текстови уредника М. Мркића и М. Лукића. Овај Лукићев текст је претходно био упућен "упућен уочи београдског Сајма књига (2004) уреднику тзв. Културног додатка ВЕЧЕРЊИХ НОВОСТИ. Није објављен." Вероватно исти текст не би био објављен ни у "Политици". "Патетично писмо" је, када је реч о тзв. "култ. додацима", нека врста лакмуса. Константујемо ово, да би подвукли, да постоји она друга и друкчија Србија, немалограђанска и нешкартирана... Да се зна!"

У пропратном писму Лукића има и ово, на крају: "ПС. - Само Вас гледам, знате. Зенице су на фотосу дупле.

Не инсистирам да објавите овај текст по сваку цену.

Ако вам је, уредниче, оријентација да објављујете шећерлеме (...)"

II

ПОГЛЕД С НЕРЕЗИНА

Мирослав Лукић

1
НИСАМ ЗНАО ДА СУ ТО БИЛЕ
НАЈЛЕПШЕ САБЛАСТИ

Пут је био пуст,
а на његовом крају издизао се брег,
тамноплава млада борова шума.

Његов највиши гребен
добацује нешто сивобелим облацима у пролазу.

А онда - појавио се Месеџ,
брег се ућутао.

Одједном, усред жита - Бетовен, Егмонт, грамофон!

- Ево ме, чиним све што је у мојој моћи
да ова ноћ остане незаборавна!

Враћали смо се са заветине (из суседног села, касно).

Лецнуле су га патетичне речи, громка музика,
Месеџ, наравно. Па се сакрио нагло,
иза тучаног облака налик на колосалну шаку...

Враћали смо се са заветине
кроз росна жита; и нисмо више могли да видимо
лице једни другима док причамо.

Ни кад се растасмо у близини наше цркве на узвишењу.

Одједном, иза жбуна, Циганка из Раброва!

Шчепала ми је руку и загледала ми се у длан
као у бездан и кликнула: - Поживећеш 84 године!

А да ли студираш факултет за њу? Насмејала се
на сав глас, ухвативши се руком за стомак,
да је и месеџ коначно провирио и исколачио једно око.

Одједном, све беше надреално,

и на раскршћу на брегу испред порте
и изнад порте: узбуркано море са сантама леда
и Месеџ у жућкастој маглини, као изнад хриди шкотских.

Више то није био онај Месеџ кад смо полазили са заветине,
већ неки други, налик на њега; бледа слика...

Мађије влашких циганки, расипале су се као перле
низбрдо, тамо где се комешају и штекћу као лисице
младе бестидне сабласти што су упућене у живот

народа толико да то мора коснути
не само младића него и месеџ на небу...

ПОГЛЕД С НЕРЕЗИНА:

Оглед о Србовлаху, певачу

Изгледало је да ће хиљадугодишњи пљусак
преплавити и ову највишу стајну тачку,
чак је и неколико капи бризнуло,
тучани облаци су се спустили на потиљке навиљака,
али, наједанпут гле: облаци су посивели
и пробише их беле стреле.

Брегови
на истоку
ни плави
ни љубичасти,
с времена на време
тако јасни
да се виде
као на длану
иако је до тамо десетак километара
овце на пропланцима.

Јабланови
тополе
обалом реке
поруб од плавог шајака.

Десетак облака

белих и калушастих
у дубодољу
крај бившег јаза
пасе
срму.

Древни људи
враћају се из дубрава
и воде гласан разговор
стар три стотине лета.

Посматрао је певач свет с висине
као дечак с трешње.

Како је далек и сићушан,
као пуж - голаћ или мрав.

Посматрао је свет с висине,
као дечак с трешње;
замишљао себе и орла,
и како неко притајен
као змија у шипражју крај путањице
из оближњег винограда пуца.

Пали су с трешње устрељени,
певач с трешњама у устима,
и орао крвавог кљуна.

Шаље ли ове мисли Немили анђео, и зашто?

Гроф Лав Николајевич
и кнез Мишкин,
слични су као Настасја Филиповна
и сестра прве певачеве драгане!

Како се јасно виде ланци брегова
уз Четврту рајску реку!
Косином брегова силазе пастири
испред стада.

Шестар судбине
описује круг
око видокруга

око висова,
око извора и ушћа река и потока,
око мајке и синова,
око старог кова,
око предугог летњег дана,
око многих година,
око оног што у сутон
пролази зараслим стазама (поред гробља),
пробијајући се кроз густу зелену траву,
граор и жито (црвенка),
око муве,
око паука,
око споре будућности
и око најудаљенијег кута
земље Хипербореје,
где један новопечени шаман
сања да спасе свет,
морен несаницом
и болесном изнутрицом,
ништаван као ларва свилене бубе...

Бескрајну потребу његовог срца да се буну,
негодује, презире све старо,
подржава судбина.
Поглед с висине, с Нерезина.

Немерљива линија савести
као црвена нит,
као сев муње,
неке давне муње,
када је први пут заискрила
Бистрина Детета.

Можда после неке препирке
у вези са именом и презименом,
који се временом похабају као гуњ.

- Ја то нећу!

Тако је довикнуо поноћној свежини
означајући да му пут скреће мимо
наслеђеног имена и презимена,
убичајеног, скројеног колосека.

Гаталинка га разуме,
не демон Вавилона,
и можда земља подивљалог шимшира?

Стражари ноћи,
карпатски видокруг,
жбуње руја,
жбуње јоргована
у клисурама
и стенама,
цере - мошњама...

Није му се певало о стварима које би неко претворио у нотне куке и чворке . Нити је имао довољно воље да проговори о свему ономе што се ковитлало у његовим осећањима, јер би то неко могао записати, одштампати, умножити, (зло)употребити. Надзирали су га невидљиви стражари с магнетним копљима: и он се тог моћног надзора могао ослободити једино испуњавањем своје најдубље жеље : заокруживањем извесних запажања, искустава...

2
ПРВО СЕ ЖИВИ ЗАБЛУДАМА
ПА СЕ НАКНАДНО С ВРЕМЕНОМ СХВАТИ ИСТИНА

Мозак није само ризница Лепоте
већ позориште у чијим подрумима винским
банче чопори демона
док их оргија и воњ сирћета не пообарају
и не замрсе
као вијор високу отаву,
тек онда се пење понека мисао
у више сфере
из препотопског блата...

Свет би пропао без гаврана,
шамана, мађија и певача...

3
НОМАДИ ЛЕПОТЕ

*Ви сите уметници - номади лепоите.
"Стирасници"*

Ваша су одвајкада
села и гробља тесна!
Нама слободу номада
досуди чар небесна.

Свакодневна промена,
нов табор сваког дана:
безизлазнога плена
лутајућа обмана.

О, веруј у обећан
дар чуда и удеса,
у дијамант пролећа,
и ширину небеса!

Песници, другом дајте
иметак ваш једини:
умирући, класајте -
јурните ка ледини!

Из простора те тајне
сурвајте се ко хорда
на тле принуде трајне
где ринта руља горда.

Згази им рај, Атила,
пустош с новином споји,
да блесне твој сјај силан -
цветови степа твојих!*

---

* Песма "НОМАДИ ЛЕПОТЕ" преузета је из књиге Вјачеслав ИВАНОВ: ЗВЕЗДЕ ВОДИЉЕ (изабране песме) (Избор, препев и напомене: Владимир Јагличић), Едиција БРАНИЧЕВО, Пожаревац 2003, 184 стр. (Библиотека Амблем тајног писма света; књ. 1), стр. 92.

На крају ове књиге, преводилац је дао и Напомене (стр. 173): "Овај избор рађен је према књизи Стихотворенија и поеми, Библиотека песника, Мала серија, Совјетски писатељ, Лењинград, 1976.

Из те књиге је преузет и предговор, уз извесна, минимална, скраћења..."

У Напоменама, уз песму "Номади лепоте", Јагличић пише: "Назив песме је из Трактата о Нарцису (1891) Андре Жида. Епиграф је из недовршеног и необјављеног романа Л. Д. Зиновјеве - Анибал Страсници. Згази им рај, Атила - Овај стих Брјусов је узео за епиграф своје чувене песме Надирући Хуни (1904 - 05)" (стр. 178)

Прво издање, тј. часописну верзију "ЗВЕЗДА ВОДИЛА" објавио сам у "Уметности махагонија", 3 - 6 / 2002 (стр.15 - 78). Она се незнатно разликује од оне објављене у издању пожаревачког издавача. Иванов је пре тога превођен, на кашичицу, на српски; као што је, и у Русији, штампан, на кашичицу.

* *

Песме: "НИСАМ ЗНАО ДА СУ ТО БИЛЕ НАЈЛЕПШЕ САБЛАСТИ" ; "ПОГЛЕД С НЕРЕЗИНА : Оглед о Србовлаху, певачу "; "ПРВО СЕ ЖИВИ ЗАБЛУДАМА ПА СЕ НАКНАДНО С ВРЕМЕНОМ СХВАТИ ИСТИНА", којима се отвара ова књига - преузете су из: Мирослав Лукић: УСПОН У ЕМПИРЕЈ... Дела, књ. 31, Мобаров институт: ЗАВЕТИНЕ, Београд, 2002, стр. 19 - 26.

Вјачеслав Иванов (1866 - 1949) поживе, за песнике руске - дуго. Осамдесет и три године! Иванов поживе 83, а мени Циганка прорече да ћу поживети - чак - 84 године!

Површно сам читао Иванова пре две - три године...

У предасима рада на коректури рукописа књиге сабраних песама из мојих романа и других књига "Хиљадугодишњи пљускови", читао сам поново Иванова, полако, без журбе..., упоређујући часописну и књижну верзију "Звезда водила"...

Евентуални читалац ове књиге, који ће је читати од почетка а не од средине према крају, увериће се, постепено, сазнаће због чега је састављена. Ова књига је компонована из више делова: прво су дата два моја недовољно позната есеја; затим следе стихови, и даље "Портерет књижевног олоша...", те Corpus delicti, у најдоследнијем смислу речи. При крају су неколико краћих есеја на тему лаж - истина.

"Превредновање" је болна тема, а тај задатак стоји пред српском књижевношћу и реалном критиком као прека потреба, још од 1938. године - када је тај задатак Вујић огласио. Али, ево, већ седам деценија тај обиман и мукотрпан посао се одлаже... Превредновања и ревизије се поплашио, и наш несуђени "јунак", аутор чланчића - вица "ДР. СМР."

Шарл Бодлер намеравао је да напише "Портрет књижевног олоша", тј. портрет "Доктора Estaminetusa Crapulosusa Pedantissimusa", (са шаловитог, "кухињског" латинског на српски М. Данојлић овако отприлике преводи ово име: "Bircuzus terevencius cepidlacisimus"), Портрет доктора Estaminetusa Crapulosusa Pedantissimusa француски песник хтео је да изради на Праксителов начин, тј. позјамљивањем карактеристичних црта од различитих личности. Наводи Бодлер и наслове поглавља за свој портрет књижевног олоша: Докторова лула. Докторови ставови. Докторово хегелијанство. Докторова штрокавост. Докторови погледи на уметност. Докторова горчина. Докторова завидљивост... Да наведемо само неке... Могао је да придода и ове: Анти - Песник. Анти - песници. Антиуметници. Квочке испод које су се испилили манипуланти и лажови, многи уредници и тобожњи критичари... Бодлер, наравно, није стигао да напише споменути портрет. Књижевног

шљама било је одувек и биће га још дуго; имали су га Французи, Руси, Немци, имају га и Срби. Нисам перверзан тип, тј. не жудим путено наслађивање у друштву настраних (читај: књижевног шљама).

На шта је све спреман књижевни шљам, или књижевно подземље, на овим балканским просторима! - о томе би се могли написати томови. О томе сам на другим местима писао, директно и индиректно. Међутим, посебан оглед или књигу о томе нисам написао, и можда је никада не бих ни започео, да се почетком јануара 2005. није догодило нешто сасвим неочекивано, барем за мене.

Једном од мојих тзв "књижевних пријатеља" улетела је, поново, жаба у уста, и он се побљувао...Лукава памет зна - напад је најбоља одбрана. Ето зашто је написао С. то што је написао...

Књижевни шљам живи од тога: вежбајући манипулације. Књижевни шљам је талентован једино у томе. У лагању и надлагивању, у замагљивању и замајавању, у омаловажавању, у злу једном речи.

Ако сам нико и ништа, што је толико зајенио?!

III

ПОРТРЕТ
КЊИЖЕВНОГ ОЛОША
у земљи подивљалог шимшира

Мирослав Лукић

CORPUS DELICTI, 1

"ВЛАШКА ГОЗБА, I"

(Мобаров институт :ЗАВЕТИНЕ, Београд. 2001 , 540 стр.
21 цм. Уметност махагонија: опус н 1, 1968 - 2000 ; књ. 16)

XIV

Амбиције књижевника и садужеја из Србије. Разбојници. Нема покајања. Сумњиви пријатељи... ("Покајање је признање погрешног пута. Покајање просеца нов пут. Покајнику се отварају очи за два пута : за онај, којим иде, и за онај, којим треба да иде.....Кажем вам : две храбрости потребне су покајнику - једном храброшћу да се заплаче над старим путем, и другом да се обрадује новом...")

Чишћење Аугијевих штала српске Куће и књижевности. - Од како пишем, мислим, осећам, шта сам могао да видим? Дрво живота, које се смањило у трн на друму, те убада и себе и друге. Пламен небески уроњен у бласто, нити светли нити се гаси. Нико није призивао лепоту и богочовечански реализам у госте; многи су сурвани са горе високе, постали сапутници крвницима и безбожницима. Па и моји пријатељи...Сви су и сви смо били препуни обмана и греха... Дрво живота и дрво познања постало је трн на друму, постало је дрво злочина, глупости, леденог мрака. Многи су се нашли на трпези одсутног Домаћина, те нису певали никоме другом до себи и својим залагајима...

Ни судбина ни карактер нису ме припремили да будем чистач Аугијевих штала српске, југословенских и свих словенских књижевности; немогућа су велика чишћења и спремања и бесмислена као шминкање мртваца: смрт ће почистити редом све што треба.

Сећам се; две су вести на крају једне опаке зиме сустигле једна другу. Вест о смрти песника. И вест о угушивању гласа слободе. То је био ударац подмукли, прво у потиљак, па у очи.

Бродски пожurio - умро!

Написао сам о Бродском есеј који је синтетички, важан, који је узимао у обзир оно најбитније, најсуштинскије - есеј који он неће никада моћи да прочита; есеј који годинама неће објавити ни у Русији Јељцина, ни у мојој земљи. Да је жив, нашао бих начина да му пошаљем копију

текста тога есеја; можда би дошло и до сусрета; могли смо попити пиће у неком од кафеа Њујорка, Париза, у Бечу или Будимпешти.

Телевизију све ређе гледам; не државну. Сећам се, у време уобичајене емисије НТВ СБ, зачуо се крик главног уредника, затим празан екран, потпун мук. Као и вест о смрти Бродског, и то је било нешто неочекивано, несхватљиво, подмукло.

Нешто што се као и смрт песника може објаснити медицински, правно. Увек постоји неко објашњење.

Романи и фељтонистика су пуни сличних објашњења.

Написати: Сад су земљи у којој живим, везане, преко очију и уста, мараме! значи да сам дарнуо у живац онога што се управо догађа : слобода или илузија о слободи сад може да се врати у пећину, као и мечка Божана!

Све ће то бити заборављено, кроз месец или два, или годину; народ и грађани ће тонути све дубље у очајање и нечињење; и многи ће заборавити да замишљају другачији живот и другде. Као што заборављају кад јесен бакарише лишће и крошње дрвећа, као бакрачари бакраче. Није ме могла задржати несрећа, свеопшта и појединачна, о којој је овде само мали број тек слутио, и први пут сам осетио, одлазећи десетинама година унапред у мислима као низ ходник или лавиринт, сву тежину националне и епохалне заврзламе.

Видео сам шта ће бити и какве ће идиоте и кретене налик на пацове измилеле из смрадних подземних канала величати као тиражне и значајне писце! Појавиће се чудовишта, каква свет није упознао, и с лева и с десна. Много тога ће бити злоупотребљено, потрошено у једном потезу као јогурт у тетрапаку.

Прогласиће бесмртним писцима и песницима најфриволније камелеоне времена, најамбивалентније умишљене сподобе, Титове пионире, многе заводнике који су обожавали црвене шалове; многе ће преварити, али се надам да ће народ, иако очајан и необразован, прост, ипак изабрати средину.

Нису ми никада били посебно симпатични народњаци, не мислим да је народ врховна категорија; иза те речи постоји много обичних и необичних људи, различитих судбина, уверења и заблуда; матица живих и мртвих једног народа није кошница у којој је америчка куга све поморила. Некако са повлачењем илузије слободе у пећине, почео сам да уочавам кржљава стабла, у шетњама, или кроз прозор мога стана или градског, међуградског аутобуса.

Све је овде закржљало и постало толико гротескно и безнадно као тринаесто прасе.

(стр. 330 - 331)

Уместо Увода. (Прибирања). Сури књижевни пејсаж

**1
КРИТИКА. НИ ДАНА БЕЗ РЕТКА; КОШАВА**

Овај текст је настао 14. марта 1995. Можда бих њиме могао да отпочнем ову књигу.²

Прва процветала шљива у Београду (можда она шљива испод шеих Мустафиног турбета у Вишњићевој улици?), већ прецветава.

Кошава р у ш и и развејава цвет.

Последњи број "Књижевних новина" посвећен је покојном Кишу.

Синоћ сам дуго разговарао са једним од првих читалаца мог преобимног рукописа антологије српске поезије XX века. Дувала је кошава.

Д. Киш, у књизи "ЧАС АНАТОМИЈЕ", уз реченицу где се помиње први пут кошава:

'Кошава, јак и хладан источни и југоисточни ветар у североисточном делу Југославије, нарочито у Подунављу и Источној Србији; дува јошлатио у јесен, зими и у рано пролеће, достижући брзину и преко 100 километара на час; дува из подручја Украјине и северног дела Црног мора преко Влашке низије и Јужних Карпата; већином дува при земљиној површини, до висине од 1 км, на махове снажним ударима, доносићи хладно и суво време; по јерсианку кошаве (која траје некад и по више дана или недеља) обично настаје краћи или дужи период киша и снега. У пролеће нејовољно утиче на јољске усеве.'

У намени, стајала је референца: Мала енциклопедија Просвета, том I, стр. 704 (прво издање). То је био последњи комад терена који сам морао напустити: издавачи су ми поставили часни услов: или - или. Или ћу избацити ту фусноту о кошави, или књига не иде у штампу. Бирај. Избацио сам је тешка срца и са осећањем пораза. Та напомена, одмах негде на почетку књиге, имала је, међутим, вишеструку функцију: одсликавала је психолошку атмосферу и сиви, сурови књижевни пејсаж у којем се одвијала полемика око моје књиге, а, с друге стране, сажимала је, једноставно и очигледно, део теоријски проблем којим се ЧАС АНАТОМИЈЕ бави: коришћење докумената и монтажни поступак. Тако је, захваљујући том поступку, један текст из енциклопедије, неокрњен и неизмењен, постао, одједном, премештен у други контекст - субверзивним и опасним! Демонстрација јасна и недвосмислена. То су издавачи осетили и тиме ми, на теоријском плану, дали за право (бар приватно)./Та фуснота, уз то, била је још и такорекућ једина политичка алузија у тој иначе политички фаличној и очерупаној књизи, алузија отмена и вишезначна, једва осетна. Осим за фини слух оних који су задужени за алузије и који ми рекоше

да оставим на миру Божјем кошаву да дува одакле већ дува " (Ното роетисус, Сарајево, 1990, стр. 26-27).

Ко су, дакле, ти људи задужени за алузију, финог слуша?

Издавач. И они, невидљиви који стоје иза њега. Још конкретније:НОЛИТ. То јест најконкретније: "Уредници и рецензенти: Никола Бертолино, Слободан Галогача, Милош Стамболић (главни и одговорни уредник), Јован Христић" (подаци преузети из колофона трећег издања ЧАСА АНАТОМИЈЕ, Београд, Нолит, 1979).

Постојао је тај префињени облик цензуре, о којему је Киш оставио кратко и несумњиво сведочанство.

Није, дакле, могла да прође ни једна политичка алузија, ни она отмена и вишезначна, ни она једва осетна.

Кербери су (међу којима су и писци, који су стекли велики углед као писци) будно пазили да ништа не промакне.

Поред "кербера", постојала је, бујна као коров, критика против које се побунио Данило Киш, и не само Киш.

Киш је, на сву срећу, обелоданио свој час анатомије, он ту "причу" завршава маја 1977 године, уверен да ће она моћи "да послужи за очигледну наставу о декаденцији укуса, о паду (књижевних) вредности и естетичких мерила!"

Киш је препустио Будућим историчарима књижевности, да "објасне, из једне временске перспективе и са дистанце, како је и зашто дошло до овог и оваквог пада у укусима и вредностима. Да испитају зашто се наша критика дала контаминирати овом јеремическом естетиком кича и да потегне моралну одговорност критичара због њиховог ћутања и њиховог саучесништва!"

Опоре, али истините речи.

Будући историчари књижевности треба да крену од Кошаве. Оне која је дувала деценијама, оне од синоћ, која је она од јуче, од ове која и даље дува...

Предстоје нам толика неизбежна и болна суочења!

Папагаји, али не они Флоберови

Пре извесног времена купио сам, за петнаестак динара, у једној од антикварница Барнесову књигу (Julian Barnes: FLAUBERTOVA PAPIGA, Znanje, Zagreb, 1990). Савремени енглески писац (1946), написао је неколико романа, али је тек књигом ФЛОБЕРОВА ПАПИГА (1984), постигао светски успех.

Књига је необична, атипична: свако поглавље писано је на други начин.

Реч је, заиста, о Флоберу, али и о толиким другим стварима!

Флобер је знао, да ако један писац пише добро, оптужиће га да нема идеја.

Флобер није веровао да уметност има друштвену сврху.

"Уметност није brassiere (грудњак). Барем не у енглеском смислу те речи. Али немојте заборавити да brassiere на француском значи и појас за спасавање" (вели Барнес, стр. 152).

Флобер није само претеча, већ и истински творац модерне књижевности.

А у Србији, барем у последњој деценији, уочи и после првих послератних вишестраначких избора, постоји књижевна мода - тзв. постмодернизам, о коме се ствара, како би рекао покојни Киш, "компетентна лаж".

Јуче сам, у књижари ПЛАТО, купио за 1 динар Летопис МС (стари број, фебруар - март 1993; Славко Гордић, гл. и одг. уредник, Војислав Карановић, Владимир Копицл, Милица Мићић Димовска, Селимир Радуловић - уредници, Милица Вртунски - секретар уредништва, Гојко Јањушевић - лектор). Па, данас читам тај пожутели, да не кажем бајати број најстаријег српског књижевног часописа.

Тематски број: САВРЕМЕНА СРПСКА ПРОЗА - ЕНИГМА ПОСТМОДЕРНЕ И ПОСЛЕ.

У разговору су учествовали: Петар Џацић, Александар Јерков, Јасмина Лукић, Милосав Савић, Јован Делић, Славко Гордић, Желидраг Никчевић, Васа Павковић, Борђе Писарев, Ненад Шапоња, Владимир Копицл, Михајло Пантић... И?

Прво, што се тиче куповине споменутога часописа: подвалили су ми. Прескупо сам платио - то што сам купио на књижевном отпаду.

Друго, толико писмених и паметних људи, чак и професора универзитета, покушавало је да шминка мртваца, продајући маглу.

Уместо "енигме постмодерне", суочио сам се са још једним кавезом са пречагама и са папагајима - не оним Флоберовим, већ овдашњим, београдско - новосадско - српским.

То сам записао, можда крајем 1996. године. Овог лета, тј. средином августа 1998. године, поново сам нашао ту белешку. Нисам је срећом бацио.

Слатко сам се смејао.

Нека наши тзв. постмодернисти, коначно, напишу неку књигу, која се неће допадати само њима или њиховом ужем кругу.

Кад је један стих, један есеј одличан (исто важи и за књигу прозе, биле то кратке приче или роман, или антироман), да се надовежем на Флобера - господо или другови моји драги који мислите да све знате и да сте Бога ухватили за браду, да се у све разумете - онда не припада ни једној песничкој или књижевној школи!

Не постоји ЕНИГМА ПОСТМОДЕРНЕ - већ - паланачка варијанта продавања магле!

Тачније, постоји ЕНИГМА ПОСМОРТЕМНЕ.

Господо, разрешењу ове енигме, сви колико вас има - упркос свим књигама које сте написали и стварима које сте научили - нисте дорасли!

Можете да штампате антологије тзв. постмодерне књижевности, можете да пишете псеудо - студије, можете да држите универзитетске катедре: зна се како се код нас долазило на универзитет - узалуд вам труд!

Не кажем ово, како бих - не дај Боже стао у одбрану тзв. критичке књижевности (мислим да је тачнији израз: конструктивна, корисна, књижевност делимичних истина): нити је она ваљала нешто, нити је ПОСТМОДЕРНИЗАМ створио књигу коју бих с одушевљењем препоручио својим пријатељима. Што пре то буду схватили, биће боље по њих. Тачније, можда ће коначно и схватити ЕНИГМУ, која их сврби...

ПИСАЦ - КРИТИЧАР - ЧИТАЛАЦ

Хајдемо сада далеко, каже у једном трену Бодлер.

*Ено мртве Године зову мене / са небеских балкона,
стйарински одевене...*

Сонет Прибирања Бодлер је објавио у "Европској њиви" 1. новембра 1861. године.

А у писму мајци од 6. маја 1861. Бодлер вели: *Сам сам, без пријатеља, без љубавнице, без кучета и мачета, коме да се појалим?*

Да ли сам, као и Бодлер, изабрао тугу прибирања (или је она изабрала мене)? Онда - не треба никоме да се жалим.

Обраћајући се читаоцу, у уводној песми ЦВЕТА ЗЛА, Бодлер вели: *"Заблуда, грех и злочињ и шврдицење њлове / њо духовима нашим и шела наша киње, / крмимо милу трижу савести као свиње, (истицања - Ф. С.) / ко просјаци шито своје буве и ваши шове./Тврдоглава у греху, душа нам млако жали;/ најлаћујемо скупо кад било шита њризнамо,/ и ојети бланним њуштем весело корачамо / ко да смо сваку мрљу њефтином сузом сйрали..."*

У једном од Нацрта за Предговор ЦВЕТУ ЗЛА, Бодлер је записао :

"Француска пролази кроз фазу вулгарности. Париз, средиште и зрачење опште глупости".

То је о својој земљи и престоници написао један од њених највећих песника.

Шта да каже Србин о својој земљи, престоници, почетком децембра 1996. године?

Када бих био много блажи у оцени од Бодлера, то опет не би било добро.

По чијем би то укусу данас требало да буде писац, или критичар?

Фаза вулгарности кроз коју пролази Србија, и Срби, траје предуго. Не пет, него десет пута пет година!

Ко пише све ово?

Ово је написао човек чија је младост свршена.

Свршена је оног тренутка када је написао прве текстове књиге о социјалистичкој метафизици, у тренутку " кад (се) оно што мисли утискује у оно што чини - док се оно што чини урезује у оно што мисли".

Јесам ли научио да читам свој дух, и да ли је све остало дошло уз то?

Ове редове, као и све оне текстове који претходе овом, -читаоцу је то, ваљда, постало јасно - није писао неко "на извиђачком логоровању", већ писац који је годинама одбијао да буде писац, писац који је као човек желео да буде - како је то сликовито говорио Николај Велимировић - слободан као и кап воде, која се у пари слободно пење у незане висине, и у леду поново пада у незане дубине. Њен је дом, као и дом атмосфере, све докле земљин магнетизам допире. *За што си сузио дом свога живоћа? И згњечио га између два њлоћа, једног рођења и једне смрти? И једне тарабе комисијске и друге, иако да змија змију може довикнути, и жаба жаби на конак отићи?*

Ова књига је извесна врста изјашњавања о вредности дела. Настајала је у отпору према оној књижевности и књижевној критици какву су Срби имали деценијама, какву још увек имамо, и какву ћемо тек имати! Пред том врстом књижевности и критике човек се у много чему осећа обманутим. Одувек ме је, не кријем, привлачио онај тип критике која у себи садржи извесну дозу ригорозности, критика коју не стварају надничари духа, већ ствараоци који доносе на најприроднији начин оно што нам није открила филозофија уметности, ни естетичка анализа форми, ни наука, ни историја.

Реч је о оној врсти критике - да се послужимо речима Гаетана Пикона - која не истиче недостатке неког дела, нити га саображава каквом идеалном узору који га нужно надмашује, нити је пак умањивање дела. Зар није ближа критика самој себи када се бави критиком квалитета, неголи критиком недостатака?

Немам илузија да је ова књига - савршена, али је у приличној мери - хоћу да верујем - правична (Бодлеров израз), што значи да има разлога за постојање. Иако је писана ангажовано, већина текстова у њој је писана са гледишта са којег се отвара **н а ј в и ш е в и д и к а**.

Ову књигу је стварао, првенствено **а у т о р**, који никада није робовао постојећем, већ традиционално устаљеном убеђењу по којем - како пише Данило Киш - *није писац ишај који треба и који зна да говори о своме делу, него је то искључиво право критичара и читаоца, као да је писац сомнабул који је писао своје дело у заносу неког мрачног надахнућа. Тај њоследњи фејџиш романџичке школе и боџије, као њеног законџиог наследника, и дан-данас се уважава и њаџаџски њонавља у нас, а све је њо заџраво или њокушај да се њисац ослободи насџиња радознаџих или њонављања једне схеме у чију бесмисленосџи још нико није хџлео да њосумња или барем да је каже џласно : њо звучи скромно, а ореол маџијског осџаје око џлаве боџом надахнуџиог њесника, недирнуџи као ловоров венџу (Данило Киш, ПО - ЕТИКА, књига друга, Мала едиџија ИДЕЈА, Београд, 1974, стр.76).*

Сматрам срећном околношћу то што сам на време (као млад човек) пажљиво прочитао и упамтио то да је Киш "дрзнуо" у једну "светињу", при том изричући нешто што сам одувек прихватао као своју истину: "ја мислим да је писац исто свестан система свога дела колико и критичар, исто је толико у стању да га рашчини као што је био у стању да га сачини, да је исто тако у стању да га *рашчлани колико и кријичар или можда још и боље* (истицање - Ф. С.), и они заједно, писац, критичар и читалац, и не треба ништа друго да чине него да реконструишу, свако на свој начин, систем једног дела, како би рекао Барт, а не његову поруку. Не видим зашто би ту писац био мање равноправан саучесник "(Киш, исто, стр. 77).

Нашим књижевним, друштвеним и приватним животом влада СТРАВА.

До пре само десет година цветала је Конструктивна књижевност, а последњих година се размахала Спонзорска.

Злокобни духови нису изумрли. Столују иза тапацираних врата и у оним најдубљим круговима Пакла и Ужаса. Припадају котеријама. Бодлер је сматрао да песник не припада ни једној странци, а то би - верујем - посебно морало да важи за књижевног критичара данас. Књижевна критика је нешто што можда и не постоји, овде и сада, у правом смислу речи. Не призивам строго критиковање, критику ради критике.

У изврским Саветима младим књижевницима (нарочито у поглављу 4. О строгом критиковању), Бодлер вели: "Строго критиковање треба да се примењује само против загрижених поборника заблуде. Ако сте јаки, ударити на јаког човека значило би за вас упропастити се; чак и ако се разилазите у неким тачкама, он ће увек бити уз вас у извесним околностима./Постоје два метода строгог критиковања: кривом линијом и правом линијом, која је најкраћи пут..."

Бодлер препоручује метод праве линије.

И додаје: "Промашено строго критиковање је жалостан несрећан случај; то је стрела која се враћа, или бар вам огули шаку полећући, метак чији одскок може да вас убије".

Примера промашеног строгог критиковања у нашој литератури има од Вука до Скерлића, и од Скерлића до данашњих дана.

Много има малограђана у књижевности, светској и нашој домаћој. Бодлер се гадио простачке руље смртних људи која свуда ступа / *под бичем Задовољства, крвника љутог, рада / да на ројскоме ишру бере кајања ишца*. И изабрао је тугу - т у г у п р и б и р а њ а .

Бодлерове песме читао сам врло рано. Професори књижевности, уместо да нам приближе овог песника, учили су нас

Науци о заобилажењу истине. Плашили су нас Бодлером као проклетником, бабарогом, сатаном. Јер га нису разумевали, нису схватили колико је био близак стварности Наличја. Своју прву, никада објављену, а заувек изгубљену збирку песама (изгубљену у администрацији СКЗ, 1968), назвао сам како сам назвао у знак сећања на та - читања и ишчитавања. Али нису били некомпетентни само наши професори, већ - и многи други, тобоже позванији.

Ја сам ушао у године, кад се више нема шта забашуривати: све треба да се каже.

И како се *улазило* у нашу књижевност.

Недавно је на једној од телевизија књижевница Ј. Р. имала свој промотивни наступ, одслушао сам га са "дивљењем". Кроз салон те "другарице" или госпође пролазили су и неки од оних писаца које сам ценио. (То не би било ништа лоше, да тај салон није био под "кишобраном" највеће моћи у држави. Прво се пролазило, изгледа, кроз тај салон, или кроз неки други, па тек онда кроз врата *Просвете*, *Нолића*, итд.)

Мени, иначе, и после свега, пуца прслук за оно што причају "диносауруси" и "фосили" нашег тзв. културног живота. Они наврћу, поново и поново, воду на своју воденицу (не виде да их је време самлело). Они су мртви, и они који им дају простора на својим телевизијама и у својим издавачким предузећима, такође су - љубитељи некрофилије. Момчило Селић је, не тако давно, започео дијалог о нашој духовној клими, али је тај покушај на чудан начин утихнуо, јер многи, ако не и већина, нису још спремни, да се суоче са многим стварима, са истином - пре свега.

Сетите се Селићевих речи:

"Ако све ово и преживимо, и ако се ништа битно не буде променило, ако нам се уз Батрића Јовановића и Антонија Исаковића, уз Слободана Милошевића и Радомана Божовића, озваниче још и Драгослав Бокан, Војислав Шешељ, Милисав Савић и Радослав Братић, ако нас у двадесет први век уведе Милић од Мачве (Костур Радованов), ако нам Милован Тилас и даље буде делио лекције, ако овде, као у Чешкој, не буде изгласан закон о мораторијуму, од бар десет година, на јавну делатност људи који су све ово својим умом, срцем, и мишићима, саградили, одржали, и који га и даље држе онда Срба више бити неће, таман као ни Србије, без обзира на то ко се буде башкарио обалама Саве, Дунава, Мораве или Ибра./Монголи су данас народ од 4,5 милиона, памћењем још закуцани за Атилиног наследника (а Лењиновог, Стаљиновог, и Брозовог претходника) Џингиса: великана који је вероломством, лажју, и терором - уз војну силу - установио царство које се ширило, као болест, све до наших обала, пре него што су се варвари вратили у своје јурте, да своју срамоту славе бар

још хиљаду година".

Сетите се реакција на Селићев текст, једне, друге стране, сврставања.

М. Бећковић је сматрао да је Селићев текст "сјајно написан, прецизно насловљен, чедан као ватра. Сличан експлозији метана у рудницима. Именовани су споредни, често случајни, могу се лако заменити другима. Само један је незаменљив, а то је сам Селић. Већ не памтим кога је све поменуо, само њега нећу заборавити. / Текст је потресан и нико ко га чита није сигуран да неће наићи на своје име. Нема друге рачунице осим оне да му се приговори да је некога поштедео. А најмање је штедео себе. А када је неко беспштедан према себи, стиче право да такав буде и према другима. (...) Ко би хтео да га боље разуме, требало би да стане на његово место. Најпре да недужан робија, потом да живи као изгнаник, а онда да се врати и остане ни тамо ни овамо. / Писцима најпре пуцају трпила. Овакав иступ је први, али неће бити једини. Најављује и како стоје трпила народа. И као да се све руши, него и прочишћује и наговештава..."

Личности које су се изјасниле поводом објављивања споменутог Селићевог текста, покушавајући да буду трезвени и критични, сврставане у односу на Истину, доживеле су (кад је већ утихнула тзв. полемика) да у једном памфлетском дневнику у наставцима буду жигосане као оцеубице и бољшевици.

У полемици је узео учешћа и широј јавности недовољно познати пожаревачки писац Драгомир Матић, објавивши у НИИ-у прилог ДЕЦА СТРАВЕ (6. март 1992), а који месец касније у "Борби" (15 - 16. август 1992) АНЂЕЛИ НАСИЉА НАД ДУХОМ.

И сам сам написао о свему томе доста. Нисам објавио оно што сам у своје време био написао о роману Милисав Савића ХЛЕБ И СТРАХ.

Савићу се 1992. године привиђа ђаво, а деценијама није видео Сатану.

У "Дневнику писца", објављиваном у "Борби", Савић користи синтагму "првенци у великом злу", иако Срби имају оригиналнији оријентални израз: ЈАНИЧАР (припадник привилеговане пешадије у султанској Турској; јањичари су регрутовани понајвише од заробљене хришћанске деце и одгајани за крвнике властитога народа; играли су велику политичку и војничку улогу у некадашњој турској царевини; њихове су формације укинута 1826).

Титоизам је од успостављања свога режима обновио регрутовање - комунистичких јаничара. Неки од тих идеолошких јаничара успевали су да се успну до високих положаја, Вођиних везира. Ти јаничари су имали изванредну моћ прилагођавања комунистичком

султанату и султану.

Пре више од десетак година, пишући есеј о Селимовићевом роману *Дервиш и смрт* под насловом *Проза о злу* (Књижевне новине, бр. 655, 30. новембар 1982, стр. 16 - 17) Савић пише да "Дервиш зна да и власт није апсолутно савршенство. Тај механизам има своје слабости, пукотине. *Истим методама, а којима се власт служи да би ојстала йреба је и срушии. То значи лажима, силейкама, уценама.* Чим је изабрао тај начин - то није побуна. То није борба за остваривање виших, племенитих циљева".

Сва истицања у том заборављеном Савићевом тексту су моја. Савић појашњава - анализирајући моралне падове Нурудина - механизам власти: "Није само механизам власти тајанствен; тајанствен је језик, метафора је шифра, свака порука је вишезначна, па самим тим зло се може прогласити за добро, злочин за хумано дело, лаж за истину". Да ли је М. Савић, пишући последњи наставак свога "Дневника" ("Оцеубице"), пошао путем Нурудина из Селимовићевог романа?

Покушај освете у литератури бесмислен је.

Селић је написао успелију књигу од Савића, написао је - чини се - књигу какву је покушао да напише Савић, али то је далеко од онога каква би се сјајна књига о томе могла написати!

Анахронизми, фељтонски романи о периоду владавине тотализма - чему то?

Р. Драинац у једном свом тексту (Пуноправна одбрана) признаје да никада није волео једностране и безличне људе.

Прве, зато што су "змије: они расипају најгорчи отров светом".

Друге, зато што "безлични људи, као и друштво, не могу ништа паметно да створе".

Шта данас треба нашим писцима и нашој књижевности?

Поред осталог и то, што је заговарао Р. Драинац - бити против стварања пактова са клановима, кликама, котеријама и масонским ложама. Није се тек тако, утуцавања времена ради, Драинац ругао са демократијом наших писаца.

Најбоље је друштво једном писцу, данас, он сам себи.

Писац мора бити спреман на то, ако је доиста вредан, да га неће објављивати дуго.

Јер у већини изд. предузећа седе и даље *они, исти* (толико је довољно за њихов опис).

Данас, заиста, треба нешто друго.

"Данас треба стварати много; треба, дакле, ићи брзо; треба се, дакле, пожурити полако; треба, дакле, да сви хици погоде, да ниједан потез не буде некористан", вели Бодлер с пуним правом. "Да би се

писало брзо, треба да се пре тога много мислило, да се једна тема вукла са собом у шетњу, на купање, у ресторан, скоро и код љубавнице. Ежен Делакроа ми је рекао једног дана - Уметност је једна тако идеална и тако краткотрајна ствар да оруђа нису никада довољно подесна нити средства довољно добра. - Исто је и са књижевношћу; ја нисам, дакле, присталица прецртавања; оно мути огледало мисли".

Каква је књижевност која се ствара данас?

Виспирени критичар зна, да су околности још увек такве да влада банална историја и да се праве мистификације, и баласт. Д. Ћосић, у једном свом есеју о књижевности која настаје "на крају 'срећне будућности'" (КН, 1988), уочио је како су Југословени најпре "службом и верношћу идеалима, приморани историјским условима, пристали на револуционарну дисциплину и следбеничку покорност; па смо постали покорни страхом од испадања из авангарде и страхом од страдања под "својом влашћу"; па смо највише покоравани каријерама и привилегијама; па смо преспоро и недоследно увиђали да смо у манипулацији злих, а вештих сила. Онда смо, и обманути и покорни, с подједнаком искреношћу и лажју, наставили да обожавамо оне који су нас понижавали..." Итд.

Ћосићу се чини да "наша уметност овог доба нема сложенији моралнопсихолошки задатак од осветљавања и тумачења корена и чиниоца покорности и понижења на који је идеолошки и морално пристао наш револуционарни нараштај..."

Има читалаца којима се допада ова реторика, писца који је као првоборац и комесар учествовао у стварању зла које је обележило читав овај народ коме и сам припада.

Има и читалаца који другачије мисле, који не верују.

Много је лажи у нашем књижевном животу. Лаж је да смо имали дисиденте.

Зар је Добрица Ћосић дисидент?

Лаж треба раскринкавати у целини, у друштву и у књижевности, и све оно што уз њу иде, а за то је потребно барем неколико живота. Мало је један људски век!

Када је реч о феномену и епохи титоизма, зар није симптоматично да ми о том времену још увек немамо ваљанију социолошко-психолошко-књижевну студију, или уверљиво написано књижевно дело?

О том раздобљу, о господару и госпарима, прозборили су најубедљивије наши афористичари...

Вратимо се на почетак ове теме: Постојао је префињени облик цензуре, о којем је Киш оставио кратко и несумњиво сведочанство. И још увек су живи, и активни, они који су цензурисали, гушили и спречавали, и још увек то чине.

Овај осврт је написан после серије мојих есеја о социјалистичкој метафизици...

Почео сам да пишем књижевну критику и есеје када се увелико распадала Титова Југославија, али пре тога је био пад у укусима и вредностима. Погледајте културне рубрике најтиражнијих дневних листова: ко у њима и о каквим књигама пише? Ми више немамо, поред многих других ствари, ни књижевну критику, образ јој не може бити сачуван оним што се објављује у појединим књижевним часописима, који се жилаво, али не и довољно тврдоглаво, опиру поплави и стихији која све руши пред собом.

Све личи на једно монструозно ђубриште и шејкински отпад, на коме има толико одбачених и превазиђених дрангулија. А и оно што се издвоји, у таквом окружењу, налик је на цвехове мртвих коприва...

(стр. 97 - 108)

НАСЛОВ

Прва ствар са којом се сусреће читалац јесте наслов: он, дакле, има веома повлашћен статус, и баш не сме бити двосмислен и погрешан, већ добро одабран. За добрим насловом се, као и за правом љубављу, понекад трага годинама, ако не и читавог живота!

Као и у сваком првом сусрету, много шта зависи од првог утиска.

Ако је први утисак добар, више него повољан, онда...

Колико је мало правих, тачних, адекватних наслова у мору одштампаних књига!

Има наслова које свом делу није одредио писац, већ околности, издавач, уредник, рецензент.

Има сјајних, одличних, бомбастих и провокативних наслова, иза којих су лоше или осредње написане књиге песама, романа, есеја.

Шта је, у ствари, наслов?

Оно што је човеково име и презиме.

Довољне су само две речи за наслов неке књиге на српском, или три речи за наслов неке књиге на руском, рећимо!

Има предугих наслова и њих би требало скраћивати, сажимати, и то увек треба учинити, док се не дође до две или три речи. До шифре, монограма.

Наслов је чин к р ш т е њ а, давање имена и презимена, или само имена, оном новом што се родило.

До најбољих наслова писци су долазили кроз дугу грозницу бдења, и то трагање нормално подразумева и присуство неисцрпне енергије сејања на најфинијим ситима.

Наслови који нису прекаљени на пламену селекције, брзо се заборављају.

Јасно је, дакле, да сваки добар наслов има своју дугу и тајну предисторију и историју.

Наслов би требало, у најбољем случају, да изражава најдубље својство карактера, Дела.

*

Зашто је Јосиф Бродски, једној од својих најбољих песама, дао наслов **СТАНИЦА У ПУСТИЊИ?**

Каква станица? У каквој пустињи?

Зар песма са тим насловом није прича, спомен на рушење грчке

православне цркве у Лењинграду? Зар није нешто друго: ламентација над тим рушењем? И, ако јесте, ако је реч о једној ламентацији, зашто је аутор својој песми одредио наслов који има?

Признајем, нисам могао себи да одговорим, ни на ово, ни на многа друга питања, када сам први пут прочитао ову песму.

Беше то крајем јесени 1971. године, када се у издању београдског НОЛИТА појавила књига песама Ј. Бродског СТАНИЦА У ПУСТИЊИ (144 стр.; препев Миће Данојлића).

Ту песму сам читао и касније, и опет је остајала дилема, скоро до данашњих дана.

Био сам онда, када сам је први пут читао млад човек, песник; много сам имао више објављених, но необјављених стихова, песама. Ни сањао нисам онда да ћу се једнога дана бавити књижевном критиком, тумачењем књижевних дела. Али тога одговорнога посла прихватио сам се преваљивши четрдесету из горчине и каприса, згрожен површношћу и рутинерством српске текуће официјелне књижевне критике. У ствари, радећи годинама на састављању антологија српске поезије XX века, ја сам открио грозоморно и несхватљиво и штеточинско, погубно дејство официјелне књижевне критике, чије је најдубља и најнеморалнија одлика ружна склоност ка фалсификовању, заборављању, или, на другој страни, глорификовању аутора које ће Време потиснути и сасвим праведно склонити из такозваног центра на периферију и отпад.

Открио сам низ прећуткиваних сасвим одличних песника, и песама, у ванредном складишту српске књижевности XX века, као и невеселу чињеницу - да многи од тих песника, иако сасвим компетентни, избегавају да тумаче како своје дело, тако и песме других аутора, оних игнорисаних. Песници који су умели да склопе изванредне песме, зар не знају да их и расклопе?

Чак и да нису, понеки од њих у томе сасвим виспреди, чак и када су помало трапави у томе, ти аутори су веродостојнији од тзв. критичара, који никада нису успели да склопе ни једну добру песму, књигу прозе, ванредни роман. Сваки песник или писац који иоле држи до себе, мора да се окуша у тумачењу и разумевању песничтва, свог, и оног који пишу савремени песници, у тумачењу и разумевању песничтва, свог, и оног који пишу савремени песници, или мртви песници, јер би тиме, поред осталог, ојачао и властито стваралачко самопоуздање! И довео у питање лажну сигурност тзв. српске официјелне књижевне критике.

За српску књижевност то би било више него добро. Јер се у њој намножило тзв. критичара - хвалитеља, кудитеља или ћутолога - попут коровске биљке коју изрендисану радо служе уз гурманске оброке јагњетине и прасетине. И кад смо већ ту, код кулинарства, превише у српској књижевности има пуњених птица, пуњених фазана,

дакле, оних фах - кретена који испред свога имена имају др или мр, и који се ужирише у "оборима" многобројних жирија за доделу књижевних награда, од до. Могао бих да нанишем имена и презимена, што ћу вероватно једнога дана и учинити (кад за то дође час), и то не би био чин безобзирности једног писца коме се све смучило, већ нужни део процеса у једној области мучења.

Пре неколико дана читао сам критички осврт једног др, о књижевним остварењима објављеним у минулој години; у том памфлету су, под тзв. сабирним духом књижевне науке били побројани лутани, и дела, која ће већ првог пролећа бити заборављена. Било је то - извињавам се због скраћеница - чисто ср.

Сећам се те будалетине са Филолошког факултета; али он није једини. И кад смо већ код конкретних ствари и околности, вреди да прибележим и ово: Овај текст је био завршен 15. децембра 1995. године. Понудио сам га Г. Срби Игњатовићу, уреднику часописа "САВРЕМЕНИК плус", али он га није објавио, са разлога које могу разумети (а које ће мало касније схватити и евентуални читалац), и онда сам исти текст послао подгоричкој ревији "ОВДЈЕ", и чекао да буде објављен месецима и годинама. Више не чекам.

Никога не треба чекати. Јер ово овде што ми имамо нити је карикатура књижевног живота, нити су часописи који заслужују минимални респект, нити су издавачи професионалци које ће се ико сећати кроз пар година. Све ће то, сасвим заслужено, отићи у Земљу Недођију!

Из ове "области мучења" мора се изаћи, и можда ће изаћи само понеко од нас, који има пуну свест да је српска "послератна књижевност" један пакао пун боксова, грешника; пакао, у којем гласови песника подвргнути мучењу вапе за трансфером и избављењем. Том избављењу су могли помоћи по неки од критичара, наравно они који не беху питомци темељних јањичарских обука, они који би истински осетили једно дело, или само једну песму, и реаговали комплетним својим бићем..

Велики грех тзв. официјелне књижевне критике јесте стварање АТАРА, у оквиру једне генерације, или поетичког усмерења, групације, стварање договорних хијерархија и канонизација...

Српска књижевност XX века има пет хиљада песника, или писаца, двадесет хиљада књижевних награда (општинског, среског, републичког и савезног значаја), и свака од њих и свако од њих има заносни пароксијални дух тамјана, који у свету не значи ни лулу дувана!

Овде се тзв. официјелна књижевна критика једино успешно бавила - надувавањем. И један исконски песник неодољиво пожели у неком тренутку да му уважена господа критичари - надувају (не опус! ситни су они рибе за то!) балон звани илузије - илузије генија пароксије!

Књижевно - критички прагматизам и позитивизам није нешто што су смислили тзв. српски официјелни критичари. Официјелна књижевна критика је корумпирана и разни су облици корумпираности, заборавности, дакле искључивости и неморалности. У српској књижевности се, у последње време, поред читавог низа трбухозбораца, јавио и један специфичан сој "телефонских критичара", оних који бирају тобоже најчитанију књигу године! Врви дакле од класичних намештаљки и гадарија, које са правом књижевном уметношћу и науком имају везе колико и шустерско умеће!

Битка, то јест кермес текуће официјелне критике, унапред је изгубљена!

Када је реч о случају Бродског, Милица Николић (у дугом предговору књизи Ј. Бродског, препеваној на српски - првом представљању руског песника српској и југословенској читалачкој публици) упозорила је:

"Ниједна литература није била и није толико прикраћивана ултрашким социолошким прилазом колико руска. Често су политички мотиви и прагматична дневнополитичка акција једино мерило за књижевноисторијске оцене и вредновања. Управо су због тога сумња и озбиљна провера неопходне у сусрету са сваким од неколико видова популарности руског писца. Једно је популарност Јевтушенка у свету. Друго - Вознесенског. Треће - Солжењицина, а сасвим посебна - Бродског. Ниједна од њих нема чисто литерарне корене, свака се ослања на политичку и идеолошку праксу. Понекад веома милитантну. Штаб "стручњака за руску књижевност" по свету формира јавно мишљење, намеће псеудо - естетичке критерије, утиче на потрошњу. То су они који су сазнали за Пастернака тек када је политика почела њиме да се бави, после 43 године његовог устрајног и одличног бављења поезијом. Они су и за Бродског чули на дан његовог хапшења, и о "чудесном песнику" почели су говорити сви. За овим борбеним љубитељима следи и други слој - оних који се политиком баве само помало, као што се помало баве и уметношћу, јер воле да буду у току, поготову желе да знају шта се "тамо" догађа. За њима су они који се суштински не занимају ни за шта, али воле да прочитају лаку и "добру" књигу о којој се много прича. "Баш је лепо", рекли су за ЖИВАГА, "нарочито Лара". Четвртих, правих зналаца или оних који желе да то постану, чиста срца и чисте савести, има сувише мало да би могли представљати неку релевантну категорију. (Популарност руског писца у његовој земљи сасвим је друге врсте. Она је независна од критике, али не и од политике.) Улога критике у Совјетском Савезу је данас готово безначајна за формирање јавног мишљења. Она махом робује

циљевима дневне политике и не одликује се значајним продорима у бит материје о којој говори" (в. предг. М. Николић, Мутни говор Јосифа Бродског, у књ. СТАНИЦА У ПУСТИЊИ, Београд, Нолит, 1971, стр. 7 - 8).

СЛУЧАЈ Бродског, апсурдан у много чему ("најсамосвојнији глас времена загушено ћути - како пише М. Николић. Његов га језик не зна, земља га не зна. Живећи и певајући на своме тлу, он као да то чини на другој планети"), временом је р а з р е ш е н.

Додела Нобелове награде Бродском дошла је, релативно говорећи, у најбољим годинама песника - пре педесете!

Бродски се у својим песничким настојањима враћао "естетици минулог столећа", у земљи свога рођења није био испрва прихваћен "управо стога што у уметности његове земље ВЛАДА естетика прошлог столећа. Форма, теме, све је то споредно пред оним што је основа овог поетског говора, сама његова суштина и израз. А управо су та суштина и тај израз оно што поезију Бродског чини блиском сензибилитету модерног човека и једино и њему разумљивом. / И још нешто: у томе леже узроци неприхватања за једне и добри разлози прихватања за друге" (М. Николић, исто, стр. 9)

Међу анализираним песамама овога издања, није анализирана песма по којој је књига и добила свој наслов.

1

Евентуални читалац ових редака учинио би услугу и себи и мени ако би, пре него што се упусти у даље читање, прво прочитао песму Бродског СТАНИЦА У ПУСТИЊИ.

Једном, или два пута. Пажљиво.

Ако је не разуме до краја, као што је ни ја нисам разумео сасвим у нашим првим сусретима, треба поново да чита. Једну или две строфе на дан. Охрабрен речима Чу Хсиа: "Није важно да ли је пасус тежак за разумевање или није. Просто читајте од почетка и ако читање не дођете до значења, онда размишљајте, и ако размишљањем не дођете до значења, онда поново читајте. Тако једно, па друго, док му не осетите укус. На тај начин ћете после дужег времена знати шта се налази у њему".

Нећу говорити о утиску свога првог, другог или трећег, или ко зна већ којег читања ове песме - баш зато што је за последњих четврт века били више тих читања и што су се утисци слежући се помешали...

*Тако је мало Грка у Лењинграду сада,
да смо йорушили љрчку цркву
како бисмо на йразном месћу сазидали*

концертну салу. У таквој архитектури
има нечеј безнадежно. Уосталом,
концертна дворана са хиљаду и више места
није била тако безнадежна : то је храм,
и то храм уметности. Ко је крив
што вокална уметност скупила
више људи но што знамења вере могу?
Што је једино што сада нећемо
издалека видети уобичајену кулолу,
већ ружобно равну црцу.
Ал што се ружобе пропорција тиче,
човек не зависи од њих,
већ чешиће од пропорција ружобности...

Тако Ј. Бродски започиње своју песму о рушењу једног
конкретног храма вере и зидању једног другог здања "храма
уметности". Песник одмах подвлачи разлику између ове две творевине,
храма и концертне сале. Разлика је у архитектури, у пропорцијама, али
и у м о ђ и дејства ових грађевина. Затим следи 28 стихова - сећања
на само рушење храма. Песник је својим очима гледао то рушење:
технику, машине, ескаватор, булдожер, камионе.

Затим сам касно увече
седео на рушевинама асиде,
у рујама олћара зјайила је ноћ.
Тако сам кроз те рује на олћару
гледао захукћале трамваје
и низ мућњикавих фењера.
И тако сам кроз призму цркве видео
оно што се у цркви уошћте не може срести...

Следе стихови који изражавају песникову меланхолију над
пролазношћу - храмова вере, али и човека :

Једном ће, кад нас нестане,
тачније - после нас, на нашем месту
нићи исто тако нешто
на шта ће се ужаснути (истицање, Ф. С.)
свако ко нас је знао
Ал неће бити мноћо оних који су нас знали.

Долазе помало бизарни стихови о "понашању" и "навикама"
паса, о "запишавању" уобичајених места, о "псећој верности".

Пси, како вели песник, "дижу шапу на старом месту;/ограда је
давно срушена,/ал њима се, вероватно, она у сну причиња./ Њихови
снови потиру јаву./ Ил земља можда мирис онај чува".

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

Бродски има изванредан посматрачки дар, изврсно је уочио уобичајено псеће "понашање". И ни једног тренутка, описујући бизарну ситуацију, не запада у натурализам. Он одједном упоређује људе и псе, псећу и човечију верност, и уочава:

*А оно што је очигледно за људе,
пошто је свједно њима...*

Негде у кутку свести читаоца остаје ипак помисао да је можда псећа верност дуготрајнија, инстинктивнија.

Пас је често вернији своме господару од свих његових најбољих пријатеља.

После констатације о ужасу над смрћу и нестанком једног човека, сваког човека, долази, дакле, та реминисценција о псима и псећој верности.

Бродски је можда могао одабрати и неку другу појединост за поређење, али је ова, чини се, најверљивија!

Овај део песме Бродски завршава стиховима:

*...и ако се већ догодило да говорим
озбиљно о штафетни поколења,
онда ВЕРУЈЕМ САМО У ТУ ШТАФЕТУ ;
тачније, у ОНЕ КОЈИ ОСЕЋАЈУ МИРИС...*

*Сва истицања су, ојеш, моја.
Ево и краја песме, краја који се завршава онако како песма
и почиње : лајмошвом о пролазности и нештајању Грка :*

*Тако је мало Грка сада у Лењинграду,
и, уостале, нема их много ван Грчке.*

*Или их је, барем, ПРЕМАЛО
ДА БИ СЕ САЧУВАЛА ЗДАЊА ВЕРЕ.*

*Од њих нико не тражи да верују
да МИ ГРАДИМО. Једно је,*

*вероватно, ствар крстичи нацију,
док је НОСИТИ КРСТ већ сасвим нешто друго.*

*ОНИ СУ ИМАЛИ СМО ЈЕДНУ ДУЖНОСТ.
НИСУ УСПЕЛИ ДА ЈЕ ИЗВРШЕ.*

*"Ти, сејачу, рало своје чувај,
а време за класање ми ћемо одредити".
Они своје рало НИСУ САЧУВАЛИ.*

*Ноћас зледам кроз прозор
и мислим о томе ГДЕ СМО ДОШЛИ.*

*И од чега смо даље
ОД ПРАВОСЛАВЉА или од ХЕЛЕНИЗМА?
Шта нам је блиско? И шта је ПРЕД НАМА?
Не очекује ли нас ДРУГА ЕРА?*

И АКО ЈЕ ТАКО, шта нам је заједничка дужности?

И шта треба да јој ПРИНЕСЕМО НА ЖРТВУ?

То је све!

То је крај песме у коме је садржана и поента.

Одједном, постаје јасно да је песма далеко превазишла повод због којег је настала. Песма о рушењу једног грчког храма у граду чије су име нововарвари преименовали, постала је универзална песма, свуда разумљива, о рушењу свакога храма вере...

Ко су у овој песми ОНИ?

Ко МИ?

О каквом је Сејачу, о каквом Ралу реч?

Од чега су, заиста, Руси, или Срби, или Источно хришћанство у целини узев, били даље у тренутку настанка ове песме?

Каква је то САМО ЈЕДНА ДУЖНОСТ коју Грци, Хелени, па ни Византија, нису умели да изврше?

Да ли има у руској, европској и светској поезији песме која је на овако једноставан начин поставила један од најсложенијих проблема XX века, и читавог хришћанства и човечанства, и читаве цивилизације од времена хеленских трагичара до потоњих времена?

Како су ову песму Бродског читали у Русији кад се појавила? Како код нас?

Већ четврт века памтим ту песму, размишљао о њој.

Да је написао само ту песму, овај песник би заслужио да буде уврштен у сваку озбиљније рађену антологију светске поезије.

Али, ево, већ неколико последњих година, како се каним и како одустајем да је себи објасним до краја.

Не до апсолутног краја, јер у свакој песми има нешто што се не може сасвим расклопити, разложити.

Професор Миливоје Јовановић пише: "Попут Ахматове, и рани Бродски је углавном развијао библијске фабуле све до ИСАКА И АВРАМА, где се помало неочекивано старозаветна симболика зближавала са новозаветном (мотив Исака - "жртве", која антиципира Христову мисију). Касније, кад су се у стваралаштву Бродског почели појављивати АНТИЧКИ МОТИВИ (истицање - Ф. С.) , начин њихове обраде је сведочио да аутор СТАНИЦЕ У ПУСТИЊИ не прати одговарајући манир Ахматове. Песникиња није допуштала могућност ПРЕИМЕНОВАЊА митских ситуација и њиховог ироничног објасњавања у "савременим фабулама; у античком миту њену пажњу је заслуживало само узвишено и трагично. Бродски је, напротив, још у раном периоду тежио ироничној транскрипцији детаља античког мита, негујући формулу њиховог "вечитог враћања" у руху фарсе" (Јовановић, Антички мит у поезији Ахматове и Бродског, в. у књ. РУСКИ

ПЕСНИЦИ ХХ ВЕКА, Београд, СКЗ, стр. 311)

Ахматова и Бродски су се интересовали за антички мит и хеленизам, били су у извесном односу с њим. У питањима Бродског, постављеним у песми СТАНИЦА У ПУСТИЊИ, било је и ОДГОВОРА, које је песник знао, које су неки читаоци са много више искуства ВИДЕЛИ... Другим речима, Јовановићево учовање може бити путоказ - у приближавању оном најдубљем језгру и тајни споменуте песме Бродског...

2

Индијектна "помоћ" у проницању СТАНИЦЕ У ПУСТИЊИ дошла је, неочекивано, с друге стране.

Шест година млађи од Бродског, српски песник, критичар и прозни писац СРБА ИГЊАТОВИЋ, објавио је 1989. године књигу ЗОГРАФ ОШТРА СРЦА (Никшић, НИО Универзитетска ријеч).

У тренутку објављивања ЗОГРАФА ОШТРА СРЦА, Игњатовић је иза себе већ имао шеснаестак објављених књига есеја, критика, песама, прича, романа... И читаво море необјављених, или већ објављених у периодици ствари, али неукоричених у посебне књиге.

Као песник, сасвим маргинализован, потиснут на периферију, имао је извешан "пех": његове књиге песама објављиване су углавном ван престонице, Београда, код мањих, монополских издавача и тако су пролазиле незапажено, јер о тим књигама, изгледа, није имао ко да пише онако како је сам Игњатовић умео о читавом низу песника. Тако се десило да је овај српски песник остао у сенци чак и низа оних песника чију је афирмацију, као уредник, иначе омогућио, да не кажем оверио.

ЗОГРАФ ОШТРА СРЦА чини седам циклуса: Књига пустиње, Варвари на Понту, Живећеш као кентаур, Стуб соли, Знак на прсту, Цитати, Итака, без коментара.

Прва песма, у тој Игњатовићевој књизи - *Странице, у иусишњи*, гласи:

Бесконечно сусретање Истога, са Истим

Онај који је овде умро

наново се родити неће.

(Само ветар, у миленије,

ниже зрна на конач.)

Хладан је сјај у очима

усамљених птичурина.

Празан и непомичан

хоризонт с црним висом.

Орао бди у даљинама,
на врху цитаделе.
Тек повремено клизне
на ниже, по оштрици мача.

Само у пустињи још
постоји прастари ред
страница, оса симетрије.

Песак су мртви градови,
од песка градови будући.

После ове песме следи песма УВАВИЛОНУ, која се завршава
алузијом о помору, после које следе стихови:

Слали смо гласнике до руба света.
Онамо где се све зачиње.
Враћали су се зачарани,
Говорећи другим језиком.

У Вавилону ни брат брата
Већ не разуме.
Следи затим песма ОТКРОВЕЊЕ, у којој песник пита:
Где си, о, Јоване?
Ова се песма завршава речима:
А ја сам увек ту,
у ПУСТИЊИ (истицање, Ф.С.) ...

ПУСТИЊА, дакле!
Није ли Игњатовић за ову своју књигу песама изабрао
погрешан наслов?

Није ли прави наслов, можда, био наслов прве песме у тој
књизи: СТРАНИЦЕ, У ПУСТИЊИ?

Упркос томе што један сличан већ постоји у светској (руској)
поезији?

Не треба се бојати шта ће књижевни папагаји коначно рећи,
кад је реч о утицајима и подстицајима: јер оно најлепше и највеће у
уметности настаје из обожавања вољених претходника.

И кад о истој теми певају два песника два различита језика, не
и расе, то не може бити исто, јер је све под небом и у небу самом
разнолико, различито. Међутим, песме једног песника могу помоћи да
се, понекад, разумеју песме неког другог песника.

Да ли је то иста ПУСТИЊА о којој певају Бродски и
Игњатовић?

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

Колико је споменута Игњатовићева песма (или читав споменути циклус песама) успела да помогне у томе: зашто је Бродски једној својој песми о рушењу здања вере дао баш наслов **СТАНИЦА У ПУСТИЊИ?**

Да ли само у пустињи још / њосџоји њрасџари ред / сџраница, оса симетрије?

Игњатовић, као и Бродски, користи изразе пустиња, хеленски појам симетрија...

3

У ком смислу оба песника, руски и српски, користе појам **ПУСТИЊЕ?**

Постоји **с и м б о л и з а м** речи **ПУСТИЊЕ**, и он има своју дубоку историју.

Ако **ПУСТИЊА** најчешће задржава своје уобичајено значење пустога места, она пре свега дозива у свест једно раздобље свете повести:

Рођење Божјег народа. Библијски се симболизам ни у ком случају не може бркати са познатом мистиком самоће или бега од цивилизације.

Тај симболизам не упућује на повратак у неку идеалну пустињу: он циља на **ПРОЛАЗАК** кроз **ВРЕМЕ ПУСТИЊЕ**.

Савршени пралик тог проласка јесте Израелов Излазак.

Наћићете у било ком речнику библијске теологије, да је религиозни смисао пустиње различито усмерен, већ према томе да ли се мисли на неко географско место или на неко повлашћено раздобље **ПОВЕСТИ СПАСЕЊА**.

Пустиња је, дакле, земља којој је Господ ускратио свој благослов!

Воде у њој нема, док не падне киша, биље је у њој кржљаво, немогуће је у њој живети.

Претворити неки крај у пустињу значи учинити га сличним **ИСКОНСКОМ ХАОСУ**.

Пустиња би била слана земља, у тој перспективи супроставља се настањеној земљи као проклетство благослову.

Осим тога, у тој неплодној земљи станују зли духови и други опасни зверови.

Према **СТАРОМ ЗАВЕТУ**, успомене повезане с Изласком из Египта (изласком у правом смислу) - успомене на **ВРЕМЕ ПУСТИЊЕ** и **ПРОЛАСКА** - беху касније идеализоване.

Три елемента одређују те успомене:

Божји наум, неверу народа и победу Божју.

Пролаз кроз пустињу - време искушавања народа, па чак и

његовог отпада (ња) - има двоструку сврху: то је пут што га је Бог изричито одабрао, мада није био најкраћи.

Јевреји тек у пустињи примају Закон и склапају Савез по којем луталачки свет постаје истински народ Божји.

Друго, Богом одабрани пут није се ни у чему могао поредити са египатском земљом у којој није понестајало хране и сигурности: то је био пут чисте вере у онога који је водио Израел.

И први и други пустињски нараштај жалио је и мрмљао, жалио је за уобичајеним животом.

Оба пустињска нараштаја знају да више вреди ропски живот него претећа смрт, више вреди хлеб и месо него безукусна мана.

Пустиња је открила човеково срце, неспособно да савлада искушење којем је подвргнут.

Треће, на крају је победило Божје милосрђе.

Бог је допустио да у пустињи изгину сви који су се тврдокорно затворили у своју неверу и своје самопоуздање.

Бог се послужио чудесним стварима и пружио народу неочекивана средства спаса, како би стигли до Обећане земље.

Осврт на време пустиње показује да је народ, сместивши се у Обећаној земљи, пожурιο да је претвори у место идолопоклоничког и безбожног благостања.

Народ није сасвим изгинуо у пустињи, већ је у њој био стављен на искушење, да схвати како човек не живи само од хлеба већ и од свега што излази из Божјих уста.

Не постоји идеална пустиња.

Да је време пустиње замишљено као идеално време, пустиња би се непрекидно настављала.

Рекабовци су живели под шатором, како би изразили своје осуђивање канаанске цивилизације, а кумрански монаси су раскинули са службеним свештенством у Јерусалиму.

Та мистика бега у пустињу има и своју величину: она чак може осмислити стање онога који је прогоњен, али уколико се та мистика одвоји од конкретного догађаја који јој је био повод, она се лако изроди у бесплодан бег: Бог није позвао Израел да живи у пустињи, већ да прође кроз пустињу и живи у Обећаној земљи.

Иначе, спас је на крају времена приказиван у неким апокалипсама као преображај пустиње у рај.

Кад је реч о Христу, пустиња је само средство преображења ради Месије који долази.

Јован Крститељ не заговара никакву мистику пустиње - то је Онај Јован, којем се обраћа песник Срба Игњатовић.

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

Јован се разликује од есенске заједнице, и оне кумранске, која проповеда одвајање од града и бежање у пустињу.

Јован Крститељ у пустињи објављује своју поруку, али зато да би поново преживљавао некадашње повлашћено време, а пошто је вода обновила срце, он враћа крштене њиховом послу.

Христ одлази у пустињу јер је пожелео да проживи различите етапе Божјег народа.

За разлику од његових отаца, Христ надвладава искушења и остаје веран своме Оцу, одлучујући се радије за Божију реч неголи за хлеб, за поуздање у дивно чудо, за служење Богу радије неголи за ма какву наду у земаљско господство.

За време свога јавног живота, Исус се користио пустињом као уточиштем пред мноштвом - уточиштем које је погодно за саму молитву.

Пустиња је, дакле, испуњена у Исусу; пралик је ту уступио место стварности.

Христ је постао наша пустиња.

Симболизам пустиње има и своју улогу у разумевању цркве...

Бродски - сетимо се - ламентира над рушењем Грчке цркве у Лењинграду; када је тај храм вере био подигнут град се друкчије звао!

Црква живи скривена у пустињи све до Христовог повратка којим ће се победити моћ Сотоне.

Зашто бисмо се заваравали: ми још увек живимо у пустињи, али сакраментално.

Дакле, слика пустиње остаје преко потребна за разумевање природе хришћанског живота.

Тај живот остаје у знаку искушења, све док не уђемо у Божји починак, смирај...

Ако се песма Ј. Бродског, и песма С. Игњатовића, читају, уважавајући сложена значења симбола пустиње, видећемо да су те песме, привидне једноставности и сличних наслова, текстови са "шифрама".

Енергетски потенцијал појма "пустиње" је велики, богат, вишеслојан; Бродски (а и Игњатовић) употребљава различите нијансе значења пустиње.

Ако је Христ постао наша пустиња, онда Игњатовић - пишући да *Само у пустињи још / јосиоји ирасиари ред* - говори о Христу, индиректно.

Упркос томе што споменута Игњатовићева песма почиње меланхоличним, nihilистичким наговештајем (*Онај који је овде умро / наново се родио неће*), који - ако га дословце читамо значи - сумњу у поновно рођење и васкрсење.

Игњатовићева песма се може читати и дословно, као слика опустошена, јер сугерише представу о лешинарима (*Хладан сјај у очима / усамљених илличурина...*); у тој песми је присутно апсолутно безнађе (*...иразан и нејомичан / хоризонт*). Нема, у тој Игњатовићевој песми, као код Бродског - људи. Игњатовићева песма се завршава тихом резигнацијом над пролазношћу (*Песак су мртви градови...*). Тако да у овој Игњатовићевој песми има више онога што подсећа на "идеалну иустинју" (*есенску, кумранску?*), на мистичку бега у иустинју која има своју харизму и величину: *иустинња "осмишљава" "ирасијари ред / сираница"*.

"Оса симетрије" није случајна асоцијација Игњатовићеве песме. Симетрија у преводу са грчког на српски језик значи равномерност, складност, слагање, равномеран однос појединих делова неке целине, слагање супротности. Зна се да је хеленска Грчка (Хомеровог доба) - геометријска цивилизација. Да ли у том случају, Игњатовић у оси симетрије, види победнички и тријумфални универзални наум хеленизма?

У времену у коме живи песник Игњатовић (у времену у којем су и настали његови стихови) - хеленизам је: МИТ, да не кажемо ПУСТИЊА.

Хеленизам је: грчки језик, обичаји, култура.

Раздобље од Александра Македонског до римског цара Аугуста када се вршило стапање грчке и оријенталне културе (= александријска култура).

"Увек ми је изгледало да су Грци постигли нешто најврховније - говорим пре свега о поезији и песничком посматрању: они су фамилијарни са свим и сваким. Они се познају - својатају и са боговима, и са духовима, и са ветровима и пределима. И да би били фамилијарни са њима, они их претварају у људе са којима се лакше и прегледније општи. Тако је сваки извор постао нимфа, и мали гај преобразио се у шумско божанство и са сваким можемо да разговарамо као друг с другом, човек с човеком, појам са појмом и биће са бићем. Грци су познавали богове и са њима били фамилијарни. Али - пре свега треба то нагласити - нису били вулгарни јер вулгарност није фамилијарност, него је један њен отровни и понижавајући вид, њен фалсификат. Они који су вулгарни са јунацима и боговима нису са њима интимни" (Станислав Винавер, ОДБРАНА ПЕСНИШТВА, ч. XX ВЕК, Београд, 10 / 1938, стр. 667 - 668).

Винавер је знао да у хеленизму или геометријској цивилизацији има нешто непролазно, што човек "ни са самим собом није вулгаран"

ФАМИЛИЈАРНОСТ - како лепо уочава Винавер - хеленска је од најплеменитије врсте, засноване "на пуном познавању и

правомоћном општењу. Тако Грци не морају да се труде да буду узвишени са својим митским надљудима, са полубоговима, са демонима, са силама заштитним. Ако је неко сам по себи узвишен и ако је нека ситуација сама по себи узвишена онда онај који је са њима фамилијаран предаје и ту узвишеност на један сасвим ненадмашно прост и очигледан начин. Већ код Латина друкчије је стајало са том узвишеношћу, а код Француза никад она није очигледна, увек је напор у њеном правцу. Канту је пак тај напор према узвишеном - кога никада није било код Грка - изгледао најважнија особина естетског доживљаја. И труд да до узвишеног дођемо, кад нисмо са њима у истом рреду бића и слутњи, карактерише нашу цивилизацију и наше песништво и најчешће бацао је поезију у поноре патоса, намештених фраза и ужасно неприродног тргања нерава" (Винавер, исто, стр. 668).

Песма **СТАНИЦА У ПУСТИЊИ** Ј. Бродског и **СТРАНИЦЕ, УПУСТИЊИ** С. Игњатовића, као да су "близнакиње".

Ни руски, ни српски песник, нису песници француски, немачки, шпански, италијански, већ су сензибилна бића словенског поднебља, потомци два различита "пустињска нараштаја" - Бродски, оног првог - бољшевичког, Игњатовић оног другог - титоистичког.

Оба песника су написали песме, које разумеју једна другу, као сестре близнакиње, јер им је карактер дат из чежње за оном великом грчком фамилијарношћу, која - тачно то рече незаборавни и велеумни Винавер - "тражи не само дизање него и спуштање у лествици бића, тражи опште сналажење и свуд".

Ако је цео и главни проблем песника да нађу и организују оквир који је могућан - да би подржао осећања, и Бродски и Игњатовић су га нашли: **ПУСТИЊА**.

4

"Наука о циљу живота предмет је ове књиге.

У Светом Писму Божјем и Старог и Новог Завета људи се називају **ПУТНИЦИМА НА ЗЕМЉИ**.

Сваки путник, који би рекао у возу да не зна камо путује, сматрао би се ненормалним.

Двадесети век је феноменалан мимо све минуле векове у томе што милиони људи путују а не знају камо путују, не знају циљ свога животнога путовања. Зар се такви могу назвати нормални? Па још и хришћанима?

У незнању ова људска бића, жедна среће и заведена погрешним теоријама и лажном пропагандом, сматрају **НАЈБЛИЖУ СТАНИЦУ**, или постају, циљем свога животног пута. А **ТЕ СТАНИЦЕ** носе привлачан назив: Култура, Прогрес, Цивилизација, Срећа, Хуманитет, Земаљски Рај, итд. Међутим, све се оне могу назвати општим а правим

именом : Разочарање.

Од свих учитеља и вођа у човечанству једини Христос није могао говорити неистину. Он, Човекољубац, открио је и објавио прави циљ људског живота..."

Тако пише у предговору другом издању књиге ЖЕТВЕ ГОСПОДЊЕ (од почетка до нашег времена и до краја) Николаја Велимировића, датираном у Њујорку, 1953. године. (Прво издање ове књиге, штампане на српском 1952. године, брзо је разграбљено, узгред буди речено.)

Да ли је ту књигу имао прилике да прочита Јосиф Бродски, као млад човек?

Кад је књига објављена, имао је само тринаест година и живео је иза чувене гвоздене завесе, у Русији. Не верујем.

Али је, можда, као млад човек, био у прилици да чита дела Николаја Берђајева, кога су бољшевици протерали из Русије.

МЕТАФИЗИКА СОЦИЈАЛИЗМА је нешто што је Бродски могао да искуси на сопственој кожи, пре него што се са њом духовно и теоријски суочио.

Ту лажну метафизику је раскринкавао Берђајев, на један скоро маестралан, религиозан начин.

"Та метафизика заснована је на примату друштва над људском личношћу, макар и при претпоставци да човек од тог примата може само добити. Социјализам је двосмислен : он може изградити или ново слободно друштво, или ново ропство. Дубина и истина социјализма су у томе што се људска личност уопште, и посебно личност радника, из објекта треба претворити у субјект. Основна противуречност остаје противуречност личности и ствари. Не треба допустити да се човек посматра као ствар и објект" (Н. Берђајев, ЦАРСТВО ДУХА И ЦАРСТВО ЋЕСАРА, Нови Сад, Светови / Добра вест, стр. 40; превод Н. Кајтез; први рецензент: С. Игњатовић).

Ако се, дакле, обе песме - сестре близнакиње - погледају кроз УВЕЛИЧАВАЈУЋА СТАКЛА оба Николаја - Берђајева и Велимировића (а зашто не би?) - онда ће се указати тајна СТАНИЦЕ УПУСТИЊИ, јер је због ње све ово и започело.

5

СТАНИЦУ УПУСТИЊИ је створио песник који није живео у незнању као милиони других људских бића у XX веку: путник који је знао камо путује!

Путник, који је знао циљ свога животнога путовања.

Путник, који је већ био изнутра упућен у Науку о циљу живота.

Онда када је писао СТАНИЦУ УПУСТИЊИ, Бродски је

већ имао прилике да ВИДИ, што нико није веровао ни видео у земљама тзв. реалног социјализма.

Бољшевици су напредовали линеарном линијом историје, потиснувши Бога и хришћанство, да би уместо вере и здања вере устолочили своје лажне богове - вође и самодршце, обећавајући народу Земаљски Рај.

Бољшевици су створили своју чувену империју која је изгледало да ће потрајати вековима - да ће потрајати до Судњег Дана: тако је изгледало народу, и у том смислу, песник Бродски, јесте усамљеник усред пустиње.

Он види и доживљава време пустиње, и он је далековид, и налик на јуродивог: његова је песма израз повести искушења.

Та библијска позадина, тај потенцијал симбола пустиње и њеног значења је битан, не само за песму која је понела тај наслов, него и за читаву књигу Бродског: Бродски је био визионар - време му је дало за право!

Песник се огласио пре Сахарова и Солжењицина, из непрегледних губернија ћутања и пустиње.

Та СТАНИЦА, на којој се зауставио Бродски, или на којој је био заустављен пореклом и судбином, има своје име у песми:

ЛЕЊИНГРАД!

Песник је на тој станици видео: рушење здања вере - да би се подигло једно ново здање - храм уметности (концертна дворана).

Храму уметности у песми није посвећено много простора. Више је посвећено самом рушењу здања вере и размишљању поводом тога. И то није случајно.

Храм уметности (будућа концертна дворана), још несаграђен, у песми, је привлачан за савременике, или боље рећи за поклонице (не кажемо за идолопоклонике), од здања вере.

Бродски, кроз "рупе на олтару" гледа "захуктале трамваје", гледа свој век и све векове, и нарочито XX век и његову "феноменалност", и пошто у овој песми ништа није произвољно, ти трамваји се у песми не спомињу реда ради, нагласак је на њиховој "захукталости".

Из захукталих трамваја се - не силази.

Путници, они који путују, многи, милиони, путују, не знајући циљ свога животног путовања.

То песник не каже, већ то каже на другом крају света побожни мудрац Велимировић; али Бродски говори својим језиком: *Иако сам кроз призму цркве видео / оно што се у цркви уопшти не може срести...*

Песник Бродски чини нешто друго, што није светогрђе,

напротив: он све те који путују захуктали су трамвајима, све те пустнике претпоставља псима и псећој верности. Јер и пси чувају своју псећу и инстинктивну верност до краја, за разлику од путника који путују и не знају камо путују.

Песник Бродски има јаку свест о повезаности времена ("штафета поколења") и о тековинама цивилизације, о линеарности историје и о дисконтинуитету који је створила метафизика социјализма и бољшевизма.

Стихове које сам истакао, подвукао, цитирајући, нарочито последњих двадесетак стихова **СТАНИЦЕ У ПУСТИЊИ** (од *Тако је мало Грка сада у Лењинграду до краја, до И шииа треба да јој принесемо на жрџиву*) сматрам најдубљим.

Због њих је песма написана. И вредело је да буде!

Ти стихови изражавају најдубљу драму и реалност **ПУСТИЊЕ**.

Колико је здања вере срушено у Русији доласком бољшевика на власт и током њихове владавине? Зна ли се број?

Срушили су величанствена здања вере да би подизали купалишта, концертне дворане и друго.

Покушавајући и успевајући да једном значајном европском народу кроје историју **УНАЗАД**.

Ти Грци, верујући, којих је "тако мало у Лењинграду", и којих нема "много ван Грчке", то су сви они који су знали значај хеленизма за човечанство, и значај православља.

И у Лењинграду, и у многим другим местима на планети Земљи, која су преименована, они су **НОСИЛИ КРСТ**, ишли ка Распећу.

Грци и Византија, и предоктобарска Русија, имали су "само једну дужност. / Нису умели да је изврше". Каже Бродски.

Сејач и класање, које Бродски зазива у својој песми, библијски су симболи.

На кога мисли Бродски у песми када каже **МИ**: на верујуће, јуродиве, уметнике или видиоце?

Бродском се дало да **ВИДИ**, докле се **ДОШЛО** - у Русији, у Европи, у човечанству, свуда.

Стигло се до - **РАЗОЧАРАЊА**.

До културе, прогреса, цивилизације, среће, хуманитета, Земаљског Раја или Комунистичког; до железница којима путују милиони и милиони не знајући камо путују.

Песник Бродски је, не пристајући на разочарање, покушао немогуће: да отргне својим вапијућим гласом, ако никог другог барем своје евентуалне и упорне читаоце кроз време, нама и њима је он поставио питања : од чега смо даље, од православља и од хеленизма,

шта нам је блиско и шта је пред нама ?

Не стављам ове речи Бродског под наводнике: јер су то питања и наша, не само седамдесетих, осамдесетих или деведесетих година XX века, већ и новог миленијума који је на прагу.

(...)

То су питања упућена Личности, Цркви, хришћанству, Русији, Европи и Човечанству у целини.. Од њиховог одговора зависи судбина свих и света у миленијуму који долази.

У хришћанству, а у православљу поготову, ЛИЧНОСТ је на првом месту. Личност је светиња.

Личност се поништава, православље потискује и маргинализује - потискују га безбожници. Бродски је видео велику раздајину између времена пустиње које је живео и хеленизма. Видео је да је у социјализму иверје, а у хришћанству максималан развој личности. Бог је бесмртна идеја колективног човечанства, масе, свих. Бог је у XX веку замењен идејом полубога, Вође.

Циљ живота није оно што се трубило са бољшевичких и сличних проповедаоница, није смрт и разочарање, већ најдубље могуће прожимање православља и хеленизма.

Од Грка се имало више научити него од Лењина: јер су Грци створили пантеон: обоготворење алегорија. Грчки човек је имао снажну склоност да персонификује, а Хесиод је поклатио велику пажњу богињи Правди и богињи Мнемосини или Памћењу. Бродски је учинио велики подвиг, написавши СТАНИЦУ У ПУСТИЊИ, који је био посвећен боговима Хесиода: Правди, Памћењу, при том нас је, своје пажљивије читаоце, подсетио да смо путници што путују а не знају куда путују.

Таква једно схватање, изречено са највећим могућим упрошћавањем сада, у време када је написана песма СТАНИЦА У ПУСТИЊИ коштала је прескупо, плаћала се животом, главом, прогонством, каштиговањем свемоћне тајне јавне политичке полиције која је имала различита безазлене називе од краја до краја света.

Та мисао је радикална, беспопштедна, критична, свеистина, горка као пелен, и у том смислу то је једна врло тужна песма. Ал не и без наде. Ова песма се данас, после свега, може читати и као политичка песма, што она у тренутку настанка није могла бити, ма колико то парадоксално звучало...

Игњатовић је своју песму СТРАНИЦЕ, У ПУСТИЊИ написао много касније.

Игњатовић је отишао, можда, који корак даље, и у његовој песми као да нема наде.

Игњатовић је, наравно, имао сасвим другачију и животну и књижевну судбину од Бродског.

Руски и српски песник се разликују, и њихове песме се разликују. Руски песник је уочио стање и ужас, свебесмисао, али са извесном надом, с обзиром на библијски симболизам пустиње.

Пустиња је место и време ограничено за искушење - ма колико деценија или година то искушење трајало.

Бродски као да је предосећао, и јесте, да ће пустиња проћи. А Игњатовић говори о крајњем исходу свеопштег опустошења. Игњатовић је без разлога веома занемарен песник, али метафизички песник, упркос томе што се чини да је обележен бразготинама соц. метафизике, и странице, из пустиње говоре о човеку који је стављен на искушење, у коме, у пустињи, као песник није поклекнуо, већ као да је ојачан познатим Христовим питањем :

"Шта користи човеку да сав свет задобије а душу своју изгуби?"

(стр. 109 - 130)

"ВЛАШКА ГОЗБА, II"

(Мобаров институт :ЗАВЕТИНЕ, Београд. 2001 , 466 стр.
21 цм. Уметност махагонија: опус н 1, 1968 - 2000 ; књ. 17)

ПУТ ПРЕМА СВЕИСТИНИ

Тим путем је у туђини корачао Николај Велимировић, а у Србији Јустин Поповић, који је живео у некој врсти манастирског прогонства све до своје смрти, седамдесетих година...

За тим путем су жудели и појединци, који су на својој кожи осетили злочиначку песницу југословенског "социјализма са људским лицем".

*

"На Голом отоку је било људи који су, пре рата, за време рата и после рата, прошли кроз петнаестак затвора, међу њима и кроз такве као што су норвешки логори, Дахау и Јасеновац. И свима им је овај био - најгори и најтежи" (Д. Михаиловић, ГОЛИ ОТОК, "Политика", Београд, 1990, стр. 481).

У организацији УДБ - е (Удри Друга Ближњег) логораши су се међусобно мучили са таквим уживањем у злочину, са таквом острвљеношћу која је превазилазила све замислимо: запањен том бездушношћу, Јован Димитријевић, сведок и жртва, рекао је нешто чега се треба подсетити:

"Почео сам да се плашим ове наше нације. Због толиког талента да пронађе нешто тако убитачно и животињско".

Голи оток није само злогласна робијашница Титове Југославије, већ балканска и европска метафора за невиђени терор и злочине потекле из владајуће политике, мада се све то не може објаснити само владајућом политиком.

Истина, кат - тад, макар и окаснело, избије на видело. Обимна књига Драгослава Михаиловића, мемоарска и документарна, обилује потресним сведочанствима, грозоморним призорима ужаса и пакла, каквих нема ни у најсабласнијим повестима Маркиза де Сада на опскурну тему:уживања у злочину, у моћи.

Постаје јасније, после читања ове књиге, због чега је скривање истине о Голом отоку, чак и четрдесет година после свега, дириговано

са највиших места државе СФРЈ! Михаиловићева књига, као ни једна друга написана пре ње на исту тему, моћно разобличује крилатицу о фотогеничном лику Титове Југославије, тј. о демократизму титоизма.

Михаиловић је показао и доказао да је Голи оток "постао временом стратегијски циљ титоизма, као што су голооточани изабрани за његовог главног стратегијског непријатеља".

Велики је злочин почињен на пакленим јадранским отоцима, и држава га је сакрила!

Тој теми - њеној нефотогеничној слици - нису ни изблиза дорасли Добрица Ћосић и Антоније Исаковић (писци и академици), нити Милицав Савић - не зато што нису имали и што немају харизму и дар једног Михаиловића и Мирослава Поповића, већ напросто што су се формирали и стасали као писци титоизма, корисни писци, писци делимичних истина!

Михаиловић у документима своје књиге прилаже и "Убиј друга ближњег" (писмо банијског и загребачког Србина Николе Чучковића Ј. Б. Титу 1966. Списак убица и убијених, упућен Јавном тужилаштву Хрватске у Загребу); "Истину неко мора рећи" (писмо које је Никола Чучковић упутио Деветом конгресу СКЈ и Законодавном одбору скупштине СФРЈ); "Линчовао си Власту" (писмо које је 27. 10. 1968. године Никола Чучковић, пензионер, Загреб, 1 лозовачка 7, упутио Милошу Павићевићу, Нови Београд, Улица пролетерских солидарности 7: "На страну све наше кривице и некривице, али оно што сте ви, зликовци, на челу са разбојником Ранковићем радили од нас, то је стварно превршило све мјере. Ви сте ушли у историју засуканих рукава и претекли и Стаљинове методе мучења људи. Он је бар осуђен, али ви још нисте. Ви живите под плаштом испод којег се, тобоже, не виде ваши злочини" - стр. 626).

"А после..." (Извештај о коминформу, писан крајем 1950. или почетком 1951. године, без потписа, чији је аутор - према Михаиловићевој претпоставци - највероватније Добривоје Видић, секретар покрајинског комитета, из кога се види да су сви логораши по изласку на слободу под непрекидном паском не само УДБ-е него и партијских комитета. Комитети су правили евиденцију тзв. информбироваца, хушкали чланство партије против њих и њихових породица и захтевали да се шпијунирају).

"У старој, ирцулој, недемократској, монархофашистичкој, ненародној и још много чим облеђеној Југославији, сужњи комунистички имали су, заиста, Маркса. Свој Мухамеда. Велики АНТИ - свега јосијећеж. Дакле, и Краљевине Југославије. Покојника је имамо један сужањ и ирево...О шаху - да не говорим. Прави, са дрвеним фигурама, слободан, не наш из судској зајворе, од својевлично сажваканој хлеба, који је ирилицом свакој ирејиресе одузиман. Па су имали књиже ио иорубини, иа речнике, иа

предавања држали и слушали, чланке писали и крај "наивне" зликовачке управе кријумчарили најоље, дебатне сасијанке држали. Кључали су од активности у сивицању знања. Универзитетом то и данас зову. Поносни....До ситарачкој кашља поносни. - Тако у ситарој, шрулој ишд. Југославији заклетих проишвици сисџема", како пише Мирослав Поповић.

Југословенска јавност је деценијама била засипана, "кљукана" "компетентним мишљењима" да је на Голом отоку била излована, заточена совјетска "пета колона", иако су голооточани "у огромној већини представљали етички беспрекорне југословенске родољубе, који су, можда у девет десетина укупног броја, страдали због. тзв. вербалног деликта, односно невини."

"Једини део слике који нема никакве подлоге у стварности је да су информбировци некакви неплаћени туђински плаћеници. Шпијуни. То доцртавају и стављају у центар слике директни организатори спиритоцидних југословенских затвора за информбировце и људи који су својим денуцијацијама створили каријере. Од заставника до мајора за осам година, на пример. - Шпијуна међу нама није било. Плаћених или неплаћених. Наравно да их је СССР имао у Југославији. Само - није их гурао да се изјасне за Резолуцију ИБ.... Обавештајци СССР у Југославији из 1948. нису допсевали у затвор. Они су сада поштоване чикице. Древне. О државним јубилејима обилазе школе и мекетавим гласом бусају се у прса. И уче ћаку патриотизму. Или су већ испраћени са света уз говоре пуне раскошног патоса..." (М. Поповић, УДРИ БАНДУ, стр. 28 - 29).

"Савремена југословесна историографија, без сумње, сноси велики део моралне одговорности за четрдесетогодишње скривање голооточног злочина, који, попут холокауста за хитлеризам, представља злочину круну титоизма..."

Овим речима Драгослава Михаиловића, вреди придодати и следеће: "Огроман новац уложио је Запад у југословенску антируску херезу. Према "Политици" од 6. марта 1989, чак 102 милијарде долара (прерачунато на вредност 1988) примила је Југославија од Запада, пре свега од Сједињених Америчких Држава, од избијања оног сукоба (вероватно, до краја 1988). Од тога је до 1964, само у облику помоћи и поклона примила 30 милијарди, према домаћим документима; амерички економисти, пак, тврде да је та сума износила 36 милијарди. Ради поређења лист наводи да читав југословенски стамбени фонд, дакле све куће и станови у државном власништву - вреди 30 милијарди долара..." (Михаиловићев предговор, стр. ХLI).

Голи оток, дакле, треба сагледати синтетички, из свих углова: историјског и политичког, економског и социолошког, патолошког и религијског, идеолошког и антрополошког.

Југословенским писцима припада извесна част што су се међу првима усудили да дирну у ову табу - тему титоизма.

Злочиначки или сатански логор, био је паклени полигон, идеална лабораторија титоизма, финансирана под плаштом антируске херезе од Запада. Ту су дакле физички и психички елиминисани противници, елиминисани су сви они који су другачије мислили, или мислили уопште.

На Голом отоку је смишљена САМОУПРАВА - смислили су је велики безбожници, отпадници од Бога: најгори Срби и Црногорци, најгори Хрвати, најгори Муслимани и Словенци.

Проналазак, тј. САМОУПРАВА, САМОУПРАВЉАЊЕ, патентиран је, после, на читаво копно звано Титославија.

Титовој Партији и новој вечности и тзв. новој историји коју је она градила на копну нису били "потребни колоритни. Само средњи и посредњи. Духовно јалови. Да не ометају блажену нулост" (М. Поповић).

Ђацима и студентима - Деци Страве - деценијама је уливано у главу да су се на Голом отоку налазили "крокодили, убице, шпијуни, организатори и команданти сибирских лагера, агенти, атентатори и терористи", иако су у пакленим круговима јадранских отока били заточени неки људи "као што смо ми. Сви који су (са)учествовали у том злочину не би смели да умру у свом кревету у својим отетим вилетинама окружени праунучићима и задригли од раскоши и богатства. Чишћење које је спроведено имало је катастрофалне размере..."

Зашто - посведочио је, уз Драгослава Михаиловића, понајвише Мирослав Поповић. Титоизам је почивао на великим Светим лажима. Био му је потребан "непријатељ", све до смрти Јосипа Броза.

"Још и 1975. године "руски људи" ће у Југославији бити хапшени и на фарсичним судским процесима осуђивани. А почетком 1980, у време почетка неизлечиве болести југословенског шефа државе, можда на његов лични налог, а можда по жељи његових побочника - други пут, колико је мени познато, иако је тога морало бити и за време функционисања логора - у државном и партијском врху разматраће се могућност да се још живи голооточани, по предложеним полицијским списковима, у некој врсти "кристалне ноћи" поубијају..." (Михаиловић, исто, стр. XI).

Да ли ће икада бити отворени за јавност сви архиви бивше СФРЈ? И шта ће у њима евентуални истраживач мутне и трагичне прошлости затећи једнога дана? Јер познато је да све полиције на свету на време уништавају компромитујућу архиву... Остаће ЛАЖ, колосална, епохална. Детињасто је очекивати од српских писаца, који су учествовали у формирању те лажи, потпомажући је на овај или онај начин, да ће они покушати да је раскринкају.

Никада то нисам ни очекивао од већине, поготову не од Добрице Гозића, Антонија Исаковића, Јаре Рибникар, Оскара Давича, да не набрајам остале. Успешни писци су у том великом СИСТЕМУ ЛАЖИ имали своје место у хијерархији.

(.....)

(стр. 214 - 218)

Читавој Тајној или Политичкој полицији, ударили су печат за сва времена Беријини синовци. Беријини синовци су тражили шпијуне, и шпијуне, и шпијуне, и разумљиво - налазили су их!

Политичкој полицији треба одати признање, више него многим писцима, чак и оним најбољим, у другој половини XX века.

"Јер УДБ -а није тражила лажи. Колико ја знам - како пише Мирослав Поповић - не. Истина јој је била довољна..."

(стр. 220)

*

Суштинска критика и анализа титоизма изостала је деценијама, захваљујући, пре свега АПОСТОЛИМА КРИВОТВОРЕЊА.

Један мало познати писац (који је живео у унутрашњости Србије) идентификовао их је: "Ни једна идеја, мит или легенда, нису се одржали дужу у оптицају и животу уопште, од оних међу њима, које су најжустрије и најдокументованије оспораване".

(.....)

Матићева књига ГОНИЧИ СТАДА (објављена је само часописна верзија, због које је смењен са места заменика главног уредника "Браничева"?), није пророчко дело, није заводнички памфлет, пре би се могло рећи да представља покушај проширивања видокруга критичких стремљења епископа Николаја Велимировића.

Израз је другачијег начина мишљења, нарочито пето поглавље књиге "Црвени апостоли", у коме је подвргнут беспштедној и поразној критици Др Маркс.

Писана је за оне које је васпитавала сумња, за оне који ће доћи и који ће у будућности подизати споменике Памети "снажним и незнатим великанима о којима већина наших званичних интелектуалаца срамотно ћути".

(стр. 222- 223)

(.....)

Игњатовић пише: "Сећам се како је, опет у једној кафанској згоди, књижевница Р. приповедала какав је шок, за њих, изашле из рата, представљало увођење новца и повратак на плате. / Али ми је још занимљивији, парадигматично, мој генерацијски друг М. који је ово слушао као да му је жаба улетела у уста, па онда одгугутао најневероватнију асоцијацију: Како је то било романтично доба! / Он сам је, изнад свега, обожавао печену свињску главу, и никад јој не би одолео кад би угледао како му се, избачених зуба, кези испод стакленог звона" (С. Игњатовић: "Како ми је жаба улетела у уста или о самосазнавању", Београд, 1988; стр. 131).

Није ли то један од најсажетијих и најимпресивнијих описа у нашој савременој књижевности српских књижевних и идеолошких јањичара? Оних који се у колективној сфери непрестано напрежу да сачувају и одбране од другог и других "своју течевину"?

(...) Игњатовић се затим присећа једног од оних уводничара "ПАРТИЈСКОГ разговора у култури", увода у коме се уводничар трудио "да нам предочи неминовност не неког посредованог, већ директног и, тако рећи, партијског мецената. Позивао се на Микеланђела, закључујући како је тај геније имао моћи да и у оквиру "папских поручбина" оствари велика индивидуалистичка дела. Он нам је, у ствари, под фирмом теоријске реторике, препоручивао прагматску, користољубиву довитљивост, нудећи је као једини ваљан узор. И зато је, за илустрацију, бирао макар и анахрон, али, по властитом мишљењу, довољно УПЕЧАТЉИВ пример" (стр. 121).

Било би добро да је Игњатовић, при том, написао и право име и презиме тога партијског уводничара : какву ће представу имати они који тек долазе о тој непрегледној прашуми нашега послератног социјалистичког кича са свим његовим надљудима, херојима, полубожанствима и "култовима"?

Делимичну, или замућену, никакву.

Игњатовић се, како сам пише, спорио са тим партијским уводничаром, и тај спор се завршио потезањем "јачих аргумената": "Ето, видите, овде су дошли АНТИМАРКСИСТИ да нам пресуђују".

ДРУШТВЕНИ МЕЦЕНАТ је био условљен .

"Ствар културе КЛИЗИ на заиста НИСКЕ ГРАНЕ. Чак и посве скромну материјалну ИЗВЕСНОСТ, ону која не пружа ништа више од "просте репродукције", све је теже обезбедити" (стр. 122).

Игњатовић се присећа предратних времена, Крлеже и његове тетке Јосипе Хорват:

"("Тестаментарно је оставила Крлежи трособан стан у центру града... и велику своту златних форинти. Била је то у оно вријеме

огромна свота динара ". - Станко Ласић: Крлежа, хронологија живота и рада, 1982). Збило се (ово последње) осетљиве, и за Крлежу важне 1922. године. Ето једноставног објашњења како је Крлежа могао да живи као професионални књижевник, да издаје и финансира СВОЈЕ ЧАСОПИСЕ, а већ од наредне, 1923. године, и властита САБРАНА ДЈЕЛА (код издавача Винка Вошицког из Копривице), од којих ће, додуше, изаћи свега три књиге" (стр. 122).

"Ономе који сам себе не може да финансира, нијти има У ПОРОДИЦИ какву добротинствима склону а имућну душу, логично је да ће и његови бити дружачији " (стр. 122).

"Спомињао сам како су у мојој генерацији, у време наших почетака, готово сва врата била затворена. И не само затворена, него, покадшто, закуцана као јексером".

Пишући даље о јексеру [и јексерашима, спомињући, при том, и аутора (не поименце; реч је о Бранку Алексићу) "полемичког текста о тадашњој младој српској прози "оној коју су писали Стевановић, Савић, М. Ј. Вишњић и њихови књижевни следбеници], С. Игњатовић написаће нешто - стилем "сирове поезије омаловажавања", што нема обичај (ни као критичар ни песник):

"Ја га (оног неименованог аутора полемичког текста о тадашњој српској прози - напомена, Ф. С.) ипак не спомињем зарад одбране писаца названих ЈЕКСЕРАШИМА, јер сам о свему томе, у више наврата и на примеран начин, писао на другим местима, већ да бих, макар скромно, дочарао вербалну арому тог минулог књижевног и полемичког тренутка./ А то што су ако не сва, онда барем знатнији део редакцијских и издавачких врата за нас најпре остајала затворена, или и закуцана, била је ствар тадашњег стања и поимања културе. И још дуго потом сматраће се и даље како ова врата ваља енергично бранити од напасти незваних придошлица./ Зато нам је "наш лист" (Игњатовић ту мисли на "Књижевну реч"), онај многоспомињани, био неопходан. И зато смо, учестало, куцали на полуодшкринута врата друштвеног мецената, стално изнова доказујући да на то имамо право" (стр. 123).

(...)

Слобода њробија каузалне односе, ушанчене у објективираним свейцу феномена. Слобода њо својој најдубљој суштини долази из другој свейта, ѡротивуречећи законима овој свейта и ѡрврћући ѓа. Све књиге које су се појавиле после осамдесетих година о Ј. Б. Титу и феномену титонизма, једва да су дотакле истински проблем слободе : проблем стваралаштва. Било је ре - конструкција, најчешће делимичних, непотпуних. И као да нико од тих писаца историографских дела, романа, поема или публицистичких настојања никада није био чуо за онај берђајевљевски

став о односу истине и слободe:

"Да ли је могућа слобода без сазнања истине и да ли је могуће сазнање истине без слободe?" Берђајев је то питање поставио поодавно, при том је подсетио сваког, па и евентуалне писце о феномену титоизма, на оно што је речено у јеванђељу: "Спознајте истину и истина ће вас учинити слободним".

(...)

У Игњатовићевој књизи постоји кратка истоимена проза, о једној епизоди након смрти Јосипа Броза Тита, тј. ступању у пуни погон индустрије комеморативних знамења. "Председников лик, претходно већ умножаван стотинама хиљада пута, сада је ницао на значкама и марамцама, јављао се у новим рељефним и пластичним приказанима, кочоперио у албумима фотографија и на брзину сачињеним монографијама, вазда у снаку знамените паролe сковане за тешење и умиривање милиона: сви смо ми Тито!

А онда је неко маштовитији на тржиште комеморативних реликвија избацио битну новину: значке у облику - вољ ти скраћеног, вољ пуног председничког потписа. Њима су се сместа искитили тако рећи сви - мушко и женско, старо и младо.

На реверима и крагнама, понад џепова, крај сиса и срца - ваздан се кочоперио тај потпис у танкој позлати.

Присећајући се потписа Кардена и Курежа, знакова Бенетона и Лакосте на светској, а уз то и домаћој, лиценционој одећи, имао сам неодољиву жељу да неког од носилаца тог позлаћеног потписа зауставим и саблажњиво припитам:

- Значи, и вас је Тито дизајнирао?... (нав. дело, стр. 27 - 28).

Писац, у истој прози, вели да је обишао и, сада већ помало заборављену, Кућу цвећа, и на њега је оставио снажан утисак пролазак кроз капију, кроз пријемну канцеларију и цивилну предстражу - чувара, чија је права функција одговарала Хароновим помагачима. Писца је импресионирао "гуробно - свечани ред који ту...влада".

"Накнадно сам се пропитивао код свих који су у храму икада били да ли су учили споменуту капију и њене неме чуваре.

Одговори су, по правилу, били категорично одречни. Тек мањи број се нечега томе налик мутно присећао, али без икакве поузданости. Преостало ми је да се штипам за образе и трљам очи, размишљајући нисам ли био жртва привиђења или сам, почем, овај необични детаљ уснио у кавом немирном сну.

Свеједно нисам умислио онај плач, ридање, тугу и свенародне ритуале с којима је покојника маса и овог народа испраћала на починак. Али се зна да маса нема никакво сећање, будући да је феномен тренутка, вечног "сад".

Због тога је ову исповест написао појединац за појединце. Оне који имају моћ да се сећају и осврћу за собом, судећи разложно колико и строго. Најпре о себи самима а потом и о другима" (стр. 29 - 30).

Осврћући се на читаоце " мемоара наших челника и Брозових доглавника, тих исповести без краја и конца", Игњатовић их чита "искоса", у свом кључу (де - конструкције). У једној од одличних песничких књига, ГАЧУЋИ У НОВИ ВЕК (Крајински књижевни круг, књ. 9, Неготин, 1993) - прећутаној, Игњатовић у песми Усудни триптих, вели да "Бисери свињама / иду у цело " (стр. 29) и да је "мрљави језик пророчишта" дао " коров и хлеб/ деци епохе.// Сад обећану земљу / вију стубови моћног дима./ Перје и прах, чађ и пепео. //А ми смо вазда ту. / Дежурни, у Помпеји. / Односећи пале кумире / смешимо се нежно" (стр. 30) .

У другој песми, названој Страшни суд, размишљајући о будућности, Игњатовић ће написати следеће: "Што год да немамо/ све нам је / из прошлости " (стр. 31) То су стихови, који су резултат оног безусловног читања Епохе, времена, судбине и удеса, Полета наше младости, да се послужим насловом једне Зиновјеве књиге. У једној од својих песама (из књ. СЛАГАЧНИЦА, почетком осамдесетих), Игњатовић вели: Ниједна ми се књига није вратила./ Оне путују широм расклопљених корица ... То је, изгледа, била неверица, или прича о књизи у анђеоском паду. Поменуто Игњатовићева песма се завршава сумњом: Колико времена више има / Изглед за повратак све су оскуднији:/ Ја видим како друга рука / Крза посвећени папир - мрмљање - / Сада већ цепа страницу по страницу...

Игњатовић је објавио шест књига песама, три књиге прозе, једанаест књига - есеја, студија, критика (дванаеста је управо објављена - заједно са пожаревачким песником С. Ристићем: СПАЈАЈУЋИ ВАЛЕ СА ЗВЕЗДАМА, Београд, Апостроф, 1998) и уводну студију за ликовну монографију ДРАГАН САВИЋ (Београд, 1990). Кад се узму у обзир библиофилска и илустрована издања и преводи на друге језике књига Србе Игњатовића, онда цифра наслова прелази бројку од 25. Међутим, све до ове године, када је Игњатовић напунио педесет и две године живота, ниједна му се, његовом руком написана књига, није вратила. Чинило се да је песник Игњатовић био помало у праву, 1981. године (када је објављена његова књига песама СЛАГАЧНИЦА), и да је тачно видео, неки петнаестак година унапред...

Пишући књиге "Како ми је жаба улетела у уста" и "Кад смо сви били Тито", Игњатовић је готово био тако близу прилике да му се "врати" нека од тих, управо споменутих књига. Међутим, никоме се још књига није вратила, ни Игњатовићу, нити било ком од његових вршњака, ни било ком од њихових претходника. Јер таква књига је

захтевала, поред несумњивог дара, снаге, умећа, и дух, који нису имали српски писци рођени одмах по окончању југословенске револуције...

(стр. 225 - 234)

Како им је "жаба улетела у уста"?

"Дечје новине" и "Јединство" су 1988. године објавиле "ДЕЦУ АРБАТА" Анатолија Рибакова (није реч о роману, иако то јесте, већ више о аутобиографској прози). Главни јунак Саша Панкратов, студент Саобраћајног факултета. Осуђен (због шале у зидним новинама) на прогонство у Сибир, 1934. Рибак се временски ограничио на историјско раздобље у СССР - у 1934. године, закључно са 1. децембром - убиством Кирова, догађајем који ће навестити долазак страшне 1937. године - када и Тито долази на чело КПЈ - и других "црних времена". Рибак је приказујући совјетско друштво ишао "по хоризонтали...од Москве до Сибира, и до Кавказа, где је рођен Стаљин. А по вертикали - од студента до самог вође". Стаљинова личност ИЗНУТРА, "његова филозофија власти - дата је (према речима Рибак) по логици докажете да није тако размишљао...јер, ако је тако радио, значи да је тако и размишљао..." "Не, није Стаљин победио у рату, победио је народ, оних двадесет милиона које смо покопали у земљу, они милиони гладних мушкараца и жена који су радили у позадини. Да њега није било, можда Немци и не би дошли до Москве и не би било Стаљинграда" каже Рибак.

Енигму да ли је Стаљин крив или није крив за убиство Кирова, Рибак разјашњава овако:

"Да би се доказало да је Стаљин ликвидирао Кирова, потребне су три чињенице. Прво, да је он то сам лично урадио. Ми знамо добро да је Кирова убио Николајев. Друго, да је Стаљин дао писмено упутство да се Киров убије, што, такође, није тачно. Таква се упутства не стављају на папир. Треће, да постоје сведоци о умешаности Стаљина. Али тих сведока нема. После Кировљеве смрти убијени су сви који су на било који начин дошли у додир са читавим случајем.

Шта од свега остаје? Остаје само логика. Кома је то било потребно? Располажем стенограмом са суђења Јагоди, тадашњем шефу НКВД-а. На питање тужиоца Вишинског ко му је наредио да убије Кирова, он је одговорио - Јанукидзе. А то је био секретар Врховног совјета којег је Стаљин још раније стрељао... Стаљину је био потребан ДЕТОНАТОР ЗА МАСОВНЕ ЧИСТКЕ, а тај детонато било је убиство Кирова..."

Рибаков је написао сјајну књигу, можда помало преопширну?
Селић "ИЗГОН", М. Савић "Хлеб и страх".

Рибаков је због критике вође Стаљина провео извесно време у прогонству; Селић је, иако син руководиоца Удбе, због једног шапирографисаног памфлета о Ј. Б. Титу, одлежао две године у Забели; М. Савић - хвала Богу - никада није осетио Титове казамате.

Савић не приказује у "Хлебу и страху" југословенско друштво по хоризонтали и вертикали, његова је књига неовдвршени мозаик.

Иако је Ј. Броз, Вођа, тема његове књиге, Савић се не усуђује да направи анатомски рез на лешини титоизма (нема за то снаге, храбрости или компетенције?) или из неког другог разлога, можда сентименталног? "Прижељкивао сам да дође у наш крај и, као онај светац из приче, казни неправедне а награди праведне"), да иде даље и дубље у разобличавање Лика и Дела...Било је боље да је своју књигу назвао ДЕЦА СТРАВЕ, а не ХЛЕБ И СТРАХ - речи преко које су многи осетили стварну суштину титоизма.

Значи, хтео је много више, Савић, па је и природно да су евентуални читаоци очекивали више.

Савићева књига се бави доживљајима из живота самог писца од првих послератних година до рушења берлинског зида и распада комунизма.

Има смисла, донекле, поређење "Деце Арбата" и "Хлеба и страха", иако то поређење иде на штету Савића.

За жаљење је ако Савић, пишући "Хлеб и страх", није стигао да прочита "Децу Арбата", и сигурно је велики грех ако је Рибаковљево књигу ипак прочитао, па онда написао "Хлеб и страх" какав је написао!...

Чини ми се, ипак, да је Савић можда прижељкивао да напише онакву књигу какву је написао Селић; можда би било боље да је Савић такву књигу написао доиста, али није, али то су ствари које припадају хипотетичком начину размишљања...

Елем, ни један српски писац, ни Селић ни Савић, па ни Срба Игњатовић - ова последња тројица су скоро вршњаци - Деца страве, нису написали, на жалост, књигу која би раскринкала "Мајстора историје" и његову Хокус - покус Мајсторију - југословенску верзију!

Није то пошло за руком ни драмском писцу Д. Ковачевићу, ни Вилијаму Абрамчику.

Немам никакве илузије у том смислу...

Нико није од њих био на висини праве истине. Нико од њих није кренуо дугим и заборављеним стазама православног реализма.

Већина писаца, афирмисаних у титоизму, осим неколико часних изузетака, није имала једноставно чему да ме научи.

(.....)

Писци које сам познавао, претходна генерација, деца рођена одмах после рата - Деца страве, као уредници књижевних листова и часописа, нису се нешто претргли у објављивању мојих прилога. Хвала им!

Имали су пречих посла: трговали су са утицајним уредницима генерације испред њих (Павловић, Раичковић, Исаковић, итд.), тако да сам, на извештан начин, био осуђен на самиздат и пишчева издања.
(.....)

*

Генерација српских писаца, рођених 1945. године и оних рођених касније, ДЕЦА СТРАВЕ, добили су волунтаристичко васпитање: порасли су у клими идолатрије према политици.

Момчило Селић је романом "Изгон" бацно светлост на катакомбе и боксове пакла југословенског социјализма, титоизма, написао је књигу о узурпаторима и мистификаторима.

Написао је књигу о ономе што се не види, ни у другим књигама других писаца, па ни његових вршњака - написао је нешто за зреле људе.

Иако син удбаша, ипак је неколико година одлежао у злогласној Забели. Приказујући властољубиве и охоле представнике монолитне револуционарне структуре и идеолошки шовинизам до мајмунске групне дрскости, највећи број страница своје књиге посветио је "јунацима", очевима, који никада не признају своју кривицу, јер су изгубили (ако су га икада и имали) појам о греху и о искупљењу.

У Селићевој књизи има и ликова који су притиснути несрећом, удесом своје судбине, почели да наслућују амбисе титоизма.

Покајништво неких јунака, Маркана на пример, подсећа на прозелитизам Св. Павла.

Селић је храбро проговорио о самозваним и лажним боговима, а после читања његове књиге, и читаоци ће разумети, да су самозванци и - лажни људи.

(стр.237 - 240)

ИГНОРИСАЊЕ ЦЕЛОВИТЕ ИСТИНЕ И ГРЕХА

Писци - припадници послератне генерације (Деца страве) - именовани и неименовани, недорасли су и неуверљиви; што се лепо види када упоредимо оно што су писали и написали о злочину, или што је у вези са злочиним, са оним што је Шекспир написао у Магбету. *Шекспир је генијалан, а они нису, јер нису показали да грех никада не може бити нешто природно и логично у људском бићу; никаквом логиком и разумом не може се оправдати грех као средство људскога живота, као природни израз човековог бића. Грех зони човека из несвојкојства у бес, из беса у конфузију, њорок и лудило. Из једног јединог греха титоизма, а њих је било много, роје се многи грехови. Сви они на свој начин залуђују нешто у човеку. Грех је моћан, грех човека зони, заводи човека по његовим бесмисленој, злујој, очајној, робовској његовања.*

Ниједан од писаца које сам читао, а бавили су се темом титоизма, царства Тесаревог, грехом у множини, не говоре о стварности греха, стварности најближој, о мукама кроз које су прошли и још увек пролазе, гонећи себе из бола у бол, из патње у патњу, из очајања на руб памети и самоубиства, из празног у пусто. Грех је у сваком од њих присутан, а они га скривају, таје. Грех их је гонио као мисао, као осећање и на крају као страст. Грех је разливен по целом човековом самоосећању и самосазнању. Разлива га савест. Свако од њих је имао савест, и има је, и где год ко погледао у себе, види само грех и савест, а пише и прича о нечем другом.

Жалим их, јер су заборавили на неизбежну истину : грех не стари, него се, што дуже живи у човеку све више подмлађује, ако га човек не сузбија својом савешћу. А да би то савест чинила она мора имати Бога у себи. Међутим, многи савремени писци то не осећају тако, нарочито Деца страве, јер је њихова савест замрзнута у грехољубљу, богоборству, сладострашћу, славољубљу...

*

(....) Ишчекивао сам да се појави писац, један, или двојица - тројица, у којима ће све у њима и око њих: и велико и мало, и коначно и бесконачно, и просто и загонетно, и мрачно и светло, и видљиво и невидљиво, и зло и добро, и све и сва у световима које знају, осећају и наслућују, досегнути молитву, вапајну. Молитву упућену Господу, у чијим световима постоје одговори на сва наша питања...

Такав се још није појављивао...

(стр. 254 - 255)

СРПСКОГ ДАНТЕА СУ ЕЛИМИНИСАЛИ СРПСКИ САДУКЕЈИ И КЊИЖЕВНИЦИ

Зашто на крају XX века у српској књижевности није створено уверљиво поетско сведочанство о круговима пакла српске душе?

Објављено је, додуше, много књига, публицистичких, историографских, књижевних, које нису дорасле "мајстору историје": ниједна га није раскринкала, расветлила...

И после свега о Вођи Јосипу Брозџу Титу, ни до дана данашњег, ни у Југославији, што је било толико очекивано, ни у свету, није се појавио ваљанији књижевно - социолошко - психолошко - антрополошки есеј - зашто?

Да ли зато што су фарисеји, садукееји и књижевници на време онемогућили и кастрирали српског Дантеа?

Фарисеји, садукееји и књижевници - бринули су се за живот свој, шта ће да једу или шта ће да пију; за тело своје, у шта ће га обући, и у том смислу налик су на незнабошце. У ствари, тип савремених српских књижевника које сам лично упознао, био је ближи типу незнабожаца, атеиста, образованих. Они су стремили и тежили додатку Царству Божјем, чему је тежила и култура Запада. Тај додаток је: храна, одео, обиталиште. Стан. Нису били људи светосавске културе, који најпре вапе за Царством Божјим и његовом правдом, јер би им се онда и све остало додало.

Да се иједан од писаца друге половине XX века чија сам дела читао, или их лично упознао, светосавски озбиљно замислио над тајном свога живота и света око себе, барем неколико њих бих морали доћи до закључка, да је једино потребно - одрећи се свих потреба и одлучно поћи за Исусом Христом.

И пошто нису били спремни за исконски православни подвиг, многи су остали бесплодни, бесмислени, беживотни, сушила им се душа, распадала, атомизирала, расипала, и они су оболевали и одлазили прерано, изумирали, док нису умрли у целини, без остатка...Јер као што лоза не може родити сама од себе, ако не постане на чокоту, тако и писци, које сам читао и познавао, нису могли да роде пошто нису били у Богу. Јер Бог је чокот, а људи и писци лозе...

Евројски човек. Српски евројски човек. - Ава Јустин Поповић, знао је судбину српске културе и српског човека. Баш зато што је Србија на опасној вододелници две културе, зенице српске душе пече огњено питање: евројски човек или светосавски Богочовек?

"Од одговора на то питање, зависи судбина наше народне душеи у времену и у вечности. Желите ли да душа нашег народа

заблиста незалазном светлошћу; желите ли да од пролазне постане непролазна, од неславне - славна, од смртне - бесмртна, од временске - вечна, од човечне - богочовечна, онда изаберите светосавског Богочовека..."

Српски комунисти, потомци руских бољшевика, дали су одговор на питање српског духовника; изабрали су европског човека; наметнули су европског човека и пакао.

"Култура" српска друге половине XX века није православна култура, богочовечанска; она не почива на личности Богочовека Христа. У њој се Бог потцењује на рачун човека, и човек на рачун Бога. Ту, природно, никад није постигнута идеална равнотежа нити остварена савршена хармонија између Бога и човека! Ту пуноћу и савршенство своје личности ниједан уметник или писац није постигао кроз сједињење с Богочовеком. Богочовечност је она особина кроз коју се пројављује сва многострука свеобухватност православне културе. Који је тај српски писац, у XX веку, од Боре Станковића, до Иве Андрића, Џрњанског, Пекића, или М. Павића, у чијем је опусу Истина осовина око које се окрећу сви светови, горњи и доњи? Српска култура је обесценила свој најстарији и најдубљи култ током XX века...

Зашто српски књижевници, који знају Истину, пре свега истину о погубности нихилизма и анархизма, као логичном завршетку европске културе, нису проговорили о томе?

Селић је објавио чланак, "Страва", који је био трежњење од пијанства титоизмом, од опијености идеологијом, злом и грехом; Селић је постепено оспособљавао себе за разликовање добра и зла и стицао је извесну способност расуђивања, која још увек није благодатна и еванђејска. Па ипак, личило је то на подвиг - подвиг трежњења себе, трежњењем ума, трежњењем душе од пијанства највећег греха епохе Хокус - покуса.

Да ли је Селић као писац у стању да довољно зна, и стварно зна шта су добро и зло, нарочито зло, у својим последњим дубинама и суптилним финесама? Да ли је Селић свестрано облагодата, охристовљена личност која зна до танчина и тајну добра и тајну зла?

(.....)

(стр. 280 - 282)

Никада се неће појавити мемоари удбаша; већина ће понети у гроб тајне које зна. Таква је служба. Селић је романом "Изгон" дирнуо у табу - тему послератне југословенске књижевности, историографије; дао је неколико изврсних портрета Титових полицијских функционера; зар није и Селићев отац био један од њих?

Преостар сам према приповедачу М. Савићу...

Песник је осуђен на робију! Савић има смисао за детаљ, помиње тениску лоптицу, коју судија и оптужени враћају један другом... Тенис је омиљен међу удбашима, постао је популаран, Селић и о томе пише уверљивије од Савића...

За Удбу су радили многи, па и *писци*, књижевни критичари дакако. Чак и они за које никада не бисмо ни у сну помислили!

Савић у роману "Хлеб и страх" пише:

"Главни судија на процесу Г. Ђ.-у није се - ако је уопште и могао очекивати нешто друго - много прославио. Остаће упамћена изрека, коју су судија и оптужени, као *тениску лоптицу*, враћили један другом : да ће их се *поштомци* *сидети*. Како с а д а (истицање - Ф. С.) стоје ствари, песникови потомци немају разлога да се стиде.

Судијини потомци не морају да се стиде једне друге ствари: образложења пресуде. Ако се изузме повод, тај подужи текст (већим делом објављен у "Књижевним новинама", бр. 635, 5. новембра 1981. године - Савић се добро тога сећа, јер је главни и одговорни уредник листа - напомена - Ф.С.) представља врло надахнуто писан есеј о поезији Г. Ђ.-а, нарочито о њеним значењским слојевима. У њему се на индиректан начин демонстрирају песниково умеће и дар да се пева о великом вођи а да га ниједном конкретно не именује" (стр. 155).

Савић још пише: "Невоља настаје са сумњама у ауторство текста. Сасвим је очигледно да га је писао неки књижевни критичар с дугогодишњом и провереном критичарском праксом... За сада он ћути и не тражи књижевну славу која му припада..." (стр. 155 - 156).

Савић се, у свом роману "Хлеб и страх" диви прекрасном образложењу пресуде којом је осуђен песник Г. Ђ., али при том заборавља шта је крајњи домет судијиног прекрасног образложења! Очигледно је, зар не, да М. Савић ЗНА име тог књижевног критичара, који је стварни аутор образложења пресуде... Да ли неће да га "ода" из страха од Удбе, што је схватљиво, или из неког другог разлога, што тога критичара лично познаје, што му је можда вршњак, што је можда похвално писао о Савићевим пређашњим књигама?... Савић зна, чим индискретно ставља до знања то читаоцима романа, да је аутор судијиног образложења неки дугогодишњи књижевни критичар, али прећуткује, не обелодањује његово име...

Савић не причешћује своју мисао божанским Свесмислом, божанском Логосношћу: и оно што пише не преображава се у богомисао. Савићева људска мисао, гоњена нагоном сазнања, одлази у бесмисао, баш зато што се не причешћује Свесмислом.

Тако и Савићева људска осећања. Његове мисли и његова осећања налик су на црне демоне у царству људске душе; његова пак душа није друго до пакао...

(стр. 292 - 294)

"ВЛАШКА ГОЗБА, III"

(Мобаров институт:ЗАВЕТИНЕ, Београд. 2001, 542 стр.
21 цм. Уметност махагонија: опус н 1, 1968 - 2000; књ. 18)

ДРУГА, ПРИДАВЉЕНА, (НЕ)МОГУЋА, ВЕЧНА СРБИЈА

ТРУНУ ШЉИВЕ И ОРАСИ...

Колико могу учинити за своју децу, за своје и туђе синове?
Могу ли ишта?

Пресађивање фикуса.

Синоћ сам пресадио и трећи фикус.

Нисам прспавао у свом стану, као и обично.

Будио сам се у 5: 30 ч.

Синоћни разговор... јутрошње новине, тј. "Политика". Култ. додатак. "Још увек су то најозбиљније новине... оне много тога прећуткују, али..." Рекао је то један од оних што има изванредну моћ прилагођавања, интелигентан, успешан чова. Образован. Лицемеран и перфидан. Човек можда мора да буде перфидан да би у овом свету опстао. Зграда у којој радим је пуста; суботом се не ради, али ја сам дошао. Влада тишина, као некада, када је овде било јеврејско гробље. Дошао сам да радим, као и обично, да пишем, да у писање загњурим главу, не као ној у песак. Једини начин да "побегнем" од ужасне стварности је - писање. ...Да ли ће се фикус који сам пресадио синоћ примити, као и друга два? Да ли ће бујати као друга два?...

Зрију шљиве и ораси,

Мирко,

Мирко, сине мој...

Нема шљиву куј да бере,

Мирко,

Мирко, сине мој...

Труну шљиве и ораси,

Мирко!

Мирко, сине мој...

(Народна песма, коју је у своје време забележио пок. Жика Павловић, додавши: "У девет стихова кондезована трагедија народа овог тла", в. у књ. ФЛОГИСТОН, Књижевне новине - Плус библиотека часописа Савременик, Београд, 1989, стр. 138)

Осећао се као новчић, пропао у канал пун блата, гада, итд. Све је друкчије него што се очекивало. Ја се нисам понео сјајно, не, јер ме је разочарање гурнуло у понижавајућу немоћ, бол. Прсти ми беху хладни, ледени, као поцрнели покисли патрљци грана. Сетио се једне сустанарке из Доситејеве, од пре тридесетак година. Ујутру, кад је њена цимерка одлазила на посао, она, М. је долазила у моју собицу само у комбинеу, друсна, кикотава, дрхтава, и увлачила се испод мога јоргана. Био сам заљубљен у другу жену, и она ме ме је грлећи ме с леђа да се загреје, питала, као сестра: каква је та жена у коју сам заљубљен? Лепа и племенита као богиња. Рекао бих. Устала би и села на ивицу кревета и запалила цигарету. "Једном ћеш се кајати кад схватиш да много грешиш што не узимаш оно што ти живот пружа, што прижељкујеш нешто друго, далеко и измакло". Заблуде су већи пљачкаши од друмских разбојника. Социјализам је гадна лаж; чудовиште. Нема једнакости у њему. Социјализам је догма, много гора од хришћанства, из којег је потекло. Неопаганизам гори од паганске идеологије Јулијана императора.

Реч, написана писаним словима: *Найроштив*, личи на композицију воза. Изнад слова Н не дими се као из димњака локомотиве.

Песнике сам презирао због уображености, све локалне величине од А до Ш. Обични људи, медведи и мајмуни у зоолошком врту су спонтанији. Много је сујете, свуда. Вероватно сам у младости грешио много више од других, пре свега својих вршњака и колега. Нисам желео да будем песник; био сам то. Живео сам једноличним, чудноватим животом: учење, учење, учење. Писао сам, много; понешто сам о себи и другима ухватио у бележницама. Нисам прецењивао то што сам написао. Босиљковац сам насликао хиљадама слика, али нисам био одушевљен ниједном.

- Мууу, муууу, муууу!

Мррр, мрррр, мрррр, мрррр.

Ето, то ме је понекад будило. Мукање. У суседству. Мачка која би ушла у моју собу и легла на мој кревет.

- Помаже Бог!

- Бог ти помогао!

Од промашених амбиција само су горе претеране амбиције, а ко од њих, овде, није патио од најраније младости, па до старости?

"Направио сам програм за шест књига. Немојте да верујете да писац пише као у некој хипнози и да он ништа не зна. Он то - да ништа не зна - не може у данашњем добу, давно већ, уосталом. Толстој је правио велике студије за његове ствари. Сви то раде. Имао сам онда шест књига у мозгу. Од тих шест књига оствариле су се две. Издавачи су од тога направили три", рекао је једном приликом Џрњански, и још је нешто додао што сам два пута подвукао: "Неће бити наставка, јер не треба настављати оно што је пукло, што је пропало, што је нестало".

Књижевност се напаја подземним изворима. Болним комешањима свести и подсвести, сребрним одблесцима неизрецивог, непознатог. Нисам комесар Сексуалне револуције; у њене највише узлете повела ме је ћерка једног пуковника. Била је то побуна девојке; побуна жена: "глад за задовољством са становишта маште. Како оргазам у жена не зависи од телесног додира, већ од фантазионе наркотизованости (...), и "сексуална револуција", као и свака илузија, доживљава пораз". Уложио сам толико, толико у стварање будућих сећања, то је био живот а не амбиција да успем као писац. Већ у гимназији сам се разликовао од свих ученика у разреду, у читавој гимназији, у вароши, јер нисам био зверка, дивљач; нисам из облапорности јурио слепо за мирисима не размишљајући. Сви које знам, народи и појединци на губитку, сви што су своје главе и шапе гурали према замки, у којој је била постављена примамљива храна, све их је кљусе историје шчепало гвозденим вилицама, гвозденим зубима; сви су се цимали уловљени и урликали. Зар их треба жалити?

Драж живота не сачињавају, како је мислио покојни Жика Павловић, НЕИЗВЕСНОСТ И НЕСТАЈАЊЕ...

Већ - ЛЕПОТА. Шта је лепота? Превласт нестварног над стварним...

(стр. 459 - 461)

(.....)

Вечним контролорима писања и манипулација, на жалост, стоји на расположењу, много више начина и средстава, него једном писцу, макар он био и веома славан.....

Многе битке са њима унапред су изгубљене, и у овом, и у времену које следи.

Међутим, ја сам схватио њихову "прљаву, перфидну игру", не до краја додуше; схватио, зато сам се обезбеђивао и верујем да сам се обезбедио...

Волим живот и своје синове, и своје пријатеље, и све добре људе, са којима ме је судбина довела у додир, па и оне које нисам упознао а постоје, али сам коначно, почетком фебруара 2000. године схватио да исто тако волим и Истину, да је жарко волим као и сопствени живот, и да сам спреман да за њу ризикујем, тај један и једини живот који ми је Богом дат! Јер писац мора бити храбар, толико, да чак има снаге и да погине за Истину коју је читавог живота носио, откривао, скупао мрву по мрву, као мрав...Иначе, ако тако није, боље нека се окрене неком кориснијем и практичнијем занимању...У великој књижевности нема места за лажове! Ни велике ни мале.

Дакле, волео бих да Књига мог живота, остане књига са свим поглављима написаним мојом руком; међутим, ако она, коначно, једног дана, постане доступна милионима читалаца овде и широм света, са неким поглављем више, које ја нећу моћи дописати, већ мој стари пријатељ М. Лукић, нека нико не жали. Ни моја деца. Ни мој брат. Ни моји најближи. Ни земљаци. Нико!

Последње поглавље ће, ако га буде, оверити Истину. Приковаће на Стуб Срама невидљиве и моћне Вечне контролоре писања и манипулације...Добиће коначно - своју светску оптужницу и потерницу!

(стр. 286 - 287)

СВЕСКА ПОСВЕЋЕНА УМРЛОМ БРШЉАНУ

...Писац (уопште: уметник) мора да буде веома храбар човек, решен да се одупре по сваку цену, чак и по цену живота, како би то послужило као поука у срамној историји оних који имају снагу, али немају довољно разума...

Јеси ли био сувише плашљив да приђеш Слободи којој сад говориш и у сну, или је био неко ко те је у томе спречавао?...

Да ли је писац херметички затворена конзерва на својој полици изван времена?...

Кад је требало да плачем, ја сам певао, ах, сећате ли се, пријатељи моји, како сам певао? Кад је требало да будем срећан, ја сам плакао. Привиђали су ми се многи мртви; оно што сам писао није изражавало оно најдубље у мени таласање; све је то било, чинило ми се, налик на говор Менера Пеперкорна, како је допуштено уосталом појави једног магната. Пеперкорн се ругао аскези, индугенцији, апсолутном нашем избегавању на најнеодговорнији начин : живота, његовог живљења и његове невиности. Вино, вино! И музика из филма "Грк Зорба". Карактеристични ваздух летњих ноћи кад у даљини одјекује кркет жаба помешан са аромом кратког пљуска што је истуширао предвечерје које благо растројава нерве и које је пуно слутњи, сећања, успомена што замагљују поглед. Ваздух летњих ноћи, неодоуховљен, свеж и питак као млеко кобила - само њему и слободи треба посветити пуну, целокупну, највећу присебност.

Могу ли то, о, Менере Пеперкорне?

XX век је немузикалан; какофоничан. Савременици краја тога века (па и моји вршњаци, прилично размажени, улењени), бића која не сумњају, без снажне воље да претурају категорије, да лишавају идеје њиховог академског ореола, нису имали смисла за Музику. О, Музико, ти што ме као свемирски брод носиш понад екваторских прашума, континената и пупољака још неразвијених! Ти, што сузама топлим и чистим спираш ону прашину прошлости и живота и нереди што се наталожила у сваком од нас, у мени! Јединствена музико. Није ли с хуманошћу свршено? Није ли она једна неукусна старудија?

Музико, ти ми отвараш Унутрашње Очи...Сећам се једног одломка из Мановог "ЧАРОБНОГ БРЕГА" (Просвета, Београд, 1972, стр. 433): о моралу.

"...Е ња ево: чини нам се да морал њтреба њтражити не у врлини, њто јест њ не у разуму, дисциплини, добром владању и честитости - већ њре на суйројној сѡрани, хоћу рећи у ѡреху, у

оном што нас излаже ојасношћу, у оном што нам шкоди, што нас ујројашћује. Чини нам се да је многа моралније сјрадајти, ја чак и свесно се ујројасијти, неголи чувати се. Велики моралисти нису били људи врлине, већ јуситолови у злу, јорочници, велики јрејници који нас уче да се хришћански јриклањамо јред бедом....”)

Ово сам подвукао (као студент књижевности, онда када сам имао 24 године?, можда ни толико?; ЧАРОВНИ БРЕГ, стр. 649 - 650), давно:

”...Појребно је да човек буде ренесансни књижевник, јрециоза, човек сеићенја, маринисти, лакрдијаш естило цулило, ја да јридаје јтолику важности дисциплинама читања и писања и да уобрази како влада духовни мрак онде где јтога знања нема. Да ли се јосјодин Сејембрини сећа да је највећи јесник средњега века, Волфрам фон Ешенбах, био нејисмен? У јто време смајтрало се у Немачкој за срамојту да се шаље у школу дечак који не мисли да буде свешћеник, и ово аристократио - народно нијодашијавање јисмености осјало је заувек бијно обележје ојмености. Књижевник, јај јрави син хуманизма и буржоазије, зна без сумње читати и писати, што јлемеић, рајник и народ не знају или слабо знају - али он даље јод милим бојом нишија не зна и не разуме, него је осјало заувек онај вејројир који се заноси латинијином и који уме само добро да јовори, а животи јрејушија ваљаним људима, - ја збој јтога и у јолијци јовори у вејар, уносећи у њу многа рејорике и леје књижевности, што се јартијским језиком назива радикалсјвом и демократијом. И јако даље, и јако даље...”)

ОТМЕНОСТ? Слобода? Истина? Шта знамо о свему томе? Зашто би их везивао за човека? Бог и Ђаво, светиња и злодело, геније и болест? Није ли то једна иста, нераздеојна вечна гомила? Страни су ми очај и болест, јер су најчешће облик и израз покварености.

Да ли је болест нечовечна или је у највећој могућој мери човечна? Да ли баш болест човека чини човеком? Није ли човек биће које је у толикој мери одвојено од природе да се осећа као њена супротност, и оно што га од свега органског одликује, није ли - дух?

Дух, дух, дух! Не лежи ли у духу достојанство човеково и његова отменост? О, сви смо ми послератни српски књижевници гршили у том смислу што смо сањали да постанемо само ренесансне литерарне прециозе, придајући превелику важност читању и писању, уобразивши како влада мрак тамо где њега заиста нема. Осим двојице, тројице, можда. Осим Мише Станисављевића и његове *КЊИГЕ СЕНКИ* (Слово љубве, Београд, 1973). Песници су кидали везе са живом традицијом српског народа. Да ли је ико од тих песника делимичних истина, и оних најизвиканијих, надмашио народне неписмене гусларе - певаче? Да ли је ико од њих створио нешто што ће се дуже памтити и певати од ХАСАНАГИНИЈЕ, БАНОВИЋ

СТРАХИЊЕ, ЖЕНИДБЕ МАКСИМА ЦРНОЈЕВИЋА...

Верујем и знам: тамо где не беше превеликог придавања важности читању и писању, беше све остало, а између осталог, оно најважније : живот, срећа и несрећа... Оно што је литерарним прециозама измицало деценијама, што они неће моћи да признају сами себи ни у самртном часу, то је што су се затворили у своју херметичну кулу од слоноваче, тврђаву стандарда епохе Хокус - покуса. (Да се разумемо, ово се првенствено односи и на мене, па онда на све остале.)

Отменост и узвишеност постоје, господо, драги другови! Никада нису биле, како вели Сетембрини: МУТАВОСТ, СУРОВИ И НЕМИ МАТЕРИЈАЛИЗАМ! ("Ошмена може бити само извесна њлеменија раскош, џенеросија, која се састаје у њојме ишћо се облику њридаје сојсћивена вредности, човечанска, независна од садржине, - кулћи џовора као кулћи једне уметности која се неђује ради саме уметности, њћо наслеђе џрчко - римске цивилизације, које су хуманисћии, уомини лићћипраћии, враћили романском свећћу, враћили џа бар њему, њћај кулћи који је био извор свакој ишћређ, значајнијеђ идеализма, чак и њћолицћкоћ...")

Европа ће постати једна и нераздељива, када се истински уједини: када се споје Стара и Нова Европа. Европа ће постати једно кад научи да чува своју бесмртну баштину, своју колевку (југоисток) и своје безбројне гробове широм целе своје територије. То ће бити, то мора бити, верујем; доста је било ратова и несрећа и пролетерских апокалипси. На дневном реду Европе више није питање класичне разборитости, неостварљивих снова који се сањају ту и тамо, већ прожимање медитеранске, класичне и хуманистичке традиције и православља, стварање једног духовног облика који неће бити прћија само једне епохе, већ ствар човечности хумане и вечне, нешто што треба да почне са трећим миленијумом...То је пут литературе и културе, а не пут европских атавизама и варварства...

Европа и Србија треба прво и пре свега да се сете свих својих умрлих бршљана!Пре скоро тридесет година, један песник је видео један од умрлих бршљана; а ја који сам стихове учио наизуст брзо и лако и данас памтим те речи.

*...Бршљане умрли, уз зид слејљен,
без лишћа, одавно сав свео,
њћек косћур си оној шумној њћаласа
на коме, њре неђо њресахну,
њћољед мој честћо њочиваше.*

*Годинама њће џледах.
Праћћих како си се дуђо и сћоро
њћео ка врху зида
и како си се њрелио њреко њеђа*

ко вода њреко љаџа.

Гледах ње дуго данас
џризивајући шум давни, бездомни,
и следећ љрагове љвоје љмно.
Пуљеви љвоџ живоља сви
на зиду љом исљисани су, оку ољкривени.
Све куд си хљео, све љио си желео,
одлуке све, колебања, луљања,
и снага и немоћ
сљоји сад љу,
без лажи и обмана.

Твој сваки корак је љу, брљлане сљари,
а моји одмах љону у невидљиво!

Ал као љвоји кораљи на љом зиду
љако су моји раљранаљи негде у вечносљи.

И ја се у љој тренуљима својим држим
као ти за малтер својим безбројним ноктима...

Погрешио сам што не покренух још почетком деведесетих часописе ПОСВЕЉЕНО ДРВО / ЗАПИС и ДНЕВНИК ПИСЦА, којима бих сам био уредник и главни сарадник...

Часописе којима би једини идеал био: књижевност истинита. Књижевна истина. Нисам толико наиван да не знам да би такви часописи у Србији у почетку имали врло мало, врло мало читалаља и сарадника. Што се тиче сарадника, створио би их из себе. Могао бих да објављујем под псеудонимима разне ствари... (Следе прилози које је Сенковић, вероватно, припремао да их једнога дана објави у својим часописима, који би излазили као мале свеске, с времена на време... Издвајамо овде само неколико фрагмената...)

Кулљи мрљвих. Да ли сте случајно погледали телевизијску репортажу 4. маја 2000. године на једној од српских градских телевизија? Ону у којој нека непозната стариља одушевљено рељитује на гробу Ј. Б. Тита (тзв. Кућа цвећа) анахроничне стихове стихоклепачке химне, која припада неким другим ужасним временима?

Зашто овом земљом љарује култ мрљвих и култ анахронизама и некултуре? Зашто не култ младости? На млађима свет остаје! Мрљви људи не брину о младима, живима. Млади имају врло мало шанси. Говорим о младима и при том мислим на многу сиромашну, интелигентну и даровиту дељу. Све је мање осмеха радосних и блиставог сјаја младића и девојака, деце; све чешће у сумраку засијају вампирски зуби...(....)

(стр. 521 - 525)

CORPUS DELICTI, 2

ДОКТОР СМРТ / Есмер Белатукадруз

(Пожаревац, Едиција Браничево: Центар за културу, 2003.
194 стр.; 21 цм. - Библиотека Кула; књ. 2)

"...Немци имају свој ДОКТОРА ФАУСТУСА, Руси ДОКТОРА ЖИВАГА, а ми Срби смо доби ДОКТОРА СМРТИ. Ова књига се не може прејричавати. Све оно о чему је већина српских писаца ћућала деценијама, пројовара из овог узбудљивог романа - есеја. Аутор је већ у часописној верзији, ујозорио на рак - рану српској друштва и културе. Тај број УМЕТНОСТИ МАХАГОНИЈА је био објављен нејуна два месеца пре израдедије јокојног премијера српске владе..." - полеђина корица књиге; препорука уредника

...Чиме ће се завршити моје писање? Чиме се може завршити ако не Богом и бескрајношћу? Прикован за земљу, сваки човек криком шаље своја болна питања у космичке сфере, поноре и пећине, рупе у облацима, и - ниоткуда еха, одјека. Одасвуд навире и нагрће на човека ћутање, мукло и готово подмукло. Видео сам трагедију српске књижевности 19. и 20. века, а посебно трагедију писаца припадника тзв. демократске линије, овејаних богобораца. У делима и најдаровитијих, таквих, видео сам, стигло се, донде докле је стигао човек прикован за земљу, за једно раздобље. Мало је међу њима Христових људи. Оних који су у Божјем ћутању налазили речите одговоре на своје муке и болове.. Ја од таквих немам шта да учим, нити сам икада и покушавао. Ето, то сматрам најважнијом чињеницом своје биографије.

(стр. 184)

...Доктор Смрти, фаустовско копице, дочепао ме се, коначно. Он је практичар научник уверен да је одговор на страшан проблем смрти, неопходност. Ако је заиста тако, људски живот нема никаквог смисла и прави прогрес је немогућ...

(стр. 181)

...Жив сам. Бићу жив док пишем. Али мени се више и не пише...

Две недеље нисам ишао на посао, обузела ме је неописива дијареја, слабост, изнемгlost. Петнаестог дана сам отишао до лекара; он ми написа потврду о боловању; рече: - Радите неколико дана, па ако вам не буде боље, јавите се, и поново ћу вам отворити боловање. То је боље него да вас пошаљем на комисију... Јер, право да вам кажем, ви можда и нисте болесни у правом смислу речи, него сте нервно исцрпљени, као да сте претрпели некакав земљотрес, стрес... Лоше сви живимо...

Ех, докторе, докторе! Да знате кроз шта сам ја све прошао у последње време! - замало да кажем, али задржах језик за зубима.

Овде то спасава. У то сам се уверио убрзо, кад у моју канцеларију почеше да навраћају и моји стари пријатељи, некако ме испод ока загледајући, и неки путујући трговци што нуде књиге на отплату, путујући фотографи, и други.

- Пишеш ли комшија, а, пишеш ли? Све је отишло у пизду материну, теме су испред носа!

Схватио сам у чему је јадац. Телепатијом су почели да се баве, не само моје комшије, пријатељи стари и нови, родбина и колеге, него и понеки уредници часописа, новинари тиражних недељника, асистенти универзитета, професорке књижевности, студенткиње медицине, помодне списатељице, бивши банкарски чиновници, власнице агенција и бижутерских радњи, психолози и педагози, угледни чланови УКС, ДСК, библиотекари и одгајивачи нојева, чланови ПЕН клуба, чланови САНу, чланови СПК, НУНСА, адвокати и агенти за процену некретнина, понеки електричари и водоинсталатери, етц...

Телепатија је постала уносно занимање данас. (....)

Требало је много, деценије, да прође, читав живот, изгледа, да схватим улогу телепатије у историји, култури, књижевности и ...

(стр. 158 - 159)

...Часни рецензент требало би да врати сваки рукопис који добије, а који захтева неопходну дораду и исправку редактора и лектора. А баш то се тако ретко дешава. Зашто? Зато што понеки аутор, који већ има издавача, има иза себе и извесни капитал моћи, има извесну проходност, има везе, и ствар се обично завршава инерцијом, која је погубна и по културу, и по књижевност, и по стару институцију рецензије. У свему томе, рецензент није само Вечни рецензент, већ и вечни губитник. Зашто и докле ће рецензенти трпети терор издавача и аутора, израбљивање и када ће њихов рад бити праведније

валоризован? Говорим наравно, подвлачим, о рецензентима који се нису срозали дотле да су постали пачавре, крпе за брисање, стручњаци за све и свашта, стручњаци за звезде који се одлично разумеју и у све проблеме поетике. Потребно је, дакле, да се рецензенти емпаңципују, да се ослободе ужасног наслеђа, страха и предрасуда. Они не изричу вечне пресуде, вечне оцене, они су смртни људи, а не судије Страшног суда. Један од рецензентата може погрешити, или може претерати у хвалидби, али зато други или трећи, неће бити цензори (као не тако давно), приближиће се реалнијој оцени рукописа или дела. Све је то добро, ма колико непријатно првенствено по аутора, а затим и издавача, јер ће купцу, читаоцу, отворити очи. Скренути му пажњу, упозорити га. Јер најстрашније је у свему преварити. Купац се може преварити, али читалац - тешко. Међутим, срамота преваре не пада само на аутора и издавача, већ и на рецензента помало. Рецензент је човек из једне, аутор и издавач су људи из друге приче.

Донео сам одлуку да се оканим писања рецензија, јер је то у нашим условима, не само данас и не само јуче, узлудан посао, погубан по рецензента. Одузима му време, одвлачи га од његових започетих послова, стваралачких, уредничких, професорских - време пролази. Рецензенти спадају у људе којима су аутори највише опљачкали времена... На крају крајева, пошто аутор и издавач купе масло и славу, рецензент, који их је у томе помогао вољно или невољно, испада - будала. Јер, понављам, писање рецензије не подразумева само читање рукописа, исправљање грешака, сугестије за поправке и за друге корекције; писање рецензије подразумева и саживљавање са рукописом, његово тријерисање, сејање на ситима, јер једино тако се може доћи до валидније процене и препоруке. За то је потребно време и духовни напор рецензента, који се цени на речима док се књига штампа и првих месеци продаје. А после тога, рецензент бива заборављен. Поготову, ако је поред рецензије радио и на редакцији датог рукописа. Тако да испада да је рецензент девета рупа на свирали. Да могу, тзв. велики писци ликвидирали би прво - рецензенте и редакторе својих рукописа. Јер није пријатно знати да тамо негде дубоко у сенци постоје сведоци, ма колико рецензент и редактор били добричине и будале и вечите Шамике, аргати и магарчине. Зашто је ауторима толико стало до рецензија? Ако верују да су написали нешто вредно, зашто не штампају као пишчево, ауторско издање, како је радио Вук Караџић? Када би се историја српске књижевности писала на основу таквих, пишчевих, ауторских издања, била би много реалнија, од тзв. постојећих псеудоисторија књижевности заснованих на неким одавно превазиђеним оценама и рецензијама...

Постоји један овештали, официјелни, бирократски карактер рецензија, које ми се гаде, а које су потребне знатнијим издавачима

ради покрића, ради убеђивања управних истанци, управних одбора, или зато што је то већ уходано. Оне често имају рефератски, бирократски тон, званичност, тачност прецизних теразија, где врви од општих места, фраза, и белег ефикасности, тзв. убедљивости, која увек садржи и малу количину отрова насиља - такве никада нисам умео да срочим. Зашао сам у шесту деценију и касно је да се мењам, а и зашто бих? - Све ове ограде написао сам, подстакнут не само новим рукописом *****, човека који по сваку цену хоће да буде писац, већ и поводом још неколико нових рукописа наших савремених аутора, које су се нашле на мом радном столу. Реч је о писцима, дакако, које сам подржао, као критичар, у своје време; али рецензент није и не може бити, нити би смело да му падне на памет да то буде, њихов стални, малтене службени рецензент. Потребно је да њихове рукописе оцењују и други рецензенти, зар не, а то не кажем зато што сам се заморио, или зато што сам рђаво расположен, већ пре свега, јер има основаних разлога...

(стр. 30 - 32)

.....и у савременој књижевности, драги Ђорђе Ђокићу, с времена на време треба направити велико спремање, протрести ствари, тепихе и остало, пошто се прашина непрестано слеже, чак и овог тренутка. То је природно и здраво, због организма живих, живе књижевности. Ја нисам неки педант, али јесам човек коме се више не може продавати рог за свећу. Наравно, ја то кажем јер сам прихватио судбину; помирио сам се са тим да сам аутор опуса, књига, које не стижу да прочитају ни моји ближњи; па зашто би онда тамо неки други? Ја немам илузије о уредницима СКЗ, јер то је (... сасвим примерене речи, али нису за штампање!): колико су они далеко од висине на којој су били оснивачи? Кога они све не штампају?! За мене су чули да сам вероватно албански писац. Сви су тамо дводушни; зашто би им ја титрао, извините, јајца? Дај Боже да и Тебе не прогласе непријатељским или сумњивим српским писцем, људи који су прошли кроз дресуру комитета! (...)

(стр 33)

Одувек је у Србији било више песника него стаклорезаца. И много више има врана и гаврана, него коња.

Волова и оваца има мање од домаћих паса.

А правих ратара и сељака има колико и рушевина камених градова из средњег века. Што се тиче полутана, атеиста и шпекуланата, та сорта се намножила. Има их као плеве. И та сорта се почела укрштати са змијама, косоокима, Кинезима, Циганима и потоцима

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

камења, стварајући хибриде.. Тако су постали упропаститељи, бездушни, наследници разораних гробова. Србе више не рађају мајке, источнице, већ клониране кокошке. Клонирани змије. Срби, у последње време, долазе на свет из љуске јајета. Најбољи примерци пробијају љуску полага. А најхваљенији долазе из - мућка. Како је било могуће да се један патријархални свет преда бујици експеримената и опита, који ће га за непуна пола века, или само један век, довести до преображаја који застрашује? Кома се народу на Земљи то још догодило? Многима, мало познатима, ишчезлима...

(стр. 7)

Која је разлика између ББ и Николина?

Постидео је мало Дрма...

Дрм је мислио да пише Записе из подземља, а ево, појавио се незнацац, који их је већ написао на три странице!

У Србији су немогући дисиденти, никада их није било, нити их је могло бити. Метафора "Брозова багра" представља мрчаву, непроходну шуму, у којој би само слепац, попут Филипа Вишњића, могао да види јасно - приказе, прилике и монструме... У овој земљи су пре много година тобож били дисиденти Ђилас, Посић, Бећковић, Танасије од Сараораца, а сви су завршили као добро плаћени дворски песници, скућени на ексклузивним престоничким локацијама. Никада овде није било дисидената у правом смислу речи...

Дисиденти су били средство режима, замка, мечкина рупа. Елем, кад некога увуку у општење са великим и малим дисидентима, са дисидентима разних фела, то је знак да је коначно доспео на мечкину рупу...

У суштини, побуњеника код Срба нема, нити их је икада било. Приче о слободи спадају у омиљене бајке и легенде Срба, можда и зато што су пола миленијума били у ропству Азијата исламске вере? Срби су много више учили и научили од камелеона, и Турака, Монгола и Бугара, па и Хрвата, него од Грка, Енглеза, Француза и Индиоса...

Сваки је дисидент овде друго име за провокатора...

(стр. 11)

СЛУЧАЈ ТЗВ. ВЕЛИКИХ СРПСКИХ ПИСАЦА друге половине 20. века. Један међу њима, читанији и од М. Горког (завршио је средњу пољопривредну школу), укотвио се на најпознатијем београдском брду. Код њега се, кажу, ишло на ћабу. Све му се дало. Успех га је на крају, кад је и смрт чинило се заборавила на њега, затворио у орман и закључао. Осећао је како се гуши у орману и

схватао како му успех долази по главу. Врата ормана су закључана споља и не пропуштају ваздух. Гушио се, али врата ормана није могао да отвори јер су била закључана споља... Полако је умирао српски Толстој. Видео је борбу живота и смрти. Имао је ината за битку, која је била неприродна. Гушио га је нафталин; ето почело је - једва дише. Готов је - то је јасно. Више му нема спаса, и ничег полетног нема више у његовој глави; гуши се. Чинило му се да умире, обезнанио се. Неко је лупао песницом споља о орман. Довикивао. Урлао. Доле лупежи! Живео краљ! Живео! То је узвикивала маса на чистом српском, и он се умирући прекрстио, први пут, после педесет и нешто година. Шта Срби друго знају, помисли, свестан да му нема спаса. И обезнани се...

И врло брзо пробуди се, и протрља очи. И запева на сав глас, као многи његови земљаци, прстодушни српски сељаци: Марширала, марширала краља Петра гардааа...

Зашто ли пева? Изгледа да га боли срце... Али где је орман? Зашто лежи на поду? Где је орман? Српски Толстој уста и погледа око себе; ормана - нема! По полицама и по поду лежале су ствари извађене из ормана и разбацане, а ормана нигде није било. Једини могући закључак: Живот је победио смрт на начин Српском Толстоју непознат..

Поучна прича. Има их који мисле, да ју је први смислио Данил Хармс. Није: Розанов!

Случај са антологијама српске поезије / прозе новијих времена. Кад погледате, ко их је састављао, биће вам одмах јасно штошта. Све сами српски Толстоји и Толстојевице!... Ноћна посуда до ноћне посуде!!!... Ето. Тако је било када сам почињао да пишем... Ето, у тим посудама је било све оно што су они урадили; прво су они у то упирали прстом и свима показивали шта су радили; а после је дошао антологичар, да и он то покаже, нека сви виде...

Многи писци друге половине 20. века ништа друго нису радили до препричавали бајке из комунистичке Хиљаду и једне ноћи.

(стр.25 - 26)

Ђорђе Ђокић је 1940. године имао, претпостављамо, између 13 и 18 година. Исто толико имао је, иако је то трезвено гледано немогуће, и дванаест година касније, то јест 1952. Данас би, при крају 2002. године (ако у међувремену није умро или погинуо у ратним балканским окршајима минуле деценије), имао најмање 75 или 80 година. Са толиким годинама иду и бурна искуства које би вредело чути.

Вредело би пажљиво саслушати наставак његовог ПА.

(.....) Вредело би се упознати са свим његовим фабулама и

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

цртежима, које су му утувили у главу весели и забавни саветодавци у учењу језика. Ђорђе Ђокић је научен да није важно да ли је Србин и на ком језику пише или говори. Матерњи језик му је читавог живота био неки други. Ђорђе Ђокић је проживео живот замена и забуна.

Добро је научно, у то нема сумње, језик наметног века, наметних људи, наметљиваца.

У новинарству данас има много Ђорђа Ђокића, у књижевности, такође. Само што већина има друга, своја имена и презимена, као на пример .....

Роман би се могао написати о - тим заменама, да се родио - писац разоткривања ујдурми. Роман зјапи између два ПА Ђорђа Ђокића, између писмених задатака писаних 1940. и 1952, 1962, 1972, 1992, 2002. Многи писци су се упињали да напишу роман о томе, на овај или онај начин, неки су чак постали и славни због тога геста, или због покушаја, да им не наводимо имена. Прелистајте тзв. Култ. додаток Политике суботом, или неких других новина, тамо ћете с времена на време прочитати имена свих тих величина и следбеника Ђорђа Ђокића.

(стр. 23)

О, да може да устане из гроба на пар дана Домановић, како би ишамарао све те фушере, све те покондирене тикве од -до!... Евентуални рецензент, данашњи, морао би добро да утуви наук прошлости : зло се шиба једноструком а добро троструком камцијом. А најбоља је домановићевска камција, немилосрдног хумора. Зашто се не зезаш, шта ће ти врлина (кад се она у овом свету кажњава смрћ)? Зашто својим пријатељима гледаш кроз прсте? ... Сети се Геџе Кона и Ђоке Ђокића. Његову воденицу су уставили најгори, по налогу најгорих. Префарбали су је дречавом црвеном фарбом, дали јој ново име Црвена воденица. И она је мрела брашно за апетит оних које ће убити апетит, а ако се неко од тих црвених воденичара поново роди, родиће се као пас.

(стр. 20 - 21)

Братић је створио тип херцеговачке надкозе, што није пало на памет ни Ничеу, који је на крају шизнуо. Новица Тадић је створио тип надкокота. Косовци, илити уредници Књиж. речи били су промућурни и амбициозни, чланови ђаволове секте; припремали су се за велике ствари и за велика дела, али су падали на малим. Пошто је већина врата монополских или великих издавача била затворена за њих, забрављена, закуцана јексерима, они су, поред других ствари, сањали да одкују та

врата; сневали су о псеудо побуни, не баш о гусарском препаду, али имали су на уму побуну; па кад су почели да схватају, да је практично стварна побуна неизводљива, почели су да тргују са уредницима, који се уселише у просторије Геце Кона А. Д. Зна се који су били најуспешнији трговци. Поодавнио су добили своја изабрана и сабрана (не)дела. Пре тога су примљени као уредници. Јексераши су се устоличили, прво у центру града, а после поред Саве, тј. прекопута великог вашара. Ту су се усидрили. И ту су проживели лепе године. Понеки су успевали да надмаше и најсмелија своја очекивања. Ту су неки јексераши другог реда, постали парајексераши. Унапред су за њих била резервисана места у тзв. издавачким плановима, у хијерархијама. Неки су канонизовани наравно симболично речено, не баш као прави свеци. Научили су да соли памет наивнима, другима, зависнима, понекад и културној јавности. Најели су се, напили и напутовали о народном трошку, и наобјављивали књига, које не би могло да обрсти ни стадо од хиљаду коза неке гладне зиме и године! Не. Нисам рекао да су махери! Нити ми пада на памет да их називам својеврсном балканском књижевном мафијом. Не, реч је о посебном типу људи, потајно заљубљеном у власт, сваку, па и књижевну. Нико ме од њих није разочарао, таман посла. Иста су грађа као и претходници им: отпад. Шљака историје. Јер како другачије да назовемо сподобе, које су, проваливши унутра, врло брзо заковали улазна врата дуго година каљеним ексерчинама?

Ко мисли да су у свом дошљачком и божјачком пртљагу носили само скривено драго камење своје даровитости, ко то и данас, и после свега мисли, нека обрише нос. У пртљагу су свом они носили јексерчине, ништа друго до јексерчине. Иако се чинило да им је било тешко, њима је било лако; тим књижевним шпекулантима првог реда. Јер врата која су проваљивали и провалили беху полутрула и закуцана зарђалим ексерима куфераша и прекаљених лицемера. Изменили су они врата, поставили нова и тврда, масивна, која се једино експлозивом могу разнети. И кад је дошло време да се то учини, унутра, где су они били савили своја гнездашца, није више било ни њих, никога, само ормани, пуни њихових архива и папирологије...И толиких пакета њихових нераспакованих књига... Нестало их је, богме, скоро десетак година су се повукли негде (у мишије рупе; можда у тамни вилајет, одакле су и дошли?). Највероватније да су ушли у ново митарство, значи у лавиринте књижевног подземља, где су се сналазили много боље
.....

(стр. 25)

Болани Дојчин није Мишоов Извесни Плим, који седећи на својој посетљи, посматра приказ и ћутке размишља. Дојчин је брат и

муж, господар куће, једино мушко, болесник на смрт, али не онај северњачки, кјеркегоровски, већ српски витез... Бољујући дуго, Дојчин не схвата шта се изван његове ложнице и двора збива. Када му сестра каже да му нису двори прокапали, већ да је реч о њеним сузама, Дојчин се прибира и пита: "Што је селе, ако Бога знадеш! / "Ал' је вама љеба нестануло? / "Али љеба, ал' црвена вина? / "Али злата, ал' бијела платна, / "Немаш чиме на ђерђефу вести, / "Немаш чиме, ал' немаш по чему?" ..."

Болани Дојчин је никао и поникао из српског народног епоса, из мита, из нерета и трагичне историје балканских простора; он није потомак Хектора, па ни Ахилеја, већ јуначког, витешког херојског домаћина, који никад није био млакоња и који ће урадити оно што може...

Невероватно је да балкански и српски песници нису стигли до дубоке тајне ове песме која није у мржњи, ни само у витештву, већ у неизрецивој љубави домаћина који устаје са смртне постеље, који не извладава као Хектор мегдан са Ахилејом. Болани Дојчин вели сестри: "О Јелице, моја мило сеја! / "Донеси ми једну крпу платна, / "Утегни ме, селе, од бедара, / Од бедара до витих ребара, / "да се моје кости не размину, / "Не размину кости мимо кости"..."

То платно је нешто изврсно, ти увијачи болесног витеза; ти увијачи су љубав, то је туткало ове песме. Све у овој песми има свој смисао и значај: и љуба и сеја, и дорат, и копље, и сабља Аламанка, и срце у јунака, наравно; међутим, платно којим је утегнут Дојчин, бело платно, да се кости болесног јунака не размину, детаљ је кроз који хоћу да гледам као што се гледа кроз прозор: осећам потребу да заплачем пред том белином, раскошном, чедном, витешком, славном, вредном памћења. То платно је одговор на сва питања о лепоти ове песме... *Меџдан и њонос су лек, њо је Дојчиново здравље. Балкан није исцрпан од своје еџоџике, виџеџива и џраџичне исџорије, хероџсџива и леџоџе. У младости, када сам имао двадесетак и нешто година, и писао стихове које нисам објављивао, мислио сам: ако за тридесетак година не успем и не успемо да упоставимо односе са својим митом и предањем, са нашим истинским и најбољим учитељом мегдана и поноса, Боланим Дојчином, онда смо ми Срби изгубљени. Срби су оболели од кризе своје димензије. Слутио сам и обистинило се. Срби су смртно болесни; од своје димензије, од будућности своје димензије коју су заборавили када су се до сита накљукали несвојим...*

Чему стихови? Песме? Ако нису искуства? Па чак и она скоро неизрецива. Светла будућност, певало се до скоро о њој, уматеричила се у Прошлости, као што је одувек чинила.

Биће много гадно за оне који не могу да схвате, да је требало

да воде рачуна, као Дојчин, о сузама - сузама своје сестре и ћерке, најближих, о своме срцу...Јер већ је касно... Лорка је певајући о црномањастом, топлом ветру јужњаку, што му долеће, "носећи сетву - погледе сјајне, натопљене цветом наранче", певао и причао о врелима живе традиције Шпаније из које је црпео, пио. Сањао сам о стиховима једноставним и бистрим, што навиру из онога најлепшега што су нам претходници оставили, навиру и разливају се као вода са долапа...Тиха вода српске народне поезије, дубока је, прозрачна, чак и кад се чини да је устајала и засењена сенкама брестова и врба, или горуна. Та тиха вода све баријере и брегове руши, јер је лепша од ћутљивих уста пољупцима прекривених, чежњом и сузама заливених...

Само то, и толико. Скоро непознат песник, анониман, рекао је много, све. Што су педесет година прећуткивали хваљени национални барди, по аршинима текуће и доминантне официјелне српске књижевне критике... Ето - некога од кога би могли да науче и наши академици, плаћене патриоте, авангардисти, модернисти, постмодернисти, Јексераши, Парајексераши, мондијалисти, лицемери и чланови жирија НИИН-ове, Виталове, Мешине, Борбине и триста још других књижевних награда, уредници и новинска пискарала, разноврзне слуге Црног Арапина, Небројени Налбантини, Доктори Жабци, Велике кркетуше официјелне српске културе и књижевности, ученици средњих и основних школа, ђаволи који одлазе и мајмуни који (не)долазе, метафизичари - јуришници на небо и на положаје, издајници бога и части, велики писци бирократске књижевности - једине књижевности коју су имали Срби током 20. века, Наметни људи наметног века... Да науче основно, битно, најбитније: Погледајте у своје грехове, у своју сујету, у своје подлаштво, у свој каријеризам, у своја непочинства, у своје слабости, у све своје мане, у све своје куле од карата, у шкарт који сте створили, у своје ћепенке, у своја трговања, али пре свега, у своја повлачења, у свој кукавичлук, који је исто тако спектакуларан, као и сва ваша Потемкинова села. И разумећете - ко сте!

Да будем мало конкретнији и јаснији: Драги Дрм, додирнуо си нешто болно, важно, али си упрскао ствар. Јер, пишеш о ДОКТОРУ СМРТИ, а заобилазиш као киша око Крагујевца. Зашто му не изађеш на мегдан - најједноставније речено - као Болани Дојчин.? Зашто покушаваш да га победиш преко жене, тзв. Јаребице.? Где је Доктор Смрти.? Свуда је - а у оном што си написао, нема га! Све што си написао до сада, то је писао роб, а не Нови Домановић...

(стр. 55 - 58)

Од попова ми се повраћа, једнако као и од пропалица који су до јуче проповедали Антихриста, а данас су у првим редовима цркве! Болани Дојчин је знао, што сте ви заборавили, ако сте икада и знали! Знао је шта значи самопожртвовање. Оно је боговима спорт, а кад га човек практикује, примењује, живи, онда постаје јунак. Упозоравам те, ако наставиш да пишеш даље, баци своје наочари и изглади боре на свом лицу; клони се самоодржања пуког, да не постанеш гљива. Не зидај куле на песку! Него постарај се да пронађеш кулу Боланог Дојчина, да требиш коров око ње и у њој. Можда тамо нађеш и нешто од оног заосталог платна којим су утезали Дојчина Боланог пред мегдан? Опаши се тим белим платном. Све што си написао до сада, не само ти, него и твоји претходници, то је познање само једног дела постојања и живота, познање света живих, који, како је већ један паметан човек запазио, заједно с вама освиће и смркава на једном трну у бекрајном трновом венцу васионском. А шта је са ружама у том венцу?...

Човек је цео човек, драги Дрм - кад је го! Човека треба очупати да би био прави човек. Перје на њему је камуфлажа, крађа и отмица. Чудо да још нико не написа књигу о човековој жудњи за оделом, перјем, напирлитаношћу, моди. Мода је најраспрострањенија и најсмешнија црта људске историје. Мода је кад људи претендују на превасходну лепоту у свету. То је првородно слепило, научено и сугерирано, створено школом и апетитом. Но то слепило учинило је, да многе очи прогледају, многе очи, које би неотворене усахнуле у мајчиној утроби. Гле, то слепило рађа свет, и чини, да многа прашина прогледа... Ту истину боље осећају и разумеју немушти, петлови, коњи, волови, овце, магарци и пчеле. Они је оглашавају кукурикањем, рзањем, мукањем, рикањем, блејањем, њакањем, зујањем. Разумеју је букве и оморике, и брестови. Много хаљина има душа, од којих су тело и слава, перје - најјефтиније. Овде више нико није го, сви су заборавили на наготу тела и стид, и - размахале су се претензије. Дакле, овде треба чупати перје, јер баналност очупаног човека уздиже достојанство чак и очупане гуске!

(стр. 59)

Камуфлажа је у Србији постала стил живота, не од јуче. Применом камуфлаже, многи су сачували себе, стекли леп иметак и углед. Многи овде нису направили неки иоле озбиљнији књижевни успех успелим књижевним остварењем, већ припадношћу некој од ложа и владајућих група. Једно је лустрација; друго је књижевно превредновање.

Све које знам, почев од оних са којима сам учио гимназију, или са којима сам студирао, мењали су перје. Сећам се једног колеге који је дошао са запада земље, као пиленце. Сећам се када је добио перје лешинара. Па перје пауна. Променио је толико перја колико ни птице не промене. Перјем је стекао - Пепенак, на коме са још једним универзитетским Тураном, сваке јесени и сваког пролећа, пушта димне завесе. Постали су велики мајстори камуфлаже, лобисти: ако неки писац жели неку знатнију награду, нека им се обрати, нека му објасне, кад су расположени за то, правила камуфлаже... Они не беху у Матијиној ситуацији... И нису ушибарили као неки тобожњи великани, ако се величина мери бројем квадрата вила на Дедињу, или у некој од ексклузивнијих градских зона. Још се нису преселили на Дедиње. Кад мајстори камуфлаже, представљајући се као заговорници праве књижевности, истраживачи културне традиције, прошлости, тако чине, онда је јасно и последњој будали : овде је књижевност споредна ствар. У српској књижевности има много, нећу рећи Наметнутих, већ камуфлираних. Подоста има и буржуја...

Мркићу, драги професоре! Овде нема ни П од превредновања. То не би могао, да превреднује, ни Скерлић, нити ико други. То ће учинити смрт. Гробље. А овде за то има много више кандидата од споменутих витезова....

(стр. 63 - 64)

Шта је тај народ од десетак и нешто више милиона душа чинило народом? Једнодушност у добру, једномисленост. То је била његова суштина. Та суштина је мењана и измењена. Како? Вешто. Подметањем кукавичјег јајета. У томе су вољно и невољно, свесно и несвесно, учествовали многи шљаконосци, шкарт. Преко њих је зла кап отрова ушла у тело народно. И Србија и њен народ су полако и постепено улазили у двојство и зло и смрт. Што су се више уживавали шљаконосци и шкарт, Србија је све дубље тонула у проклетство, удаљујући се од Благослова. Кућа саграђена на друму, на лошем месту, постајала је подељена кућа! У тој кући више није био само Бог, већ и Бог и сатана. Срби су постајали народ многобожан, а не једнобожан... Повећавао се број оних који су веровали у силу зла, као у силу добра, повећавао се ортаклук са злом, док тај савез није постао најјачи. Тај процес је трајао за време живота новог ћесара Балканије; и није могло бити добра за Србију. Зло никада не може са добром; увек су добро и зло раздвојени, подељени, као вода и петролеум. Чим се венчају, разводе се... (...) Србија се полако одрицала Сина Божјег, као Азијата, као само једне старе легенде својих баба и дедова. Србија се полако селила, пресељавала у градове.. У градовима је за моћне и повлашћене било угодно, а за већину осталих? У градовима су потонули у

прехришћански варваризам, ужас, рушење и уништавање - постепено и темељно... У градовима су постајали глина, коју је радо и лако месио својим рукама, Доктор Крв, Доктор Смрт... Народ је видео оно што се види, као и деца, а не оно што се не види, што виде зрели и умни људи, кад се удубе у свој ум. Народ је видео својим очима симболе и слике, а не дух и смисао. Најгори гости и најгори путници у свету сувише су се дуго задржали у Србији. Народ није могао да их види јер су били далеко од народа у који су се заклињали. Србија је постајала нешто друго, док ју је водио фењер човечијег разума. Разум ју је вукао доле, дубље у самоотуђење. Није видела дубине и висине бића невидљиве; сва језгра и све суштине и сав смисао свих ствари невидљив. Међу њеним синовима било је и књижевника, писмених људи који су могли да виде невидљиво, и да о њему проговоре причама, симболима или сликама, описима спољашњег изгледа, који је једини приступачан очима, али они су били купљени јефтино; ћутали су о ономе о чему су једино морали да говоре и пишу, а говорили су и писали којешта... Преузели су моду западног човечанства, американизма, слепила слепљег од слепила муслиманско - арапског и браманско - индијско - будистичког, и спиритистичко - китајског... Бог није изабрао богате и културне, пресите и уметничке и мудре народе да роде месију, него робове јеврејске, неписмене, гладне, јадне. Месија се родио у кућама од сламе и блата, без науке, без уметности, без поезије, без градова и без села, без државе и без слободе. Христос се удаљио из Србије, али је није напустио сасвим. Другу Србију никад није напустио. Ону Другу, потиснуту, и скоро прегажену Србију, у којој су се још сачувале легенде о добром Божјем изборању. Божје изборање се увек, од почетка разликовало од људског. Кад је решио да учини крај мухамеданској тиранији у Европи, Бог није изабрао Наполеона, већ сељаке и калуђере шумадјске, Карађорђа, Милоша, Хаџи Стевана и остале... Адам и Ева држали су верно савез са Богом, па су преварени змијом, погазили љубав Створитеља свога и везали се савезом са сатаном.

Љубав, коју су Срби свезали са Христом у давнини, била је велика тајна. У тој тајни неописиве љубави Христове према српском народу, био је кључ који су издајници Христа, завитлани у мутне вирове Мораве и Саве, Дунава и Ибра!....

(стр. 73 - 74)

Србија није земља вулкана и револуција, није Мексико; комунисти су од ње покушали да направе нешто слично, под изговором бољитка, како би дошли до боље организације друштва, и готово да су успели у свом науму. Убацили су - лепру у Србију. Заслепљеност. Убацили су јавну болест, називану лепим именима, али која је у суштини

- илузија себичности. Донели су први црвени бакцил, који изазива слейило, од кога човек не може да види себе у суседу своје. И дружи црвени бакцил, који изазива слейило, у којем човек не може да види суседа свога у себи. И први жути бакцил, који изазива слейило, у коме човек чини одговорним за своје зло суседа свога. И дружи жути бакцил, који изазива слейило, у коме човек не може да учини себе одговорним за своје зло. Правили су туђим женама децу, и оне су их рађале. Децу страве. Понекад су ти злodusи били мучени, и дражени, и гребани од сва она четири бакцила, и тад су такви лајали гневно на своју сен као бесни пси. И са своје црвене предикаонице су предлагали да се узме други став, како би муке уминуле. Предлагали су да се све друкчије организује уверени да ће настати мир и срећа. Ти дегенерисани игноранти, ти потомци шкарта, носили су лепру у срцу, црва који их је нагризао. Могли су све своје тзв. непријатеље да поубијају, да оставе само своје истомишљенике у животу, црв би и даље наставио да гризе у њима. Могли су да сагоре Србију, црв би у њима остао неопаљен. Ни смрт таквих, није значила смрт црву у њима. Црв их је оживљавао, постајали су крволоци, вампири, црв је поново живео у њима, у својој доброј њиви гноја, крви и смрада. А они су насртали на жене, правили им децу, монструме, *вампировиће*. Увлачили су их у своју организацију црвљивих јабука, верујући да ће јабуке постати здраве. Србија је несрећна земља због много чега, али и зато што њом владају потомци организације лепрозних. Колико их је који су сигурни да су им очеви они чија презимена носе а не тамо неки другови? На Балкану није било харема само под Турцима, било их је и касније, али под другим именима. Наше бабе, оне што беху већ девојке у време Прекумановске Србије, биле су побожне; и кад су хтеле да се одморе, нису се наслањале на суву трску, што их је мамила виком мајмунском, него на ћутљиве храстове...

Где је највећи мрак? Тамо, кажу, где букти највећа светлост, па се угаси. Тамо је потпун мрак.

(....) Погледајмо са Балканских планина и - шта можемо да видимо? Нема сијалица, ни рефлектора. Видимо један бездан без светлости, мрачан као што је дом кртице под земљом. Видимо две људске ствари, похоту и памет без вере.. У том мрачном бездану се добро сналазе похотни и паметни. Чују се узвици - култура, демократија, слобода, закони, закони!!! Налик на букање буљина и врисак шакала. Не види се Друга Србија, види се оно што су развалине Србије. Види се некаква Србија која верује да је културна, да све зна, да је демократска, да је врло јака... Ех, ех, браћо кратковиди, самоуверена! Зар не знате да је и Европа, баш кад је веровала да је културна - подивљала? И кад је мислила да све зна, да је оглупила? И

кад мишљаше да је врло јака, да беше ништавна као паучина?

Другим речима: у Србији има сувише белог робља, живота без смисла и смрти без наде!...

(стр. 76 - 77)

....Читава је земља сведена на парохију; стално има неки бал; видео сам на њему једну праву вештицу, и другу, и трећу, и четврту - видео сам аждајкиње и мале аждајкиње. Сад су fine, играју се демократије, не прождиру, а већ сутра или прекосутра - бери кожу на шиљак, спасавај се, ако можеш и како можеш! Отворише ми очи! Отворише ми очи!

Однекуд су ми позната сви ти ликови, чак и они које вероватно никада не видех - како су им само надувана лица! Неке сам виђао раније издалека. Слаткоречиви су. Слаткоречивост ми отвара очи. У сваком од тих лица записане су повести мистерије организма и оверене ђаволовим потписом и обележјем...

Ђаво је овде миљеник, чак и песника, оних песника што поступају као жаба, која је видела да поткивају коња па и она дигла ногу. Ништа овде песнике не може оправдати, и оне најбоље и оне најгоре, као и многе друге људе, ни вишак амбиција, ни појачано лучење жлезда! Кошава ломата гране дрвећа, језиво је напољу, али је у соби топло, можда је и јелка окићена и вероватно се пуши печено прасе; ноћу се могу слушати оргуље кошаве скривене у високим димњацима, могу се чути и крикови анђела из дубина тавана и вртлога ужаса; привиди и привиђења и извесна идила омиљени су у српском народу.....

(стр. 121)

Старост се најпре појави на надланицама, око очију; ту се не може сакрити. Људи су у принципу мало гори од слике коју покушавају да створе о себи. Читавог живота нисам се озбиљније удубљивао у људе који ме окружују, чак и кад ми се у неким тренуцима чинило да сам изложен пакостима доушника, дошљака, скоројевића, удворица. Тек недавно сам, скоро као педесетогодишњак, схватио да не вреди веровати ником: ни оцу, ни мајци, ни пријатељима, ни колегама. Шљам је овде доминантна категорија. Бесмисла има више него пахуља, које густо веју. Титоизам је феномен, чвор у милионима глава - све књиге написане о томе само су бледи и неуспели покушаји. Пред милионима је била аждаја, већа од оне митске, млатила је репином леводесно као олуја. Бог једини зна - зашто нас је оставио!

(...)Трећи пут ове године! Све касно долази, дух је попримио воњ устајалог поквареног киселог купуса у подруму. Из полумрака устају као из гробова бивши људи, вампирски бранећи своја уверења. Да су то заиста некаква уверења; не - треба им свежа крв. Чини ми се да су се многи, на другој страни, увукли у своје љуштуре, учитељи и професори, обични људи - већина која животари као црви у сиру.. Зима је, чини ми се да траје читав век. Будим се туробан и неутешан, једино спавање ми годи, јер је лековитије од вода, бања, мада је то у основи позиција ноја који пред опасношћу зарива главу у песак пустиње...Свуда су дигнути јазови. Јазови између генерација. Јазови између различитих оријентација. Јазови између срца човека и жене. Не сањај о револуцији и побуни - то је нешто што припада дивљачком раздобљу историје... Можемо ли се одбранити побуном, развратом: тајним чистим грехом? Ко мисли да има утехе у најдубљем срозавању, зрео је за самоубиство. Треба да нестане! Живимо у свету без наде. Не читам више књижевне листове и часописе; одвратна ми је конфекција...Када су последњи пут опране завесе? Упиле су толико дувана, а тек плућа пушача! Многи су се сакрили иза брада и дугих косурина. Па и монаси. У принципу сам био веома дружељубив човек; познавао сам многе људе; имао доста такозваних пријатеља, познаника и колега; међутим, после укопа моје жене, већина се изгубила тихо и заувек, као што опада лишће са дрвећа у јесен. И може се рећи, да је мој живот, почев од јесени 1986. године био налик на асфалтни или макадамски пут, локални, празни, или железничку пругу у бестрагији коју је зима ошинула својом репином и завејала снегом. Снега је с годинама било све више и више - тако би се могла представити стихија несреће која је имала намеру да потраје. У ствари, остало је неколико писаца, који нису били моји пријатељи из младости, већ амбициозни и даровити људи који се нису снашли; више смо водили дуге разговоре телефоном, но што смо се виђали. Синоћ сам им телефонирао: спавају, кажу њихова деца или синови, ћерке. Бране се спавањем од ове студени и стихије која изгледа има намеру да се наруга календару.. Апсурд и неред расту, бујно као коров: у становима, у библиотекама, редакцијама, на улицама, у срцима и главама; око сећања се хвата паучина. Пиксле су пуне опушача; зар се можемо одбранити претераним пушењем дувана од бесмисла у надирању?

Колико се људи суочило са бесмислом епохе хокус - покуса? Одлагања, сањарења, нереална планирања - све то храни слабу вољу; и ауторитети (ако их је икада било на овим просторима) се сада баве науком мимикрије; виђам њихове карикатуре, у Студентском парку, како изводе своје домаће цукце у шетњу. Превладао је изгледа Култ мртвих код Срба, Култ пропадања, распадања, у времену и простору. Срби су се заплели, као пиле, у кучине историје и митоманије, у сањању

без снова, у сновима замршеним, без икакве наде на остварење! Живот и смрт се додирују овде као змија и површина реке.. Ако се већ и нису помешали као вода и пурпур суца које залази. (...)

(стр. 119)

.....Ову земљу су описивали као земљу врана, земљу гробаља; међутим, предлажем да се назове Земља чворова! Посматрао сам стабла шљива, по којима је ова земља чувена на Балкану, и шире, сва имају чворове. Чворови су у стаблима, у људима, у мртвима и живима - мртво свезани чворови! Шљивовица је отров који овде важи као лек. Чак и плодови шљива брже пролазе кроз преображаје од мисли и осећања које многи носе у грудима! Шљиве, шљивовица и чворови у вези су са свим кошмарима пониклим на овом тлу. Ништа их не може одрешити, ни велики крсташки поход тишине. Боље да нисам видео, да се никад нисам загледао у све те чворове! Чак и у том птичијем измету под верандом, у љуштењу малтера са фасаде, који полагао и упорно надиру из сећања, као колона мрава, или неизбежност наступајуће старости, има извесних неразређивих чворова, крупних као сунцобран обасјан у двориштима богаташа. Летњи поветарац је љуљао гране шљива и јабука, али то љуљање није било довољно за велико обнављање илузија. Људи су патили од нечег другог, читав народ, подносио је нешто бесмислено и тромо, као поспаност, као уједање крупних псећих бува. Колебања прекрасних летњих поподнева била су бескорисна и за највеће сликаре и хроничаре у земљи неразређивих чворова...

Шта је то што ствара толике чворове, у стаблима и у телима људским, у срцима и душама? Заблуде? Презир? Чист апсурд? Ситост? Очајање или глад? Себичност?.....

(стр.122 - 123)

...Обавијала ме је паучина домаћег паука, Форме које је овде суверено владала деценијама, можда чак и столећима? Знао сам да имам душу, осетио сам то врло рано, као дечак, али оно што сам осећао у њој биле су празнина и многе шупљине. Чиме су попуњене? Вештачким протезама? Форму треба тражити у осећањима и у забраву; тамо су њене нити, које Дух може одмотати, одмотавати до краја. Форма Ватре води према правој Форми. Знао је то Хипократ у петом веку пре Христа, оснивач европске медицине: *Quae medicamenta non sanat, ferrum sanat, quae ferrum non sanat, ignis sanat* (Оно што не могу излечити лекови, лечи гвожђе, а што не може излечити гвожђе, лечи ватра). Осећам ли се добро, кад се загледам у огледало у своје подочњаке? Тако сам блед. Сасвим добро. Само да не стижу писма од

мојих кореспондената из Немачке и Хрватске. Или из Париза. Постоје кише које круже око Крагујевца - на њих личи српска књижевност у целини у XX веку: поезија, проза, роман, приповетке, драме, есеји. Наравно, мени пуца прслук за ту књижевност делимичних истина! Престао сам да је читам; већ неколико година избегавам она места где бацају прашину у очи, пре свега професори универзитета, затим академици, публицисти, дневна штампа. Свет не преводи српске писце, не због санкција, већ зато што овде нису написана ваљана дела. Написано је доста, али свему томе је потребна, као дотрајалим зградама, адаптација. (.....) Најфиније мисли и замисли свезане су у неразређене чворове. Оно што се овде најчешће подразумева под Формом јесте Псеудоформа! ...

(стр. 124)

(Ево тих питања. - ... Пишете и говорите о стварима о којима се ћути, не бојите се замерања; понекад, ваша критика делује као смела авантура. Због нечега сте бољећиви, ипак, према неким савременим писцима. Да будем директан : врло афирмативно пишете о једној осредњој књизи С. Игњатовића, у којој има и проблематичних места. И врло похвално пишете о другој комерцијалној Игњатовићевој књизи, о времену кад су сви били Тито. *Зашто Игњатовићу, као писцу и критичару, гледање кроз њега?* *Критичару који је омогућио толике књижевне муњавине?* *Да ли Вас је Игњатовић кућио тиме као уредник: чиме, како?* Не морате одговорити, ако не желите...

Ако бих одговорио само на ово последње питање, одговор би био подугачак. Да одговорим на најнепријатнија питања. Није ме Игњатовић ни на који начин купио. Не. Из те његове генерације, ја сам све друге упознао пре Игњатовића (Савића, Јосића, Стевановића); Игњатовића сам упознао, не док сам студирао на Филолошком, не као уредника КЊИЖЕВНЕ РЕЧИ, него много година касније, почетком деведесетих, у једној београдској кафани... Знао сам ја да Игњатовић постоји, као писац, и пре тога. ... Тако је почело наше познанство деведесетих. Повукао се као критичар... Верујем да спада у важне књижевне сведоке нашег послератног књижевног живота; а *његов роман - оглед његова читања и као неку врсту историје, која није изведена до краја.* Не знам када сам престао да му шаљем моје нове ствари? Као слободан стрелац, када је то заиста био, Игњатовић је занимљив писац, и припада зони преливања, коју има неке шансе. Две његове студије треба критички прочитати, пре свега о тзв. прози промене, и студију о поезији песника Флоре (уз изабране песме Флорине)... Мени није потребна подршка као писцу, подршка ма које врсте, ни Игњатовића, нити било кога другог. Довољна би ми била

подршка читалаца.

Игњатовић је објавио своју магистарску тезу, ПРОЗА ПРОМЕНЕ, о другим писцима, о другим актерима, са којима ја немам додирних тачака. Ја многе од тих актера, својим ангажманом, доводим у питање... Надам се да сам одговорио на оно што те је занимало; али ако мислиш да је одговор непотпун и дипломатски, можемо наставити, кад се видимо, разговор на ову тему. Надам се да си се уверио и ослободио једне своје предрасуде да ја идеализујем Игњатовића. Не; али, он је некако најлошије прошао из читаве те његове генерације, и не само његове, коју је афирмисао, наметао; људски је имати разумевања за то... Ја сам оштро писао и о ЈЕКСЕРАШИМА и о ДЕЦИ СТРАВЕ, слажем се са тобом да данас није згодно подсећати ко су све они у нашем јавном, културном и књижевном животу; понеке сам именовао. Многи су се пресвукли. Питајте Игњатовића: ко је више могао да попије, он или Попа, и зашто није написао књигу о Попи... Питајте га да вам прича, реално, о покојном Зорану Мишићу. Можда ће хтети да вам исприча? ... Колико је стваралачки развој, Игњатовића, као писца текао повољно? - То би, опет, била веома дугачка прича. Која је разлика између, рецимо, Љубише Јеремића, Ђорђија Вуковића, Александра Илића, Радивоја Микића, Александра Јеркова, Јована Пејчића и С. Игњатовића, као критичара? За мене је био занимљив када се од споменутих одвајао. Међутим, Игњатовић већ дуже време не пише књижевну критику... Живи од старе славе критичара...

Написали сте много бољу, књижевно уверљивију књигу од ваших претходника, па и С. Игњатовића. Ухватили сте се у коштац са свеобухватном критиком југословенског и европско - светског монолитизма. Вођени, пре свега, духом Свеистине, написали сте незаборавне и истините странице о вечним контролорима писања и о избегавању наших писаца да дају целовиту истину. Што се каже, дошли сте мечки на рупу. То ни један од писаца, које сте макар из сенке потенцијалног критичара подржали (Ковачевић, Селић, Игњатовић) није учинио.

- Нисам баш сасвим сигуран да ми је јасно твоје питање до краја. Моја оцена Игњатовићеве књиге КАД СМО СВИ БИЛИ ТИТО је условна. То је књига артистичније и срачунатије и позније писана од књига М. Селића и М. Савића. То је књига, која није кошћала много Игњатовића, најрођив. Она је донекле занимљивије писана од споменутих претходних. Међутим, не може се поредити, ни са ДЕЦОМ АРБАТА, а немоли са ДОКТОРОМ ЖИВАГОМ. Томе Игњатовић још није дорасио. Књиге, писане на комерцијалну тему детитоизације, кад се без последица могло стати мртвом вуку на реп, такве књиге ће бити заборављене и већ су заборављене. Међутим, неће бити заборављена тема разарања Трећег рима у поезији. Два

песника који су се том темом бавили директно и индиректно, у своје време, сносили су последице: Бого, и Александар Лукић. Остали, ФЛОБЕРОВИ ПАПАГАЈИ, па, њима је био важан шићар. Ушићарили су, свако на свој начин... Да завршим овим: тзв. књижевним позориштем сенки доминирају - ФЛОБЕРОВИ ПАПАГАЈИ. Немам међу њима пријатеља, а ни достојних непријатеља. - То је било све...)

(128 - 130)

Овде нема књижевне критике; овде и официјелна критика и награде нечему другом служе. Али, треба рећи за потомке: споменута књижевна награда толико је срозана и не вреди ни лулу дувана, јер се у ствари намешта телефонским каналима, и неким другим. Сем тога, сви писци који су је добили, од првог до последњег, и нису тако велики, како брује наше парохијске новине. Ниједну од тих награђених књига, ево, само после шест година, не чувам на полици изнад свога радног стола. Та награда са именом познатог писца, у суштини, има један једини циљ: да мистификује, да надувава књижевне балоне. То треба да се каже, због оних који су још живи и верују да су нешто посебно: и лауреати и њихове награђене књиге припадају оном што ја зovem шљака историје.

Дакле, и ова награда, као и многе друге, само је то и ништа више: српски парохијални тзв. књижевни оскар.

Бацање прашине у очи. То чине људе, које у овој књижевној парохији сматрају критичарима, који су написали и по неки успели есеј, али који су у основи пристали на нешто тривијално.

Овом, и сличним књижевним наградама, официјелна књижевна критика, која је само полуга владајућег режима, у ствари, покушава да држи на узди - праве и истинске, независне и неприлагођене писце.

(стр 145)

.....Небеска Србија, тј. заблуда тако названа, то је оно што смета остарелом писцу. Да ли је он представник оне друге, непознате, потискиване и скоро угушене Србије? Да ли је он дорастао тој великој идеји? Сумњам. Чим га је обрадовала толико та књижевна награда, која је од почетка била шљаштава и напирлитана камуфлажа владајућег политичко - културног естаблишмента. С душом у носу, оперисан, склон спиритистичким сеансама, писац је потврдио више свој спиритистички, него књижевни ангажман.. И за тако шаролику публику, било је потребно мало више разумности. То што је лауреат

одређитовао, то је привидна разумност, политички коњуктурна. Као таква она није постулат бића и живота. Међу онима, тј. духовима који му се привиђају да стоје крај њега, Маркова, има покојника за које би се могло рећи да су припадали српској интелигенцији. Међутим, зар није српска интелигенција толико допринела наметању, поготову у 20. веку, најкобнијих богоборачких тенденција, идеја и заблуда? Увредљиво је, кратковидо, тесногрудо видети интелигенцију у понекима чије духове призива лауреат (... Васка, Владу Стојшина, Богдана Чиплића...), а порицати је другима, па и свему вишем и нижем од човека! Метерлинк је писао о интелигенцији цвећа, јер ју је осећао. Свест на коју се позива лауреат, растеривање облака заблуда, etc.; та свест је, чак и кад је уздигнута до последњег степена политичке актуалности, па и до степена моћи савршенства (што у овом случају није реч), врло ограничена, сужена на један круг, нејасно осветљен, који готово никада не прелази круг хокус - покуса! Као и 48 претходних лауреата, и овогодишњи им је налик као јаје јајету! Лауреат је притиснут мистеријом светова, дакако, и мистеријом трагичне историје своје земље, као безбројним кошмарима, морама и ноћима, али је његова свест и сувише малена да својом светлошћу обасја непрозирне тајне оне Друге, непознате, потиснуте, придављене Србије! Његов стваралачки пут, као и оних претходних 48 лауреата није имао пожељни стваралачки развој, није стигао до оне бескрајне разумности која је не самоузрок постојања свега него и услов трајања свега. Трагична историја Србије, оне Друге Србије, за коју се може претпоставити да му лежи на срцу, не може се разумети из трагедије, писањем трагедија, историјских романа, већ се може разумети помоћу литургије, из литургије.. Такву књигу нису написали, ни први, ни потоњи лауреат НИН- ове награде. А они, који су већ написали такве књиге, никада нису могли да се пробију ни у шири избор за ту књижевну награду. Више дакле заслужују поштовање славуј и пчела, Бог и светлост, минерали и звезде. Јер славуј је оно што јесте, Бог и минерали исто, светлост такође! То јест: *славуј је славуј интелекцијом, пчела је пчела интелекцијом, минерал је минерал интелекцијом; све што постоји, постоји једино интелекцијом...* А НИН- ову награду су смислили комунисти и њихови измењари, да би рекламирали тзв. самозванце-писце, који су се, на овај или онај начин прилагодили њиховој главној и дугорочној стратегији...

Награда је додељивана наметаним изабраницима оне прве, официјелне и бирократске Србије. Никад је није добио писац оне Друге Србије. Нити треба да је добије. Баци ли се дуг поглед уназад, узме ли се у обзир ко је све ту награду добијао, ко ју је први добио, ко ју је добио два, или три пута, видеће се да је све те књиге попала прашина времена, тј. да су завршиле на књижевном отпаду. Према томе, у чему

је смисао те награде и зашто је толико прижељкују? Прижељкују је углавном промашени писци, залутали у литературу, који би направили сигурно успешнију каријеру као полицајци, политичари, дипломате, војници, трговци, публицисти, тужиоци, етц. Прижељкују ту награду и опчињени су њом, јер би им додела омогућила оно, што им не омогућују њихова дела, књиге. Таква награда је фаустовска; и додељивана је, као по правилу, представницима богоборачке, наметнуте српске интелигенције. Њихове официјелне и најистакнутије представнике ћете врло лако препознати на сахранама заслужних грађана. Често су у близини гробља, близу смрти, тј. - кореспондирају са Доктором Смрти...

(стр. 148 -149)

ДРУГА СРБИЈА. Мало је српских писаца који су хтели да иду упоредо са Богом и чија се мисао завршава Богом. Толико их је мало да једва светле у ноћи, као далека светиљка. Могла би се написати књига - због чега је то тако? Међутим, мени се чини да је прече говорити и писати о непознатом и потиснутом, о Другој Србији. Ко хоће да се приближи тој Другој Србији, морао би да опроба да иде упоредо са Богом, али у том случају се мора одрећи и својих ногу, и своје душе, и свога срца, и свога ума. Само онога ко се одрекне свега тога, Бог ће узети на своје ноге, у своју душу, у своје срце, у свој ум. И неће такав Богу бити тежак, нити такав Богу заморан. Такав има некакве шансе да дође у Другу Србију, па макар она била фатаморгана, под земљом или на небесима.

Да не бих био погрешно схваћен: верујем да Друга Србија није небеска Србија, омиљена метафора и синтагма плаћених патриота. Та метафора шпекуланата и трговаца разних фела сахранила је многе наивне младиће, толико јединаца. Док се куће погинулих јединаца гасе, зарастају у трње, перјанице тзв. Небеске Србије купују својој деци луксузне аутомобиле и виле по Београду и околини, какве не би могли купити данас ни нобеловци. То није Друга Србија. То је нешто друго.

То је бол, који боли, не само мене, него и на хиљаде хиљада других знаних и незнаних, па и Другу Србију. Међутим, глас из дубине, ипак каже: то што боли душу Друге Србије, то није њена душа, то је њен други брак и - незаконита деца. Те незаконите деце има као плеве; заклонили су видике. Додуше, не и оне најшире! Нека о њој не говоре они који су издали сами себе, па Њу. Нити наметнути књижевни ауторитети. Ни Шкарт: књижевници, садукееји и фарисеји, бивши политичари и бивши људи. Ни они што су читав свој век провели заривши главу у песак, као ној. Они који би могли да о њој испричају

нешто, што би вредело саслушати и запамтити, нису више међу нама. Постали су снег, пепео. Затрпали су их снег и пепео. Кад помишљам на Другу Србију, дакле, не јављају ми се сећања на мртве песнике, на песнике уопште; претпостављам и зашто: јаче су им биле амбиције од истине. Овде побеђују промашене амбиције, а не велика поезија, визије, и мудрост рођена у девојаштву душе. Нису само песници (мртви и живи) кривци. Било је понеког који се се упињао да слуша и разуме вечност своју, изгубљену у пепелу времена, и кад је већ могао да чује њен шум, куповали су га. Најчешће - јефтино. Победа и победник - тога нема и никада неће ни бити, тамо где влада пожуа власти над светом. Витези и академици, тзв. великани и робови властодршца света обмана, говорили су мудрошћу ђаволовом, рођеном од духа антибога. И били су овенчани ловорикама. Ђаво је прво поласкао стомацима витеза наших. Ако овде нема победе и победника, онда нема ни живота ни васкрсења мртвих. Треба се чувати немоћних, кукавица, амбициозних, особа које су прекинуле везу са Богом, јер прекинувши ту једну једину везу, прекинули су везу са животом и постали као облак дима, у коме нема ни светлости ни магле. Кад погледате ко је ко, и где је ко; кад узмете у обзир шта мисле, видите, да они мисле да су живи, а у ствари су мртав облик дима, који покреће случајни ветар. Живи а мртви, ето шта притиска Другу Србију, као сметови снега. Јер такви се хране, као и вампири, свежом крвљу. На насиљу је од Каина до Ирода, од Наполеона до Хитлера и Стаљина, саграђена кула уметности илузионизма, - пут који води у ћорсокак. Оруђе немоћних, пут немоћи, ето шта је Србију, скренуло са њеног древног, сељачког друма. Крв. Друга Србија је допала шака немоћнима, шкарту историје. Ако уопште и постоји више Друга Србија, то је само пупољак висибаве под лавином снега, заборава и година.

Друга Србија је - велика тема. Писано је о томе на другим местима, али некако узгред; о томе много боље и сликовитије говоре обични људи из народа, који се стицајем околности не ухватише у Врзино коло. Објављивао је, Мирослав Лукић, као уредник часописа ЗАВЕТИНЕ Plus ultra сведочења тих људи. Прозрео је сатанску науку оних људи, овејаних богобораца, који изучише дванаест школа, да би се ухватили у Врзино коло; ђипањем се овде све правило, а понајвише тзв. успешне каријере, од професорских до уредничких и амбасадорских. Друга Србија је била жељено сутра и пут ка сутра, али Другу Србију су играчи Врзиног кола изгубили успут, заборављали, па и кад су је поново сусретали, упадајући у њене ризнице, нису могли да је препознају. Мислили су да је лик из басма и легенди, морија, па су је напијали и дрогирани, давали јој инјекције анестетика и морфијума, које су је успављивале. Да би се Друга Србија отргла из успаваности грозоморније и од највећих мамурлука, свака њена згажена влат траве,

треба да моли да се спусти небо и придигне земља, кад се огласи Ум превечни, рођен у пећини душе богоносаца од Духа Светога и Пречисте Девојке. Треба да приђу и они што мисле да су живи, а мртви су, да би били напуњени светлошћу и водом, светлошћу истинитом и водом живом, да би били живи у истини...

Друга Србија говори вапајима из округа прашине и паучине, док њени најгрлатији песници, помодни арлекини, трче за четвртим. Право име тога четвртог је - Непостојећи. Никада нисам написао да ми имамо великих песника. Лукић је, правећи антологију српске поезије 20. века, био у прилици да духом реалне стваралачке критике сагледа све тзв. књижевне величине тога века. Зидови, што стоје између песника тога века и истине, нису ми се чинили као чудовишне планине, нисам их заморним трчањем прелазио. Не један песник се гурао уз земаљску власт (и Ракић, и Дучић, и Растко Петровић, и Џрњански, и Марко Ристић, и Душан Матић, и Оскар Давичо, и Васко Попа, ...), и што се више гурао, више је довлачио цигле и песка за зидове тамнице, за зидове који су расли сваким даном њиховог живота око њихове душе. Понеки су певали корисне песме у две руке, десном руком су писали песме о слободи, а левом химне диктатору (као прецењен, у сваком погледу, Б. Миљковић). Нису наравно између песника и истине биле никакве чудовишне планине, ти зидови су били слабији од пене на језеру. Између тамнице душа песника и слободе постојало је само једно једино уображење, танко као влас косе. Овде се телали о некаквом модернизму, јер је истина нешто друго. Телали су постали важнији од истине. Ко од песника који су дошли после послератне Тројке трчи за истином? Комненић, Пуслојић, Ного, Срба Игњатовић, Ракитић...? Има ли међу њима барем једног, Сина Истине? Трчала је душа споменутих, да, трчању њеном није било краја, а ни умора, и - докле су стигли? .... Не поричем, именованим и неименованима, да немају душу, таман посла! Није ствар у томе, имају ли душе или немају, већ : да ли су душе неумирене или умирене? Толики успеси, толике успешне каријере, звања, награде, толике објављене књиге, и ни један од њих - није никао из хумуса и ћутања, оне друге, непознате, помало угушене Друге Србије. Узмите, рећимо, било ког другог песника друге половине 20. века, које су у тзв. купусарама тзв. историје српске књижевности већ канонизовали, етикетирали као европске величине. У чему је њихова величина? У броју објављених књига код монополских, тј. великих државних издавача? Ко је од њих послао свој дух да трчи за истином? Нису они били без душе (већина их је из грађанских фамилија); али је нешто или неко ослепио њихову душу, па су послали чула да трче за истином.... Многи песници друге половине 20. века, који су у сваком погледу и као уметници и као људи много мањи од Џрњанскога, заслужују много жешћу критику. Сујете је упропастила и највеће; и

трабанте. Момчило Настасијевић и Миодраг Павловић су, такође, прецењени... Ето на шта се своди тзв. модерна српска поезија: хртови (маште) трче и хватају најближи и најлакши улов, и доносе Вукове слепом господару, који их једе као срне. Наметнут је као највећи српски песник, онај што се раширио у српској култури и поезији, као Влах на помани, који у свим својим књигама једва да користи речник од шест стотина речи! ... Знам сву тежину ових речи, али та тежина може притискати само витезове који су заточени у својим тамницама као лажни принчеви и бардови. Видео сам их, као млад човек, као онај који долази из рушевина и несреће Друге Србије, као уреднике. Век су провели у журби: трчала је њихова амбиција, трчала, трчала, и изгубила трку... Све ово што кажем знам да кошта, скупо кошта. Трчали су да објаве дела, наобјављивали су се књига, које сад читају наивчине, прашина и паучина многих библиотека. Не, не бојим се, читаоче! Не боји се - моја душа. Јер она је престала да трчи оних далеких година младости, када су ми одбијали књигу за књигом, уредници познатији у јавности као песници, које сам јавно прозвао пре низ година. Отђутали су јавну прозивку. Зашто? Не, нећу рећи да су кукавице, зато што су неки од њих мртви. Наравно, о мртвима све најлепше прва три дана после смрти из пијетета, а после - све с обзиром на истину! Ствар је у нечем другом, у проклетству, у проклетој тамници њихове душе, која се састоји из њиховог страха од света, из њихове жеље за светом и из њихових мисли о свету. Моја душа се не боји, јер не трчи; зашто би трчала и била роб чула и злих господара? ...

Оим поднебљем је деценијама царовао дух осмоног ловца домаћег паука, односно дух царства Тесаревог. Дух Наметачки...

Мало је писаца данашњих, рачунајући и све тзв. величине наше књижевности, који нису живи зазидани у тамницама својих душа. Треба рећи и то да су зидови тих њихових тамница сазидани по упутству њихових ослепелих душа, тј. по упутству њихових чула, заблуда, уображења и материјала слабијег од пене! Само су рећи, стварајући своја дела, најискреније веровали и знали да уметност махагонија надживљава своје мајсторе и сопственике. У понеким тренуцима, у једном углу дубокога мира и девичанске чистоте у понеким се отворило предвечно око Сина Божјег. То око је помогло видеоцу да види јасније, да прође кроз зидове њихових тамница...

Постоје дела која разобличују вампирizam и маскирани демонизам. То су феномени који имају краја и коначни су.

Написане су књиге, али никако да стигну до народа Друге Србије и читаоца, дела која представљају јунаке и актере агоније хуманизма и треба да буду разобличени до краја. Критика, оно што се под тим подразумева, и овде и у свету, није томе дорасла. Философија,

углавном, не. Али јесте пун распон човекове мисли, бескрајан и бесконачан, пореклом од Бескрајнога и бесконачнога. Процес атомизације и атеизације у свету, у повести и култури је погубан, јер се на крају крајева своди на обезбожење човека, а то је у исто време и процес "обезчовечења човека. Уствари, то је двоједан процес. Очигледна је стварност у нашем земаљском свету: што мање Бога у човеку, све мање човека у човеку. У безбожнику - има ли човека уопште?..."

Напишем ли да је критика већине модерниста (као и "постмодерниста") - безбожна, могао бих себе довести у неугодан положај, кога се иначе не прибојавам, да будем прво погрешно схваћен, затим анатемисан, "угушен" (ликвидиран). Мени је одувек деловала неразумљиво, неуверљиво, досадно. Колико они знају, али доиста знају: ШТА ЈЕСТЕ И ШТА НИЈЕ ПОЕЗИЈА?

Написао сам о томе књигу у два дела: аутобиографски и теоријски. У првом делу сам испричао како сам постао, поред осталог, доктор религиозне медицине, а у другом како сам постао критичар. Суштински, оба осврта на исту тему, представљају згодан повод и прилику за увођење у поезију Свечовека, Свесмисла и Свевремена. Та књига, пружила ми је прилику да јасније сагледам неуравнотеженост уметника XX века, посебно на овим балканским и српским просторима, али и европским и светским: и не само уметника, него и човека уопште. Стојећи на граници два света, не могу да не видим: тежа оностраног вуче себи, тежа оностраног - себи, а човек посрће, спотиче се и пада. Штета је, када је реч о онима које називају српским бардима, великим песницима XX века, што нису били религиозни уметници; неки међу њима су осетили да је човек позван да буде зглоб оностраног са оностраним. Неки су то и пробали; пробали су кроз науку и философију, кроз поезију и религију. Међутим, нема уметника/ песника код кога се пробудило осећање бесконачности (присутно у сваком човеку!), пробудило у правом смислу речи и пројавило кроз религију. Код многих је остало успавано, дајући места нерелигиозности, индиферентности, атеизму. Могу ли се назвати великим, битним, вредним памћења песници, код којих је доминатна нерелигиозност и атеизам? Они код којих је космичко - осећање бесконачности наркотизирано солипсистичким егоцентризмом? Религија и религиозно су важни јер кроз њу човек и уметник, песник, проба да нађе своју равнотежу у васиони, како не би онострано преценио на рачун оностраног, или обрнуто. Не говорим о луксузу, химерама, апстрактним стварима. О неприродним. "Има нешто у човеку што не може да се уживи у овај тродимензиони свет, у категорије времена и простора. То нешто налази свој израз и свој језик у религији. Кроз религију човек побеђује геоцентризам и покушава да антропоцентризмом савлада

егоизам..."

Религија продужује, проширује, продубљује, обесконачује човекову личност. Лепо је српски духовник Ј. Поповић рекао: "Кроз религију човек се бори за шири круг реалности, за смисао надрелативни, за циљ непролазни, за оптимизам неугасиви, за бесмртност блажену..." Дух уметности будућности и културе будућности, православне културе, и православног, богочовечанског или свечовечанског реализма, не заснива себе на човеку, као хуманизам који је засновао себе на вулканима, који раде већ столећима, и који разносе и затрпавају неумитно пепелом европског човека.

Дух православног, богочовечанског или свечовечанског реализма темељи се на благодатном и органском сједињавању Божјег и човечјег, небеског и земаљског. Прва реалност у духу православног реализма јесте Бог, Христос, друга реалност највећа после Бога - човек, његова бесмртна душа, његова личност...Првак или апостол православног реализма, Фјодор Михаилович Достојејевски, знао је за реалност бесмртности душе; знао је да је бесмртност душе главни извор свих непролазних вредности људских. ("Идеја о бесмртности јесте сам живот, живи живот, његова завршна формула и главни извор истине и правилног сазнања за човечанство", мисао из Дневника писца)

Ту се можемо зауставити уз једну узгредну опаску, да су све ствари које сам написао, настале у једном неописивом контексту, у времену - сурвавања мисли човека и уметника у псеудореалност, у противбиће, у небиће. Главни јунак тог времена или епохе Хокус покуса, није само Карл Маркс, Лењин, Троцки, Стаљин; они су више налик на лутке - лутке у колосалној фабрици лутака. Прави и најмоћнији јунак најпотпуније и најстрашније псеудореалности је Сатана, Баво (ђа- во, во - ђа). Он је прави представник најоштрије откинутости и највеће удаљености од Бога. ...Кроз ту књигу је проговорила Друга Србија. Не морам више да пишем сличне књиге. Није ли то књига коју је одавно требало написати? Није то књига - пророка. Ни књига коју је саставио јуродиви писац самозванац у часовима просветљења. Та књига је дуго сазрела у мени... Запутио сам се путем Друге Србије, пишући ту књигу, путемима одавно зараслим у траву. Не као пророк. Пророци су већ били и прошли, показали су пут; син Божји је дошао да буде пут. И ко је хтео за њим да иде, тај није могао ићи за њим само ногама, но и својом душом, и свим срцем, и свим умом својим. Дуг је тај пут, знају упућени (богоносци), и пашће од умора ко се само у своје ноге узда..

Направили су политичку фарсу од Србије и гурнули је у још дубљи суноврат. Три Србина - седам партија...Партије ничу брже од печурака, таква ће демократија потрајати колико и врбов клин. Друга

Србија је изнад те, и сваке друге партије, изнад сваке политике. А поготову изнад политике у којој се уједињују: страст, лудост и амбиције. Јер кад се те три ствари сједине, онда настаје пакао, коју ђаво и његови изабраници називају љубављу...

Данашња и официјелна Србија врви од генијалних открића: међу којима је најпознатије откриће воде. Гадим се шпекуланата, ђифта, ситних душа, шкарта. За кога данас да кажемо да је мученик праве вере? Кога да назовемо овде мучеником добре наде? Ко се овде моли Богу за нас? Попови?

*

Ипак, истина Друге Србије није прича о смрти, о пропадању, успркос свему реченом и написаном! То је идеја која извире из безгрешности - безгрешни не умиру!

И ако умру због туђих грехова, оживе. Безгрешност значи много живота, грешност - мало живота. У данашњој Србији, успркос толиких ватромета и спектакла, рецимо, ове ноћи, има тако мало живота. Док ово пишем, у поткровљу, сигурно је барем десетак степени испод нуле. Али, ја пишем, мене греје оно мало живота. Јер живот је важан, увећавање живота. Тамо где има живота, а у Другој Србији га има, грех и болест га не могу разјести, али га могу потиснути и заузети његово место. То се догодило. Због тога је Друга Србија - друга.

Ако има некога, коме ће пасти на памет помисао: па есејиста је прави богомолац, нека мисли тако. Свако има право да мисли што хоће! Ја верујем да додир с Богом чисти од греха; додир с Богом лечи од болести и избавља од смрти... Припадам војсци војника живота. Не четама војника смрти. Јер, речено је: *Где се ѿмешају животи и смрти, смрти је ѿбедилац!* Не једном су ме преварили - војници смрти, уверени да су војници живота. Људи грешни и пуни самообмана. Горди. Рођени насилници. Што су век провели изгонећи ђавола ђаволом. Многи пријатељи су ми постали непријатељи, јер нисам препознао на време змијски израз у њиховом погледу. Другу Србију не могу преварити. Не једна ме жена преварила; и последњи сазнах за превару; све су биле нечисте. Нечисти духови долазе од таквих жена, из нечистоте њихове душе излазе духови нечисти, из тврђаве њиховог срца. Другу Србију су покушали да сахране војници смрти. Али, Друга Србија има своје праве војнике живота.

Нису опасност за Другу Србију војници смрти, већа опасност су - нечисти духови. Нечисти духови се непрестано баве произвођењем болести у унутрашњем човеку и у спољашњем. Грех је семе болести и расте бујно као коров. Премного их је, и множе се неописаном брзином. Речено је: Не множе се они из међусобне љубави но из паклене себичности. Нити они осећају ма какаво блаженство од свога постојања.

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I

Борба за право и првенство испуњава све њихово време.

Тешко човеку, који постане њиховим бојиштем...

Другу Србију су поразили нечисти духови. Друга Србија је далеко од своје прве и праве победе! Међутим, то не би требало да обесхрабри војнике живота, праве борце против нечистих духова. Син Девојачки, Син Божји је, зар не, савладао нечисте духове, показао пут победе?

Војницима живота, чистим духовима - није потребна жена. Већ лествица. Да се попну из провалије у коју су запали. Да побегну из хладног загрљаја сабласти. Девојка је - кажу богоносци - лествица. Она пали небесну свећу у тами војника живота, и показује пут. Она је видовита, и зна и оно, што су војници живота заборавили. Она зна тајну неба и слабост нечистих духова, који представљају неку моћ само према земљи. Девојка и небо на њих гледају као на унапред савладане злом својим. То зна и Друга Србија.

И то знање ће донети њену прву победу.

(стр. 164 - 172)

CORPUS DELICTI, 3

Др. СМР.

(Срба Игњатовић: БЕЛЕЖНИЦА, 12,
Савременик, 119 - 120/ 2004 ; 120 - 141 стр.; стр. 140 - 141)

Минуле године, некако пре сам сајам књижа, у издању пожаревачког Браничева појавила се књижица "ултраистички насловљена" као Доктор СМР. Њен аутор - нејасно да ли расположен да лечи или усмрћује - при томе се "покрио" реалним именом које као да је позајмљено из латиноамеричких љрач - серија. Поврх свега, да ли глумећи Шпанца, Португалца, Португалијана или Кубанца, у књизи се "лежитимисао" као натурализовани Србин!

Хајде да оставимо по страни овај "романескни захват" као ствар укуса али с њим почиње и уједно се окончава свака веза с романом коју би та књижица наводно могла да има. Идемо у срце ствари: наравно да ми је ауторово право име познато. То беше онај који ми је - за објављивање у Савременику - нудио текстове у којима ме пореди с Бродским, и то на штељиву Бродског, или са његово свим нашим прозаистима забављеним "вуненим временима", иакође на њихову штетну! Да сам те најисе почем, у наситују јаросног чајохлејла и објавио, обојица бисмо заслужили ударно место. Ценим себе, брале, знам вредности најбоље што сам урадио, али вредновање је процес и тече другачије, на други начин! Овако, ако лаже коза, не лаже роџ : ено тих рукописа у документацији, макар као сведочанства да имам који грам уредничког разума и зрно књижевне часице! И ето њихових "ревизија", "прештитаних" на комјутеру, на страницама књиже Др. СМР.!

Знам да сам у тој књизи, по замисли аутора, тек "колатерална штета" а не примарна мета новој књижевној идеологији. Забаван је свеједно, начин, - или рад подвесити! - на који је успео да ме њебрка са Зораном Мишићем, с Васком Појом... и многим другима. Разлога за ауторову љутињу на мене извесно има. Пружио сам му их у довољној мери када сам му, недочитано, вратио његовомно Веледело, чак с њименим примедбама да би ваљало да се клони бесомучној цитирања (што се канцерозно шири

по свим његовим текстовима, све комјунитарски "шпијер на шпијер", често обилно премашујући ауторов допринос), односно да би неке љавежне парције, и од по две сјоштинак сјрана, могао да баца без размислања. И пошрудио сам се да све по кажем у пријатељском пошну, на цивилизован начин.

Црно на белом: предосећајући зло, сачувао сам којију пош мош писма. Али је и оно, у основи, овде нерелевантно. Битнија је пошреба онога коме сје некада неко добро учинили да вам на лош начин узврати или, како је по лепо формулисао С. Ј. , чиста "нашкомпензација", лечење властити психе и сујети. А пошово је јасно којој се ошасности излажети када некоме кажети да му ово или оно не ваља: истога часа он закључује да сје га означили нешособним и хита да покаже за шта је све шособан!

Ту је негде, најзад, и проблем журајивош шемераментиа...

Такве, склоне шрчању пред руду и кварењу оно нешто Божје дара у мом завичају, у дијалекту, ванредно пошожено зову Трчомоча. То је онај шито од залепа нема кад да се прибере и сјане, ше не бирајући, у шрку, кваси по дружима, али и по властитој ношавици!

Још један пример како су нам банално бурне, мелодрамашичних преокрепа и залети пуне све, па и књижевне љубави! Баш као да су "шешетане" из нискобуцетских латиноамеричких сапуница. Ушoliko је је аушор књиге Др. Спр. - да му на крају одамо и једно признање - себи усешно изнашао веома шодесан шсеудоним.

IV

ЦАРСКИ РЕЗ

О ИСПОВЕСТИ КАО МЕТОДУ

Знајте ли ви, можда, нешто о удови коју је убио Раскољников? Ја не знам ништа. О Раскољникову знам све, о сјарици ништа. (...) О Нерону знамо више него о власитином оцу, за хришћане које је бацао лавовима знамо само да их је било - много.

Издајте најбоље пријатеља. Ви сте јунак сте жалосне приче. Пријатељ је само повод. Ако сте оштроумни и следите дух времена најисаћете о њој исповести. Пошто сте већ рђави, постојате још и познати. (Чему, најзад, служи бити дрица у појаји?) То ће вам створити нове пријатеље којима ћете надокнадити оног изгубљеног.

Можеће варати, лагати, обмањивати, само нам кад будете ухватили мало времена објасните ваш систем, и реците нам нисте ли можда имали каквих неврилика са савешћу. Добро је имати их, не, разуме се, ипак да вас у неодојитинама омету, него ипак толико да вам ове не полазе за руком баш сасвим лако.

Борислав Пекић: ИСПОВЕСТ КАО МЕТОД

... Знај да руски лажов на сваком кораку лаже, некако и сам не примећујући, ипак да нико то не примећује. Шта се догађа: чим човек слаже, и то усјешно, он се у то заљуби и укључи неку анејдоју у несумњиве чињенице своја личној животи и постојању појашуно по савести, јер сам је у све поверовао; иако некад би било нејриродно не поверовати.

“Ех, којешта!”, рећи ће ми ојет. “Безазлено лагање, ситнице, ништа од свјетској значаја”. Нека! Ја се и сам слажем да је све безазлено и само посећа на племените црте карактера, рејимо на осећање захвалности. Ако су вас слушали док сте лагали, дајте нека мало лаже и слушалац, макар ипак из захвалности.

Деликатна солидарности у лагању је безмало основни услов у руским друштвима - на свим руским скуповима, на вечерима, у клубовима, у ученим друштвима и друде...

Ф. М. Достојевски: НЕШТО О ЛАЖИ

Због чега писац, познатији *по жаби која му је улетела у уста* лаже, од почетка да краја? Зато што жели да остави посебан утисак на евентуалне читаоце свога часописа, да им причини задовољство? Или лаже, зато што и сви други лажу? Или можда лаже јер је повређен? Код других народа, у већини случајева, лажу само ниткови - како вели Достојевски. Ниткови "лажу због практичне користи, што ће рећи директно с поквареним намерама..." А у Русији лажу - вели даље велики писац - "из чиста мира, људи уважени и с поштовања достојним циљевима". Достојевском је 1873. године "изненадно постало јасно да је у нас у Русији међу образованим људима немогућно наћи човека који не лаже. То је зато што у нас могу да лажу и веома поштени људи".

Руско "лагање" подсећало је Достојевског "на чињеницу" да се Руси стиде "себе самих. Заиста, сваки од нас носи у себи неко урођено осећање стида због себе и свог сопственог лица, и чим се нађе у друштву, Рус се труди да буде неко други а не он сам, и свакојако настоји да добије и неко друго лице - а да оно своје у том моменту сакрије".

Српсколагање је слично руском. Нарочито међу књижевним олошем постоји природна склоност ка извртању, лагању и надлагивању, потреба да се сакрије оно своје од Бога дато лице и да се начини неко друго, туђе, несвоје. А све је то због комплекса - дубоко усађеног убеђења да су лице и важност коју, у датом случају, дати индивидуум има, ништавни, чак комични, па је изгледа потребно узети неко друго лице, арлекина, пеливана, или ликвидатора по кратком поступку; тако да га свет не препозна. Достојевски је уочио једну веома карактеристичну црту свог тог рђавог стида због себе, и свог тог подлог негирања себе, који у већини случајева представља нешто несвесно, конвулзивно, несавладиво; приметио је да се у својој свести Руси - чак и највећи негатори међу њима - "никако не мире лако са својом ништавношћу, и обавезно захтевају поштовање према себи: "Та ја сам у свему као Енглеz", расуђује Рус, "па, према томе, и мене би требало поштовати, јер све Енглеze поштују". Два века се изграђивао такав тип према обавезном принципу који је тада прокламован у нашем друштву: никад и ни по коју цену не бити свој, узети друго лице а на своје плунути, стидети се себе и трудити се да не личиш на себе - и резултат је био потпун.." Елем Рус је желео да што пре постане Француз или Енглеz, "како би и њега у свему прихватили за таквог који се нигде и никад не стиди свога лица". А овај Србин, о коме је реч (није усамљен у томе) пожелео је да постане неко други - можда Михиз (с обзиром

да се послужио његовом терминологијом, “Роман рађен брзо, журајиво”) - онај критичар што се формирао у (београдској) Симиној улици, да не наводимо број (зна се који је).

Он је одлучио да у очима читалаца свога часописа буде победник без мегдана! Његова смелост не зна за границе, кад осети да је пред публиком, он као да више нема сумње у свој ум, ни у своју упућеност. И он је публику свога часописа, симулирајући као и сваки вештији говорник с нешто пристојних манира строгост мртвог критичара, могао да убеди у шта год хоћете, и да је бело црно, а црно црвено. Он покушава да убеди своје читаоце да ми је - поред осталих ствари - пружио разлоге да будем на њега љут...

А у ствари, опет прича прича о томе, како му је жаба поново улетела у уста.

Када сам га упознао пар година након што се питао да ли му је жаба улетела у уста¹, и уверио га да јесте (свако може да се увери ако отвори његову споменуту књигу на страни 123; где једног свог опонента - Б. А. - назива “хитрим мајмуном”) опет је прогутао једну жабу (он је увелико већ био испекао тај занат гутања жаба).

1

Разлога за моју љутњу на ту особу - познатију по **жаби која му је улетела у уста** - како сам каже - “извесно има”.

Те разлоге ми није “*пружио*” “у довољној мери” “када” ми је - како се хвали - “*недочитљиво, вратило истовремено Веледело, чак с истинитим примедбама да би ваљало да се клони бесомучној цитирања*” *etc.*

Ни када инсинуира да сам му - “за објављивање у Савременику - нудио *интервјуове* у којима” *за* *поредим* “с Бродским, и *то* на *истом* Бродској, или са *то* *свим* нашим *прозаистима* забављеним “*вуненим временима*”, *иако* *је* на *њихову истину!*”

Ни када *уверава* евентуалне читаоце “Савременика” да сам успео да га побркам “са Зораном Мишићем, с Васком Појом... и многим другима”.

Ни када ми пребацује да сам незахвалник (“*Битнија је потреба онога коме сте некада неко добро учинили да вам на лош начин узврати или, како је то лепо формулисао С. Ј. , чиста “наткомпензација”, лечење власитије исихе и сујете*”), што је тачно баш таман као када би неко устврдио да је Он, писац познатији по жаби која му је улетела у уста - потомак јарца Срлета!

¹ “Да ли је жаба и мени улетела у уста?” (“Како ми је жаба улетела у уста или о самосазнавању”, Београд, стр. 131 - 132.

- Каквог, бре, јараца Срлета?!

- Цитирам: "Чудо природе код Бољевца. - ЈАРАЦ КОЈИ ДАЈЕ МЛЕКО.

Расни јарац Срле, њореклом из Бугарске, њочео је однедавно свом власнику Крстиа Војнићу из Бољевца да даје и млеко - литар до два дневно. Ем шиио Крстиа Срлетиа ѡриѡушита мшићанима на козе - ем јои и млеко добија. А све је више и радозналоѡ светиа који долази да види ово чудо ѡприроде. - С. Тодоровић".

- Али, какве везе има јарац Срле са С. И. ? - упитао ме пред српску нову годину 2005.- телефонски, земљац, и редовни читалац најновијег броја "Савременика". - Због чега се смејете? Ради се о озбиљној ствари? Због тога су некада излазили на двобој?!

- Ха, ха, ха!... Јарац који даје млеко, до два литра дневно, на истоку Србије, плус онако импозантан Маузолеј на Лорету, на западу Србије!

Да ли то још има негде на свету, реците?

Ето два симбола са којима Србија и Балкан улазе у 21. век:

НЕПРОЛАЗНО,
НАТПРИРОДНО:

Маузолеј на Лорету и бољевачки јарац Срле!

Србија је земља феномена, и многе од њих, изгледа, нико никада неће моћи да разреши...

- Али, какве то везе има са текстом из "Савременика", који сам ти прочитао? Не разумем!

- А какве везе имам ја са козама на које се уредник позива у свом памфлетчићу? Прочитао си ми малопре, козе су му, и њихови рогови - важни аргументи! ("... ако лаже коза, не лаже роѡ : ено ѡиш рукойиса у докуменѡацији, макар као сведочансѡва да имам који ѡрам уредничкоѡ разума и зрно књижевне часѡи!"))

2

Неколико дана после тог телефонског разговора, набавим у некадашњој књижари МС нови број "Савременика", и уверим се да има доста феномена и пацијената, које нико не би могао излечити, па ни Доктор Смрт, у Земљи Недођији!

Видим да је уредник "Савременика", "узнапредовао", у међувремену (мислим, од оног времена када сам последњи пут објавио нешто у његовом часопису, есеј "Леѡенде о књижевним илузијама..." - стр. 47 - 63 - двоброј који је имао за тему, тобоже, Нове стваралачке праксе 2001/ 2002. Примери, преиспитивања: 95 / 2001 - 96/ 2002), да је стигао до - "феномена". До "едукације - у теорији и у пракси".

Да га ипак цитирам. "БЕЛЕЖНИЦА, 12", одломак "ТЕРАПИЈА" : "(.....) расѡраве које водим Бележници у основи су дисѡушѡи, монолози, ѡреисѡишѡивања и сумирања, макар неѡаѡивноѡ

искусства, пре но било шта друго. / Био бих истински зрео за посматрање и лечење уколико би ме читалац уловио да се у тексту који исписујем управо као терапију оспрашћено разрачунавам с било чим што нема смисао феномена, појаве или макар "карактеристичног места", приказа прилика и времена (укључујући, неизбежно, и односе међу људима, савременицима). Ова "терапия", извесно, не спасава свет нешто свест и, макар привремено, мене самога". (Срба Игњатовић : БЕЛЕЖНИЦА, 12, Савременик, 119 - 120/ 2004 ; 120 - 141 стр.; стр. 120)

Ето "трагова" који се не могу избрисати и које не може завејати снег. Није имао среће ове зиме, није! Ево зашто не воли цитате и цитаторе - сину ми у глави - док сам све то читао...

3

Ево одломка из писма, онога којему је, ојей, жаба улетила у уста (стр. 120) : "... Одакле Вам, онда, идеја - коју ја дружи иуи невероватно тврдоглаво саопштаваите - да се од Вас тражи да претилатом 'обезбедите' објављивање својих писама? Од вас се најосио ништа није тражило. Само сте били понуђени - обавештени о могућности претилатити као и стотине дружих читалаца и сарадника. Зар Ви заиста мислите да часопис доноси искључиво радове оних који су се на њега претилатили, и да је то 'уређивачки критеријум'? Слобода, да не кажем зрбоси, неосаноси, или и нешто кружније, у комуникацији с човеком који је од Вас ја прилици знајно старији, и о коме очигледно мало знате, али вас то не спутава да његову интелектуалну етичност доводите у питање, огољено говори о Вама и о Вашем карактеру. (...) А сада одох да даље наврћем, а не 'окрећем воду на своју воденицу', ваљда не бих ли Вама, мени неизнајом младом човеку, нанео што више метафизичке штете(....)"

Тако изгледа уредникова едукација у пракси!

Грлат је, кад је у питању, туђ карактер, карактер неког другог. Што се из наведеног цитата да видети. И тврдоглавији је и упорнији - и од тог непознатог младог човека - када је, како сам потврди, реч о навртању, а не 'окрећању воде на своју воденицу'.

Какав је карактер овог "јунака", који верује да је ова и оваква 'врста' његове "едукације" "неопходна", "у нашим приликама"?

4

"У некој већ давној згоди - има томе ихај година - талигао сам се знаменитом шеснаестицом из градског центра иуи Карабурме. Одабрао сам место нешто испред средишње илаиформе дуйлоз полупразног аутобуса и ту се, стојећи, уочио.

На једној од усјутних станица у аутобусу су се појавила два момчића. Обузета власитим разговором нацртали су се (како вели градски жаргон) тик испред мене, при чему ми је један од њих тојово забио лакају у нос.

Мој први рефлекс био је да се цивилизовано повучем, уклоним унајтраж и на тај начин ојклоним моћност да на некој кривини или при уобичајеном цимању возила након семафора заиста зарадим ударац лактом у лице. Већ у дружном тренутку сам се изнервирао и помислио да одржим врућу говорну лекцију о онашању у јавном превозу, односно да покушам да је сасјем у слух безобзирном момчуљку.

Инстинкт је, међутим, био бржи од сваке рационалности: изненађујући и сам себе, схватио сам да сам већ из све снаге расјалио по том лакту што ми је врлудао испред носа! Била је то практична едукација, у нашем народу ефикаснија од ма које речи...

- Лудак! - рекоше момци улас и склонише се на пристојну раздаљину” (исто стр. 121).

Уредник, елем, признаје да практикује насиље. Тако изгледа његова “едукација - у теорији и у пракси”.

(Затекао сам се једном, деведесетих, на сајму књига, у близини штанда “Апострофа”, када је применио своју “едукацију - у теорији и у пракси” над нешто старијим песником из унутрашњости - Ж. Аврамовићем. Песник је - понижен и увређен - поцрнео у лицу као земља...)

5

Али, да се ми вратимо на главну ствар овог поглавља: на исјовесј као метод.

Пишући, од почетка до краја своју БЕЛЕЖНИЦУ, 12, уредник се држи поетике коју је најбоље дефинисао Борислав Пекић... Мото на почетку указује у чему је смисао те поетике. “(Чему, најзад, служи бити дрица у појаји?) То ће вам створити нове пријатеље којима ћете надокнадити оној изгубљеној.” Баш тако!

БЕЛЕЖНИЦА, 12 започиње ТЕРАПИЈОМ, па следи ЕДУКАЦИЈА - У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ, и на крају - ДР. СМР.

Роман “ДОКТОР СМРТ” је само повод. Уредник је - љут на аутора романа - смислио виц. Тај виц је и најоригиналнији, у том памфлетчићу...

Тим текстом уредник - ситни манипулатор и бивши књ. критичар - једним потезом - “убија” неколико мува.

6

Дакле, да ли се тако прави добар часопис, или један паланачки ћепенак?

Козе постају необорив аргумент, њихови рогови феномен; уредник се потврдио, још једном, као добар познавалац балканских правила, књижевне едукације - у *Историји Иракси*, завичаја, дијалекта, *магистар Трчомочологије!*

Легитимишући се, као добар познавалац латиноамеричких трач - серија, после година и година *критичке ајсџиненције*, критичар открива - сурутку! Да ли је то сурутка исцурела из младог сира добијеног од млека од јарца Срлета (с обзиром на близину Бољевца и родног места магистра Трчомочологије), или млеко можда потиче од оне Братићеве херцеговачке надкозе?

7

Престао сам да сарађујем у његовом часопису, јер сам покренуо *своје часописе*. О свом руву и круву. Објављивао сам, дакле, од првог броја "Савременика"...Доста сам сарађивао у његовом часопису. Када би се сабрало, све у свему, колико сам објавио у том часопису - било би за неколико књига. Доста је било, мислио сам, једанаест година сам писао књижевну критику и приказе - без икакве материјалне или друге надокнаде...

Ни динара нисам наплатио за своју десетогодишњу сарадњу, јер сам веровао да уредник као издавач *Савременика* кубури с новцем.²

Кад већ нисам примио ни динара хонорара за своју скоро дестогодишњу сарадњу у *Савременику*, а нисам, ко је у ствари ту коме чинио, и био добротинитељ?

8

Бодлер је, обнажујући своје срце, на једном месту прибележио: "Разумљиво ми је кад неко *најчистији* ојредељење да би *и*роживео *искусиво* *служења* *неком* *друћом* *ојредељењу*. / *Веровајтно* је *и*ријайтно *бијти* *час* *жрйва* *час* *крвник*".

² Власник и уредник С. "изненадио ме је", међутим, када се побунио што је часопис "Књижевност" - пред гашењем - *и*ошйомоћнуи с *чејврйи* *милиона* *динара* *у* *рајтама* *й*лус "још *осамдесет* хиљада. / *Толико* *новца* *добиле* *су* *Књижевне* *новине*, *Књижевна* *реч* *и* *Савременик* *заједно*..." - види бр. Савр. 95/ 2001 - 96/ 2002, стр.161 - 162, "Побуна" Вука Крњевича: Глас "праведног Јова" или фитиљ колатералне штете. - Дакле, добијао је паре за издавање *Савременика*; на шта их је трошио? На штампање часописа? У колико примерака? У 100? 50? 150? Којим је сарадницима исплаћивао хонораре?...

Не кажем да је као критичар - нула, да га је време прегазило, као и многе његове оцене, или оне које је он наметао / афирмисао. Вредновао сам га, највише, као “слободног стрелца”.

9

То што је побљубао, то су све оне жабе које је у животу прогутао, *горчина и бес*. Горчина и бес завидљивца... Кога он то хоће да увери да има “који *грам уредничког разума и зрно књижевне часпи*”?! Погледајте какво је то поштење, разум и част! Пише, да ми је “недочистиано, *врайио пейшомно Веледело*” (читај: “Влашку гозбу, 1 - 3”, тротомну књигу),... Ако “Влашку гозбу” није ни *ирочишао* - како хоће да увери читаоце свога часописа - откуд зна да у њој постоје “гњавежне партије”, да “бесомучна цитирања” “премашују ауторов допринос”? Каже да је сачувао копију тог свог писма, “чак с писменим примедбама”...! Пазите, докле то иде!...Ако је частан човек, како би желео да представи себе, евентуалним читаоцима свога часописа, зашто не написа критику “Влашке гозбе” и не објави је, па ма каква она била?! Јер, као што и сам каже, ја му нисам донео на читање рукописе, већ три тома објављене књиге! О тој књизи су, пре њега, писали другачије (афирмативно) - људи који немају никаквих мрља у биографији. Ко су ти оцењивачи, може се видети, на званичној интернет презентацији “Заветина”...

Да срамота буде већа, у “Влашкој гозби, 1 - 3” има више обимних есеја, које је он као уредник објавио у “Савременику” минулих година!³

* Наводим их поименце, редом: 1) “Како је издаја стигла у Русију” (“Влашка гозба 1”, стр.31 - 41) - Како је издаја стигла у Русију, САВРЕМЕНИК плус, бр. 35 - 37 / 1996, стр. 118 - 126

2) “Речник архива у оснивању” (“Влашка гозба 1”, стр.79 - 84) - Речник Архива у оснивању, САВРЕМЕНИК плус, 30 - 32 / 1995, стр. 108 - 121.

3) “О синови риђе иловаче или трагом метафизике” (“Влашка гозба 2”, стр.121 - 135) - О синови риђе иловаче... САВРЕМЕНИК плус, 26 - 27 / 1995, стр. 39 - 49.

4) “Мајмуни долазе?” (“Влашка гозба 2”, стр.256 - 268) - Мајмуни долазе... , САВРЕМЕНИК плус, 33 - 34 / 1995, стр. 76 - 84...

5) “КРАТАК ТЕЧАЈ ПОДСЕЋАЊА” (“Влашка гозба 3”, стр.9 - 14)-Два значајна издања Михајло Ал. Поповић Са вером у Бога, Југословенска кинотека, Београд, 1991, Едиција Српски филм 001; Александар Петровић: Скупљачи перја, Прометеј - Југословенска кинотека, Н. Сад - Београд, 1993), САВРЕМЕНИК плус, 50 - 52 / 1997, стр. 117 - 120

6) “АНЂЕО ЋУТАЊА. НА СТАЗАМА НЕУТРВЕНИМ” (“Влашка гозба 3”, стр.95 - 126) - Анђео ћутања, САВРЕМЕНИК плус, 58 - 59 / 1998, стр. 63 - 78 Ако је све то безвредно, зашто је објављивао у свом часопису? Ја наводим само део есеја, објављених прелиминарно у С., а затим прештампаних у “Влашкој гозби”.

Инсинуира да сам га побркао са покојницима Зораном Мишићем и са Васком Попом! Да ли је могуће да се неко толико и тако дубоко сроза? Невероватно! Да ли је полудео? Чита ли уопште неко та његова писанија пре него што оду штампарију? Ако је рачунао на то, да сам ја писац из гета малих тиража, преварио се. Друго издање антологије српске поезије “Несебичан музеј” објављено је у великом броју примерака; тамо сам се ја одредио и према Попи, и према Мишићу, и према стотинама других... Осим тога, све моје антологије српске књижевности су доживеле и електронска издања, и свако их може потражити и даба прочитати, чак и прештампати, и уверити се - ко у ствари лаже. Ја знам *чега се боји овај човек* - онога што ми је усмено говорио уз чашицу о многим актерима послератног књижевног живота... Ја сам га подстицао одувек, тј. од деведесетих, да оно што прича и запише као књижевни сведок. Ево, и сада га охрабрујем да запише своју истину и сведочење о З. Мишићу и В. Попи...

Лаж је кратких ногу... (*Лаж се лажју брани* - Ф. М. Д.)

И кад смо код антологија и вредновања; нека ме не учи *ишћа* је вредновање и како *шече*, јер је он доказао, и својим *иамфлејичићем*, да за *ио* није добар *савејодавац*.

Када су фалсификатори и укривачи били добри саветници?

У праву је кад каже да “цени себе”, не и када ми тепа “брале”, имам ја свога брата, хвала!

Позива се на “рукописе”, моје, које чува, “у документацији”! Замислите, какав је то марљиви уредник! Прави досијее својих дугогодишњих сарадника! Па је ли он уредник књижевног часописа, или полицајац? Чега се тај човек боји? Због чега се и на тај недолични начин “обезбеђивао” од мене? Зар су моји рукописи толико опасни?

...Неишћамјани рукописи су ионекад ојаснији од ишћамјаних. Никако да им уђеш у ираж, а они врће, буше, иојкојавају ишмеље друишћива. Зашто је, можда, најбоље ухваишћии ишца онда када се сирема да дело иочини. Само, за ио ирба имайи и ишелейаијију; нишћиа без ишелейаијије....

Ђорђе Вуковић : ДРУГА СТРАНА,
Филип Вишњић, Београд, 1985, 112 стр;
проза *Поеишка* и *криминалисћика*, стр. 61

Ето, можда, делимичног одговора на питање постављено у последњој реченици, претходног параграфа. Да је “критичар” прочитао “Доктора Смрти” до краја, открио би то, ако већ нема времена и воље да чита књиге својих даровитих вршњака. И клонио би се, као ђаво Крста, инсинуација о некаквим фантомским рукописима!

Значи, није прочитао а критикује! Довија се да докаже - највећу лаж на свету - како је роман "Доктор Смрт" "прештепан" "из нискобуџетских латиноамеричких *сајуница*"! Каква кратка памет! Па нису сви читаоци такве будале, каквим их сматра велеумни критичар и сасма оригинални тумач Трчомочологије - да му тек тако поверују на реч; зар је мали број оних који ће, прочитавши његову *виц - кријтику*, потражити књиге које "куди"?

Кад такви читаоци буду прочитали "Влашку гозбу", или роман "Доктор Смрт", видеће, наравно, да у тврдњама и куђењима, феноменолога *жаболоџије*, и сасма оригиналног тумача Трчомочологије, има доста тога - чега нема и никада није било међу "номадима лепоте". Сви се његови критички ставови свде на малу освету, која му се, *сво, враћа као бумеранџ*.

Боље би било да је ћутао, овако је добио баш оно што није ни сањао да ће добити. И тек ће добијати (верујем) *од мојих читалаца* кроз време...? (А и од његових!)

Паметније би било да се окани пословица и коза! Ако му је већ потребно чудо, онда боље да се позвао на - јарца Срлета, тј. чудо свога завичаја. "Политика" је о томе известила, и то избиљно... Па пошто је нашем феноменологу *жаболоџије* завичај врло битан, (је л' да, тамо црпе градиво за своју оригиналну књижевнокритичковидкасту *жабологију*?), нека се њиме искреније позабави у својој парохији! Уста су му пуна, не више жаба, већ - латиноамеричких серија! Зар се тим кичерајем у последње време бави сваког поподнева? Има и бољег начина да се време потроши!

Замислите, могао сам да умрем а да не сазнам, чиме се све овај некадашњи перспективни књижевни критичар и ауторитативни жабогутац бави: телепатијом! Он је у стању да види на толико километара раздаљине како неко мокри! Магистар телепатије и Трчомочологије (нове књижевнонаучне дисциплине, која по смелости превазилази и доктора Винавера, чувенога Пантолога) пребацује ми, како *шрчим уз руду*, како се - извинте због овога - олакшавам, "у трку", "квасећи по другима", што су зар не, све "тврди" књижевнонаучни појмови, које су му утувили у главу на последипломским студијама, зар, који његови ментори?...

Испостави се, после свега, да сам у великој заблуди, када је реч о тобожњем "књижевном" "пријатељу"! Испостави се да он никада није уз ветар, него низ ветар; да не трчи као ждребе пред руду, и да је стручњак да оно чини, као што пас то з.....а у парку стабло, стојећи,

не трчећи! Занимљиво “књижевно” откриће.

Ето чиме је опседнут неко за кога сам мислио да је песник, кога сам поредио са Бродским: *зайишавањем!*

Да поновим речи којима се завршава мој есеј о “Станици у пустињи” Бродског, речи над којима се “олакшао”, по кратком поступку:

“Бродски као да је њредосећао, и јесте, да ће њустинња њроћи. А Игњатовић њовори о крајњем исходу свеојшине њоустинишења. Игњатовић је без разлога веома занемарен њесник, али мейафизички њесник, уњркос њоме шњо се чини да је обележен бразњоњинама соњ. мейафизике, и странице, из пустиње њоворе о човеку који је сњављен на искушење, у коме, у њустинњи, као њесник није њоклекнуо, већ као да је ојачан њознањим Хрисњовим њињањем: “Шта користи човеку да сав свет задобије а душу своју изгуби?” “

Овог тренутка повлачим претпоследњу реченицу овог пасуса. Споменути песник се инањијски потрудио да ме увери да је, стављен на искушење, у пустињи, ипак поклекнуо...Због чега? *Шња му вреди ако и сав свењ задобије кад је душу своју изњубио?!*

14

Неразумне речи се враћају као бумеранг. Мислећи да описује мене, уверљиво је описао самога себе:

“Битнија је потреба онога коме сте некада неко добро учинили да вам на лош начин узврати или, како је то лепо формулисао С. Ј., чиста “наткомпензација”, лечење властите психе и сујете.(...)”

Пишући тако, он је (из)губио и оно мало основног самопоштовања које човек мора да сачува према самоме себи (и према другима), због чега би требало да буде љут на самога себе. Не љутим се због инсинуација и измишљотина које је вешто и перфидно “надробио” у свом чланчићу на свом њепенку⁴...

---

* Ово поглавље понело је наслов “Царски рез” зато што је - јунак тога поглавља, чудовиште (зачето укрштањем феноменолога жаботогије, Нушићевог “државног вола”, Остапа Бендера, Феликса Крула, хоштаплера, велемајстора књижевних ликвидација и мистификација,..... и тд.) - дошло на овај свет помоћу царског реза, јер се плод заглавио чим је и започео порођај. Мајка - илузионизма једног пријатељства - је том приликом настрадала, што је била превисока цена да би се Наметнуто огласило.То чудовиште се убрзо повукло у мишију рупу, где му је после свега и најбоље место за врисак и одрастање...

Написао сам следеће (у књизи **“Посвећено дрво”**):

“...Није дошло време да погинемо, нешто да видимо ко је какав.

Није ми жао на мало, већ на заборављено.

Није за свињу од кадифе седло.

Није коме је речено, већ коме је суђено.

Не може васкрснути ко није умро.

Не ваља љубави ња лизати.

Мука иде по људима.

Мука душе не вади, но суђен дан.

Сећам се риба крујних у илишкој води: брзо ја замуће.

Много смо имали књижевних мува: и свака је орала волу на рогу стојећи. Повести наше издаваштва и наше књижевности је повест волова и мува. Много је наваљеника, зорих од крвника. И сви се муче као ђаво у илишкој води...И сви су мудрији кад ћуће... Мудри ко лисице, ко Латини. Мудре будале. Мртвом су курјаку рејину мерили...Злаћо се у вајри пробира, а човек у несрећи. Од своје несреће правили су шуће несреће...Послали су чувени, јер се зло даље чује нешто добро... Има међу њима врло великих. Да сваког од њих обесе, донео би кући вешала...

Зашто на ње зробове неојане даље прошири речи? Прејустити их треба Грамајци дрвеној мојци. Та зрдила, ње невернике, кривоклејнике и изроде.

Родила их је највећа суша на српским њивама, у српском завичају, ња су послали љецави, љецавији од прасади љуних глосија... ЗАВЕТИНЕ су призивале љускове, оне хиљадугодишње љускове, и муње, што су се повукле као бубашвабе у рупе од свелости... И призвале су их, не ради себе, нешто ради дрвета родних, љодних...Призвале су одгонетке бића и бијисања.. Сада Крсноноше ојет моју да крену у љворкама у обилажење сваке куће, сваког болесника, сваког усамљеног и посвећеног дрвета...

3. март 2002. Београд...”

Ко тврди да има чега нема, тај нема ни оно чега има.

Ко говори истину, не умире од болести.

Ко лако ређа туђе мане, још лакше заборавља своје.

Без истине, заиста, нема ни праве речи. Сваки пут има своју цену.

Ко се предао сујети да га она зароби, доживеће да га она и сахрани. Ко се злу, или лажи, на време не супростави, нека се нада већем злу.

Шта је *стваралачки идеал* за С.И.?

О томе би се могао извести индиректни закључак. Пишући о “*Душану Савковићу или судбини народног писца*”, вели: “... драги Душан Савковић⁵. Његове колумне, репортаже, фељтоне и новинске чланке са задовољством сам читао и када се нисмо познавали. Упознали смо се уз колумну *Трећи швейски рай* коју је отпочео у ревији *Осмица* показујући да га ни дух ни језик не издају. Од наше дневне новинско - политичке сцене Душко је био начинио величанствену гротеску, навијајући додуше за своје али и мењајући, као сваки уман човек, судове и ставове. Најбољи доказ да је неко изван царства ниских страсти, да није догматизован и да не робује ни туђим ни властитим, вазда могућим, непотпуним проценама! Право, бриљантно новинско перо вично да текст прошара литерарним засадицама...” (Срба Игњатовић: БЕЗ ОБЛАНДЕ, ВЕРЗАЛпрес, Београд, 2001, 175 стр.; (Библиотека за џеп); стр. 128)

Тако пише поводом смрти споменутог “народног писца” овај чланкописац, “аргат пера”.

Је ли му стваралачки идеал да буде “народни писац”? И стварање књига без “историјске горчине, наноса смутних времена, обрачуна са идеолошким табуима и заблудама”?

⁵“Умео је да прича, али и да слуша друге. Да похвали туђи текст, да каже шта му се посебно допало. Обично је то била каква добра, језички дочарана слика. Ефектно место, језичка и хуморна зачкољица. Оно у чему је сам био мајстор, шампион тешке, најтеже категорије.

У свом *Трећем швейском рају* био је почео да се враћа мотивима властитог детињства. Отуда, из дубине сећања, вадио је алем - слике. Наговестило се читаво једно замашно позорје пуно драгоцених детаља, ванредно изнијансираних и профилираних, упечатљивих слика. Био је то нови мајдан који се Душку отворио. Говорио сам му да би из тога могао да истера бисер - књигу, ронећи у време и откривајући управо фасцинантне приче оплеменење патином и озарењима какве је умео да им да.

А он ме порезао опором, исповедном реченицом чију тежину намерно нисам хтео да прихватим:

- Знаш, неће ми бити тешко да умрем. Ту сам потпуно миран. Ваљда сам се довољно нагледао свакојаких гадости...

И прешао је места на неку другу тему. Па ипак, нисам могао да те исказе не повежем с причом коју је два- три пута поновио: о томе како је једино имао среће с продајом права на екранизацију свога *Гориле* (документарне прозе о “случају Делон” и Стевану Марковићу) странцима, за тврде девизе.

- Иначе бих - говорио је - сада скупљао гране по шуми.

Гране за ојрв.

Била је то његова метафора о судбини интелектуалца, чланкописца, новинара, сваког аргата пера у нашим просторима...” (“БЕЗ ОБЛАНДЕ”, стр. 131).

С. И. већ на првим страницама књиге “Без обланде”, пише да се диви андрићевској врлини - чудесној моћи самосавлађивања; признаје да јој се “диви, јер никада и никако нисам усјео да је се домогнем, на *трајну власитију жалост и срамоту!*”

Ако је човек проживео век у обландама, о чему ће писати кад почне да стари, него о свету без обланди?

Искуство зна: ако се неко определио за лаж или полуистину, он је изгубио а не истина. Ко једном зло окуси, други пут му се само привиђа. Ко на превару пристане, није преварен. Ко туђе зубе броји, нека причува своје. Ко је лагао пре, неће лако престати ни после... Ко завирује у туђе двориште - вели народ - прво нека погледа како његово изгледа...

Занимљиву опаску, С. И., написао је и о *осветљубљу*.

Осветом се освета не смирује. Освета убија и осветника. Па и - књижевна освета. Показивао сам то на примерима у “Влашкој гозби”! И у неким другим својим књигама... Ако неко жели освету, мора, прво да ископа два гроба!

У чланку у коме се диви “уметничкој и етичкој обдарености” Д. Максимовић, С. И. - истовремено (како наш народ популарно вели) - “*цинка*” Оскара Давича и Иву Андрића (покојне, своје, партијске другове).

С. И. карикира “цинкање” Оскара Давича, док властито “цинкање” И. Андрића, вешто, промућурно и “невино” протура у “корпи” коју је Десанка добила од Андрића у једној прилици.

То и није ни чудно ни неочекивано за човека који је написао, *црно на бело*, да је без врлина.⁶

Публицистичка књига “Без обланде” започиње чланком “Скаска о Андрићевом добро закојчаном манилилу”, а завршава се “*Ценом ироџреса*”, у којој је најјаче место ово: “Јапански древни Кодекс Бушидо, пак, вели: “Немам мач, сан духа је мој мач”” (стр. 168). У том чланку С. И. даје поједностављено, врло упрошћено разумевање тога појма, сматрајући да је идеја “вечног прогреса”, типично америчка идеја! Не чуди ме игноранција оног правог, изворног, хришћанског схватања идеје прогреса; зашто би се тиме бавио овај човек, који се радије присећа УНРИНИХ пакета и некаквог тоалетног пудера?

⁶ “Пошто живимо у доба присећања и сведочења свих врста, ваља нагласити да међу онима што нам готово свакодневно у таласима пристижу има и неких нарасе занимљивих. Таква су и она Ериха Коша, Свете Лукића и Петра Џаџића о својеврсном “Политичко - литарарном салону”, касније названом *Пейсфи - клуб*, одржаваном у Београду, у сали *Борбе*, у време излагања часописа *Нова мисао*, и то уз присуство и евентуално учешће низа партијских угледника, значајних уметника и културних

радника.

Након разговора о историји народа Југославије и модерној физици, потврђују учесници тих збивања, априла 1953. уприличен је скуп (“... на окупу је била елита ондашњег београдског културног живота, тридесетак људи. Уз њих било је и неколико нас младих...” бележи Цацић) на којем је Иво Андрић читао своје записе о процесу књижевног стварања. На крају, у дебати, поклопио га је присутни Крлежа опаском у свом уобичајеном полемичком маниру - да су то забелешке на нивоу *пасионајкиња*.

Поменути писци који о том догађају данас сведоче наглашавају да Андрић није никако реаговао, ни на самом скупу, ни у шетњи након њега. Чудесна моћ самосавлађивања, неуобичајена у нашем поднебљу, опрез или устрајно гледање свог посла, истрајавање у ставу мимо - од којег се одступа само невољно и у крајњој нужди?!
(Узгред: врлина којој се дивим, јер никако и никада нисам успео да је се домоћем, на истрајну власитију жалост и срамоту!) (подвукао - М. Л.) Јер колико год желео да нешто отрпим, никако не реагујући, искаче из мене и рогобори, вазда у таквим збитијима, готово сам од себе, свадљиви балкански “дух” - не *сирити* већ сушти *шйириитус* којим тако радо палимо мостове пред собом и за собом.)” -БЕЗ ОБЛАНДЕ, *Скаска о Андрићевом добро закојчаном манићу*, стр. 5 - 9; 7.

“Сумњам да ћу икога обавештенијег изненадити напоменом да је *осветилољубље*, тешко, балкански странствено и мрачно, један од “принципа” - покретача нашег јавног и књижевног живота. Тачније, принцип што почесто усмерава и “регулише” односе међу његовим актерима, одређујући својеврсна *иравила игре*.

Колико се само пута догодило да ми се организатор неке веле - књижевне вечери, дебате или гостовања унесе у лице и почне сниженим гласом да набраја имена осталих позваних учесника, брижно ме питајући имам ли шта против, и да нисам, почем, с неким од њих у завади. Осећај nelaгодности који ме у таквим ситуацијама обично обузима по правилу отклањам што уверљивим осмехом и тврдњом да мени *нико не смејта*, да ни против кога *ништа немам* - а уколико, случајно, когод други има нешто *и роиши* мене, онда је то његов лични проблем.

Питање је, наравно, да ли се с овом врстом “пацифизма” донста далеко стиже, и куда. Уколико ја лако заборављам озледе које су ми, ту и тамо, други наносили, питање је да ли и они заборављају којим су се послом бавили, и не љуте ли се стога још већма на мене, поготову ако их срећем с безлобивим осмехом кнеза Мишкина?

Није потребна велика мудрост да би се константовало како је заиста знатан број оних који се на нас *џневе збоџ ишоџа шйио смо били макар недужни сведоци њихових нејодойиштина* (истицање - М. Л.) (...)

Није ли ми се, уосталом, згодило да ме, заједно с неколико колега, једне већ давне године Милош Црњански у београдском Дому омладине симболично уведе, *иницира* у књижевни живот, представљајући нас публици као нову књижевну генерацију? У публици је, међутим, био и писац који је ту врсту представљања и увођења дотад доживљавао као властиту привилегију. И откуд онда да један оматорели интелектуални и стварни емигрант, макар био и повратник и знаменит актер међуратне модерне, напросто бане из белага света и њему, правременом и осведоченом, закине то освештано право?!

Ваљда с неким таквим, јаросним мислима у глави, Оскар Давичо се демонстративно дигао још док је Црњански говорио и напустио салу.

Одјурно је *ишмо џде иреба*, како су волели да кажу савремени совјетски писци и направио скандал. (...)

И Бог зна у шта би се читаво замешатељство изродило да на вечери није био, и до краја остао, још један важан сведок. Био је то Родољуб Чолаковић.

Његово сведочење да на дотичној вечери никаквих испада није било у коначном исходу је превагнуло. Одмах се све смирило. Само је, некако волшебно, нестала

С. И. је писац који није схватио добронамерности чак и релативно благе криптике, која му је упућена. Он сам док је жив, као и његово дело, неће имати других непријатеља, до оних које је сам створио. Чињеница да му се, још, ниједна његова књига није вратила, како сам рече у једној песми, није страшна. Доћиће после нас други, даровитији и упорнији, радинији, са већом моћи усредсређивања, они увек долазе; они ће испитивати и проблематично и тајанствено; у сваком случају ће се трудити да потврде да чак и тамо где је све деловало јасно и схватљиво, има много необичног, зајонетног и тајанственог. Ти који долазе, сами ће се ослобађати и друге ће ослобађати власти појмова и својом одређеношћу укидаће тајну. “Јер извори, почеци, корени постојања - нису у оном што је откривено, већ у оном што је скривено: *Deus est Deus absconditus!*” (Л. Шестов: АТИНА И ЈЕРУСАЛИМ, Београд, Доситеј, 1998, стр. 406).

Привлаче га речи древног јапанског кодекса (“Немам мач, сан духа је мој мач”) - као што га је привлачила Андрићева врлина (оно што сам нема).

Да ли је “сан духа” мач невештог (манипуланта)?

Наши духовни оци знали су добро шта нам је чинити и шта је прави прогрес.⁷

магнетофонска трака - тонски запис речи које је (о нама) Милош Црњански тада изговорио. И никада се, наравно, више није ни појавила. А још увек се, ту и тамо, нађе мемоариста и фелтониста што Црњанског сажалевају: наводно због ничим мотивисане маније гоњења што га је под старе дане мучила! (...)

А то што ће јој се касније (Десанки Максимовић - напомена, М. Л), при случајном “тројном сусрету” на улици, згодити да мири Зоговића и Ђиласа, подсећајући их на негдашње њихово пријатељство, као и да добије “корпу” од Иве Андрића када га је наговарала да прочита Ђиласову *Бесудну земљу* у рукопису (“Незгодно ми је - знаш, Десанка, ја сам члан партије.”), већ су делови нових прича...” - С. Игњатовић, исто, чланак *Уметничка и етичка обдареност*, стр. 13 - 16

⁷ Исидора Секулић мислила је ове мисли: “Свака духовност захтева огромну унутрашњу дисциплину, избраност, а она је у сфери подвижничтва (...) Литература захтева велика одрицања, скоро живљење по неком строгом монашком тинику”.

“Области субјективног зајавара у себи антиролошке и психолошке јојаве; области објективног јојмове правде и морала; а айсолутивно у духу чине елементи религије, философије и уметности.” / “Свако естетско усхићење, и свака живојна радост има и акценат молитве, и скрушености над меланхоличним одређењима земног живојта. Меланхолија је светила, она води у мир религиозни.” / “Оно што у високој поезији и прози тежи у моралну сферу, то је религиозно осећање, које у светости човечјег живојта види највиши идеал.”

“Еванђеље лепо тумачи : то су они таленти које Бог сваком понаособ даје, и које свако понаособ има да враћи у колектив. А срдци се боје ако неко враћи таленте неумножене трудом и напором, ако у онај извор ништа од себе не дода извора ради и других људи ради”.

Поновићу: Не завањајмо се! У 20. веку ми нисмо имали културу која има религиозну дубину; врло је мало примера културе која садржи нејасредну везу са културом, који је пралик остварених божанских шајни. Не само бољшевичком делу наше интелекције, него и другима више је била потребна цивилизација, као оруђе њиховог земаљског царства, цивилизација, дакле, а не култура, цивилизација која нема сакрални карактер, по својој суштинској дефиницији. Дакле, подсетимо се још једном (ако заиста мислимо да разговарамо о култури уопште и о српској култури): да је култура настала из култа, да су њени извори сакрални, да се зачала у близини храма и да је у свом органском периоду била повезана са религиозним животом.

Зар није српска култура 20. века пре израз њеног неорганског постојања? И зар није злокобно усамљеништво у српској култури и поезији 20. века?

То је било зато, подвучимо, што је култура често бивала само средство политике и економије, само оруђе благодарења, само култура за народ. Ко је имао снаге у српској култури 20. века да победи свој исконски утилитаризам и какве заиста културне вредности у том периоду постоје?...

Дискусија о томе не може ником штетити. Мој лични став о томе је делимично познат; и из њега произилази и став према тзв. модерној уметности. У врло, врло ретким тренуцима, српска култура и песничка уметност, тј. по неки песник, били су у ситуацији да се нагну над БЕЗДАНУ УМЕТНОСТ: да ухвате природу где снује, пре саме мисли и намере, да је увребају као ловац, да се забезекну и суоче са својим очајањем и да осете стид због наше вековне грубости, која нас је пратила још од памтивека, као аждаја - како се тачно изразио Винавер, гледајући зањихане трске и устрептале траве, на дрворезима једног Јапанца (1954).

Погледајмо, сва ша растојања у култури и поезији Срба 20. века, сва та растојања од туге до радости, од смрти до бесмртности, чиме су условљена. Критичари и антологичари и при крају 20. века о томе - ћуте. Не изјашњавају се. Мени то уопште није чудно. Не чуде ме ни толики превиди, ни неоправдан

заборав.

Велико је било растојање од човека до Богочовека у српској култури и поезији 20. века. Много има људи, и уметника, чија се мисао није завршила Богом, па је остала крња, недовршена. Многе су се "величине" постепено сушиле, венуле, док најзад сасвим нису увенуле. Што важи за уметникову или песникову мисао, важи и за његово осећање. *Ако се уметничково осећање не косне Бога, временом се сћаруши, одумре све велико и узвишено, а остјане ситно, нишњавно...* Има нешто страшно у српској култури и књижевности 20. века: а то је што има сувише сланих, горких, страшних велова и тајни. Туга је бити *само књижевни критичар, само књижевни историчар, само анџологичар, само есејиста*, јер то значи, и кад је о најбољима реч, *бити у каравану који никако не може да изађе из њуштиње*. Читајући брда антологија поезије 20. века, књижевно - историјске купусаре, разне јерархије и хијерархије, нисам дао својој мисли да, на крају, у страшним мукама, издише од глади и жеђи; тражио сам оазе у пустињама и воду, да душу освежим, и заморену мисао, ожеднелу, огладнелу. То је оно највише и једино можда оправдање и за настанак мојих књига *Несебичној музеја*, али и *Религије поезије I - II*, где ја - тврдим - нисам са философима, естетима и другима, који лутају каравном по бескрајној пустињи...

22

"Истина није једна, али се свеједно пробија и кристализује кроз Време, одређујући свакоме место. Најчешће различито од идеала и идеалног, али утолико тачније", тим речима закључује С. И. свој чланак "Све је било *"колико јуче"*" (БЕЗ ОБЛАНДЕ, стр. 147).

Повод је античка Грчка, једна европска цивилизација "распета између атрибута моћи и унутарње опседнутости човековим бескрајем"; Протагора (који је тврдио да је човек мера свих ствари, насупротив Платона за кога је мера био Бог); спаљивање Протагориних књига...

"А послушни и осредњи су у свим тим ситуацијама брали плодове својих заслуга...Код нас у време "црног филма", потом 1968, и у читавом низу других ситуација. Одабир послушних и осредњих изгледа да је прадреван изум. (...) / Када је о *еснафској, њрофесионалној зависџи* и суревњивости реч (истицање - М. Л.), ваљало би се још подсетити (Де Крешенцо) и Платоновог жустрог труда против Демокритових књига. Платонов упорно понављани предлог био је веома једноставан: све Демокритове књиге ваља да се по кратком поступку спале. / Међутим Демокрит је имао пуно присталица и књиге су му биле веома распрострањене. Захваљујући томе је његово учење избегло пламен и опстало. Можда и та чињеница представља антиципацију. Прогоњена књига кроз векове се брани расејавањем,

умножавањем...”

Да ли то значи да је С. И. поверовао у моћ истине кроз време? Да ли прича о “послушнима и осредњима” значи дистанцу од споменутих? Да ли се С. И. бави истином зато што као и многи други брине о хигијени своје душе, уверен да је његов разум здрав? Ако је почео доиста од разума, зашто умишља, измишља и лаже поводом романа “Доктор Смир”?

Ако С. И. заиста полази од разума, онда би морао да прихвати на себе - како вели Л. Шестов “*читав низ завети. И први би завет био: уздржавање од преширокних претензија*” (Л. Шестов, исто, стр. 404)

С. И. није испунио ни први завет, ни остале; није успео да се уздржи од широких претензија...Његова “истина” је очевидна лаж.⁸

⁸ Што се пак тиче тога - шта је истина, близак ми је Шестовљев одговор на то питање: “*Говорити камењу у нади да ће оно повикати тебе као св. Беди - амин? Или животињама, рачунајући на то да ће их твој дар очарати - јер некада је Орфеј имао такав дар - и да ће те оне разумети? Људи пак, највероватније, неће то ни чути: они су тако заузети - они праве историју - зар је њима до истине? Сви знају да је историја много важнија од истине. Одатле и нова дефиниција истине : истина је оно што пролази мимо историје и што историја не зајача*” (стр. 404).

Лав Шестов подсећа и на Платонову тврдњу да су “*стари људи били бољи од нас, да су били ближи Богу. Изгледа да је то истина*”. Зашто се присећам при крају ове књиге - Шестова? Због његовог запажања о успесима и неуспесима? Хиљадугодишњи напори људскога ума нису људе приближили последњој истини, вечним изворима бића, постојања. “*Али, та хиљадугодишња узалудна борба људске душе и вечне тајне, која ни до чега довела није - ја је стога многи сматрају најрасном, може да послужи као залога да неуспеси који се филозофији догађају неће обесхрабрити људе ни у временима која долазе*”, вели Шестов. И додаје да “*метафизика “до самој својој природи” неће, и није ни дужна, да даје истине које су обавезне за све. (...) тражећи извор бића - постојања метафизика није нашла оштрицу и нужну истину - позитивне науке су, изражавајући оно што је из тог извора пошло, пронашле много “истина”*”.

Зашто мистификује “*Влашку гозбу, 1 -3*”? Док сам ја писао “*Литургију*”, “*Ујкин дом*” и “*Влашку гозбу*”, С. И. је писао “*Како ми је жаба улетила у уста*” и “*Кад смо сви били Тишо*”, етс. И подстицао је друге писце да пишу књиге без “*историјске горчине, наноса смутних времена, обрачуна са идеолошким табуима и заблудама*”? - Лаж и дрску реч прати и дрски чин. Постоји књижевно мешетарење, којем се коначно неко мора супроставити. Док погађа неког другог, и највеће зло не изгледа опасно. Дело се само собом најбоље брани. Пред њим су, пред Делом, све инсинуације и лажи, вицеви, плитак поточић дечје памети! Кад мистификује, кад измишља, кад робује греховима прошлости, кад покушава да симулира говор чињеница, говор истине, да би победио, пред временом увек испадне нешто друго, неочекивано. Време никог не штеди и време даје задњу реч. Во се познаје по јарму, коњ по седлу, а очајни и промашени књижевни критичар по глупим вицевицима. Дело и писац се од злих критичара бране, као воћка од воћке, грананама. Читаоци који су читали споменуте романа, знају, да су они прожети - да се послужимо речима Шестова - *новом дефиницијом истине :* “*истина је оно што пролази мимо историје и што историја*

Упознао сам многе боксове пакла српске књижевности 20. века - састављајући антологију српске поезије истог периода. Тај *иакао, ипо* је *својеврсни пандемонијум бирократске књижевности*, оне званичне, најзваничније, једине коју смо имали...

Чланка - "*За ревизије у историји српске књижевности*" Владимира Вујића, књижевног критичара и философа, објављеног у часопису ХХ ВЕК исте године, 1938, када и Винаверов есеј, *Одбрана нашег истиништва* - присетио се Ј. Пејчић, и поводом њега изнео аргументе - *зашто треба превредноваати српску књижевну прошлост?* (Видети Пејчићеву књ. *Књижевни свети - критичка свесћ*, стр. 21, и даље).

Имао сам на уму и сам Вујића, радећи од првог до петог издања антологије српске поезије 20. века "**НЕСЕБИЧАН МУЗЕЈ**". Том антологијом, практично, отпочет је мукотрпан и сложен задатак - **превредновања**, који је стојао пред књижевним генерацијама - 20. века, које су га избегавале и избегле. Значај те антологије, првог и другог издања, као и прелиминарне верзије је одмах схваћен, али она није добила адекватни публицитет у штампаним и електронским медијима, јер је тај простор увек припадао повлашћенијима (књижевном олошу, који је однеговао *лажни демократизам српских писаца*, који су на свој начин жестоко критиковали - један песник и један српски монах - Драинац и ава Ј. Поповић). О томе сам детаљније писао, поред осталог, и у "Влашкој гозби, 1 - 3", као и на другим местима. Злодух наше књижевности -

---

не зајаж". Зашто пише свашта? Ко за свакога говори и пише свашта, сам је ништа, зна наш народ. Онај ко то чини, мора да зна и за последице, тј. Ко вука хоће да шиша, томе маказе остају у руци!

Варајући друге, сумњиви уредници часописа и још сумњивији критичари, варају и себе. Бруку треба *живосаати*. Јер, понављам, брука се заборави ако се о њој не говори и не пише. Ако се књижевно мешетарење и насиље не обузда, прераста у злочин. Кад један писац нема да каже ништа ново - боље да ћути, него да псује! Ако реч бившег књижевног критичара не може да увери, Дело може! Кад неко лаже о главној ствари, зар је важно да ли говори истину о споредној? Ако су романи "Доктор Смрт" и "Влашка гозба, 1 - 3" *осолили*, зашто неко који хоће да увери нас или неке друге људе да има грам части, *досољује*? Ми не доводимо у питање критику; али ако свако има право да *просуђује*, тиме није стекао право да *пресуђује*! Када један књижевник не зна куда иде, најбоље је да крене испочетка!...

Ђаво што задоји ни свети крст више не одвоји! Ко ме је лаж начин битисања, за њега је проблем истине хипотетичан. Ти који су писали и говорили онако, а данас овако, сутра и прекосутра ће говорити и овако и онако. Грех прошлости оптерећује нашу књижевну критику. Грех прошлости носи садашњост и плаћа је будућност...

бирокарских јуришника на слаба врата - је тзв. "бирокарска" или "социјалистичка метафизика", порочност *расејаности*, како би рекла И. Секулић...

24

Ушао сам, чини ми се, смело у песнички лавиринт епохе Хокус покуса, онако како су ређи песници ушли у свој - лавиринт у коме су укрштене судбине Старе и Нове Европе. Састављао сам антологију с **нескривеним презрењем наших најбољих људи** који су "избегли најор духовни и не дадоше акценције дубоке ни шокове јојсвесне. Наше бекство није било од реалности - и које реалности! - како неки мисле, нешто нам је бекство било од стваралачког књижевног идеала, од интуиције која наилази на ствараоца после очајних пораза. Дубље сређивање јојребно би нам било чак и да смо рационалисти најсувојарнији, да бисмо кренули даље. А колико нам је тек оно јојребније када је тај "рационализам" маска и случај. Морам да оживимо наше дубине - према задајку времена - а ми чак нисмо ни дошли до наших дубина онај јрви јуи, према задајку раније генерације у Европи" (Винавер, ОДБРАНА ПЕСНИШТВА, стр. 665)

Састављајући антологију, са завидним самопоуздањем и силином критичарско - истраживачког - антологичарског говора, дакако, и не случајно, мимоишао сам се са сухим и јаловим рационализмом, избегао сам замке наше званичне књижевности, најзваничније, трозне и ограничене, ограничене од бирократије ("бирократија има своју смешну кочојерност и јуробну несавиљивост, и крутију стидљивост, и јиристија јолеја и очајања који се укроћују насиљем свесног стила" - (Винавер, исто, стр. 665).

25

Зао дух српске књижевности - јесте "дух" бирократске књижевности. Који је од почетка до краја минулог века имао своје истакнуте прваке и представнике. Међу њима није мали број протагониста-мајстора највештијих манипулација, мајстора сљејкарења, вештог варања. Њихов таленат за извођење подвала и сплеткарења је - импресиван!

Много је људи који не виде оно што виде, и виде оно што не виде. Официјелна критика наметног века, као и наметнути добро о себи мисле. (И лупежи о себи добро мисле!)

Истину ваља подупирати. Поготову тамо где се лаже, лаже вешто, округло. Иза сваке лажи провирује намера. Зар је један српски писац наметног века играо и овако и онако, а да своју игру није ни заиграо?

Предвидео сам мно̀го ѿо̀за, дијагностификовао у “Влашкој ѿозби 1 - 3”, припремио терен за ѿрвредновања; тога су се поплашили! Године и век пролазе - трагови остају. Предвидео сам и “вампирске зубе”; махера и махерода. Учинио сам и више него што треба; учинио сам оно *шћо се мора*; подстакао процес разобличавања најподмуклијих варалица...

Могу разумети, зашто се *Деци сћраве*, оној рођеној одмах после свршетка 2. светског рата, не допада “Влашка ѿозба”, или “*Докћор Смирћ*”. Да би ти романи били написани, њихов аутор је морао имати друкчији пут и стваралачки развој од, рецимо, његових директних претходника у књижевности - *Деце сћраве*, *јексераша* и *иних*. И имао га је.

Да није саставио *АЗБУЧНИК ТРАГЕДИЈЕ ЉУДСКОГ ПОСТОЈАЊА И УТОПИЈА. СФЕРА МИСТИКЕ*, - тј. антологију српске поезије, тешко да би било и споменутих романа.

Кад споменути С. И., етикетира “*Влашку ѿозбу*” као “*ишћошћомно Веледело*” (наравно иронично), он примењује један врло прост рецепт тзв. “*виц критике*”.

Та “*виц критика*” има дугогодишњу традицију у српској књижевности - више од сто година. Присетимо се критике Љубомира Недића, некадашњег тзв. “*првог пера престоничке критике*”, прве књиге песама Милете Јакшића (1899), која је по много чему била фатална по Јакшића. “*Нишћа није лакше неѿо на рачун ма које ијесме најравнићи виц, само је ишћање да ли је шћај виц умесћан*”, записаће Милорад Митровић поводом Недићеве критике. “*Хћело се ишћићо - ишћићо исмејавање, али се није усћело*”.

С. И., као “*критичар*”, има дакле - претече. Више није важно да ли је прочитао или не “*Влашку гозбу*”; вероватно је прочитао, али са отпором, није је разумео, јер је није хтео разумети; као “*критичар*” он је своје најбоље године живота потрошио на неким другим “*токовима*” - тј. на токовима бирократске књижевности тумачећи и фаворизујући (као незванични хвалитељ “*јексераша*”) књиге које је данас попала прашина... Књиге које гризе зуб времена. Српска књижевност није имала среће са књижевном критиком током минулог века. “*Наша књижевна критика од увек је ишћила од ишћушћансћива и лажне научносћи. Рецетћи је врло ирсћи: ишћод маском научносћи узетћи какво банално оишћиће месћо и развијати ѿа са мно̀го фраза...*” (Станислав Винавер, *УМЕТНИК И ДЕЛО*. Апологија г. Винавера, “*Време*”, III/470, 12. IV 1923, стр. 5)

Добар пример овог Винаверовог “виђења” пружа и књига “Проза промене”-“Вук Караџић”, Београд, 1981. 292 стр. (Библиотека Аргус, књ. 17. Уредник Александар Петров. Стручно мишљење Зоран Глушчевић.)

Занимљив је заштитни знак библиотеке, која објављује књигу “Проза промене”: Аргус, тј. *“свооки чувар, син боџа Зевса и Ниобе; убио га Хермес по Зевсовом налоџу; Хера преобрази очи овог дива у јаунов реј. У фигуративном значењу: далековид човек који прозира мисли другоџа, очи којима ништа не може промаћи, видилац и ојрезни откривач; слика дела небеског свода”*.⁹

---
⁹Да ли је С. И. једини живи српски “књижевни Аргус”? После двадесет и курс година, књига “Проза промене”, није доживела поновно издање; и питање да ли ће икада? Тој књизи је “пресудило” време. Када би се строжије књижевно вредновала, данас, ова подебља купусара своје врсте, анахрона по много чему, а на моменте и смешна и дрска (када, рецимо, пореди *Добрицу Ђосића* и *Достојевског*, стр. 125., тј. “*Деобе*” и “*Зайисе из подземља*” и *низ дружих проза Достојевског*; или, када пореди Видосава Стевановића и Достојевског - тј. роман “Нишчи” и “Браћу Карамазове” - опет! - стр. 231 - то је толико “оригинално” да човеку застане дах!), тј. писана по рецепту једног у суштини бившег и официјелног света - бирократске књижевности, *није ни коментарисана* у “Каналу ФИЛТРА”, моје антологије српске поезије “НЕСЕБИЧАН МУЗЕЈ”, што је својерстан “превид”.

М. Лукић је, по С. И., “нови књижевни идеолог”, јашта! Бивши књ. критичар *излизао се као коњска јлоча!*

Док су Д. Ђосић, А. Исаковић...Ерих Кош... и *низ дружих, да им не набрајамо имена...* припадници *првог, другог и трећег нивоа послерајне прозе, “наследници Достојевског”,* јамачно!

Лукић је, елем, “књижевни идеолог”, а они које је службено наметао С. И. - сасвим су недужни актери српске књижевне пустиње друге половине 20. века!! Лукић је, по С. И., “идеолог” - зато што се усудио, како би наш народ рекао - да убедљиво покаже да оно што је ђаво донео, ђаво мора и однети.

Зар романи “*Влашка џозба 1 - 3*”, “*Доктор Смрт*”, “*Ујкин дом*”, или “*Лишурџија*”, “*Речник прошлог*”, “*Младост без старости и животи без смрти*”, “*1 - 3*”, “*У друштву јустинских лица и анђела*”, нису изразит пример усредсређености у *бићу, језику, моралу и Богу?*

Зар романи “*Влашка џозба 1 - 3*”, и “*Доктор Смрт*” не потврђују, трагедијом главних јунака, баш ону последњу равнотежу, коју успоставља Бог? Није тешко показати да иза покушаја књ. критичара којег је прегазило време, тј. иза лажне стоји свесна намера да се подсмева оном што није разумео. (*И будала нађе неког да му се подсмева*, што каже наш народ.) Али и лош пример је користан пример. Лудима који не виде оно што виде, и виде оно што не виде, треба рећи: Има фењера који надалеко светле, а око њих је помрчина! Треба им поновљати: где се лаже, нема части. Брука се заборави, ако се о њој не говори.

Књига “Проза промене” је - да се послужим речима њенога “аргата” - састављача “радила своје” (стр. 7) и *одрадила!*

Та књига, која тобож истражује период од 1950. године, када се појавила “Свадба” Михаила Лалића (Просвета, Београд), па до 1979. године, када се појавио

“Задат живот” Павла Угринова (Нолит, Београд), врло је занимљива! Шта је истина? Поготову - шта је **књижевна истина**? Шта је, у ствари, књижевна истина, када је реч о српској литератури, дакле и поезији и критици НАМЕТНОГ ВЕКА? Ко је изражава у епохи Хокус покуса?

Достојевски, колико знам, најнедвосмисленије. Ко је изражава у оној области што се зове српска култура и поезија последњих сто двадесет година (1880 - 2000)? Књига “Проза промена” не улази у сложен однос социјалистичке политике и културе у којој настаје тзв. проза “промене”. Та књига је требало да понесе стварнији и бољи наслов “Проза Хокус покуса”.

“У нашој се критици, чудом, обично постоју боље са уметничким творевинама слабих и рђавих квалитета, него са уметничким делима добрих и најбољих квалитета. То се односи нарочито на књижевна дела”, пише Павле Бићали, у “Стожеру”, III/ 2, 1932, стр. 49 - 52, “Критика контира критике”. Редови који су актуелни и данас! “Од многих разлога који су још по среди, најважнији је факат релативно ниски интелектуални ниво и недовољно стручно знање великог дела наших критичара. Промашени књижевници или књижевници недорасли књижевности. Елемента из кога се ређује кадар наших критичара. / Књижевници, који су, изгубивши свој улог на рулетти књижевној Олимпији увређени и озлојеђени својим неуспехом, латили су се јера и ступили у свети бој освети. / Туђих јера и туђих мозгова ови вишезови без мане и сторах јуне ступце наше штампе, далеки од свести и одговорности...”

Ваистину!

Шта Срби, доиста знају, о себи; о тајни стваралаштва? Колико су свесни своје живе традиције? Колико су свесни смисла уметности будућности? Културе будућности? Богочовечанског реализма? Да ли су упознали све своје дисконтинуитете у последњих хиљаду година? Када ће изаћи из амбиса и провалија епохе Хокус покуса? Шта је стожер српске културе 20. века, од почетка до краја? Да ли уопште постоји? Имају ли Срби заиста великих песника? Јесу ли они међу мртвима или међу живима? Шта су несумњиви уметнички врхунци у српској култури и поезији последњих стотинак и кусур година? Има ли култура и поезија српска 20. века непоткупљивог књижевног историчара, или респективног критичара, песника - критичара? Какви су домети српских песника 20. века, од 1900. до 2000. године? Могу ли се прихватити здраво за готово оцене о поезији тога времена књижевних историчара, књижевних критичара формираних у бастионима официјелне српске књижевне критике?

...Винавер је упоређивао у себи историју српске са другим књижевностима. Увидео је да постоје три чиниоца, који су покаткад кобни, покаткад благотворни, и који дају правац и ток српској књижевности. Први и други: “недостатак широке јублике за књижевне полове. Затим: чудна традиција критике која је редовно заједно судила и редовно их осудила. Постојала је у нашој земљи радост суђења и осуђивања. Сећам се негде код Херодота кад описује неке митске народе, како су ишли судству и суђењу. Можда би се овде могли наћи исти комплекси. Авај, до чега се дошло! Пошражило се, шамном реакцијом бића да сви буду што стужије осуђени и што горе кажњени за злочин што су се дрзнули да у области духа и израза имају своје тумачење, свој став, свој правац, свој лик.”

Трећи: “недостатак мецена који би били неки подстирек књижевној рада. Критика је била, може се рећи, анти - мецена. Она је врло често још у извесној мери и у другим књижевностима бивала. Али својим нејативним ставом, својим често мађијским ставом она је подстицала мецене појединих књижевних праваца на већи и благодворнији рад. Не замерам ја нашој критици ни горки ни оштри суд...”

То Винавер пише децембра месеца 1938. године, а могао је то написати и 1948, и 1958, и 1968, и 1978, и 1988, и 1998 - да је, наравно толико поживео! ... Али

им замерама недостигајак љубави за књижевности - вели Винавер. Где је оно благородно интересовање за књижевности, где мелем и утиса, где поспирек и сокољење?! И где је онај интимни доживљај кад критичар осети књижевника, шрејери са њиме, схвати га, чува га, брани га, боље него себе. Где је она љрсна радост што се појавило дело које нама одговара, које нас хвата за душу, које нама измамљује крикове срца, које нас је освојило?

Писци су услед овакве критике, услед оваквог неокровићељства и услед недостигака широке љублике дошли код нас у стање нарочите слободе. Они су ослобођени од ситее широког јавног мњења и сиваралачке критике која би ућућивала.

И тако је остјајала само уска љринудна - мислим школска - и уска одмакла љублика. Наш љесник шћамјавиши књићу и љродавиши је у мало комада, вршио је ућицај до кога је могао доћи под љтаквим условима. Ућицај на љробране духове. Зле сћране ових околности дале би се наводити у недољлед. Али истакимо и сћрану значајну и љвољну; љесник је љисао слободније но иљде. Могао је да љише без оћћора средине. Могао је да изнесе лично и најличније не бринући се око неслађања са љубликом. И тако су ућицаји љојединаца моћи да буду на друће љојединце јаки и снажни. Елиминишући донекле широке масе, код нас је љојединац дејствовао на љојединца..."

Није ово место за "запљување" српске књижевне критике; нити има скривене жеље да се она прикује коначно на срамни стуб; овде се пружа отпор недораслости њене улоге. Једноставно, овде се скреће пажња на њену доследну штеточинску делатност током читавог XX века у српској књижевности. Као по неписаном правилу, књижевна критика коју су писали писци, који су успешно писали и друге ствари, подстицајнија је од официјелне књижевне критике... Ситуација се променила после 1945, **што се тиче мецената**: Сви писци које је С. И. каталогизовао и описао у својој хрестоматији - купусари, објављивани су у оћромним шћиражима, на то се не могу пожалити, зар не, ни Д. Ђосић, ни В. Стевановић? То је била "љромена" дакако за све партизанске комесаре и њима блиске, не и за Винавера, Р. Петровића, или друге, неименоване... итд.

Књига "Проза љромене" својерсно је сведочанство о мишљењу и постојању њеног састављача... Уколико је он више стицао позитивних знања о послератној српској прози, утолико је био даље од тајне уметности прозе. Уколико се више усавршавао механизам његовог мишљења, утолико му је бивало теже да се приближи изворима високе прозне уметности. Не споримо му знања; само понављамо да су га донекле притисла и везала; његово мишљење га је претворило у покорно биће, које је тражило и покушавало да види у српској литератури "ред", тобожње законе и нормe, који је тај "ред" установио. Међутим, проблем је баш у томе "реду", када је реч о послератној прози и периоду којим се позабавио, тобож откривајући "запретене" вредности... Ђегова књига је заборављена због обиља "принудних истина" у њој. Ни он сам, верујем, више не верује у ту своју књигу. И ту је сасвим налик на већину људи који не верују истинама религије коју исповедају. Овог аутора требало је питати, онда када је та књига изашла: зашто му је потребно да многи око њега верују у оно у шта и он (не)верује? Ђегове истине из те књиге оспорило је - време. Ту књигу је саставио службени критичар, официјалац, не ослободивши се претходне хипнозе наметног века и наметаних писаца истог...

Да су конценџрација духа и џамеџи, и дисџиплина морала у друштвеном и јавном животу, у култури и спрској литератури пре свега дефиџиџарни кроз добар део 20. века, па и данас, показује много тога.

Између стотину других примера то показује, и књиге “Проза промене” и “Без обланди” - “*нараџивна есеџистџика новијеџ даџџума*” (последња објављена књига С. И.), рекламирана као “преплет”, књига, у којој се у “*краџким есеџима џреџлиће умеће аналиџичара и нараџора, нудећи необична виђења низа џробраних и домаћих књџжевних сџваралаца, џеоретџичара и мислилаца*”. (Пишући публиџистичку књигу “Без обланде”, идући и сакупљајући, по туђим сећањима, као по стрњикама, џабирчар - С. И. - не конценџрише свој дух. То што пише није прожето макар и некаквим бледим духом покајања. Овај човек и писац је изгледа неспособан за то...)

Тврди да сам џут на њега, и очекује да му се верује на реч; *иако сџвар сџоџи сасвим друџачије!* С. И. је бесан на мене, што његов текст од прве до последње реченице потврђује. Бес га је толико обузео да не примеђује како се сувише и опасно залетео: лаж му постаје савезник - не и аргумент! С. И. је мени “*недоџиџано, враџио џеџоџомно Веледело, чак с џисменим џримедбама да би ваљало да се клони бесомучноџ џиџирања (џиџо се канџерозно шири џо свим њеџовим џексџовима, све комџџуџерски “џиџеџ на џиџеџ”, џесџо обилно џремашуџући ауџторов доџринос), односно да би неке џњаветеџне џарџије, и од џо две сџоџинак сџрана, моџао да баџи без размишљања. И џоџрудио сам се да све џо кажем у џриџаџељском џону, на џивилизован начин...*”

На другој страни, С. И., у својим делима, не зазире од “рабљења” цитата. Примера ради, у књизи “Проза џромене”, има их на претек (стр. 18, 36 - 37, 38, 39, 54, 80, 87 - 88, 99 - безмало читава страница!, 128, 129, 130 - 131, 148, 157 - 158 - 159, 167, ... итд. (“Вук Караџић”, Београд, 1981.) - Ако сам радо користи цитате, а они су, рекао бих, и најорџиналнија месџа и оџкрића њеџове маџисџарске дисертџације, зашто мени спочитава то исто? Књига “Проза промене” прошарана је и самоџитатима, што делује врло депресивно. Као и “открићима” ове врсте: “Шта је био песник, не песник уопште, и не песник било када, него песник џиџ џре но што је поимање књџжевности почело да губи уџоџребну вредностџ (а то је процес који још траје)? Тај песник је био, “код нас”, ако се сетимо већ навођеног Џрњанског, “фанатик нових, националних покрета”; идеолог. Његова радостџ и радост песме, и даље по Џрњанском, основано је мистична. Радост браџсџива, сродности принудне тајне, међутим

спремне да преокрену свет” (стр. 101). - Када ме сумњичи да сам постао “нови књижевни идеолог”, зато што доводим у питање писце које је он под маском научне критике наметао, зашто не наведе и неки аргумент за такву тврдњу? Публици свог часописа, сугерише да роман - есеј “Доктор Смирн”, односно “иједном Веледело” (“Влашка гозба”) и нису романи, већ... некакве писаније некога тамо који припада некаквом националном фанатизму... или трећеразредним латиноамеричким те - ве серијама... То је опет једна подвала и виц, који ће, можда, засмејати неког његовог вршњака и партијског исписника.

Ко се злом наточи, мора да га на неког преточи.

Лакше је туђе оспоравати, него своје доказивати. Лакше је завести, него освојити...

29

Вратио ми је, *de facto*, тротомну “Влашку гозбу”, како сам тврди “недочитану”. А не некакво фантомско “петотомно Веледело”. Зар не уме ни да броји; чак ни до пет; зашто је за њега 3 једнако пет, ђаво можда само зна?

Саветује ми да се клоним “бесомучних цитирања”, “што се “канцерозно шире” кроз сва три тома “Влашке гозбе”, који он није прочитао! Толико се залетео, при том, да ствар “генерализује”, па тврди, да се “бесомучна цитирања”, “канцерозно шире” “по свим његовим текстовима” - дакле - мисли се на све објављене текстове М. Лукића, све романи, есеје, књиге песама, и тд.

Шта је уопште стварно прочитано (и како?) од свега онога што сам написао (изузев есеја које је објављивао у “Савременику” и два моја романа која је почитао као уредник)?

Ево шта као “гост уредник” “ВЕРЗАЛпреса” хвали, онако кроз зубе (“Прозаиста Мирослав Лукић је ауθενични мајстор овога поднебља, наши њандам Борхесу и Коелју. Његов роман ТРГОВЦИ СВЕТОШЋУ наликује на велику бајку надахнућу легендама и митовима Балкана, ситаре Европе. Враџбине и чини, маџија и ритуали, сусрећање јаџанског с хришћанским - чиниоци су Лукићевог зачараног свећа у књизи која се чита као ошкровање...”) (полеђина корица романа “Трговци светлошћу”, Београд, 1998)!

Сачувај ме, Боже, таквих похвала!

Или, рецимо, ово: “Створено у потаји./(...)Нови роман Мирослава Лукића “Трговци светлошћу” јуче представљен у “Верзалпресу”./Мирослав Лукић (1950), аутор књига “Земља Недођија”, “Литургија”, “Ујкин дом”, чуло се јуче, ствара далеко од медијске халабуке, готово у потаји. Припада оној групи писаца која је предана и самозаљубљена у сопствени рад. У роману “Трговци светлошћу” нема историјске горчине, наноса сумних времена, обрачуна

са идеолошким табуима и заблудама. Аутор се обраћа бајколиком и легендарном наслеђу и ствара ванвремену причу, повест “за сва времена” “... (део чланка из “Политике”, извештаја са конференције за штампу)

Какве везе имају “Трговци светлошћу” и Коељо, то само С. И. и ђаво, знају! Срећом, књижевни критичар Миодраг Мркић објавио је прошле године дужи компаративни оглед “Сремац, Коељо и Лукић”, и “појаснио” тзв. сличности и разлике између познатог писца бестселера, Сремца и мене. Не само да је С. И. *манипулисао* писцима које је објављивао као уредник, него је и читаоце, оне неупућене манипулисао.

С. И. се допадају књиге у којима “нема историјске горчине, наноса смутних времена, обрачуна са идеолошким табуима и заблудама”. Хвали, дакле, једну моју књигу “која се чита као континуирана бајка”. Значи, теза о “бесомучним цитирањима”, што се “канцерозно шире” “*по свим његовим џексовима*”, у овом случају не важи; смешна је, неодржива, апсурдна!

30

Манипулација је стил живота Злих волшебника.

Смисао манипулација, нема неке ближе везе са стварним смислом књижевне критике; пре је то нешто друго: *осветља*. Бивши издавач и “велекритичар” је решио да смрви једног писца. Не бирајући средства. Са таквим типом “велекритичара” водити дијалог, полемисати - са оним који се усудио да “иницира” ваше уништење - има ли смисла? С. И. тврди да *цени себе*, да ли је тако? Човек који *цени себе*, има самопоштовање не само за себе, него и за друге. Овај писац не само да се љути на мене, него никако не може да ми опрости једну једину ствар: *условности моје књижевне критике*. Коју, наравно, нигде, не спомиње. Ја сам га заиста хвалио, тамо *где је измицао, као њесник, социјалистичкој метафизици*. То да ли сам га, поредећи га с Бродским, или са српским прозанцима, који су се бавили *њесом дејствителности*, заиста толико хвалио некритички, на штету Бродског и српских писаца, читаоци ове књиге већ су се уверили, надам се, прочитавши треће поглавље ове књиге, тј. “ПОРТРЕТ КЊИЖЕВНОГ ОЛОША”, тј. Corpus delicti 1 - 3.

Док сам ја писао “Религију поезије I - II”, “Архив у оснивању, 1 - 5”, и “Несебичан музеј”, “Судију о напредном веку”, многи су се наши амбициозни савременици - песници, критичари, писци романа и књига прозе, наобјављивали *свега и свачега*. Чак и кад су се бавили општим проблемима, они их нису вукли “ка ауторитету највиших моћи”, нису их вукли у “религиозне дубине”.

Винавер је описао овако књижевне филоксере. “Књижевне филоксере не рађа свој суд у мукама орџанскога сазревања и фумирања, она се коџи и размножава лакоћом љразних фраза. / Особийности књижевне филоксере љод нашим љоднебљем у љоџе је, да је љакосна. То долази љишо су љо очајно и на неки (начин ? - М. Л.) љромашени људи, љромашени лиљерати, заљровани од своје несљособности и љаловосљи. Насуљрољ Досљојевском, код нас су љромашени људи љорки, а љромашени лиљерати најљорчи...” (“Трибуна”, X/ 102, 1. V 1923, стр. 3) Винавер даје и списак филоксера, најзанимљивија је трећа: “Он дешекљивски уходи љоједине књижевнике: једноме љронађе да нема бркове, друљоџе да је дебео и љломазан, љређем љрикачи да је неморалан у љриваљном живољу.(....) књижевној филоксери лако је на основу љаквих љолицљјских извешљјаја дођи до закључка да љисац не ваља. (...) / Није се чудити љишо је филоксера изабрала наше боље редакљије. Јер љоновимо љо: важности филоксере долази од чокољи на коме је она, а не од ње саме...”

Што је важило за предратне филоксере, три пута више важи за послератне... оне које је посебно одгајио, као лимунове у чабровима, тзв. лажни демократиизам срљских љисаца...

Лупеж се узда у клетву, дете у лаж, а жена у плач. Показао сам да се **виц - критика** поуздава у лаж, која је понекад бржа од истине. Дао сам пример једноликог књижевног критичара, који чак не уме добро ни да лаже! Он се изругује само на туђ рачун, не уме да се шали, јер ко се шали тај зна да се нашали и на свој рачун! Дао сам пример човека који призива “трун части”, а ко се, ма и на “трун” части позивао, част га је оставила! Ко протура неистину за истину - лаже; критика никад није била лаж! Критичар који истину протура за неистину, образину носи и лице крије! Језик лажне критике који млати, на крају све плати!

На примеру једне лажи овде је откривена истина.

Критика која се пише као што се гусани туку док гуске навијају, бедна је. Више у критици вреди једна уверљива чињеница, него две лажи. Лажна критика је штеточинска, понекад фатална; а то се збива кад критичар лаже, лаже округло - да се котрља! *Котрљајуће криљике* је било превише током минулог наметног века.

Али, истина иде својим путем и нико је никад није могао зауставити.

Истина се најбоље позна кад се чују оба мишљења. Истину могу да затуре, али не могу да је победе.

О махерима и махеродима

Махер - 1. чинилац, покрећач; 2. човек који се у свим ситуацијама сналази. Махерај - велики подвиг, подухвај, подвала. Махерод: сабља, мач; врста тигра - тигар сабљастим; давно изумрли тигар са сабљастим зубима који је био знатно већи од данашње бенгалској и амурској тигра, а и распрострањености, јер су му косице пронађене и у Србији код Крајујева. Судаћи по тражи његовој сабљастој зубала, могао је најдаље и животиње с дебелим кожом, слонове и носороге... (Тако отприлике пише у речнику страних речи...)

“...Да, заиста је лакше, и теже сваком оном књижевнику и издавачу који у наше време хоће да размишља! А још теже ће бити ономе ко буде хтео да и сам учи и да схвати - а двојруко теже, јак, ономе ко о томе буде јавно рекао, и искрено; када буде признао да је макар мало разумео и да хоће да искаже неку сопствену мисао, него ће сви најустимљиви...” - Ф. М. Достојевски: ДНЕВНИК ПИСЦА 1873, “Партизанска књига” - Лубљана - Београд, 1981, стр.9.

Истог дана када је сазнао да је одлучено да буде уредник “Грађанина”, Достојевски је, прочитао у “Московским службеним новинама” текст о “венчању кинеској императору: он је на мене оставио снажан утисак. Овај дивни и очигледно веома компликован догађај збио се, иакође, на зачуђујуће једноставан начин: све, до најситнијих појединости, било је предвиђено још пре хиљаду година у тојој двести томова о церемонијама. Упоредивши велелепности кинеској догађаја с мојим именовањем за уредника, одједном сам осетио незахвалност према домаћим обичајима, без обзира на то што су ме ипак лако именовали, и помислио сам како би нама, то јест мени и кензу Мешчерском, било неупоредиво лакше да штампамо “Грађанина” у Кини него овде. Тамо је било ипак све јасно...”

Да ли се и уредник “Савременика” обрео у Кини крајем лета 2000. године у делегацији својих истомишљеника зато што је поверовао да ће баш у Кини неупоредиво лакше да штампа свој часопис него у Београду? Ко зна? Сумњам. Сећам се - новинских

извештаја у београдској штампи о том путовању у Кину уочи 5. октобра 2000 - те; сећам се да сам био изненађен. *Нашли су када ће да иду* на крај *свећа* и то о трошку једне мале земље доведене до просјачког штапа! Уреднику “Савременика” ни то није било доста, него је нешто касније натруковао и сликовницу - путопис за ретардиране, са тога путешствија...

Наши писци су волели да путују светом, Ћосић на “Галебу”, други авионом...

Што се мене тиче, готово је било са сарадњом у “Савременику”. Видео сам да уреднику није остало ништа друго него да нађе неке одговарајуће људе, можда и да их унајми, па да с њима разговара, можда чак и да за њих саме штампа часопис. Тај часопис је већ предуго разговарао сам са собом, због сопственог каприса (каприса уредника)...Видевши, ових дана, последњи одштампани двоброј тога часописа, уверио сам се да сам био у праву. И сигуран сам да ће тај часопис још дуго разговарати сам са собом...

Могуће је засновати славна царства на злочину, а племените религије на подвали - каже Бодлер. У “Влашкој гозби” има једно поглавље о тзв. самоубиству руског песника Јесењина, и о вечним контролорима писања (*Корали за одабране*). Тих контролора није било само у СССР-у. Власт није користила исправне људе као контролоре, због извесног кукавичлука и млитавости, већ амбициозне људе, у којима је било нечег скривено разбојничког, подлачког, пре свега уверења да треба да успеју - *штога шаква олош и усјева*...

Написао сам “Влашку гозбу”, усудио сам се да је напишем; моји опоненти - никада не би проговорили о тим табу темама, и ракранама 20. века. Били смо у прилици да видимо њихов учинак на приближно исте теме. Неке су угурали и у историју књижевности. Ми нисмо имали Бјелинског, већ Скерлића, и З. Мишића...Многи су се наши тзв. еминентни критичари испилили у комитетима једине партије, и сви су имали иза себе моћ те партије. У књижевности је тешко направити каријеру на подвалама. Међутим, то се догодило у српској књижевности; то се догађало безмало кроз читав минули век! Велика је подвала да смо ми имали некакву другу књижевност до јуче, осим бирократске. Винавер ју је описао, али се тај Винаверов есеј и данас не прештампава!

Међутим, ја о мојим опонентима немам илузија. Бјелински је, несумњиво, имао зрнце части и књижевног поштења. Херцен је испричао следећу анегдоту Достојевском: једном када је био у Петрограду, довукао га је код себе Бјелински, и натерао га да одслуша текст који је са одушевљењем написао “Разговор између господина А и господина Б” - тај текст је ушао у Дела Бјелинског. У том тексту је господин А - тј. Бјелински, приказан као прави мудрац, а господин Б,

његов опонент, као много слабији. Када је завршио читање, Бјелински је упитао Херцена с нестрљивим очекивањем : - Но, шта мислиш? - Да, лепо је, веома лепо, види се како си ти паметан, али како те само није мрзело да с таквом будалом губиш време. Бјелински се бадио на диван, каже Херцен, разио лице у јастук и повикао кроз смех, колико је јаче могао: - Заклао си ме! Заклао си ме!

Овај, што му, по сопственом признању, све чешће улећу жабе у уста, од неке је - друге феле. Тај тип књижевника је - за мене - олош. Амбициозна и славољубива, сујетна олош.

Бјелински је, ето, имао то зрнце части и књижевног поштења.

Та анегдота о Бјелинском Достојевског је подсећала на његове прве кораке на литерарном попришту; и на тужно и кобно време за самог писца. Бјелински је био "најусхићенија личност од свих" које је Достојевски у животу срео. Херцен је био нешто сасвим друго - то је био изданак руског племства, "пре свега тип који се јавља у Русији и који нигде другде у свету не може да се појави".

"Херцен није емигрирао, није стварао нашу емиграцију, он се и родио тако - пише Достојевски - као емигрант. Сви они, њему слични, рађали су се као емигранти иако већина њих није ни напустила Русију. За век и по протеклог живота руског племства, с малим изузецима, иструтели су последњи корени, покидале су се последње њихове везе с руским тлом и руском истином. Као да је сама историја Херцену наменила да изрази, на јасном примеру, тај раскид везе с народом у нашег образованог staleжа".

И ми Срби имамо свој историјски тип књижевника, који се одвојио од народа, и који је изгубио Бога. Херцен је постао социјалист баш зато што је био руски племић, што рече Достојевски, "без икакве потребе или циља, онако, због "логичног тока идеја", због осећања духовне празнине у домовини..." Деца рођена одмах после другог светског рата у Србији постала су временом - деца Страве. Описивао сам то, као што су то покушали и неки други. Деца Страве су данас дедови. Дедушке, који су веома слични својим претходницима, *оцевима* и *оцима*, у роману "Доктор Смрт" описани су као **махери и махероди**.

Архив наде и вере

Поводом десетак првих бројева *Завештина*. - Реакција је било - више "усмених" него писаних. Усмене нема смисла објављивати; једну написану објављујемо. Колико нам је познато, појаву новог приватног књижевног часописа, чији је издавач, главни сарадник и власник - уредник, штампа и медији нису ни регистровани. Ни она под контролом владе, ни тзв. опозициони листови. Дobar знак.

Алманаси, часописи. Да ли се примио обимни *Алманах за живу традицију, књижевност и алхемију?* *Завештине?*

И Алманах и Заветине понудили су друкчији модел, за који нису били спремни ни најближи људи око мене.

Себичност, сујета, неповерење; предрасуде.

Створили су нову ситуацију; поред осталог, пружили су ми прилику да упознам тзв. своје пријатеље, колеге, писце...

Лед; планине леда. На северном полу се отопљавају ледене громаде; овде се и језера и реке замрзавају усред лета...

То више говори о друштву у којем живимо, о новинарима, и другим стварима, о "култури", него о новом часопису, ако то заиста јесте. Не вреди се због тога љутити; остављајући примерак "Заветина" за новинара "Политике" Р. П., осмехнуо сам се на портирници; био је то један од првих интелектуалних момената уредника. Увидео сам и своју и туђу, или владајућу заблуду. Културу не треба идеализовати, са њом човек не гомила само искуства и сазнања, него и заблуде. ЗАВЕТИНЕ су дошле из неочекиваног правца, из природе где можда нема смешнога; у животу и стварности, у овој збиљи, смеха и разлога за смех има утолико више уколико су живот и збиља неприроднији. Култура је, знао је један помало заборављени песник С. Пандуровић, "одвајала човека од природе, извитоперавала природно стање односа у друштву, увећавала лаж, хипокризију, сујету, уображење, шаблонство, механизовање живота, и на тај начин давала све више материјала за комично и за смех. Можда Бергсон има разлога сматрајући да је механизација живота елеменат комичнога. Нека је, у вези с тим поменуто да преимућство културнога и модернога живота над примитивним и патриархалним у томе погледу не чини модерни живот веселијим. Отуда у данашњем животу налазите много више мотива за

комику него у патриархалном..."

Не поричемо да су културни додаци или странице најтиражнијих дневника, недељника, или појединих специјализованих часописа - културни, али се питамо: какав је на тим страницама, из дана у дан, из недеље у недељу, из месеца у месец, из године у годину, из деценије у деценију, однос између моралног, естетског и комичног? Заветине полазе од једне основне, нужне претпоставке егзистенције појединца и друштва - од постојања једног моралног реда ствари и односа. Наравно, та основна и нужна претпоставка не постоји већ дуже времена, можда чак предуго, и требало би покушати да се створи. Истина и Лепо, етички и естетички појмови које не треба нашироко објашњавати, представљају негрешење о тај морални поредак ствари. Заветине су увиделе, не једине, и не прве, да се огрешења увек и све више чине - свесно или несвесно, вољно или заблудом. Резултат је појава антиестетичког, ружног, у крајњем исходу. Кад се огрешења о нужни и пожељни морални ред ствари не врше вољно или свесно, настаје комично.

Има разлога и за смех. И за гнушање.

Зачуђујуће је што даровити савремени писци не пишу комедије - оне боље од есеја, романа или чланака одстрањују из нашег живота, нагомилана осећања, као једине вредности, појачавајући код слушалаца или читаоца критички став према себи и другима.

Смех је потребан Заветинама, као пљускови после велике и катастрофалне суше, јер он је, не заборавимо, израз интелектуалног одстојања и од људи и од догађаја.

Да ли су Заветине - заиста нов часопис - у коме две ствари већ од првих бројева, стоје на повлашћеном месту - Нова митологија и књижевност истинита? Или је то заблуда уредника и сарадника? Да ли су Заветине мртворођенче, као и толики други савремени часописи? Да ли је досадан? Претенциозан? Да ли је трибина уског групног или породичног књижевног клана? Да ли је још само један у низу локалних, парохијалних кружока? Да ли Заветине имају више пријатеља или непријатеља? Да ли су Заветине полигон за фаворизацију одређене идеологије, популистичких и народњачких тенденција, синкретичких и помешаних вредности, предикаоница за удварање на дуже стазе публици, пут са обележјима трговине и фабриковања? Да ли су Заветине нова трибина уображења, књижевност која нечему другом служи, адвокатска канцеларија "социјалног" у уметности? Да ли Заветине носе заставе, праве литије, позивају на сеоску славу? Да ли Заветине трубе, добосаре, у таламбасе ударају, тресу дахирима, фаворизују памфлет, проповеди, покличе? Да ли су Заветине израз ствари помешаних, без одговарајућег и разумног дозирања, економије, политике, етике, естетике, расизма, прикривене класне борбе,

транзиције, верске акције, националне и етнографске?

Већ од првих бројева Заветине су израз незаинтересоване и личне уметности, које никада и није било много. Па зато Заветине и немају велики круг сарадника, што је сасвим природно. Заветине су се појавиле на крају два миленијума, у времену између два времена, прелазном и неуобличеном, у времену које већ деценијама пати из једног сасвим простог разлога : недостатка синтетичког духа!

XX век представља раздобље помешаних вредности! Заветине немају потребе да телале, да намећу своје манифесте, да денуцирају: оне су дошле из древности, из велике суше, призивајући пљускове, влагу, раст и обнову. Све што треба некоме да ураде, урадиће јавно и готово ритуално, као нагомилани облаци, муње, громови, набујали потоци... Заветине афирмишу древно и обредно, не прецењујући националну уметност XX века, ни Андрића, Џејнсовог, поготову не књижевну уметност настајалу последњих деценија XX века: јер, има ли ту иједног уметничког опуса који стварно може пружити велико уточиште и замак мира?

Друга половина XX века врви од помешаних вредности. Уметност је, у највећем делу света, постала слушкиња у служби неких других "вредности". Заветине полазе од неизбеганих поређења; оне не глорификују никога и ништа. Заветине покушавају да уметност врате самој себи. Књижевна уметност XX века, европска и српска, кад се упореди са носиоцима идеја појединих претходних великих векова, представља само низ фрагмената, парчади, одломака. Заветине не седе ни на једној грани, оне су позајмиле своје симболично име из истоименог српског овреда, из поштовања и ради вечног спомена на велики живот, који једни боје овако или онако, покушавајући да га каналишу тамо или овамо, кога зајажују, наводе на разне воденице. Идеал Заветина су - слободе, универзална библиотека, коју ће моћи свуда да читају и разумеју - од Аљаске до Љига, од далеке Аустралије до Гренланда, од Књажевца, Ртња и Неготина до Рта Добре Наде, од Суматре до Аргентине... Заветинама је тесно од Дрине до Тимока, и још им је тесније тамо где је дошло до потпуне комерцијализације уметности! Оно што представља дворац данашњег духа, из кога се чују гласови панике, страховања, неизвесности, мало је за Заветине. Нови часопис призива хиљадугодишње пљускове, уметност праву и велику, која има моћ све да узме и да при том ништа од свега тога не штрчи. Све се службе морају ропски и потпуно да подреде врховном обреду охрабривања свега тога што је у тражењу и у лутању, отварању извора из којих извире оно што је заиста и свеже и одређено и уобличено.

Заветине ће увек објавити и најпрљавије рубље Бодлерово, Верленово, Овидијево ... јер не заударе пошто је уметнички крупно оваплоћено... Становници пустиње, Сахаре, или сваке друге пустиње, и

тзв. писци великих раздобља суше, нека не шаљу караванским путевима и камилама, бисаге са својим рукописима на адресу Заветина!

Заветине никада неће излазити у тиражима од којих се човеку заврти у главу. Чак и кад би уредник био потомак Рокфелера, не би их никада штампао у тиражу већем од 500 примерака! Јер, ми живимо у раздобљу када су и уметност и публика у паду. Публика је пала на најниже гране, уметност је мала и она свему другом служи. Уметност и књижевност су у служби других а не својих инстиката. Уметност и књижевност су, господо уметници, нешто што је вођено. Воде је на улару, као краву на пијац. Уметности и књижевности не служе ни природа ни човек ни материјал ни тајна. Уметност и књижевност су на служби и у служби: код државе, код једне класе или код једне вере. Уметност и књижевност су, као и политика, делови извесних идеолошких блокова и громада. У такозваним демократијама, уметност и књижевност су у власти трговачких монопола. У тоталитарним друштвеним системима, оне су у служби државне идеологије. Ни на једној ни на другој страни нема основних услова и императива за њен процват: за слободу, неслужење и незаинтересованост. Потпуно слободна уметност и књижевност може постојати само онда када сте свој издавач, у Швајцарској, Србији, или Шведској. Јер уметник и писац који пише по поруџбини издавача стварајући робу за најшири круг потрошача, или онај који ствара према потребама државе, тај, ма где живео на пространој уметничкој географској карти с краја на крај света, азијат је или африканац, плаћеник и номад страшног племена које потпомаже ширење пустиње...

Међу оним добронамерним читаоцима, који су прочитали првих десетак бројева Заветина, било је и неколико оних који су упутили извесне замерке, које нисам у први мах разумео како треба. Један колега, скоро вршњак, сматрао је да су се Заветине сувише захуктале, да греше што не траже новац за штампање од државе и њених надлежних ресора, или од мецена. "Сувише сте навалили на своја плећа; не радите мудро као уредник часописа..." (навео је и име споменутог уредника). Нисам трговац, ни лицемер. "Пружили сте сувише простора непознатима и онима који тек долазе... фаворизујете ваш родни крај и неке обреде; а зашто не посветите мало више пажње урбаној прози и потребама човека 21. века? Испашћете смешни временом, анахрони... Одбићете од себе читаоце и сараднике... публику... Зашто подцењујете публику?" Колега је имао још "много примедби, али то кад се видимо, у четири ока".

Да ли су то замерке или предрасуде човека о коме је реч? Он никада није основао ни уређивао неки часопис. Иако је аутор једне врло занимљиве књиге, он је ипак дете једне бивше епохе, која се ужилила као пиревина. Уметничку активност је потисла сасвим у позадину -

публика, склона порнографији, аутомобилизму, спорту, кинематографији, кафани, политичарењу. Свет је нашао своју уметност, с краја на крај света, у нечему што је, најстрожије гледано, пад. Ако публика налази своје највише духовно задовољство у паду, зашто јој угађати? Потпуна уметност и књижевност и један одличан књижевни часопис, кроз који се она оглашава, траже више, друкчији развој ствари. Да би све то било могуће, потребно је независности, слободе мисли, незаинтересованости, недоктринарства.

Саслушао сам замерке и савете о "побољшању" Заветина; суочио се са туђим заблудама; које проистичу из помешаних вредности. Савладао сам се и нисам плануо. Праве критичке замерке су добронамерне, и човек, ако је разуман, треба да их прихвати. Читаоци Заветина могу да их изнесу на страницама овог часописа, ако су написане сажето и јасно и умесно. Слобода мисли и слободне мисли потребне су Заветинама, као и земљи опустошеној сушом обилни пљускови. Међутим, колега који је критиковао првих десетак бројева Заветина, тобоже добронамерно, био је заробљеник неке своје концепције и свога начина издавања часописа. Из уобичајене љубазности, нисам прекинуо тај дуги телефонски разговор. Бесмислено је водити такве разговоре; губи се време. Пре свега, колега није детаљно прочитао часопис у целини. Формлане графичке замерке се могу отклонити; концепција не може. Он, ипак, није прочитао детаљно све прилоге. Када сам га упитао које прилоге није требало штампати, почео је да хвали неке моје прилоге, додавши : "Ви као уредник, не треба да објављујете ваше прилоге у часопису; то јест треба повремено, да дозирате. Јер ће сви помислити да немате више где другде да објављујете..."

Све примедбе и замерке убудуће, уредник неће прихватити ако нису изложене писмено, написане. Све примедбе и тобожње замерке из којих се осећа предикаоница и кандило са које се проповеда и из којих се диже тамњан тезе, биће враћене на адресу пошиљаоца.

Заветине нису на служби и у служби. Када их је уредник покретао имао је визију тридесетак бројева. Ово је прва година излажења Заветина; овим двобројем заокружује се једно ново једногодишње искуство. Надамо се да су отворена врата великом животу који није обојен овако и онако, који нико не може каналисати тамо или овамо, нити зајазивати, нити наводити воду на разне или само своју воденицу. То је нешто што вреди подржати.

Прави завичај Заветина није само поднебље Србије, већ мала област слободне, незаинтересоване личне уметности.

Могле би да послуже једнога дана великој уметности: "кад је уметност велика, и кад је у цвету, њој све служи: природа, човек, материјал, својинство".

Појава новог часописа је више разлог за радовање, него за шегу

и смех. Да ли су Заветине смешне као грбавац међу правима и здравима? Или као Дон Кихот међу морално грбавима у својој средини? Не и да; Заветине су, вероватно, деловале смешно као старомодно одело међу модерним костимима, као лансирање још неусвојеног међу актуелним. Међутим, међу читаоцима Заветина, има и оних других, који су их заиста прочитали од корица до корица, и који су у тренутку читања осећали, или саосећали са значајем појаве новог часописа и његове мисије, улоге, њима ништа није смешно. Осећање искључије смех...

(Овај текст је објављен на крају часописа "ЗАВЕТИНЕ *Plus ultra*", 14 - 16/ 2001, стр. 98 - 102. Публикован је, касније, и на Вебу ЗАВЕТИНА, www.zavetine.com/ univerzalna biblioteka. Написан је, као нека врста осврта, на прву годину излажења часописа "ЗАВЕТИНЕ *Plus ultra*", који сам покренуо почетком 2000. године. Био сам незадовољан књижевним часописима у Београду и Србији, па и "Савремеником", у коме сам скоро десетак година објављивао понајвише књижевну критику, есеје, тумачења. Ево, понеких од тих радова: ДЕСТРУКТИВНА ЦРТА НЕЗАВИСНЕ СЛОВЕНСКЕ ПРОЗЕ. Неколико неопходних објашњења, САВРЕМЕНИК плус, бр. 1 / 1992, стр. 57 - 67; Бездушност, наред и историја, 4/5 (5/6), 1993, стр. 62 - 69; Извештај о пећини, 18 - 20 / 1994, стр. 3 - 11(Не)себичан музеј, 21 - 22/ 1994, стр. 8 - 21; О синови риђе иловаче... 26 - 27 / 1995, стр. 39 - 49; Речник Архива у оснивању, 30 - 32 / 1995, стр. 108 - 121; Мајмуни долазе..., 33 - 34 / 1995, стр. 76 - 84; Трагом живе традиције, 38 - 40 / 1996, стр. 137 - 140; Без илузија, исти број, стр. 145 - 147; Како је издаја стигла у Русију, бр. 35 - 37 / 1996, стр. 118 - 126; Стремећи истини, оној потпуној, бр. 44 - 45 / 1997, стр. 75 - 78. Добици губитника, исти број часописа, стр. 90 - 92; Одјек једне трагедије, 47 - 49 / 1997, стр. 111 - 113; Десет Андрићевих есеја, исти број, стр. 115 - 117; Тема: изгнанство, исти број, стр. 119 - 121; Стварност шесте ноћи, исти број, стр. 124 - 126; "Милић луди - ко је то? 1976.", исти број, стр. 132 - 137; Два значајна издања Михајло Ал. Поповић Са вером у Бога, Југословенска кинотека, Београд, 1991, Едиција Српски филм 001; Александар Петровић: Скупљачи перја, Прометеј - Југословенска кинотека, Н. Сад - Београд, 1993), бр. 50 - 52 / 1997, стр. 117 - 120; У спомен на палму у оазу Терер, бр. 58 - 59 / 1998, стр. 40 - 42; Анђео ћутања, исти број, стр. 63 - 78; Лига слободне љубави, САВРЕМЕНИК плус, 60 - 62 / 1998, стр. 99 - 104; ... итд.

Последњи текст сам објавио у "Савременику" у оквиру тематског броја "Нове стваралачке праксе 2001/2002" (бр. 95/ 2001 - 96 / 2002)... Да ли је он те текстове наручивао, или сам му их ја нудио? Да ли је за било који од тих обимних текстова исплатио хонорар? - Није.

Покренуо сам свој часопис, о свом руву и круву, и престао да шаљем текстове уреднику С. Игњатовићу. То је чињеница. После "Заветина", покренуо сам још неколико часописа: "Дрво живота", "Уметност махагоија" и "Трећу Србију"...

V

УСРЕДСРЕЂЕЊЕ

Мирослав Лукић

"Пишљају се људи најчешће: Ко ће најпослетику победити?
 Не треба то да пишу наше генерације, које су победе виделе,
 живе, и цениле. Из добро усредсређених интелекција треба се
 пишљати: Ко ће остати, остати са ством и држањем свога бића?
 Остаје најбољи. Духовно и морално најбољи. И међу великима и
 малима они који су најбољи. Чиме ће све велики одолевати и
 стојати, то је њихова ствар. Наша је брига : мали народ.
 Усамљени смо много. И потребније нам је од свих организација
 усредсређење, одсуство расејаности и заборавности. Треба да смо
 као онај безброј зрака што је у жижи само једна тачка; треба да
 смо интелективна свест. То нам је жижа и концентрација. На чему
 другом бисмо се и могли усредсређивати? Злата немамо; велике
 индустрије за конкуренцију немамо; мистицизма и оисене величине
 немамо. Остаје нам концентрација духа и њамети, и дисциплина
 морала. (...) Имамо да се усредсредимо у бићу, језику, моралу и
 Богу. Јер то су ствари са којима се остаје после радова, победа и
 пораза. Последњу равношежу успоставља Бог, последње од расе што
 свест чува, то је њена религија и њен морал... - Исидора
 Секулић: ИЗРАВНАЊА, Гутенбергова Галаксија, Београд, 2000,
 107 стр.; есеј Усредсређујмо се, стр. 59 - 60. (Приредио и поговор
 написао Јован Пејчић)

Блок разуме важност религије и значај мистике. Поезија је
 повезана нераскидивим везама са религијом и мистиком. Винавер
 бриљантно дефинише из чега се поезија састоји, он зна њене тајне, иако
 не све : " Поезија се састоји и од слика, и од ире речи, и од
 музичког дрхтања и од што језа позођене или наслуђене
 њодударности са неким њоком, неким ритмом, неким њадом,
 неким њежњом изражене кастирофе која је, самим њим што је у
 једном њренућку ухваћен један њен блесак, један њен сев очију,
 дочарана, дослуђена и довршена..."

Песници између два светска рата уложили су много напора,
 тешког понирања, и достигали су неблагодарне екстазе. Међутим, дуги
 низ година, после Другог светског рата, они су - маргинализовани.

Да ли су у српској култури 20. века писци у најширем смислу
 речи били довољно мудри и довољно снажни у раздобљима
 смењивања времена?

Одговор је одречан, а зашто ? - То треба показати.

Није сјајно за српску културу и књижевност 20. века што и о најзначајнијим њеним песницима не постоје монографске студије, нема их довољно, или су писане на начин неподстицајан...

Винавер зна да се у српској књижевности, ма колико то некоме зазвучало прегрубо, избегао умни и духовни напор. *"Избегли смо мистично искуство. Избегли смо песнички лавиринт. Наши најбољи људи избегли су најор духовни и не дадоше акцените дубоке ни шокове пошвесне..."*

Мало је текстова о односу религије и мистике у српској књижевности XX века. Код Руса, рецимо, Александар Блок, на самом почетку XX века, у дневницима и бележницама о томе размишља; записује. Блок зна за главну ствар, он је близак стварности своје рођене песме, њене присне суштине, њене стварне развојне грознице...

SANTAMARIA DELLA SALUTE је изванредна песма, колико модерна, толико и древна, диван пример спиритуализације : између њених редова је читав један свет. Кроз читав 20. век - није надмашена!

Примећено је већ да је 20. век покушао да изнађе некакву средњу вредност за Лазу Костића; није праведно валоризован; ако је и било покушаја, упропашћени су. Нема коначног историјског суда о Костићу : наше је уверење да ће се Костићева вредност у српској култури будућности повећавати са продором уметности будућности, коју ми радо називамо као и неки други аутори на крају 20. века : **богочовечански реализам**. Позитивизам друге половине 20. века у српској књижевности и култури, у ствари, потиснуо је праве вредности, или их свео, на неку своју "меру". Због тога није наодмет још једном поразмислити о **целини, лицу и наличју српске културе и поезије 20. века...**

Дакле, као човек који је имао дубоку свест о уметности, о њеној суштини, Костић је модернији и напреднији уметник од многих који су дошли и наметнули се готово пола века после његове смрти. Следбеници идеја С. Марковића и представници богоборчких тенденција нису се прославили стварањем велике уметности. Унели су у српску културу и поезију 20. века - нешто *шио нема везе са хармонијом и љавом сушћином кулћа*.

1

О томе сам написао књигу, још пре неколико година.

Написао сам је и обелоданио о свом трошку. Постоји текст који сам написао (или тачније речено :обличео) негде у време, када је требало штампати нови роман РЕЧНИК ПРОТОТИПА, треће издање антологије НЕСЕБИЧАН МУЗЕЈ и књигу есеја РЕЛИГИЈА ПОЕЗИЈЕ. Негде је било запело, као и обично, не у мени - изван мене. Трбало је попустити, повући се, или барем застати, ја то нисам могао. Доживљавао сам као фатум, као

пораз, као подмукли ударац из заседе. Као прст Судбине. А то није било то. То је било нешто друго. Нешто тривијално.

Па ипак је било мучно, као nelaгодна помисао да сам се усудио да издајем своја **Дела - 35 књига**, без минималне финансијске потпоре.. То је био преголем залагај, готово немогуће, лудост, и ја сам се на то усудио. Поседовао сам 1 / 4 тиража другог допуњеног издања антологије **НЕСЕБИЧАН МУЗЕЈ**, и понудио сам то неким средњим и основним школама, као и матичним библиотекама Србије у пола цене. Мало је, то јест неколико процената прихватило понуду. То је била застрашујућа ствар, ситуација. У исто време расписан је јавни конкурс Града Београда за откуп књига, на коме нисам ни помишљао да учествујем, поучен лошим искуством (минулих година). Баш тих дана када се завршавао конкурс за откуп књига, пропала је припрема **РЕЧНИКА ПРОТОТИПА** (квар компјутера). Имао сам утисак да се све уротило против мене, мада није било тако. Људи на које сам био упућен, они, дакле, за које сам сматрао да су ми блиски и да знају шта радим, као да су пропали у земљу. Не код једног приметно сам, што ми је раније некако измицало, страшне *симбијоме скривене сујетне. Зашићо би ми йомоћли? Не један међу њима је сањао да уради и заокружи оно ишићо сам ја већ учинио, йа зашићо би ми йомоћли?* Дакле, ја сам опасно и незадрживо подривао њихову сујету, читаво њихово постојање.... Пријатељства су прожета лицемерјем; често линеране једначине са две и више непознатих. Избегавао сам да решавам те једначине, да се бавим математиком, што је било грешка...

2

Костић је, знамо, тумачио смисао хармоније, као "жљеб" у коме се разоткрива посебан укрштај супротности : начело жљеба, писао је Костић, начело је крста, и то је тачка у којој се хармонија сасвим поклапа са симетријом. У основи све лепоте скрива се само један закон; овим се никако не пориче индивидуалитет симетрији, хармонији...

3

Стварне проблеме српске књижевности уочио је Винавер уочи Другог светског рата, увиђајући " недостатак религиозног искуства, избегавање мистичног искуства, неостварење дужности и циљева старијих књижевних генерација." - Потребно је , како пише Винавер, " да се извесне сйвари не йреживе само лично и у уском крућу нећо да се йромейћну и кроз ойћйоре, заносе, неодређена и неочекивана осећања разних књижевних слојева. И йошћћо йћаквих ойћйора нисмо имали, сйвари су књижевне ийћак чувале нешћћо йорко и недоследно у себи. Поред йћоћа нисмо израдили йћрадиције и форме које су могле йосйћћайћи и осйћварийћи се да су нешћћо масе биле йозване на сарадћу. Те форме йојединцима нису биле йоћйребне; йојединци су ойћишли даље, али, осйћавиши

недограђене и недоречене, оне су лишиле и ствараоце чврстој ослонца у безобличју утисака. Нама је свежа недостигаје у живом њисаном стилиу религиозне традиције. Појединци су отишли даље од маса и нису, ради маса, морали да стварају религиозне књижевне њокушаје, везујући их за давнашњи њоредак са којим је њребало освештајти нераскидљиву везу. Ко има у њовору, у мисли, у отиштењу њу изразну традицију, њему она олакшава и омогућава јасности унутрашњеј живој, који се не отишњује њоме, али у борби или у сагласности са њом долази до нових њроникнућа, до њрецизности, до даљеј одређеној озарења. Чак и за духове дубоко нерелигиозне ња је традиција неотходно њотребна. Баш доследним скептицима њотребно је да се **позову на неумитан фанатизам, да би га проклели...**"

Колико у српској књижевности прве половине XX века, па добрим делом и друге, има готових дефинитивних песничких израза, "који би били коначна сведочанства", потребна српским песницима првих година трећег миленијума, да би се могли не само њима успротивити, или са њима порвати него и да би се снашли и у роју и у тишми других чувстава, да би им се могли не само одупрети него и ограничити, овичити и извијугати?

4

Исидора Секулић у "Српском гласу" (25. IV 1940) препоручује будућима: *концентрацију духа и њамети, и дисциплину морала.*

Колико тога и има, четрдесетих, педесетих, шездесетих, седамдесетих, осамдесетих година минулог века? И шездесетак и нешто година доцније - у друштвеном и јавном животу, у текућој литератури?

Мало. Премало.

Шта може видети човек који баца дуге погледе уназад?

Џрњански је српске офицере - победнике, ослободиоце, приказивао као "психотичаре." "Неодољиво се намеће утисак да је овакво њриказивање српских офицера у њријоветикама "Велики дан" и "Рај" - као њсихотичара, чудака и њијанаца - код Џрњанској било њрограмирано", Недељко Јешић: "Млади Џрњански" (Београд, Народна књига, 2004, 298 стр.; стр. 90, поглавље "Џрњански без официрског мундира".) Јешићу се чини да је на овакво њриказивање офицера - победника могла утицати и "Џрњанскова склоност да у свом књижевном наступу буде пркосан и провокативан до дрскости". Јешић наводи један још драстичнији пример "у "Великом дану", "где се у њису хаоса и безвлашћа у данима њред долазак српске војске њомиње и један "ноћни суд заклољен краљевом сликом".

“Провокација се огледала у томе што није речено на кој се краља мисли, како пише Јешић. Но, у **Сабраним делима 1930**. Џрњански је, *претходно* авламо невољно, реч краљевом заменио Франц Јозефовом; а у Сабраним делима из 1966 уклонио је *ту исправку*” (Јешић, стр. 91).

На тој малој ствари се огледа Џрњансков став према - истини.

Сада ми падају на памет редови којима се С. И. хвали да га је у књижевни живот “иницирао” Џрњански. (“Није ли ми се, уосталом, згодило да ме, заједно с неколико колега, једне већ давне године Милош Џрњански у београдском Дому омладине симболично уведе, *иницира* у књижевни живот, представљајући нас публици као нову књижевну генерацију? У публици је, међутим, био и писац који је ту врсту представљања и увођења дотад доживљавао као властиту привилегију.”)

На овим редовима (у загради) читава се и став према истини мога несуденог опонента. (На делимичним истинама су сазидане многе књижевне каријере. На делимичним истинама се магистрало, докторало, обилазило око кугле земаљске о народном трошку...)

5

Међутим, с временом ће почети да се појављују књиге, чијим састављачима ће идеал бити - тежња према потпунијим истинама, о овоме или о ономе. Библиотека “Изазов” “Народне књиге” (уредник Г. Теших), објавила је књигу *Недељка Јешића (1930)*¹ “Млади Џрњански”, “друкчију од многих досад написаних књига о Џрњанском и његовом књижевном делу”, у којој аутор не доказује “колико је Џрњански у свему што је писао био нов у свом времену, и колико је велик уметник у сваком свом делу и за сва времена” (стр. 5). Ова књига је драгоцен, не само за оне који се “службено” “баве” Џрњанским, него и за најшире читалачке кругове, јер сви текстови који се налазе између њених корица, писани у једном дугом временском распону, “*настоје да открију нешто што се у вези са животоном или делом Џрњанског заборавило; да укажу на оно што се досад превиђало; да обелодане оно што је случајно или намерно изостављено и прескакано; да коришћу оно што је једанпут погрешно написано па се пошто механички преписивало у недољед; па и да разјасне оно што досад нико није разјашњавао*”.

¹ (Јешић је дипломирао на Филолошком факултету у Београду 1954, а 1961. године завршио је последипломске студије са темом “Критичка литература о делу Милоша Џрњанског”. Дobar део свога радног века провео је у Информативној редакцији Радио Београда и у Образовном програму Телевизије Београд...)

Било би дивно да оваквих књига има и о другим нашим песницима и књижевницима.

6

Или, погледајте овај пример.

“Политика” (XX/ 5643), 9. I 1924, стр. 3 - 4, објављује чланак књижевника и новинара Милоша Црњанског “Утицаји мађарске културе”, који започиње овако: “У божићном броју мађарског журнала за Војводину, објављен је куриозан чланак “Мађарски утицаји у српској књижевности”. / Један есејиста из Суботице, можда и добронамерно, шаши у њему, са висине, српску књижевност по раменима, налазећи у њом могућност “да се одмери пресудан утицај мађарске културе, јер - наставља - мађарској публици је мање познато, али југословенској оштре је познато, да се ни романтичарско-класична, ни модерна српска књижевност није стварала у слободној Србији коју називају југословенским Пијемонтом, него у Војводини, која је припадала Мађарској”. Затим долази похвала војвођанским књижевницима, а они су, по том чланку одушевљени ђаци мађарске културе и све и сва у данашњој и прошлој српској књижевности. / Без доказа, са једним уседеличким начином, значај наше романтике дволчан је и претеран, све само за то да би се Змај, Костић и Јакшић представили као творци нове српске књижевности и - мађарски ђаци...” итд.

“Сам чланак могао би рођи сасвим незајажен, - вели при крају Црњански - да није одвраћан и сувише видан са својом јокондиреношћу, пречанском уседелошћу и јакошћу. Г. Манојловић, из можда личних разлога, чини врло злу услугу нашој најновијој књижевности, јомажући да се о њој, као у прошлости, стварају овако наказне теорије, које су баи у нашој Војводини, класичној земљи “мађарске културе” ојасни расадници заблуда. (...) / Стављати нашу модерну књижевност, са толико Далмације, Старе Србије и Париза у себи, данас, под окриље “мађарског” значи или бити лично немогућ и незадовољан у њој, или бити скандалозан у свом барокном пречанизму”.

“Трибуна” (XXI/ 43, 24. II 1924, стр. 2 - 3) - а не “Политика” - објављује “ПИСМО Г. МИЛОШУ ЦРЊАНСКОМ КЊИЖЕВНИКУ И НОВИНАРУ” Тодора Манојловића.²

² “Господине Црњански, (.....) Занимљиво је одмах да ви, расправљајући толико подробно о тој ситуацији (г. др. Јосифа Бергала о “Мађарским утицајима у српској књижевности”, публиковану у божићном броју суботичког дневника “Вацмедеј Нарло” - М. Л.), нисте ипак, нашли за вредно да именујете

нији њеној йисца, нији листи у коме је изишла већ сите, са очийом иронијом, сйомињали само некој “сйейиу из Субойице” и “неки мађарски журнал за Војводину” ја радо верујем да сите ви йо учинили само из йрезрета йрема йом йисцу и йрема йим новинама, а никако у намери да бисте йако, ваљда, йехнички ойежали чийаоуима йоређење ваших йврђења и чийаиа из йе сйудје са ауиенйичним йексйом сйе; йако, смайрам да је йа ваша омашка за жаљење, йошйо су се у вашој рейродукцији чланка ї. Берталана, сйварно (иако, као йшо већ рекох, без сумње ненамерно), йойкрале извесне нейачносйи и їреике које у инйересу сйине ваља сйравийи...”

Предлажемо евентуалном читаоцу ове књиге да одговор Т. Манојловића пажљиво прочита до краја, у књ. Г. Тешића “ЗЛИ ВОЛШЕБНИЦИ. Полемике и йамфлейи”, књига 1 (Слово љубве, Београдска књига, Матица српска, 1983), стр. 375 - 380. Због унапред задатог обима наше књиге, ми ћемо се задовољити само деловима из Манојловићеве “сйравке”. Манојловић показује да је Црњански погрешно схватио и основни тон и тенденцију Берталанове студије. Да је Црњански превидео “да г. Берталан не говори само о мађарским утицајима код нас, већ помало, и о нашим утицајима или барем познавању наше књижевности код Мађара”, итд. Манојловић открива смисао Црњанскове срџбе када говори о пречанским књижевницима; открива Црњанскове тенденциозне заблуде... Тодор Манојловић не ципдлачи него ствар истерује до краја. “Туш, бенѓалска вайра, арија йроклейсйива. - Ви сйе у арији - у којој су они ваши йоре означени сйийейи йош чийи и јачи, а ваша веза са мађарским йексйом йош ређа и слабија - извели са извесном вешйином, али, на жалосйи, без икакве и йоврине, а камо ли дубље убедљивосйи”, пише Манојловић, бранећи се од неосноване оптужбе да је постао скандал - мајстор. “Йер - одаћу вам велику йајну - йамфлейи йош није крийица и уметйи сйовайи йош не значи и уметйи крийиковайи; иначе, ко све не би био йош код нас “крийичар”!” - Тако се Манојловић брани од Црњанскових “критичарских насртаја”.

“Подразумевања, йрећуйна нађовешйавања, домийивања, инсинуације, да не бих рекао извесне досйављачке йтенденције йрају, уойише, велику улођу у йом најйиканйијем делу ваше йолемике йрошйиву мене”. - “За жаљење је, свакако, йшо се ви нисйе йрейходно боље информисали о йим йийањима и йако блађовремено и без своје сйейе сазнали, колико је, на йимер, йо смешно, да не бих рекао “йройескно” или “барокно”, када један бивши аустйријски офицйр оийујује једној бившеј срйској добровољца збођ “йречанско - мацарских” йеза и йтенденција...” - “Ваше је “србијансйиво”, међуишм, у оно ойасно доба најйокорније - *gehorsamst* - дремало сйод ваше аустйријске униформе - йамо далеко, у Галицији и у Венецији - да би се разбудило, разбукйало йек сада, иза бедема “Полиийе”...” - “... налазим да би, йосле свеђа йођа, йриличило, било укусније да и данас будете мало мање бучни, мало скромнији у свом йаийройиизму и нарочийо, да не насрћете йако йломазно на људе који су у доба ойише невоље умели йомало и да се уздићну изнад оне искључиве брије за сойсйвени живой и сойсйвени комодийей...” - “Једно корисно наравоученије можете, йако, да йовучете за себе из целе йе немиле афере, наиме: да су шерейлуци, инйрије, йровокације и йамфлейи само веома йроблематйична, веома варљива средсйива књижевној (или и йолийичкој и, у ойише, друшйивеној) усйеха и да је једини сйурни йуш ка йризнању и ауиорийейу, а и - йшо изгледа да је за вас најйрече - йрјумфу над ривалима : солидан, озбиљан, сйваралачки рад и - **лојалност** йрема йријашељу и нейријашељу, йа чак и йрема - колеђи...” - О томе је Црњанског уверавао “најнастојније” Тодор Манојловић, књижевник.

УМЕСТО ЕПИЛОГА

Белешке из фебруара 2006. или Поглед са Нерезина

“...Прошлости је прошла и зајмо не постоји: садашњости је зајрека за организовану будућности; будућности је све што служи организацији најјаче силе у друштву. Све друже је зајрека. Боже неопребан, човек може све. Човек према томе може створити, без ичије помоћи, срећу и благодане и своје и осталих људи ако се пре свега ослободи своје прошлости...”

На тој зрубо назовештеној - не идејној него психолошкој - раскрсници престаје београдски човек и настаје човек нове београдске оријентације: човек амбициран од домовине и њених етичких веза, слободан од предрасуда раздобља 1804 - 1918, човек који је сам са својим егоизмом на свету и који се у првом страху од самог себе, од своје социјалне хладноће и спремношћу на све, хваћа пре економске механичке идеје која му даје довољно разлога за његов нови слободни став.

То је можда највеће и најтеже раскршће београдског човека, ту се он одваја не само од својих родитеља него и од својих мртвих; остаје сам са другим својим Ја. Ту почиње борба београдског човека са својим антићодом. На том унутрашњем сукобу почиње права модерна цивилна драма агоничног београдског човека, његов роман, његова нова криза и њућу у преобрајај или у катасстрофу.”¹

На најтежем раскршћу београдског човека, догодило се одвајање - од традиције, од родитеља и од мртвих. Такозвани човек нове небоградске животице оријентације има свој роман, митологију, еп, и економију. Своју донкихотовску философију: Измишљотину, која

---

¹ Владимир Велмар - Јанковић: Поглед с Калемегдана: оглед о београдском човеку, Библиотека града Београда, 1992, 174 стр.; стр. 154. - Владимир Велмар - Јанковић објавио је ову студију при крају своје литерарне каријере, 1938. Годину дана пре тога, Румун Е. Сиоран стиже у Париз, где живи до смрти. И Јанковић стиже у Европу, при крају Другог светског рата, да у њој заврши трагично, крајем седамдесетих, као Професор V. J. Wukmir. Сиоран овако оцртава Балкан: “Осврнути се на Балкан; у свакој прилици ћете чути: судбина, судбина... Под тим народи, одвећ близу својим поцима, камуфлирају своје неоперативне туге. То је дискреција њених људи”, Сиоран: СИЛОГИЗМИ ГОРЧИНЕ, Рад, Београд, 1998, 127 стр.; стр. 51, Поглавље “Запад”.

“Дон Кихот представља младост једне цивилизације: он је измишљао догађаје; ми не знамо како да измакнемо онима који нас иритирају”, Сиоран, исто дело, стр. 49. Достојевски, нешто слично вели: “...О, велика је то књижа и она не личи на ове које се данас пишу (“Дон Кихот” - напомена М. Л.). Такве књиже човечанство добија тек по једну у стоотину година. И такава дубока зајањања о човечкој природи у овој књизи ћете моћи да најтеже на свакој њеној страни.

се измишљотинама брани.²

Достојевски, као тумач, критичар, нашао је праве речи за Сервантесов таленат: У “Дон Кихоту” је, вели Достојевски, Сервантес “велики песник и зналац људског срца додирнуо једну од најтајанственијих страна људског духа”², то да се лаж лажју спасава!³

Погледајте, рецимо то, да се Санчо Панса, оличење здравог разума, презвености и сигурности, тај израз златне средине - сигурности са најнајпознатијим човеком на свету, он баш а не неко дружи! За све време он га лаже, он га магарчи као дете и у исто време верује у његову изузетну памет, очаран је његовом срцу, верује у све најнеобичније сањарије овога вишеза и ни у једном моменту не сумња да ће му он, најзад, понудити ово остато мира за којим он чезне. Било би јако пожељно да се овим великим делом светске литературе уједно знајуће наша млађа генерација. Ја не знам шта се сада у гимназијама учи из књижевности, али верујем да би познавање ове највеће и најбољашње књиге какву до сада нису људски није створио, ошлеменио младу душу и обогаћено би је новим мислима, што би је надало да размисли о крућим стварима, што јој не би дозволило да се клања вечном и злујом идољу осредности, уображеном самозадовољству и баналној промућурности. Ову најбољашњу књигу би човек могао да понесе са собом и на ствари суд Божји. Ту је казана најдубља и судбоносна стајна човека и човечанства - што је у њој саопштено. Он ће показати како највећа људска лепота, најсавршенија чистота и чедност, срдачност, незлобивост и одважност и коначно и ум - како све то пројаша (и на жалост, веома често) узалуд, неискористићено од људи, како се све то чак претвара у предмети подмеха и што само због тога што је списку ових најлепшашњих дарова којим је често човек награђен, недостигао само још један: гениј који би ујављао свим овим бољаштвима и свом том силом, који би све то усмерио на прави а не на онај измишљени и наопаки пут, на њих стварној служења људима...” - Ф. М. Достојевски: Лаж се лажју спасава, в. у књ. ДНЕВНИК ПИСЦА 1877 - 1881, Партизанска књига, Београд, 1982, 532 стр.; стр. 297 - 298.

² Достојевски, нав. дело, стр. 296

³ “...Човек фантазије је одједном осетио жеђ за реализмом! Нега не збуњује то што постоје те војске чудовишта. Он у то не сумња, јер како би то велики и славни вишезови могли да покажу ону неизмерну храброст ако не би било и таквих искушења, тих моћних завидљиваца и њихових чаробњака? Идеал овог Лујајућега вишеза је до те мере леп, велик и корисан, он је до те мере обузео срце Дон Кихота да је било немогуће одрећи се свега тога; то би било исто што и издаја идеала, неверство према Дуљинеји и према човечанству. (Када се одрекао од тог идеала, када се излечио од своје суманутости и када се опаметио након повраћка с дугогодишњег савременовања када је био побеђен од стране разборитог берберина Караска, тог негатора и критичара, он је истога часа умро: тихо, смешеш се тужно, он је тешио улаканог Санчу и волео је читав свет снагом своје велике љубави поштујући да више нема шта да изражи на овом свету.) Да, нега је поразила та неоспорна и математички прецизна околност да је ипак немогуће, ма колико један вишез био снажан и ма колико махао својим мачем, за један дан убити армије од стотину хиљада људи и то тако да буду побједени сви до последњег. Међутим, у оним истинитим књигама што је написано. Према томе, била је записана лаж. А када је једном изречена и тако лаж онда је све остало лаж. Како се онда може сачинити истина? И ево он, да би спасао истину смисла друћу лаж, два и три пута фантастичнију од прве, збуљу и бесмисленију лаж. Он

Лаж увек прва крене и превари лаковерне, вели наш народ. Лаж је бржа од истине. Лажи се хране йолуисийинама. Ова књига написана је да се Истина подупре.⁴

Чинило ми се да би могли бити солидна основа за почетак једне друге књиге - о природи **два погледа**.

Једном погледу - одозго - из птичије перспективе.

И другом - одоздо - из жабље перспективе.

Једном - оном с висина - с висине брегова - са Нерезина (може и Калемегдана).

И другом - из мутних бара и ритова изнад којих се дижу клубуци густе магле...

Природном амбијенту мутивода. И манипуланата.⁵

замишља ситиине хиљада некаквих зачараних бића са телима гмизаваца које би оштар мач могао без смејње да сече. Реализам је иш, истина је спасена, и први иуи се у онај сан може веровати без сумњи, па ипак, иш је могуће само захваљујући дружој, далеко већој и бесмисленијој измишљотини, само због ишја да би се сјсао реализам оне прве измишљотине. / Зайијајше се и сами: није ли се и вама у живоиш и иш ситиинама иуија догађало ово ишо? Заволели сше, решимо, неки свој сан, неку идеју, неки свој закључак, неко уверење, или једносшавно неку чињеницу која вас је изненадила и оисела. Ви ишежише ишом свом објектиш љубави свом снашом ваше душе. Истиина, ви сше обузети, ваше је срце савладано али ако у ишом објектиш ваше љубави иосишоји неишш лажно, неишш нестварно, неишш ишш је шшоме додала и ишш је увећала сама ваша сшрасш, и ваша осећања шш прве љубави - и ишш само због ишја да би сше сшворили новој идола коме бисше се йоклонили - онда ви ишш йошјајно осећаше у себи; вас обузима сумња, ваш ум и вашу душу захваиша немир који вам не даје да сшокојно живише са ишш вама ишшо драгим сном. И сећаше ли се чиме сше се макар онако у себи ишшили? Зар нисше и ви смисшљали нови сан, нову лаж може бишш и грубш и већу од оне прве, али јој сше се иредавали с йоверешем, јер она је била решешье свих ваших недишмица и сумњи? " - Достојевски, нав. дело, стр. 298 - 299.

⁴ Лако је човека заробити, ако му заробиш душу, вели наш народ. Лако је кукољу у жишш, ишшко је жишш у кукољу. Лако је грешити оном који ни у шта не верује, а још лакше оном који вером преврше. Лако је погрешити, тешко је погрешке ослободити. Ова књига закључује се поглављем о потреби *усредсређивања*. Сада се зна бољка српске књижевности. Лакше се помаже оболелом, кад се познаје болест којом је нападнут! Ипак, размишљао сам да ли да објавим ову и овакву књигу, као књигу, или само њену часописну верзију, као неку *вршш ошомене*. Готово годину дана сам био заузет другим књижевним и уредничким обавезама, што је утицало да чекам и сачекам - шта ће учинити изазивач и изругивач. Није губио време, дакако, објавио је „**Ниже и наниже**”, и тамо претруковао „*Др. Смр...*”, критику писану из жабље перспективе.

⁵ Мутивода немају мисшју. Све је то направио, понављам, онај Нушићев „**државни во**”, сав тај књижевни шк(арт). Наметни „држави во” наметнуо је докторе и магистре *Bircuzuse terevencinse cepidlacisimuse*, - тај тип се *раскринкава* овде, **начелно**, и **донекле**, што је неизбежно, с обзиром на ишш ишш је све сшрман да йочини ишјајно и јавно, у српском друшшшву и српској кулштури... и лишшераштури, и на оно ишшш је већ йочинио... Јуришајући на слаба вршш...

Лаж иуџа лаж не може даџи истину. У српској књижевној критици мало је било личности које су се усуђивале да заузму - како би то рекао - Владимир Велмар-Јанковић - "калемеџдански џоложај".⁶

За то можемо наћи потврде на више места, па и у књигама наших опонената.⁷ А то је зато што је занимање књижевног критичара доведено до айсурда.⁸

---

⁶ "Калемеџдански џоложај џражи јакоџ човека, изнуџира јединствено изџрађеноџ и џо за сваки џренуџи историје, за сваку задаћу; џредаха џу нема. Јак човек је џре свеџа онај који сигурно зна џџа има да брани, који сигурно брани оно џџо има да брани, и који своју одбрану заснива на соџственој моралној снази..." Већ наведено Јанковићево дело, стр. 155

⁷ "...Занимање" џџв књижевноџ критичара - како је време код нас џоказало - у склопу свеколике књижевне бранише, колико џод да било заоденуџо џовременим јавним уважавањем, не само џџо је најризичније, неџо је и џонајвише марџинализовано. (.....) / На џџџање заџџо је џо џако како јесте моџло би се даџи више одџвора. Овде ћу џонудиџи свеџа један, и џо из оне "сџољне сфере". / Књижевни критичар је код нас, доскора, био схваџан џре свеџа као особена варијанџа хоџо дуџлекса. С једне сџране је био замишљан као "химноџојаџ", а с друџе као бесџошџедни "секач". Уз све џо џребало је да буде и веџџи џриџодничар, коџеморалџивисџа вазда џри руџи, онај који се, куџнувши о чаџу, сџремено џозива на врхунаравне вредноџти, али уме да срочи и вирџуозну здравицу. То је била раван на коју је сџузнуо џреџаџџи, дуџо џоџхрањивани, скерлићевски идеал. Али критичар је, уз све џо, ваљало да буде и нека врџџа књижевноџ "џолиџичара" и "идеолоџа". / Поџџом се, џак, џојавио нови "модел". Критичар је џоџџао човек од знања, вџчан анализи, џџеориџски обавешџен (но често и склон различџџим џренуџџним аналџџџичким и џџеориџским "модама"). Писаџи критику - џоџџало је џоџоо џџо изискује неџџо више од лейџреке веџџџине.(.....) / Тренуџџно су, џак, "моделџи" критичара џобркани, али манифестџације и обреди књижевноџ и кулџтурноџ живоџа, без обзира на џо, и даље имају у својој схеџи оџворена месџа за недоџходне "џрвосеџџџенике". И џако, и даље, идеџо и учесџџујеџо у "лиџџурџиџи". / Књижевну критику сам, међуџџим, вазда доживљавео само као један сеџменџи власџџџџоџ рада. Од џочетџка сам се најросџџо осећао џисџем, или желео да будем само и уџраво џо..."

"... Но није свакоџе дано да усџе - нећу рећи да се снаџе, већ да се одреди - да се доведе до неке врџџе џоџџојаносџџи без обзира на околносџџи. Тај наук свако, сам за себе, ваља да освоџи. / У сличним околносџџима моја је генерациџа у џирем смислу схваћена) џоказала моћ несвакидаџџње гласне солидарности, и џо нам је, џремда је краџџко џрајало, џџак било од џресудне важности. Покренули смо један лист, сџџворили свој џросџџор, џоџџом се, већ како ко и џде, расџриџџџали. Пре џџџа, џџак, били смо у некој врџџџи џеџа. Часоџџиси су били заџџворени џоџуџџи џџврђава. (...) Није се имало, џако рећи, џде ни објавџџи. Сва, или џџџџо сва враџџа била су чврџџо заџџворена./Моџда ће звучаџџи несџромно, али оџворила их је, не само себи неџо и овим генерациџама џџџо су сада у џрчу, џџак џа наша скуџџина..."

"...У кулџтурном живоџџу какав је наш, а џо значи умноџџе

“Младић” кога ’критик- егзекутор’ етикета (вређа) и назива “хитрим мајмуном” није било ко.⁹ Али, овом ’секачу’ је потребан *ефекат омаловажавања*, који би био *сјајан и поштитан*. Није му довољно што Алексићу одузе име и презиме, у параграфу своје књиге (тобож о некаквом самосазнавању), *нешто при тој сањи и о егзекуцији*. То је та чувена секачка, бедаста, провидна, жабља и лажна критика! У којој се ’критик’ позива и на подсвест, као на критички аргумент! **2004. исто, исти доказ!**¹⁰ **2004: исти метод, иако није исти месити.**¹¹

манифестивно - обредно, постоје нека своја правила. Најпре, важно је учествовати. Онај ко не учествује, кога не позивају никуда, најпостоје је у “аути”, у фудбалском смислу речи. *Учествовање је део ритуала, део активистичког и глумљења активистичког, прилика за повољавање... (...)* Има оних који се у тој врсти делања *надасве радо укључују, постојајући прави и незаменљиви професионалци такозваних књижевних дружења (и уз боцу, у кафани, и рецидујући на сцени, и вребајући какву награду), све у бекству од куће и свакодневнице, или у бекству од суочавања са собом самима. Они, обично, имају своје уходане рејериоре, песме што обавезно “јале”, уходану интонацију, начине понашања, па - што да не - омиљене свињарије, расправе и зајевнице с најпаметнијим домаћинима. Можда ће некада неко докон исцрпљено читаву хронику ове врсте догодошћина, или барем оних анегдотски најпознатијих...)* (С. Игњатовић: “**Како ми је жаба улетела у уста** или о самосазнавању”, Београд, 1988, стр. 37 - 38 ;35; 36)

⁸ Ево, да останемо код ова три већ наведена примера, тј. одломка, писана пре 1988. године. Све је то срочено врло *ефективно*, занимљиво, у сваком случају карактеристично: критичар се одлучно *на исцрпљено*. Када сам све ово први пут прочитао, није ми пало на памет: *да ли, рецимо, аутор то описује себе као неког другог?* Да ли је, дакле, и он “*незаменљиви професионалац такозваних књижевних дружења*”? Да ли је и он спреман на - како сам тачно рече - “*омиљене свињарије, расправе и зајевнице*”? - После труковања његовог дневничког булажњења “**Др. Спр**”, под фирмом некакве критике романа “*Доктор Спр*” Е. Белатукадруза, одговор је више него потврдан.

Колико је њихов аутор “узнапредовао” у међувремену (1988 - 2006)?

Ах, то би била мало дужа прича!

Позива се на некакав “идеал” “*неке врсте постојаности без обзира на околности*”. А шта је **постојано** у беспопштедној **секачкој критици**? Овако пише овај адвокат јексераша: “*Сјомињао сам како су мојој књижевној генерацији, у време наших почетака, тојово сва вратица била зашворена. И не само зашворена, него, покадишто, закуцана као јексером.*

(*То је онај исти “инструмент” на који ће се, касније, позовати извесни хитри мајмун, то јест младић уистину зајанујуће мајмунског лика, иначе аутор полемичког шекспира о садашњој младој српској прози, у чијем је наводу фигурирала - о, подсвесно што никога не остављаши на миру - формулација о брзом пентрању хитрих мајмуна. / Том младићу се, већ како бива, у међувремену замео праћ. Ја га, пак, не сјомињем зарад одбране писаца названих **јексерашима**, јер сам о свему томе, у више наврата и на примерен начин, писао на другим местима, већ да бих, макар скромно, дочарао вербалну арому тог минулог књижевног и полемичког шренушка...*) (“Како ми је жаба улетела у уста...”, стр. 123)

При том, овај “секачев” критички “рачун без крчмара” врви од срачунатих, тј. потпуних ефеката, тј. бљувотина, које пас са маслом не би полизао. Ова наизглед безазлена анегдотска фолклорна и кло - кло - кло-кло кријтика, ефектна је, треба признати. Овај тип који је добро испекао занат гутања жаба и потпуних ефеката, ујединио је обе варијанте “књижевних критичара код нас”, - “химнојџа” и “секача”- њиј. “хомо дуилекса.” Уз све то је и “вештић пријодничар, комеморативистица вазда при руци”.

Битке у књижевности не добијају се ни брзо ни лако; зар икада личе на аутентични Балкан? Вредновање је, дакако, и нека врста опкладе са временом. “Критичару” није било сјало до вредновања; секач је пожелео да ту битку с временом добије одмах, и по могућности оног тренутка кад његов часопис стигне из штампарије у књижарски излог! Овом “секачу” је стало, изгледа, до ефекта, који би био сјајан и потпун.¹²

⁹ Реч је о песнику и критичару Бранку Алексићу (1951), који је у једном тренутку, написао текст у коме је подвргао строжијем критиковању српске јексераше. 1988. критик *Иријумфује* што се Б. Алексићу “у међувремену замео *Ирај*”; наравно да је то ноторна лаж. Алексић је прешао у Француску, где и данас живи, тамо је и докторирао, и није напустио бављење књижевношћу.

¹⁰ “...Бијинија је *Иијреба* онога коме *сине* некада неко добро учинили да вам на лош начин узвраи или, како је *Ио* лејо формулисао С.Ј., чиста “наткомпензација”, *лечење власитије Исихе и сујеше...*”

¹¹ Алексића је називао *хијрим мајмуном*, а мени прилепљује етикету и *Ироблем - журајивој каракитера*, човека који *Ирчи Иред руду и мокри у ИокреИу!* - То је врло, врло оригинално! Али, биће пре да је текстИћ писао - *журајив илиИи несИриљив, ужурбан, нервозан бесИиИедни секач...* - 2004. године, човек се, изгледа због нечег **изгубио, заборавио. Заменио је тезе.** Огласивши се из најдубљих “*Ипровинција критичкој царсИва*” (Курцијус), овај очајни човек не испишује књижевнокритички приказ, већ мистификације. Он даје штуру, криптографску информацију о делу (које би требало да буде предмет евентуалне критике - роман **ДОКТОР СМРТ**), не тумачи га, већ *укрива*. Бесан је, због нечега, на аутора Лукића: чије име не спомиње: *Лукић је дакле, ИредмеИ бесИиИедне критичке и увреда, а не “Доктор Смрт”; Лукић и његово “ВЕЛЕДЕЛО”* (читај: роман **“Влашка гозба, 1- 3”**, Београд, Мобаров институт - ЗАВЕТИНЕ, 2001)... То је лажна критика, која не расуђује о делу (“Доктор Смрт”), већ о аутору неких других књига и сараднику часописа “Савременик”. То је нека врста “обрачуна”, тешко схватљивог, и *чиИаоцима “Савременика”, а Иек нечиИаоцима*, тј. евентуалним читаоцима! Ту нема увида у књижевно дело и изношење суда о његовој вредности; *лаж ойредељује критика секача*. Према томе, каква је то критика? - У “књижевности и књижевном животу нема појаве, чиниоца или својства које није подложно оцењивању” (*Јован Пејчић: КЊИЖЕВНИ СВЕТ - КРИТИЧКА СВЕСТ*, Просвета, Ниш 2004, 288 стр; есеј “*Критика и одговорност*”, стр. 12); међутим, замена теза, у конкретном случају није случајна и не препоручује као критичара персону која се прочула по жабама...

1

Но, да ми полако приводимо крају ову невеселу причу, шетајући Калемегданом, или пропланцима Нерезина. Одавно је сазрело време, да београдски човек изађе из *кашакомби* и *подрума намештенице збиље*, наметнутих пропорција наметнога века, да се одлучи и отпочне “истинито билансирање активе и пасиве, крупно подвлачење салда који је обрачун са свима могућностима плаћања и кредитирања”.¹³

Лаж и пораз многих послератних критичара, и књижевника српских састојала се у напуштању обнове човека београдске оријентације.

¹² Погледајте како описује своје *интимусе*, тј. те ‘ефекте’ који су ‘сјајни и потпуни’, овај критик анегдотичар, и песник по укусу не само Адама и друштва из “Липе”.

“Ујознао сам га у време када је још био ожењен једном шведском ђосјом, и био је присиђао, са њом и децом, у домају. У сивари, ујознао ме са њима Адам, који је јада ситално избивао исјред Липе, ја их је тју и йривео. Леда је у ужасу могла да посмајра аутиентични Балкан, као у филму Макавејева: већ у јодне йијана З., сва у белом, церкала се за једним ситолом са два шииа шиио су је “барила”; закачивши се са Адамом, гађаће га йљескавицом у лејињи шиио ће завршиши на йлочнику.

Али Адам, у настјују смишленој изазивања одбојности, йодидже йљескавицу и мирно је једе.

Ефекат је био йошун...” (исто наведено дело, стр. 40).

Ево још једног детаља (са исте странице - мале дигресије - која употпуњује аутопортрет овог велемајстора прозних и иних мистификација): “... А йисау, романсијер, драмски йисау и фељитониста коме сам име йрвеео као Ситиховски, шиио му је очиио йоласкало, расйиивао се за мођућности йрамје једне антиологије вроцлавских аутора са каквим нашим издавачем. Обећао сам му да ћу га йовезаиши са једном нашом мањом кућом, и тшо сам и учинио, додуше без усјеха. Загрејан, међуиим, шом шек наговешитеном мођућности, човек ће се, дан касније, обрети за нама у Варшави, водећи и жену лејошцицу.

И данас, када се ситим ите епизоде, осећам се као некакав невољни Осйај Бендер или Феликс Крул, хошијајлер сиицајем консйелација и шуђих очекивања, а не йо власишитој кривици...”

Још само ово: четири реченице које је исписао о себи (1988, исто наведено дело, стр. 44): да би његов аутопортрет био аутентичнији, рељефнији: “ Овде ћу, између свих дејтаља којима је оновремена “збрка” обиловала, сйменуиши још свега неколико. Један је сусреиш са йесникињом Мирјаном Б., на улици, која ми добацује: “Најзад си долијао!” Друђи дејтаљ: ушао сам у редакцију у којој сам радио и, неколико йренуишака касније, осйао йосве сам. Сви йрисуйни су, једностиавно, некуда “извешрили” “. ...

Бити Остап Бендер, или Феликс Крул, или хоштаплер, бити то - по нужди - то ништа не олакшава. Чак и кад неко призна да је то “стицајем околности”. Зашто не одрасте коначно овај човек?

Јанковић је видео 1938. године од које болести ће оболети београдски човек: то је *болест безнајорној живоји!* То је болест лакшег пута, пречице, одрицања да се живи и ради под пуном одговорношћу.¹⁴

2

Многи српски писци друге половине 20. века требало би коначно и искрено да проговоре о својим “изворима”, и стиду.¹⁵

3

Вреди ли полемисати са самопрокламованим хохштаплером или Феликсом Крулом? Хохштаплер и Феликс Крул је залутао у српску књижевност, у српску књижевну критику!¹⁶ Он не успева никако да одрасте. Он ради оно у шта ни сам не верује!¹⁷

4

Бити играч на конопцу, који игра пред искупљеним светином на пијаци - то није занимање за једног амбициозног човека и писца. У тој улози је и једна врста непоправљивих носталгичара¹⁹, бивших људи. Људи који су, у суштини, склони кафанским дебатама, пресипања из

---

¹³ Владимир Велмар - Јанковић, нав. дело, стр. 155. “Обрачун који је немогућан без страсне самокритике, самокритика која је немогућа без јасног сагледања самог себе, без ошвореног погледа за унутрашњи смисао свих недоумица и за значење раскрића. Обрачун који је истин савести, са свим последицама удара савести”.

¹⁴ “Пуне одговорности нема тамо где се не савештујемо са мртвима. Живи мало знају од дубље мудрости”, Јанковић, исто, стр. 175.

¹⁵ “Извори” неког писца, то су његови стидови; ко их не открива у себи, или се скрива, посвећује се илацирању или критизи, Сиоран већ наведено дело, стр. 13. Сиоран нам може бити од помоћи, помаже нам да схватимо не само једног, већ читав низ послератних српских критичара. Цитирам Сиорана, не бојећи се да ће ме прогласити *прејераним цитатором*, или књижевним идеологом, они који су вас људски век провели *подвијена реја*, као дискретни представници познате **религије паса**, јер је дошло време када треба скинути српској књижевности друге половине 20. века њену шминку, “сагледајти јој истинско лице, подједнако је опасно као и лишити филозофију њеног нејасног говора. Не свде ли се творевине духа на трансфигурацију безначајних стварица? А има ли икакве суетанце изван артикулисаној, у гримаси или каталегичкој укочености?” (Сиоран, исто, стр. 13)

¹⁶ “Било како било, остaje да су ме, негда давно, пријатељи из редакције Видика убедили: иши ти критику, немамо никога ко би је писао, а још мање о нама...” (“Како ми је жаба улетела у уста или о самосазнавању”, стр. 38)

¹⁷ “Не успевам никако да одрастем. / Зашто радим посао у који не верујем? Биће да се и у мени пробудио некакав балкански шипјун...” већ, нав. дело, стр. 42

шупљег у празно; хедонисти, профитери, интересџије, јуришници на слаба врата, и следбеници лажног хуманизма и демократизма наших послератних писаца. Оних које је наметнуо историјски рулет после 1944. године.

¹⁹ “Али ја, ипак, нисам само скептични слушалац и посматрач, него и *нейодржављиви носилач* у основи властитог бића. Сећајући се непрестано којегча, једног лета посебно се често сећам. / Била је година 1969, и искупили смо се у М., покрај Неретве, чинећи шаролико друштвање младих и амбициозних, по могућству и разним знањима *набифлованих* људи. Иницијатор је био Горан, а била је ту и виспрана Мифка, проицљиви и окретни Бранко, тешкоумни Колибаш, рани заговорник Лакана и Хајдегера, и још много других. / Измењивали смо идеје, дебатовали, а узгред се *частили дађама и блашном*” (стр. 85, купусаре *Како му је жаба ушла у уста*; напомена словослагачу и коректору: није грешка, не исправљати!) - Овај “писац” *“властито литературе”*, велики је “потенцијални литерарни јунак” баш такве литературе. Иако је научио да ђавола не треба дозивати, како сам на једном месту записа, он га повремено потајно љуби испод репа! Знајући добро, да - како сам записа - “с временом све постаје нешто друго”, знајући прво правило манипулације, овај љубитељ *дађа и блашине*, вежба *вежбе из манипулације*, у свој хибридној и често бескрупулозној исповести, примењујући метод који је раскринкао Б. Пекић. Ти млади људи којих се присећа, нису били набифловани мишићима, већ само једним знањем, једноумљем, добро увежбаним манипулацијама титоизма, који их је одњио на ужасним стварима. “*Одрасли*, рекао сам већ раније, значи и *уклоишти се*. Прилагодити. Бити манипулисан, самоманипулисан, манипулисати Другима” (стр. 120, већ наведене купусаре). А шта значи - *уклоишти се*, до бити - профитер, доминатор, саучесник, приушник? Уклопљен човек, да се Власи не сете, тобож критикује “византинизам”, заводи наивне. (“*Наш човек* - био пријатељ, рођак или колега - најчешће ништа друго не тражи нити очекује, него пуко и слепо подржавање властитог уверења (али и интереса). *Прво правило* манипулације стога је да га у било чему треба подупрети - све до часа када то мени, или нама погодује. / Тек потом ваља правити *заокреп*. / Реч је о нечему што се, својевремено, звало “византинизам, док данас, по свој прилици, нема име”, исто, стр. 120) - Носталгичар и тобожњи побуњеник овако пише: “*Блажено доба импровизације, доба када смо могли све што смо хтели, или смо тако веровали и мислили, и када је, свој наивности упркос, у њом надобудном и никаквим сумњама подложном, управо бесидговорном уверењу, некој враћа ипак и било. Бејаше то демон надања и ишчекивања, радосних слушњи и наговештаја да нас сви цивилизацијски знамени доба сиремно ишчекују - нас, њихове леђимне будуће ироносијеље, расађиваче и оседнике*” (исто, стр. 94). Овај припадник ешалона Деце страве, отворено је изнео сведочанство о својој генерацији, ево ово рецимо: “Споменуо сам већ како смо, пре двадесетак година, руковођени осећајем генерацијске солидарности, гласно затражили животни и радни, али и онај темељни, *стваралачки проситор*. Многе силе су се тада упрегле да нас *сидиакну*, или да нам, макар, *очиштају вакелу*. / Наслушао сам се у то доба прича старијих колега о томе како су, без *ројтања*, *стварали* своје књиге седећи у испражњеној *кади, сидијеке*, у *ходнику* или *ишају*, на *ис шољи* као јединој узданици. И само ме пристojност обуздавала да им одговорим како су, баш зато, или између осталог, те књиге такве какве јесу, налик на места на којима су настајале. / но убрзо је и нама (не баш свима, наравно) почела да се смешти судбина “добитника”...” (исто, стр. 96). - “*Добитника*” на *лујрији* названој *Броз!* То ја кажем наравно. А евентуални “добитник” мањих згодитака на тој лујрији писаће приче за малу децу под *врло, врло некомерцијалним*

5

Зашто Феликс Крул официјелне српске књижевне критике лаже и не трепнувши? Јер постоји разлика у ком се циљу лаже²⁰...

Српска књижевна критика има своје боксове у паклу; ту се наталожило свашта, а понајвише амбициозних и себичних душа огрезлих у близинама сваке, па и књижевне власти!

Ничеов Заратустра би упитао ове надљуде *подземне српске лијтературе* у чему је смисао²¹ њиховог ангажмана. Ко од њих има, реците, *нову савес* за истине до сада *прећућкиване*?

насловом “Кад смо сви били Тито...” - Када бих коментарисао само део ових којештарија могла би да испадне мања књига, коју овај носталгичар не заслужује! Наш апсурдни јунак, да не кажем јунак из подземља, руга се старијим колегама, претходној књижевној генерацији, подсмева се, иако на њих личи, али не по томе што је можда написао неку успелју књигу од њих, књигу прозе, или роман, већ по заобилажењу око истине! Да употпунимо аутопортрет овог типа, који, како сам записа, “срља из *џрешке* у *џрешку*, и *пре* но *ишло* се *ошисне* ка *кући*, *присилајем* на *најојаквију* *солуцију* - *да* се *свраћим* до *оближње* *кафане*. *Морен* *глађу*, *превидео* сам *више* но *логичан* *наставак*: *све* *проче* се *још* *једаред* *обнављају*, а *поишло* ми је *вино* *дишло* *присисак* и *ошћлавило* *рационалну* *решеност* да *осианем* *изван* *шракалице*, *безглаво* се *сручујем* у *њену* *срж*, *ојађен* *оним* *ишло* је у *овој* *појединачној* *ситуацији* *управо* *ошћиме* и *ишћично*, *доживљавајући* је не *више* као *локалну* *зађевицу*, већ као *нимало* *химеричну* *парадишу*. *И* *и*ако, *дакле*, **витлам** и **делим пацке** (које ми из разумљивих разлога могу само за зло да буду узете) *приграбљујући*, *по* ко зна *који* *иуш*, оно “*управо*” због *које* ми је *Рајко Н.* *давно* *рекао* да сам “*јebene моралист*”. / **Изгубио сам сваку меру, заста, и “побркао лончиће”** због *сиоменутог* *парадишмајског* *најона* *ситуације* и, *како* *то* *иначе* у *овом* *поднебљу* *чинимо* у *кафанским* *расправама*, *све* *прешочито* у *онај* *силет* “*најширих* *ишћана*” којима се сви, *колико* *нас* *има*, *даноночно* *бавимо*. **Разобручио сам се, у ствари, и разнизао као каква дотрајала каца пуна кишнице, и** је *ситуација*, *мојом* “*заслугом*”, *сунула* у *свим* *правцима*. *Није* *то* *први* *иуш* *да* се *показује* *како* *сам* *се*, *свих* *ових* *година*, и у *свакојаким* *ситуацијама*, *колико* *год* *не* *желео* *то* *да* *признам*, *фактички* *иајк* *израубовао*, *или*, *дружачије* *речено*, *колико* *ми* је *замашна* *наслага* *негативног* *искусства*” (исто, стр. 71). - У овом цитату неке ствари су подву чене масном бојом, то сам учинио ја. Друга истицања је учинио парадигматични носталгичар и осветник. - Наш Феликс је научно да **витла** и **дели пацке**, одавно је **Изгубио сваку меру, заста, и “побркао лончиће”** (поготову у памфлетчићу “ДР. СМР.”); одавно се **разобручио, у ствари, и разнизао као каква дотрајала каца пуна кишнице.** - Не, драги читаоче, нећу више цитирати овог српског Феликса; мислим да је оволико довољно, можда и превише! Нисам никада био у личном сукобу са овим контраверзним човеком у много чему; познанство са њим ми је *наметнуо* главни уредник пожаревачког часописа “Браничево”, и то поводом једног мога оштро интонираног текста, прилога за “Браничево” о очевидним манипулацијама и лажима једног од најпознатијих адвоката тзв. јексераша. Тај текст никада није објављен, а у сусрету са нашим Феликсом, нисам чуо ни један ваљанији противаргумент. То је била грешка, што тај текст онда (почетком деведесетих) није објављен. Друга грешка је била што су “Заветине” ушле у извесну сарадњу са “Апострофом”.

²⁰ Да ли лаже да би се одржао или да разара? Биће да је ово друго.

Међу критичарима има много паразита. Много вампиризма бледих подземних крвопија.

Написао сам две књиге о **превредновању**²², против оних тврдих на ушима. Проинвентарисао сам паклене кругове наше углавном бирократске књижевности 20. века, бацајући дуге погледе, понављам са *Калемеждана*, или са *врха Нерезина*, у даљину, у правцу богочовечанског реализма.

6

*“Али београдска животиња оријентација делује и даље. Постоји и развија се град који је предводник и организатор те оријентације. Постоји стварање народа ка том граду, учвршћење његових намера и његових значења кроз њихов из народа. Постоје велике жртве даће за одржање те оријентације...”*²³

Могућа је модерна, савремена једначина, нова мера те београдске оријентације која би била цивилно равна револуционарној мери од 1804 - 1918. Она ће, верујем бити дата, онако како је предвидео покојни Јанковић.²⁴

7

Дошло је, што је дошло. Ваљда је дошла олуја, да стресе са дрвета све што је труло и од дрва нагрижено? Да стресе оне који никада нису постали слатки, ни горки, који су потрулели још почетком лета. Које кукавичлук, себичлук и лаж држе да не падну са својих грана. Ах, много им је мржње, заблуда и ограничености прешло у тело! Много

---

²¹ “... шта казује ваше тело о вашој души? Зар није ваша душа јад и гад и једно бедно задовољство?”

Заиста вам кажем, човек је једна велика прљава река. То мора бити већ море, које ће примити у себе велику прљаву реку а да се само не зајрља...”

Ф. Ниче: ТАКО ЈЕ ГОВОРИО ЗАРАТУСТРА, Графос, Београд, 1980, 334 стр.; стр. 15.

²² Реч је о два мојим књигама, објављених почетком 2006. године. Мирослав Лукић **ДЕЛА: Вечити чудесни коренови: Рушење дуђана лажи.** (Студија о Намешном веку. Књижевне илузије) књига 6., 212 стр.; и **Нечиста Србија I**, књига 8, 204 стр. Београд, Едиција ЗАВЕТИНЕ.

²³ Владимир Велмар - Јанковић, нав. дело, стр. 155. Иако је, треба поновити, та оријентација била доведена у питање доласком на власт Тита, титоиста свих фела, и њихових пришипетљи, међу којима је било толико људи са књижевним биографијама, које је у своје време идентификовао и тачно описао Р. Драинац, СРПСКОГ ДАНТЕА СУ ЕЛИМИНИСАЛИ СРПСКИ САДУКЕЈИ, ФАРИСЕЈИ И КЊИЖЕВНИЦИ. И још увек га елиминишу. Зато ова књига.

²⁴ Биће дата онда кад почне прави процес новој великој повлачења у себе, на себе, - београдског човека, и источног и западног.

лажних вредности, празних речи²⁵...

Шала са увредом није шала. Аутор виц-кријстике потрудио се да буде шаливција²⁶, његовој су се шали можда смејали они који га знају. Камо среће да је и духовит, па да се његовим досеткама смеју и они који га не познају... Свака брука има реп, а неосвећена увреда има два: црн образ и белег заувек.

Не заваравајмо се: Правде и части нема у друштву које се распада! Прави књижевни критичар не иде као коморџија, него као извиђач.

Кад једног српског писца, који се није компромитовао, данас етикетирају као "књижевног идеолога" овејани титоистички јањичари и измећари, богоборци, деца страве, ситни књижевни диверзанти и каријеристи, то је, наравно, блутов виц.

²⁵ "Лажне вредности, и изразне речи: то су најстрашнија чудовишта за смртне људе, - у њима дуго седи и чека за оудес", Ф. Ниче, већ нав. дело, стр. 94

²⁶ Шала је благотворна кад човек зна с ким се шали, о чему се шали и како се шали. Шалу стварају шаливције, кажу, а од Бога је остала. Избор председника УКС показао је да свака неправда има своје име. Да свачије дело изађе на видело! Свака власт има своје измећаре. Најгори измећари су они што у једном углу собе држе слику Маркову, а у другом Светог Арханђела! Према писању "Вечерњих новостиа", петак, 15. јануар 2005, стр. 23, чланак Д. Матовић: ЗАШТО САМ НЕПОДОБАН. Писац Предраг Драгић Кијук о избору новог председника УКС и овом еснафу, изрекао је врло занимљиве ствари. "Ако се не поштује одлука већине писаца већ само чланова Управе, мора да постоје озбиљни разлози што неко не жели да се нађе на месту председника. То значи да сје негодни из било којих разлога. Овако писац Предраг Драгић Кијук, који је, иначе, недавно поднео оставку на место главног и одговорног уредника "Књижевних новина", објашњава зашто ових дана није изабран за председника УКС. При том указује на чињеницу да је на Изборној скупштини Удружења освојио највише гласова, а да је за председника овог еснафа, вољом чланова, Управе дошао друголасирани Срба Игњатовић. / Он истиче да није немогуће да је раније било ситуација када су чланови Управе бирали између себе председника не уважавајући одлуку "књижевног парламента", из којег разлози што Скупштина не реулише бирање челника УКС. / - Нажалост, проблем је што је Скупштина регистрована у полицији - каже Драгић. - Залагао сам се за ререгистрацију, јер не видим какве везе имају писци и "Удба". То значи да ако Скупштина изабере некога ко је политички негодан, "Удба" мора да реагује преко Управе и истућа се бирању новог председника. Приликом последња три избора уважена је одлука Скупштине писаца, што је био разлог да предложим Управи да и овога поштује одлуку својих колега. Рекао сам да не могу да истућим новом гласању, јер је крајње неубичајено и неприродно да ново тело, као мала скупштина поново гласа. Када су рекли да ће се ипак изјашњавати, напустио сам седницу и чланство у Управи. Нисам био ни увређен, ни изненађен..." "Они желе да све поведу под демократске оквире, а губе из вида да је и на скупштинама невладиних организација и удружења грађана природно да чланство бира председника...." "Тврдњу да се у Управи последњих двадесетак година налазе углавном исти људи Драгић сматра истинитом али не и посебно значајном. Добронамерни истисци стижу од оних писаца који су инертни и лењи да узму учешће на скупштинама, ако и дођу, буду крајко и оду, док најгорнији, који увек

Напад је најбоља одбрана²⁷. Праву истину²⁸ лажови не могу рећи: или ће нешто додати или одузети. Памети никад доста. Поготову тамо где се сва памет врти око пуне кашике!

Најтеже је живети са истином.²⁹

Писмо је написано који дан пре него што сам, некако и последњи пут, видео Кеопсовог аргата и најамника у његовом стану. Дошао сам био да преузем лични примерак **“Влашке гозбе, 1-3”** и, можда, чујем, тада, утиске његовог читања, али он није био расположен да разговара- *саставио је писмо*. То писмо је написао и не прочитавши

гласају, остају. / - Због губљења угледа у друштву функција председника УКС не доноси тоштво ништа. Она представља више одговорности него привилегију. Проблем је што постоје људи - робови својих биографија. Они мисле да је бити председник данас исто као и у комунистичком систему када је та функција доносила многу повластица и да ће им то омогућити бољу позицију на друштвеној лествици...” Драгић још вели: “... Нејиродно је и немогуће да се сваке године јави од 60 до 80м нових талената које треба примити у УКС. Сем овога Удружење дује српском народу и угледним члановима, да се објаве имена писаца-целата кривих за убиство српских интелектуалаца 1944. године, као и да се избори да се објави сисак ко је од писаца радио за тајне службе и шпијунирао своје колеге...” итд. - Режији се мењају, а режимлије остају, каже наш народ.

²⁷ Не лаже само онај који је нешто увеличао, него и онај који је нешто умањно.

²⁸ Најгорча истина је боља него најслађа лаж. Све што је на лажи зидано, срушило се.

²⁹ *За часног човека, истина је најбољи савезник. - У Трећој Србији, 16 - 20/ 2005, стр. 82, објављен је факсимил писма С. И. датираног 16. V 2002. Ево тог писма: на које се позива у оној својој виц- критици: “Др Смир”.*

“Београд, 16 V 2002. - Драги Мирко, / Са жаљењем враћам “Влашку гозбу”; читао сам је у болести, лежећи после операције, и нисам дочитао.” Ошео” ми се знајни део III тома. Усујино сам јавио белешке, и оне су негде овде, у мојим фасциклама.

Рачунам да куйим комилет, када га будеш имао.

Овде, на брзину, само неке оштите “најомене”.

Чини ми се да би организацију ојуса - сабраних дела (наслови, припадности) требало јоједноставити. Толико има информација, лејих, удвојених, ушројених, да се човек губи - шта где припада.

Или извуци негде тоштво геометријску схему, као неку “геналогију”, можда и с именима главних ликова. То није јрешенциозно. Тако је радио Пекић, јре њега Крлежа...

Тиме би ослободио читаоца тоштво јојребе да сам шакву схему ствара.

Друго. Партије са Лисовићем и друштвом чини ми се да зајремају нејирмерно велики јростор и да јростло јојжину да, варијацијама, да замрају читаоца. Макар да је то она животно - шривјална јрчка често јојшребна као “со” романескној материји, имама утисак да је овде јредимензионирана. Никако, барем ја, нисам усјео да ухваћим њен значај - можда и стога што нисам дошао до краја те фабулације.

Обиле директних и кабастих циштања део је швој поштујка у јринцију - било у есејистици, било у јрози. Не могу а да не јриметим, ијак, колико год да сам то јрихватао као елемент поштујка - да је стилски и рејцијски далеко боље када су те јреузете идеје мање шширане а више инјррејширане и уграђене у текст.

Још једна ствар која данас постојаје опште место - ујућивање (навођење) владике

споменути роман (не “дочитавши”)! ... Његове тзв. *оштите најомене*, на брзину, и са очигледном нелагодношћу и неразумевањем, срочене, сасвим су излишне и лицемерне... бешчасно сведочанство... Да “*Влашка гозба*”, све у свему, није по укусу Кеопсовог аргата и најамника, да он преферира нешто друго, наслућивао сам, наравно, пре тога... Лаж се у књижевној критици, - поновићу и по десети пут - у полемикама, *лажју не сјасава*. Лаж пута лаж и у памфлетима најбоље врсте је - само лаж! Човек који није у стању да овлада својим *сјрасћима*, *сањаријама* и *омиљеним свињаријама*, који није у стању ни да на крају своје књижевне каријере уђе у преображаје духа јаког и радног и пуног страхопоштовања, који није у стању да загази у прљаву воду ако је то вода истине, тај је већ изабрао што је изабрао³⁰. **Бистру воду у којој се виде многе жабе.**

У српској књижевности друге половине 20. века, а посебно у бастионима официјелне или наметачке књижевне критике, има пуно фењера који надалеко светле, а око њих помрчина...

Николаја и оца Јусћина. До јуче је био био, знамо, чисти ризик, а њихова дела културни ајокриф. Слично је било и са Слободаном Јовановићем, Гризоријем Божовићем, итд.

Дакле, међушим, навођење дела ове двојице јосћјаје масовна појава. Можда је био добро. Мада, ошћи моја скејса, имам ушћисак да тим делима сјоменућиа “масовносћ” не јрија. Поћоћову када их се дохватише они који у “једној књизи”, једноћ од двојице мислиоца - хоће да наћу све, тоталитет. Јуче у Марксу и Енћелсу, Брозу и Кардељу (Лећину и Сћалину), а данас се чак и бивши извршни секретари позивају на сјоменућие духовнике.

Наравно, на крај ми јамећи није да шћебе уврсћим у ову нову “јраксу”. Просћио консћанћујем “феномен”.

Кад будем у јрилицу да наново ишћићам “Влашку гозбу”, и “акћивирам” белешке, следи више и, надам се, бийћнићих ојаски.

Верујем да нећеш замерићи шћио сам брзојлећио, имао поћребу да ово јриложим, у недосћаћку разћовора- шћвој срдочно.

Срба”

³⁰ *Задужен сам за срећивање лавиринћа.
Мој јослодавац, Кеојс, чак се и у сну смеши.
Чувам га од насрћљивих зоља свейлосћи
И руку нежних које би да нас шћеше.*

*Просћрану шћаму својих ходника волим
Више нећо иједан ваш дан, јрљав и зелен.
У мени нема болсесћи осим мене.
Као сћоноћа, себи сам јррем.*

С. Игњатовић: ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС

Има их, јамачно, који више воле Бомаршеа и клеветање него чињенице. “Клеветише, клеветише, нешто ће од тога увек остати.”³¹ Ипак, неистином се не може победити истина.

Незахвалника треба подсетити једноставним речима: *Не зајрјавај сјари бунар, док у њему има још воде!*

И да завршим: Ова књига, надам се и верујем - не релативизује истину. Релативизовање истине је брука. Виц критика “ДР СМР.” - лош је пример који може да буде поучан. Свако се лако подсмева на туђ рачун. Али и свако је својим злом кажњен...

У Београду, фебруара 2006.

---

³¹ Кеопсовом аргату и најамнику, задуженом да чува свог мртвог кумира од насртљивих зоља светлости, “Влашка тозба” је била, претпостављам, права ноћна мора месецима... Такви аргати су били могући, чини ми се, са гледишта некаквог луксуза политике титонизма. *Оне полијике у којој истина мора да чека (ја и у романима!) док некоме не постане појребна...* Човек је слободан само ако служи истини.

Што деведесетих нисам публикувао текст у коме сам “ухватио на делу” и раскринкао **жабологију** (виц-критику, псеудо-критику, секачку и укривачку) - било је грешка.

“Још си ти за ме зајоченик који смишља како ће се дохвајити слободе: о, мудра постојаје душа таквих зајоченика, али и лукава и покварена”, Ф. Ниче: нав. дело, стр. 47. - То Заратустра каже, између осталог, једном младићу који још није слободан, који још тражи слободу. Том младићу је и “душа жедна звезда. Али и твоји зли наџони жедне за слободом. / Дивља твоја јашчад хоће на слободу; она лају од радости у своме подруму, кад се твој дух јашти да јробије све шамнице”. Д а тиме и завршим: Мој несуђени опонент није ме подсетио на тога младића кога саветује Заратустра. Тога младића је уништила завист према Заратустри, а нашег Феликса претерани апетит, дађење, блајина, мосјарска носјалгија, промашене амбиције... итд.

Кад, на крају крајева, у виц критици *јреши* неким мојим рукописима, које није објавио у свом часопису, али их је сачувао, зар не личи на неког домороца из Узбекистана који у свом џепу крије отровницу? *Али требало је да зна да сваки онај ко се сјрема на нешто подмукло, јријравља у же за власјито вешање!*

САДРЖАЈ

I САМО ВАС ГЛЕДАМ	5
1 Букетић и волујски род	7
2 Патентно писмо	26
I	26
II Уметност махагонија 3-6/2002	26
III	28
IV	28
V	30
VI	31
VII	33
II ПОГЛЕД С НЕРЕЗИНА	35
1 Нисам знао да су то биле најлепше сабласти	37
Поглед с Нерезина: Оглед о Србовлаху...	38
2 Прво се живи заблудама...	42
3 Номади лепоте	43
III ПОРТРЕТ КЊИЖЕВНОГ ОЛОША	
Corpus delicti, 1	49
Влашка гозба, I	49
1 Критика. Ни дана без ретка	51
2 Папагаји, али не они флоберови	53
3 Писац - критичар - читалац	55
Наслов	63
Влашка гозба II	83
Пут према свеистини	83
Како им је “жаба улетела у уста”?	92
Игнорисање целовите истине и греха	95
Српског Дантеа су елиминисали српски садужеји и	96
Влашка гозба, III	99
Свеска посвећена умрлом бршљану ...	103
Corpus delicti, 2	107
Доктор Смрт	109
Corpus delicti, 3	137
Др. Смр.	137
IV ЦАРСКИ РЕЗ	139
1 О исповести као методу	141
2 О махерима и махеродима	170
3 Архив наде и вере	173
V УСРЕДСРЕЂЕЊЕ	179
“Пишају се људи најчешће”	181
УМЕСТО ЕПИЛОГА	189
Белешке из фебруара 2006. године или	
Поглед с Нерезина	191

Мирослав Лукић
ДЕЈА
ВЕЧИТИ
ЧУДЕСНИ КОРЕНОВИ

Књ. 9

ПОСЛОДАВАЦ КЕОПС I
Бистра вода у којој се виде многе жабе

Посебно издање
ВЕЛИКЕ МАГАЗЕ
Алманаха за живу традицију, књижевност и алхемију

издавач
Едиција ЗАВЕТИНЕ
11000 Београд
Сердар Јанка Вукотића 1/13

припрема и штампа
књижевноуметничка радионица
рукотворених и дигиталних издања
"валтазар превалез"